KOLONISATIE VAN EUROPEANEN TE SURINAME: OPHEFFING VAN HET PAUPERISME, ...

Abraham Halberstadt





KOLONISATIE

VAN

EUROPEANEN TE SURINAME.



Lauters lith

KOLONISATIE

VAN

EUROPÉANEN TE SURINAME.

OPHEFFING VAN HET PAUPERISME,

ONTWIKKELING

VAN

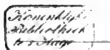
HANDEL EN INDUSTRIE,

MET ONGEVEER 90 PLATEN.

DOOR

A. HALBERSTADT,

OUD WEST-INDISCH AMBTENAAR.



Voor rekening van den Schrijver.

VOORWOORD.

Iets uit het uitmuntend werk Academieleven *van Prof.* FRUYT VAN DER HOEVEN

„Ik ben oud en heb zooveel van den gang der zaken geleerd, dat ik het voor ontwijfelbaar houd, dat de lois providentielles of voorzienigheidswetten met onverbiddelijke gestrengheid worden gehandhaafd, dat de rechte weg de zekerste is om niet af te dwalen, dat het kwaad zijnen meester loont, dat politiek en moraal niet mogen gescheiden worden en dat ieders belang vordert het belang van het algemeen te dienen; met één woord dat de regel: *Wat gij wilt dat anderen u doen zullen, doe gij hun alzoo*, geene vermaning of raadgeving, maar een gebod is, dat niemand ongestraft overschrijdt."

Laat ons beginnen met verschooning te vragen voor het lang uitblijven van ons werk; de gebrekkige middelen, waarover wij konden beschikken, zijn er de oorzaak van; het werk heeft daardoor niet verloren; steeds is het aangegroeid en heeft het eene uitbreiding verkregen, die ons doet vreezen dat wij de kosten niet zullen kunnen dekken.

Wij zijn er zeker van, dat er niemand zal gevonden worden, die het ons euvel zal duiden, wanneer wij ons de vrijheid veroorloven deze gelegenheid te baat te nemen, om iets van onszelven te zeggen.

Bij het grootste getal onzer beschaafde landgenooten hebben wij de eer bekend te zijn, en de geschiedenis onzer wederwaardigheden en verdrukking is hun niet vreemd. Dit neemt niet weg, dat men in dit voorwoord nog wel het een en ander zal ontmoeten, dat voor velen nieuw is. Doch deze voorafgaande regelen zijn vooral geschreven voor diegenen onzer geachte lezers, met welke wij het geluk niet mochten hebben in aanraking te komen. Mochten zij door nieuwsgierigheid, ja wellicht door belangstelling er toe worden gedreven om te vernemen wie de schrijver van dit werk is, en wat toch wel de drijfveer kon zijn, die hem aanspoorde om op zijnen vergevorderden leeftijd eene zoo moeijelijke taak op zich te nemen, die in de uitvoering met een tal van belemmeringen moest gepaard gaan, vooral in zijne netelige omstandigheden, en die ondanks het groote belang, dat er voor het algemeen aan verbonden is, geene ondersteuning heeft kunnen erlangen, — zij zullen bevredigd worden door het lezen van deze eerste bladzijden, en tevens zal de schrijver daardoor het genoegen smaken, zichzelven geen' ondienst te bewijzen.

In de laatste jaren is er een groot getal uitheemsche woorden in gebruik geraakt, waarvan vele somtijds allerkoddigst worden toegepast en niet zelden de beteekenis geweld aandoen. Zoo heeft het woord *specialiteit* niet weinig furore gemaakt en is zoo dikwijls toegepast geworden, dat wij thans eene zoo verbazend groote massa specialiteiten bezitten, dat er nagenoeg geene leeken meer bestaan. Of wij daaraan den huidigen speciaal lucratieven publieken toestand hebben te danken, zullen wij thans maar niet beslissen. Hij, die in Oost-Indië eenige pikols rijst heeft verorberd, is eene specialiteit; die te Rome eenige honderde ellen macaroni heeft geslikt, draagt ook dien naam; ja, sommigen hebben durven beweren, dat, als men eene portefeuille onder den arm krijgt, men eveneens dadelijk eene specialiteit wordt. — Waarschijnlijk moet het aan onze bekrompenheid worden toegeschreven, arm als

we zijn aan taalkennis en alzoo volslagen onbekend met ethymologie en beteekenis van woorden, dat wij maar weinig individuën meenen te kennen, op welke wij den titel van specialiteit zouden willen toepassen.

Dat woord is door eenen minister van Koloniën in het leven geroepen in eenen tijd, toen het zeer gemakkelijk viel om door praal en kunstmiddelen het malaise van het glazenhuis te verbergen. In de Tweede Kamer werd het druk gebruikt, daar men nog niet bekend was met dat soort van talenten, en nog minder dan thans in staat was er de waarde van te appreciëeren. Men werd door zoo'n verrassend schonwspel overrompeld, en men dacht er niet aan om eens in overweging te nemen, of de minister zelf wel eene specialiteit was, hetgeen dan toch wel degelijk noodig was, wilde hij beoordeelen, of een ander recht had op dien naam. Had men dat onderzocht, dan had men bevonden, dat de specialiteit, in den zin zooals werd bedoeld, er zéér dunnetjes opzat en zoo ligt woog als eene *veer*. Après une étude assidue de cinquante ans, un demi siècle, Montaigne demande: Que sais-je? Maar dat was bien avant la révolution in eenen tijd, toen het genie en de verlichting nog niet het vermogen bezaten om comme par enchantement eene specialiteit te worden.

Keeren wij na deze korte uitwijding tot ons onderwerp terug! Indien er quaestie is van specialiteiten, dan meenen wij bij uitnemendheid aanspraak op dien titel te mogen maken, en dat helaas! op een gebied, waarop niemand ons dien zal misgunnen. Dit zullen wij zoo kort mogelijk aantoonen. Vreest echter niet, waarde lezers, dat wij jeremiaden zullen aanheffen: à quoi bon? — Al blijft het waar, het oude spreekwoord: Le mal, qu'on n'a pas mérité, on a le droit de s'en plaindre, even waar zijn aan den anderen kant de woorden: Soyez sage et discret! De mededeeling van mijne lotgevallen geschiedt alleen om mijn mandaat als specialiteit te rechtvaardigen; nu ik tot die mededeeling overga, herinner ik mij onwillekeurig deze woorden: le comble de l'infortune est d'avoir été heureux.

Vierendertig — zegge 34 — lange jaren zwerf ik hier rond in de beschaafde, verlichte, zedelijke, Christelijke Nederlandsche maatschappij, onderga ik de vuurproef van alle mogelijke verongelijking, zoodat het er al den schijn van heeft, dat men eens heeft willen beproeven, of er van mij een moderne JOB kon worden gereproduceerd. Is dat de bedoeling geweest, dan geloof ik, dat men daarin al bijzonder wel is geslaagd, en ik den antieken JOB in de schaduw heb gesteld, daar die toch wel geen 34 jaren zal zijn gefolterd geworden.

Bijna 20 jaren had ik in de kolonie Suriname op onberispelijke wijze het land gediend. Eensklaps werd ik door eenen troep boosdoeners, wien men, onaangezien de *directe* kennis, die men van hunne gepleegde misdaden en verregaand onzedelijke gedragingen had, willens en wetens de teugels van het bewind had in handen gegeven, zonder den geringsten vorm van proces afgezet, omdat mijne natuur er onvatbaar voor was om met zulke specialiteiten te harmoniëeren.

Toen ontwikkelde zich reeds de kiem van mijn specialiteitschap, maar ik vermoedde nog niet, dat zij zich zoo verbazend snel en krachtig zou ontwikkelen en 34 jaren lang steeds in wasdom toenemen tot op den dag van heden.

Wij verlieten Suriname (1835) armer dan wij er waren heengegaan, en ontmoetten hier als minister van Koloniën dengene, die in 1828 als Commissaris des Konings naar de West-Indiën was gezonden, om een onderzoek in te stellen naar de menigvuldige, onophoudelijk aldaar gepleegde misdaden; hij vond den voornaamsten schuldige, die terecht stond voor eene commissie, speciaal daarvoor uit leden van het gerechtshof zamengesteld, onder een aantal andere misdrijven schuldig werd verklaard aan ontvreemding van 's Lands eigendom, en wien door een eigenhandigen brief des Konings werd gelast, het ontvreemde aan den Lande terug te geven, van al hetwelk op de publieke registers werd melding gemaakt. Diezelfde commissaris des Konings nu benoemde na 3 jaren dienzelfden eerloozen deugniet tot Gouverneur-Generaal van West-Indië, en liet ons, die bij hem naauwkeurig bekend waren, en zelfs om onze bewezen diensten en terechtwijzingen hoog stonden aangeschreven, door die boosaardige gezaghebbers mishandelen.

Steeds bleef de zaak, die aanleiding had gegeven tot ons ontslag, voor ons verborgen, totdat wij, na langdurig requesteeren, eindelijk tot antwoord ontvingen: „dat het ontslag uit mijne ambtsbetrekking niet was geweest het gevolg van beschuldigingen of voorstellen van eenig derde, of van tegen mij ingebrachte bezwaren wegens verzuim of overtreding in dienstzaken, maar geheel en al van den geest en de strekking van den door mij eigenhandig geschreven brief, die onder de oogen van Z. M. was

gebracht; dat mijn verzoek (nl. om herplaatsing) nog te minder vatbaar was bevonden voor inwilliging en alzoo werd gewezen van de hand."

Zorgvuldig werd in het midden gelaten welke die brief was, en hoe men in het bezit daarvan was gekomen. Doch dat bleef niet lang geheim: de eerlijke Gouverneur-Generaal had aan den Minister van Koloniën eenen brief toegezonden, die werd beschouwd als van mij afkomstig te zijn, dien hij in een officieël rapport verklaarde aan het postkantoor te hebben in beslag genomen en opengebroken; daarin had hij een oordeel over hem, Gouverneur, gevonden, dat lasterlijk was, en dienvolgens had hij mij gesuspendeerd. In dien brief nu kwamen gefingeerde namen voor, die men de dichterlijke vrijheid had genomen om door te schrappen, er met rooden inkt de namen bovenplaatsende van de personen, die er mede zouden bedoeld zijn, — en zoo'n stuk is onder de oogen van Z. M. gebracht!

In de laatste dagen is er veel gesproken over brievenschandaal; maar wat daar ook van zij, in de verste verte kan het niet vergeleken worden met het tegen ons ten dien opzichte gepleegde vergrijp. Een bewindsman *erkent in een officieël stuk eene misdaad*, die volgens de nog vigeerende wet van NAP. I met verlies van burgerrechten, ontzetting van alle publieke betrekkingen en met zware geldboeten wordt gestraft, en dat om een onschuldig man in het verderf te storten! Die gruwelijke misdaad wordt door het gouvernement van een beschaafd, verlicht, Christelijk land gehuldigd; dat publiek schandaal wordt gedurende het vierde gedeelte eener eeuw door al de opvolgende Ministers gehomologeerd, onder welke er een gevonden wordt, die in openbare geschriften erkende „steeds op te zien tot den Kenner der harten." Of hij daar, waar hij zich thans bevindt, die tegenstroomsche handelingen heeft voortgezet, betwijfelen wij: dáár zal hij zijne rekening hebben moeten vereffenen met dien Kenner der harten, wiens naam hij hier op aarde vergruisde, door hem te gebruiken tot dekmantel zijner onrechtvaardigheden.

Wij zijn er nieuwsgierig naar hoe onze mededeeling door den heer NIERSTRASZ, lid van de 2e Kamer der Staten-Generaal, zal worden opgevat. — Hier is toch geene quaestie van een paar verplaatste lettertjes; hier wordt officiëel eene *misdaad erkend*, eene heiligschennis gepleegd, eene vervalsching gehuldigd, een gestolen particuliere brief in een officiëel stuk gemetamorphoseerd, waarvan de autenthieke afkomst nooit is geconstateerd geworden; met overlegde boosaardigheid worden daarin naar goedvinden veranderingen gemaakt met rooden inkt, vermoedelijk alles berustende op het recht van de puissance de la situation, terwijl het rapport over die illustre zaak aan den Minister van Koloniën is geschreven met de hand van een ongerehabiliteerd, geschavotteerd geheimschrijver van den Gouverneur-Generaal. Van dat alles zal het toch wel niet worden ontkend, iets te kunnen bijdragen, om eene pretentieuse aanspraak als specialiteit te helpen handhaven. Wel is waar, hoe zou zoo'n dagelijksch burgermanneke op belangstelling kunnen rekenen, le plus souvent? Maar in dat verzuim schuilt juist de oorzaak, dat, door het stilzwijgend toe te laten en te veroorlooven zulke guitenstukjes naar hartelust uit te voeren, men steeds voortgaat zulk een gewetenloos misbruik van macht ongestraft uit te oefenen, waarvan de heer STIELTJES nog kortelings het slachtoffer is geweest. Men verzuimt daarbij te bedenken, dat zulk eene goddelooze gedragslijn — daarbij mag niet in aanmerking komen het individu, waarop zij wordt toegepast — te vuur en te zwaard in de geboorte moest worden tekeer gegaan, om de ontwikkeling, de uitspatting te beletten, en wel bij hen, bij hen bij voorkeur, die geroepen en door de natie betaald worden om de landskinderen te beschermen, in de plaats van ze publiek te durven mishandelen en daartoe de strafwaardigste middelen te bezigen, die, mocht een particulier zich daaraan schuldig maken, als eene schandvlek gedurende zijn gansche leven in de maatschappij op hem zouden kleven.

Laten wij ons, mijn waarde heer NIERSTRASZ, veeleer verheugen en God danken, dat die verfoeijelijkheden zich hebben gereduceerd tot eene variatie van een paar lettertjes, die desnoods eene literarische kritiek kunnen genoemd worden; ofschoon men mag aannemen, dat het thans moeijelijk zou vallen het ondeugend machtsmisbruik zoover te drijven, alsof men met ons eens heeft willen beproeven, hoeveel uitbreiding er aan dat ding wel kan gegeven worden. Wij bezitten, waarde heer, eene niet geringe collectie van die soort van koloniale bokspooten, die naar alle Fransche gedachten het licht zouden gezien hebben, indien niet een zekere Minister van Koloniën een geridderd referendaris had gelast om met onzen drukker te débaucheeren, en hem ridderlijk ons eigendom afhandig had gemaakt. Wij bezitten echter nog een exemplaar. Au résumé: Ruim eene halve eeuw liggen wij in dat koloniale régime te spartelen. Dat departement heeft zich steeds daarin bij uitnemendheid gedistingeerd —

en de liberale vlag heeft zich daarbij vooral niet uitgezonderd — om onophoudelijk aan hen een démenti te geven, die zich verbeeldden, dat men toch eindelijk eens de toonladder van die koloniale buitensporige aardigheidjes zou hebben doorgeworsteld, onvermogend als men was de onuitputtelijke bron van de matière der koloniale ingrediënten te schatten, waarover het alias glazenhuis kan beschikken, om het malaise levend te houden.

Volmondig roepen wij met Professor BUYS uit: „Hoe laag, hoe onbegrijpelijk laag is het Nederlandsche peil der constitutioneele ontwikkeling!"

Maar dit zijn de gevolgen, mijn waarde Professor!

Hoe kan men helder en gezond water verwachten uit een bron, waarvan de bodem met onaanzienlijken droesem is bezwangerd, dien hij steeds aan het water mededeelt?

„Zoolang men leeft" zegt SERVANTE „kan men niet zeggen: „uit die rivier zal ik niet drinken"". — Dikwerf heb ik de rivier de Waal gepasseerd, nooit heb ik er aan gedacht, dat er nog eens een tijd zou komen om mij daarin te kunnen laven.

Met een gerust gemoed, door de vuurproef van alle denkbare teleurstellingen gelouterd, zal ik mij in die rivier dompelen, zonder hoop of vrees beproeven, sauf et sain de overzijde te bereiken, en, ontmoet ik daar niet een mensch, met het worstelen van een afgetobden, grijzen huisvader begaan, — à la bonne heure, cela n'empêchera pas les sentiments; als een ervaren zwemmer, die zich 34 lange jaren tegen den heftigsten stroom heeft geoefend, keer ik weer terug, met de wetenschap dat in de rivier de Waal het geneesmiddel voor mijne ramp niet aanwezig is, dat ik met hetzelfde sap overgoten blijf, en dat de rivier de zelfstandige speciale bestanddeelen niet bezit om die erfzonden af te wasschen — et vôgue la galère.

Eindelijk, als door een soort van mirakel, werd het door tusschenkomst van een rechtschapen man zoover gebracht, dat ik een pensioentje erlangde, al hetwelk door Z. M. Koning Willem III zoo was beschikt, dat ik mij daarmede volkomen had kunnen tevreden stellen, indien bij de afrekening de ongeneeselijke specialiteitsgeest het van edelmoedigheid getuigende besluit van Z. M. niet had verminkt en zich wederrechtelijk beknibbelingen veroorloofd, die het daglicht niet mogen zien, aldus de goede bedoeling van Z. M. miskennende en verloochenende — Gedurende ruim zes jaren heb ik te vergeefs alle mogelijke middelen beproefd, om die zoo meedoogenloos verminkte rekening hersteld te zien.

„Al die werkt aan den dijk, heeft allemans bekijk". Een tal van aanmerkingen zijn mij over mijn laatste werkje tebeurt gevallen, zoo mondeling als schriftelijk. Zeer aangenaam, ik ontving ze gaarne en ben er steeds dankbaar voor, van welk allooi ze ook wezen mogen. Éene was er echter bij van een weekblad, dat ons publiek den lof toezwaaide van eene plaats te verdienen onder de goede schrijvers; dat was beaucoup fort, dat was me wat te druk. Onmiddellijk begaf ik me naar dien heer redacteur, die zich verwonderde, dat ik mij met dat oordeel niet kon vereenigen; dat werkje was toch per inspiratie geschreven en zonder eenige pretentie, en dat had juist die goede uitkomst geleverd, enz.

Ik had zeer veel moeite om dien gemoedelijken heer van zienswijze te doen veranderen, totdat me dat eindelijk, door een voorbeeld te stellen, gelukte. — Indien ik als schrijver was opgetreden, zou uwe recensie mij hoogst welkom zijn geweest, maar ik ben geen schrijver, ik kan niet schrijven, ik heb het nooit geleerd ik maak er niet de geringste aanspraak op, ik heb er zoo min aan gedacht om het te worden, als om uit mijn Luthersch geloof op het speciaal zaligmakend geloof over te springen. Volmaakt ben ik het met professor C. eens, bij wien ik mij over de moeijelijkheid beklaagde om voor het publiek te schrijven, toen hij mij antwoordde: ja, als men schrijver wil worden, moet men reeds met zijn 12[de] jaar beginnen: alzoo ben ik daar 64 jaar te laat mede aangevangen. Klakkeloos heb ik mijne wederwaardigheden op mijne eigenaardige wijze willen mededeelen, en die bekend te maken was alleen mijn doel, doch daarvan rept gij niets! — Stel u eens voor, mijn waarde heer, dat ge door eenen troep boosdoeners in het water waart geworpen en daar een kwart eeuw in laagt te spartelen, en als gij van tijd tot tijd eens beproefdet om u aan den wal vast te klampen en u trachttet te redden, dat dan een of ander onmensch u op de vingers trapte en u weder in den stroom plofte; indien iemand die martelingsperiode had aanschouwd, hoe zoudt gij het vinden, wanneer die meende u eene plaats onder de goede zwemmers te moeten toekennen? Hoe zou u dat bevallen? Zijt gij in het water geraakt om uwe zwemkunst te vertoonen? — De brave man was door dat voorbeeld volmaakt genezen. A priori kennen wij reeds eene aanmerking, die wij niet zullen kunnen ontgaan, namelijk: dat er in dit werk veel over den vloer wordt gehaald, niet

analogue met de hoofdzaak, met de eigenlijke richting en doel van het werk, — dat wij ons in dit werk schuldig maken aan beschouwingen, hors de saison, dat wij ons niet uitsluitend bij het kardinale punt hebben bepaald, ofschoon dat nog altijd twijfelachtig is, want, zij het dan ook met het een meer dan met het ander, zoo gelooven wij toch dat het alles in betrekking staat met de oorzaken van onzen ellendigen maatschappelijken toestand. Doch, kon het ook stellig worden uitgemaakt, dat wij berispelijk zijn, à la guerre comme à la guerre, dan hebben wij een motief de plus tot aanmerkingen geleverd, die men misschien over het hoofd had gezien, en omdat het toch onmogelijk is het iedereen van pas te maken, hebben wij ons het genoegen aangedaan van iets te zeggen, waartoe niet altijd de gelegenheid bestaat.

Dezer dagen maakte een rechtschapen vriend schriftelijk de opmerking, in ons belang en in dat der zaak: „bij het drukken niet te vergeten de hevige termen wat te verzachten, die in ons land meer afschrikken dan aantrekken" enz. Misschien is dat niet van alle waarheid ontbloot, doch men verzuimt daarbij wel eenigszins het behoorlijke gewicht aan onze specialiteitswaardigheid te schenken — en tevens te bedenken, dat onze waarde landgenooten niet zoo spoedig worden afgeschrikt en slechts op één punt excentriek worden, wanneer men het algemeen en het bijzonder hatig slet aanrandt.

Te ontkennen is het niet, dat vrij algemeen steeds wordt nagelaten zich met den waren toestand der zaken en personen te personifiëeren, en er oppervlakkig wordt beoordeeld en veroordeeld: „Il y a beaucoup de raisonneurs, très peu de raisonnables" — en zij, die het minst kunnen verdragen, zijn het meest verbaasd, dat men zich zoo maar niet goedsmoeds zonder tegenspartelen laat vertrappen.

Het is volslagen onmogelijk om die verschillende zienswijzen te ontloopen, en, daarvan volkomen bewust, schrijven wij gemakshalve zoo geheel klakkeloos bij inspiratie, zonder het minste te denken aan hevige of liefelijke termen, en geheel ontdaan van de flauwste schaduw van rancune tegen iemand ter wereld, impossible à mon coeur! „Une devise connue contient, sous une forme simple, toute la théorie de la morale: „Fais ce que doit, advienne que pourra" ". Ontveinzen zal ik niet, dat het mij bij de herinnering aan die kwellingen wel eens krevelt, doch dat gevoel wordt beheerscht door het verzetten van mijne zinnen, die mij indachtig maken, dat het mij verreweg ondragelijker zou vallen, indien ik het leed, mij aangedaan, aan anderen had berokkend. — J'abandonne le cours naturel de mes pensées; il faut, il est vrai, peur un tel laisse aller la supériorité la plus décidée, mais un homme intéresse d'avantage quand il se montre tel qu'il est, et que ses livres semblent plutôt improvisés que composés. Mme. DE STAËL.

Moi par excellence, j'écris avec la plus grande nonchalance, je ne m'étonne plus de l'ignorance, de l'injustice, de la lacheté; je m'y attends — ainsi va le monde! — mais je suis surpris des lumières et des procédés généreux. WEISS.

A priori amuseer ik mij reeds met de aanmerkingen, die mijn werk te wachten heeft; met uitbundige vreugde zie ik ze te gemoet.

Hoe, zou het van mij kunnen worden gevergd, d'un homme de mon âge, die zich zooveel inspanning heeft getroost, te gaan peinzen, om een *werk in het algemeen belang* toch in zulk een delicaten, exquisen, deliciensen vorm te kleeden, in zulk een aangenaam, zoetsappig, lieftallig daglicht te stellen, steeds zoo'n zalvenden toon aan te slaan, dat ik gevaar liep om onder de omhelzingen van al de waarde landgenooten te bezwijken? — Maar ik heb geen lust om te trachten dat doel te bereiken, als het ook mogelijk was zulk eene attentie in ons land op te wekken, — ik heb geen lust om mijnen toestand door een kunstmatigen te vervangen, ik heb mijne natuur te lief, die mij zooveel leed dragelijk heeft gemaakt, en ben niet van plan dat hemelsch geschenk te krenken; materiëel ben ik er niet gelukkig mede, — mais je dis avec ROUSSEAU: „je préfère toujours la condition d'un malheureux avec courage, à celle d'être heureux avec infamie".

Zij, die het gewichtige belang van eene kolonisatie niet appreciëeren, onder welken vorm ook voorgesteld, en het eerste aan het laatste opofferen, voor hen zullen toch wel de uitgezochtste, meest kiesche termen nimmer welsprekend genoeg zijn, waar de faculteit ontbreekt om onpartijdig en gezond te oordeelen.

En wat mijne bijzondere zaak betreft, heb daarvoor geene vrees, men cher! dáárvan wordt men niet zoo spoedig afgeschrikt. Wanneer men toch in 34 jaren nooit door de zaak, door het feit zelf is afgeschrikt, zal men dan door de termen, die het mededeelen, onthutst worden? — Bovendien blijkt voldoende onze luchthartige gemoedsgesteldheid uit de opgeruimde en vrolijke tirades, waarmede ons gansche werk gelardeerd is, een bewijs dat wij geen schrikaanjagend doel beoogen.

Ik zal het niet ondernemen het enorm aantal verschillende ontmoetingen mede te deelen, mij gedurende die vierendertigjarige worsteling overkomen; ik zou daarmede een boekdeel kunnen vullen. Aan een paar daarvan echter, kortelings voorgevallen, geef ik gaarne publiciteit.

Van een zeer hooggeplaatst, rechtschapen man ontving ik eenen wenk om de tusschenkomst in te roepen van den Raad van State. Met dankbaarheid gaf ik volgaarne daaraan gehoor. Ik verheugde mij attent te zijn gemaakt op de gelegenheid om mijne zaak toch eens te kunnen onderwerpen aan de beslissing eener onpartijdige vierschaar, zamengesteld uit mannen, van wier hooge beschaving en gevoel van billijkheid men eene rechtvaardige uitspraak mocht verwachten. Die hoop werd niet weinig versterkt door de ons gegeven verzekering dat de leden, die wij de eer niet hadden te kennen, gemoedelijke, menschlievende mannen waren. Zoo ooit — dachten wij — zich de gelegenheid heeft voorgedaan om die voortreffelijke hoedanigheden in beoefening te brengen, dan is het hier, waar men eenen huisvader, die onder mishandeling is grijs geworden, in bescherming kan nemen. Maar, zooals altijd, het waren altemaal illusies. De meerderheid was van oordeel, dat ik steeds bleef reclameeren, enz., de minderheid echter was mij met warmte toegedaan, en ziedaar de uitvloeisels van de gemoedelijkheid!

Na den afloop van die pathetische uitspraak ontvingen wij per post eenen brief, die bij opening bleek te bevatten het concept voor den deurwaarder van den Hoogen Raad, om den Staat te dagvaarden ter voldoening van mijne billijke vorderingen. Er was niet het minst begeleidend schrijven bijgevoegd. Mijn levenspad is kwistig bezaaid geworden met teleurstellingen en verrassingen, doch nog nooit had zich eene zoo groote verbazing van mij meester gemaakt, als toen ik dat allerbelangrijkste stuk ontving, dat met zooveel kennis van zaken was opgesteld en van zoo groote naauwkeurigheid getuigde, dat het tot in de geringste bijzonderheden de opgave bevatte van hetgeen mij in den loop der 34 jaren was te kort gedaan, met berekening van interest, enz. — Ik kon mijne oogen niet gelooven en geraakte inderdaad met mijzelven verlegen, niet wetende wat ik meer moest bewonderen, de menschlievendheid of het talent van den opsteller. De herkomst van het stuk is ons onbekend, en misschien is dat goed, want hoe onze dankbaarheid betoond aan dien edelen menschenvriend? Hier echter betuigen wij den edelaardigen man onzen hartgrondigen dank, hopende, dat hem dit werk in handen zal komen, en daarbij gedachtig aan de woorden: les bienfaits ne se payent noblement que par une vive reconnaissance. Cic. — Wij kunnen ons echter het genoegen niet ontzeggen, dat concept als bijlage mede te deelen om het aan het onpartijdig oordeel onzer lezers te onderwerpen en tevens aan de meerderheid der leden van den Raad van State in overweging te geven, of het niet de moeite waard is, den inhoud er van met gemoedelijkheid te onderzoeken.

„Lieve hemel!" hebben wij een paar malen uitgeroepen „welk een verbazend contrast van menschelijke karakters! Daar, waar men geroepen is om recht en billijkheid te beschermen, ja daarvoor wordt beloond, daar ziet men de rechtvaardigheid met voeten treden, daar ziet men mannen van eer, die de hoogste waardigheid bekleeden, hun gegeven woord schenden (zooals wij dat ondervonden hebben van eenen Minister [1]), terwijl iemand, die er niet toe is geroepen, uit eigen beweging, bezield door eene helaas! zeldzame menschlievendheid, eene deelneming betoont in het lot van zijnen ongelukkigen natuurgenoot, die den onverschilligste eerbied moet inboezemen.

Als tegenhanger van zooveel humaniteit strekke het volgende: Toen ik mij op zekeren dag bij eenen Minister van Koloniën vervoegde en hem andermaal op mijne kommervolle omstandigheden wees, kreeg ik tot antwoord: „Ja, dat is zeer onaangenaam, maar het Gouvernement heeft met *particuliere toestanden* niets te maken." — „Zeer juist, Exc." hernam ik „maar ik maak daarop eene uitzondering; had het Gouvernement zich niet schuldig gemaakt aan misbruik van macht, had het geen misdadigen greep in mijn bijzonder leven gedaan, had het in één woord zich niet ingelaten met mijne *particuliere*

---

[1]) Dat was een verzuim, en wel verzuim van gedane belofte. Dacht die Minister niet aan SALOMO's gezegde: „een goede naam is beter dan olie"? — Maar is het niet tant soit peu hors de saison, om dat gezegde uit de H. Schrift, d'un particulier bien.... avant la révolution hier toe te passen uit een tijdvak, toen men van specialiteiten, koloniale systema's, regimes en stelsels niets afwist? Wij durven te gelooven, dat als die SALOMO tijd van leven had gehad, hij thans met al zijne wijsheid uit de koets was getuimeld, en geliberaliseerd, gemoderniseerd en verlicht was geworden, dat hij thans juist het omgekeerde had gezegd en doodeenvoudig aan de olie de voorkeur had gegeven, om het batig slot in te smeren, dat anders gevaar liep om onder een goeden naam te verroesten.

omstandigheden, en dat alleen om het wreed genot te smaken, mij in het ongeluk te storten, ik zou thans mij over mijn lot niet hebben te beklagen."

Eene andere, niet minder potsierlijke ontmoeting hadden wij met eenen hoofdambtenaar, dien wij aan onze billijke aanspraken herinnerden. Deze zette zich in postuur, om aan zijn antwoord meer nadruk te geven, en gaf met verheffing van stem te kennen: „Mijnheer, alle consideratiën hebben opgehouden." — „Zoo, mijnheer! maar mag ik dan eens vragen of dat op mij van toepassing is, die gedurende het vierde eener eeuw mishandeld ben geworden?" — „Ja, mijnheer, er zijn inferieure officieren, die hunne demissie hebben gekregen; als ze hadden blijven doordienen, waren ze generaal geworden." — „Zoo, mijnheer, maar is dat een motief om die handelingen tegenover mij op dezelfde leest te schoeijen; is zoo iets een billijk antecedent?"

Een onzer vrienden vroeg ons: „Maar zeg me toch eens, wat is eigenlijk de drijfveer, die u heeft kunnen aansporen tot het schrijven van dat werk? Want, duid het mij niet ten kwade, zoo hier niet wat eigenbelang onder schuilt, komt het mij voor, dat gij ook hierdoor u als eene specialiteit hebt willen doen gelden. Het zou toch al heel vreemd zijn, dat gij, die hier door de maatschappij zoo gruwelijk zijt verongelijkt, u op uwen leeftijd zoo ongehoord gaat inspannen om aan diezelfde maatschappij zoo belangrijke diensten te bewijzen. Voordeel toch zie ik er voor u niet in, hoeveel behoefte ge daaraan ook moogt hebben."

Wij lieten niet lang op ons antwoord wachten. „Mon cher, de aanmerking, die gij maakt, is ons recht aangenaam en heeft voor ons meer waarde, dan gij vermoedt, omdat zij ons in de gelegenheid stelt vrijmoedig op te biechten wat er van is. Dat het, wat het eigenbelang betreft, volmaakt pluis met ons is, willen wij niet pretendeeren. Napoleon I zeide: Dans le plus grand homme il reste toujours de l'homme," en zou ons onbeduidend persoontje daarop eene uitzondering willen maken? Vergun mij evenwel op te merken, dat gij, wat uw gevoelen aangaande onze meening over de maatschappij betreft, in eene dwaling verkeert. Het medelijden met den ellendigen toestand der maatschappij, waarvan ik een werkelijk deel uitmaak, was juist de spoorslag tot het schrijven van mijn werk, ten einde bij te dragen tot het verbeteren daarvan; daarmede nu gaan voor mij zeer geringe materiëele, maar vooral moreele belangen gepaard. Ik heb mij niet te beklagen over de maatschappij, mijn waarde, en vooral niet over het lijdende gedeelte daarvan; doch al ware zulks het geval, dan zou ik mij toch herinneren het sublieme gezegde van een Fransch schrijver: „S'ils ne méritent pas, que je leur fasse du bien, il est digne de moi de leur en faire." Maar die arme weerlooze landskinderen hebben mij niets misdaan; het tegendeel is waar; zij hebben steeds mijne innige deelneming gaande gemaakt."

Neen, de ramp, de kwaal komt niet van beneden, maar van boven; daar toont men zoo weinig te beseffen, welken invloed meerdere beschaving moet uitoefenen op plichtsbetrachting, dat de onbeschaafdste volkenrassen er over zouden blozen, als zij zich aan zoo verachtelijke handelingen schuldig gevoelden.

Doch, gelijk ik zoo even zeide, ik zou niet durven beweren, dat mijn trachten om onze ellendige bevolking een beter lot te bereiden, alleen berust op philanthropie, niet uit vrees van niet te worden geloofd of mij aan bespotting bloot te stellen: daar ben ik, Gode zij dank, boven verheven; maar omdat ik gevoel, dat ik, door zulks te verklaren, niet volkomen de waarheid zou huldigen. Wel is mijne natuur er niet geschikt voor om mijne medemenschen ongevoelig honger en gebrek te zien lijden; wel beheerscht mij de zucht om die ellende te doen ophouden; maar tevens is met die begeerte verbonden de hoop op het voldoen van een materiëel eigenbelang, maar dat ik voor geoorloofd houd. „Het is" zegt een Engelsch schrijver „eene verdienste voor iedereen, welke ook zijn rang of verantwoordelijkheid zijn, zijne belangen met die van het algemeen te identificeeren op eene zoodanige wijze, dat de door de kwaadwilligheid in het leven geroepen aantijgingen even zoovele deugden worden."

En nu wensch ik het aan de beslissing van ieder weldenkend mensch te onderwerpen, in hoeverre die woorden op mij van toepassing zijn, wanneer ik plechtig verklaar, dat mijn belang alleen bestaat in het voldoen van mijn ontembaar verlangen, dat mij als het ware tot eene tweede natuur is geworden en mij geen oogenblik heeft verlaten, zoolang ik hier in het land ben, het verlangen om mijne laatste levensjaren in Suriname door te brengen en daar te sterven. Vroeger werd het mij door den Minister van Koloniën belet aan die begeerte gevolg te geven; thans zou niets mij daarin verhinderen; doch ik ben niet voornemens om daar een plantenleven te leiden; gewoon als ik ben aan een bedrijvig leven, zou het mij zeer onaangenaam zijn niets om handen te hebben. Bezigheden zou ik ruimschoots vinden

in de kolonisatie en den houthandel, indien mijn plan doorging, en zoodoende zou mijn eigenbelang met het algemeen belang worden geïdentificëerd.

Zooals in mijn werk breeder is aangetoond, is de tegenwoordige toestand van Suriname na de emancipatie veel geschikter voor eene kolonisatie dan vroeger, en zal men door die volkplanting een tweeledig doel bereiken: opheffing der armoede hier te lande en tegemoetkoming van het gebrek aan bewoners in Suriname. Doch, waarde Lezers, niet lang getalmd! Beide gebreken eischen spoedige voorziening, zal het niet te laat zijn. De boog is nu reeds al te sterk gespannen, en men behoeft waarlijk geen profeet te zijn om te voorspellen, dat onder die onnatuurlijke spanning de pees eerlang zal breken. Bovendien, wat ons betreft, al ben ik niet oud, althans niet afgeleefd, ik heb toch een tamelijk vergevorderden leeftijd bereikt, en met het saldo, dat mij nog zal worden geschonken, wil ik gaarne zooveel woekeren als mogelijk is, te meer, daar het bezwaarlijk zal gaan, na mijnen dood iemand te vinden, die zich met die taak van ontginning zal kunnen en willen belasten.

Zoover zijn wij thans reeds gevorderd, dat men er in de hooge regeeringskringen tant soit peu gevoel van begint te krijgen, dat de maatschappelijke toestand twijfelachtig is — wij zouden zeggen onhoudbaar —. Zal men wederom den kostbaren tijd met langgerekte redeneeringen doorbrengen, alvorens tot de uitvoering over te gaan?

In eene der afdeelingen van de Eerste Kamer (1868) zijn bij het onderzoek der Indische begrooting beschouwingen geuit, die niet onverdienstelijk mogen worden genoemd. Daaronder trof ons vooral het volgende door een der leden ontwikkelde denkbeeld: „dat het zeer is te betwijfelen of van eene blijvende toepassing van het cultuurstelsel mag worden verwacht, dat Indië op den duur baten kan afwerpen. Volgens dien spreker mooten de bakens bijtijds worden verzet, en andere middelen opgespoord om in de behoeften van vaderland en koloniën te voorzien." — Uitmuntend de spijker op den kop geslagen. „Quis est enim, qui, totum diem iaculans, non aliquando feriat?" CIC. [1]).

Hoe men het woord *twijfelen* kan bezigen van zaken, waarvan men zekerheid heeft, is ons onbegrijpelijk. Wie onzer geachte lezers toch zal onze meening niet deelen, dat er geen enkel lid van de Eerste of Tweede Kamer, geen enkel regeeringspersoon is, of hij is overtuigd van de onhoudbaarheid van het cultuurstelsel? Moge die twijfel niet lang duren, maar tot zekerheid overgaan en spoedig er toe leiden, dat men middelen berame om het batig slot te kunnen ontberen!

Men versta ons echter wel; die onhoudbaarheid berust hoofdzakelijk op de onbetwistbare ongeschiktheid van de laatste en tegenwoordige Gouvernementsmannen, die met zoo weinig kennis van zaken een cultuurstelsel van eene zoo enorme uitgebreidheid en ingewikkelden aard administreeren, dat trouwens bovendien nog het regeeren *moet* prejudiciëeren, en omgekeerd, terwijl *nimmer* die twee takken voor vereeniging vatbaar kunnen beschouwd worden, en er een volslagen gebrek aan landbouwkundige, zelfstandige, bekwame, plantkundige personen bestaat, aan welke de contrôle van den landbouw kan worden toevertrouwd; aan die hoofdgebreken moet de onvermijdelijke teruggang van het cultuurstelsel worden toegeschreven.

Indien wij van vrijen arbeid hooren gewagen, zonder te beslissen in hoe verre de toestand dien veroorlooft en op welke leest hij moet geschoeid worden, herinneren wij ons gaarne eene passage op het schip van den staat *de Pluto* in 1802, kommandeerend kapitein ter zee ZOETERMAN.

De schipper geeft met zijn fluitje het signaal: alle hens op dek, en houdt de navolgende speech: „Mannen! zoo ge weet, is het thans vrijheid, gelijkheid en broederschap". — „Ja wel, schipper". — „Maar de voorzeilen moeten vastgemaakt worden; nu behoeft gij dat niet te doen, als ge niet wilt, want het is vrijheid, gelijkheid en broederschap, maar als ze binnen 10 minuten niet vast zijn gesjord, zal ik je met een end" — dat hij dreigend ophief — „over je schalen halen, dat er de stukken afvliegen." De fluit liet zich andermaal hooren, en als vogels vloog janmaat in het want, en in minder dan 10 minuten waren de zeilen vastgesjord".

[1]) Eene aanmerking van een beroemd schrijver: waarom ik toch altijd de gewoonte had het Latijn vertaald te geven, heeft mij kunnen overhalen dat niet meer te doen. Ik heb dat vroeger altijd nagelaten: het zag er uit alsof ik den schijn wilde aannemen van met het Latijn bekend te zijn. Dat is mij echter even vreemd als elke andere doode of levende taal. Mijne kennis van het Latijn zal zoo wat gelijkstaan met die der apothekers: als zij hunne potjes omdraaijen, valt al hun Latijn in het water. — Nec me pudet, ut istos, fateri nescire quod nesciam. CIC.

En welke zijn die middelen? Eerst en vooral kolonisatie, kolonisatie in Suriname, waar de armen van Nederland, ja van een groot deel van Europa ruimte en gelegenheid genoeg zullen vinden voor houthandel, mijnontginning en landbouw.

Ten slotte tot onszelven terugkeerende, zal het wel niemand verwonderen, dat wij, afgetobd als wij zijn door vierendertigjarigen strijd, geleverd ter verkrijging van ons goed recht, dikwijls tegen mannen, die er op boogden, behalve eene portefeuille ook nog den bijbel onder den arm te dragen, dat wij thans nog verlangen die beschaafde maatschappij te verwisselen met een oord, waar de rijkste natuurpracht heerscht, een oord, waar wel geene geciviliseerde menschen wonen, maar althans natuurkinderen, bezield met gevoel voor billijkheid en recht, met liefde tot hunnen naaste. Wij hopen dan maar, dat de zendelingen die plek zullen voorbijgaan en met hunnen bijbel daar de Europeesche beschaving niet zullen overbrengen. Waarlijk, geachte Lezers, alleen onbekendheid met dat heerlijke land kan sommigen uwer de schouders doen ophalen bij het lezen van deze regels; onbekendheid vooral met het klimaat van de West-Indiën, dat vrij wat gelijkmatiger en gezonder is dan de zoo grillige weersgesteldheid hier te lande. Van oudsher ingewortelde vooroordeelen hebben tot eene valsche voorstelling daaromtrent geleid.

Menigeen begint echter thans beter uit zijne oogen te zien, en wij hebben dan ook de zekerheid dat wij niet alleen naar Suriname zullen gaan. Ettelijke fatsoenlijke, welopgevoede mannen, even wars als wij van de alias beschaafde maatschappij hier te lande, mèt hare verschillende stelsels, toestanden en specialiteiten, hebben ons de toezegging gedaan met ons te zullen medegaan.

Doch er is niets volmaakt onder de zon. Mijne vreugde, wanneer ik het land zal mogen verlaten, waar ik zooveel bittere smart moest verduren, zal toch vermengd zijn met een diep leedgevoel bij de gedachte, hier vrienden te moeten achterlaten, die ik hartelijk liefheb en wien ik bij deze dankzeg voor de hulpvaardigheid en de bewijzen van oprechte genegenheid, mij door hen zoo ruimschoots betoond. Voorwaar, wanneer iemands levenspad zoo kwistig met doornen is bezaaid als het mijne, staart hij met des te inniger genot op de geurige bloemen, die hier en daar tusschen de doornen opschieten.

Helaas, waarom mag ik ook hem niet onder die vrienden tellen, die met mij onder hetzelfde moederhart rustte, aan dezelfde moederborst is gelaafd? Maar hij, die mij had kunnen redden, tienvoudig redden, hij verstiet mij, als ware ik een vreemdeling geweest. „De vervulling van onze verplichtingen" zegt VAN DER PALM „die ons van nabij bestaan, is de toets van alle overige plichtsbetrachtingen". — „En hij spreke niet van liefde tot alle menschen, die zelfs hem niet liefheeft, dien de natuur hem gebood te beminnen". Evang. van Joh. III: 17.

BIJLAGE.

In den jare: 1867 den ten verzoeke van den Heer A. HALBERSTADT, eervol ontslagen West-Indisch ambtenaar, wonende te Leiden, kiezende domicilie ten kantore van den Heer , procureur bij den Hoogen Raad der Nederlanden, wonende te 's Gravenhage, heb ik ondergeteekende , deurwaarder bij gemelden Hoogen Raad, gedagvaard den Staat der Nederlanden in deze vertegenwoordigd door Zijne Excellentie den Minister van Koloniën, exploit doende in het parket van den Heer Procureur Generaal bij genoemden Hoogen Raad, aldaar sprekende met , die het oorspronkelijk dezer heeft geviseerd om te verschijnen voor den Hoogen Raad der Nederlanden te 's Gravenhage, ter openbare teregtzitting van den , des voormiddags ten uur, ten einde te hooren doen den navolgenden eisch:

Aangezien den requirant bij K. B. van 7 Februarij 1861 N°. 70 is verleend, als gewezen eersten commies bij de Administratie van Finantiën in de kolonie Suriname, een eervol ontslag uit 's Lands dienst onder toekenning van den destijds door hem genoten jaarlijkschen onderstand van ƒ 1200 als pensioen.

Aangezien bij datzelfde besluit magtiging is verleend om hem, in strijd met het eerste lid van gemeld besluit, alzoo als bij vergissing in de afrekening, uit te keeren slechts eene som van ƒ 3010, zullende zijn het verschil tusschen hetgeen hij na zijn ontslag in Februarij 1835 tot en met 31 December 1860 heeft genoten, en het pensioen, hetwelk hij, naar reden van zijne dienstjaren over hetzelfde tijdvak

zoude hebben ontvangen, bijaldien hem bij het verlaten van 's Lands dienst dadelijk een eervol ontslag ware verleend geworden;

Aangezien bij die afrekening op drieërlei omstandigheden niet is gelet, ten gevolge waarvan hem is onthouden, wat hem voorzeker naar de bedoeling, en ook naar de letter van het eerste lid van het besluit is toegekend geworden;

Aangezien de schade, hem toegebragt geworden, is geliquideerd op minstens *f* 1200 's jaars, en alzoo ten onregte bij de afrekening hem als bate is gebragt 25⅚ maal *f* 1080 's jaars of *f* 27900, terwijl hem toekwam 25⅚ maal *f* 1200, alzoo *f* 31000, daar toch wordt erkend, dat hij ten onregte is ontslagen twee jaren vóórdat hij den vollen diensttijd zou hebben bereikt, om op *f* 1200 pensioen aanspraak te maken volgens zeker reglement van 1818, welk reglement het geval van eervol ontslag vóór 20jarigen dienst niet voorziet dan alleen in geval van ziekte of van ligchaamsgebreken en alzoo in zooverre op hem niet toepasselijk is;

Aangezien in de tweede plaats bij de afrekening, vervat in het 2de lid van voorschreven besluit, ten onregte is afgetrokken, niet alleen wat hij als *onderstand* had genoten, maar ook *f* 200 en *f* 1800, die hem als *gratificatie* en als *schenking* waren verstrekt blijkens de besluiten van 29 April 1848 N°. 96, en 28 Aug. 1852 N°. 60, terwijl het toch niet opgaat (art. 1725 Burg. Wetb.) eene eenmaal als gratificatie of schenking verstrekte som weder terug te nemen bij de afrekening van eene erkende schuld, zooals vervat is in het 1ste lid van het aangehaalde besluit van 1861;

Aangezien toch de onmiskenbare bedoeling van het Koninklijke Besluit van 7 Februarij 1861 is geweest, hem volledig schadeloos te stellen voor de nadeelen, geleden door het in 1835 ontijdig verleende en als onregtmatig erkende ontslag en vooral ook door het verbod, om naar Suriname weder te keeren, waardoor hij verstoken werd, om een ander bestaanmiddel te vinden ter plaatse, waar hij dit kon vinden, zoomede door de veelvuldige reizen naar 's Hage, terwijl die schadeloosstelling is geliquideerd door den Minister van Koloniën zelven op een pensioen van *f* 1200 's jaars, in te gaan met 1 Maart 1835;

Aangezien daardoor de Staat zich jegens den requirant als schuldenaar heeft erkend van een jaarlijksch bedrag van *f* 1200, onder aftrek van hetgeen hij als *onderstand* had genoten, en voorzeker onbevoegd was bij de afrekening in mindering te laten gelden wat hem onder gansch andere benaming was toegelegd geworden, om als door eene verstrekte aalmoes in tijdelijken nood te voorzien;

Aangezien bij die afrekening in de derde plaats mede is voorbijgezien de late erkenning van het door hem geleden nadeel en de op zichzelf daardoor geleden schade, terwijl de kolonie voor hem gesloten bleef:

Aangezien toch is erkend, dat de vergoeding der schade behoort in te gaan met den 1 Maart 1835, en hem alzoo ingevolge de wet de gewone rente van 5 ten 100 's jaars toekomt, voor hetgeen hem eerst 25 jaren later is betaald geworden;

Aangezien hem op grond van het vorenstaande toekomt van 1 Maart 1835 tot en met 31 December 1860 niet *f* 27900 maar *f* 31000, terwijl hem slechts is uitbetaald een onderstand van *f* 600 's jaars, van af 1 Julij 1841 tot en met 31 Maart 1843, of *f* 1050, voorts *f* 1000 sedert 1 April 1843 tot en met 30 Junij 1856, of *f* 13250, wijders *f* 1200 sedert 1 Julij 1856 tot en met 31 Dec. 1860 of *f* 5400, eindelijk *f* 3190 en *f* 3010 respectivelijk ten gevolge van beschikkingen van 24 Augustus 1859 en 18 Februarij 1861;

Aangezien hem voor rente toekomt 5 pCt. over *f* 1000 pensioen sedert 1 Maart tot en met 31 December 1835 verschuldigd, dus *f* 50 op den 1 Januarij 1837, wijders 5 ten 100 over gemelde *f* 1000 en over *f* 1200 voor 1836 verschuldigd op den 1 Januarij 1838 en zoo vervolgens tot 1 Julij 1841,

toen hem *f* 7600 achterstallig pensioen verschuldigd was, of.	*f*	1025,—
van 1 Julij 1841 tot en met 31 Maart 1843, dus 1 jaar 9 maanden, toen *f* 8650 achterstallig bleef van de verschuldigde *f* 9700, eene rente ad	„	676,25
van 1 April 1843 tot 1 Julij 1856, dus over 13 jaren 3 maanden, blijvende op 1 Julij 1856 achterstallig *f* 11300 van de toen verschuldigde *f* 25600	„	6538,75
van 1 Julij 1856 tot 1 Julij 1859, dus over 3 jaren	„	1692,50
van 1 Julij 1859 tot 1 Jan. 1861, dus over 1½ jaar	„	567,70
en verder 5 ten 100 over het voortdurende achterstallige ad *f* 5100, dus *f* 255 tot 1 Jan. 1867 of 6 jaren.	„	1530,—
te zamen . . .	*f*	12030,20

onverminderd de rente van 5 ten 100 's jaars over *f* 5100 voormeld, verder te verschijnen tot den dag der betaling van die hoofdsom;

Aangezien den requirant alzoo toekomt op grond van de schade-vereffening, vervat in de toekenning van *f* 1200 pensioen, met ingang van 1 Maart 1835, en alzoo met ingang van wettige rente a die morae,

a. eene bij het besluit van 7 Februarij 1861 te min berekende som van $25\frac{5}{6}$ maal *f* 120 of . *f* 3100,—

b. een daarbij ten onregte afgetrokken bedrag van . . . . „ 2000,—

en *c.* de achterstallige interest, berekend tot den 1 Januarij 1867, onverminderd hetgeen bij verdere wanbetaling mogt verschuldigd worden, en onder voorbehoud om bij voortdurende wanbetaling rente van rente te vorderen . . . . „ 12030,20

te zamen . . . *f* 17130,20:

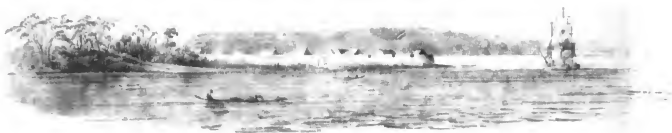
Aangezien de gedaagde voortdurend in gebreke blijft, om het verschuldigde, zelfs eene mindere som te voldoen, ondanks de duidelijke letter en bedoeling van het eerste lid van het Koninklijk Besluit van den 7 Februarij 1861;

Op grond van art. 1271, 1274, 1279, 1286, 1287, 1288 en 1375 Burg. Wetb.; art. 2 der Wet van den 22 December 1857 (Staatsblad N°. 171) en art. 52 en 56 Wetb. Burg. Regtsv.;

Behage het den Hoogen Raad, regt sprekende in het hoogste Ressort, den Staat der Nederlanden te veroordeelen, om aan den requirant onverwijld te betalen wegens verschuldigde schadeloosstelling ingevolge bovenvermelden titel, of wel voor nog onuitbetaald pensioen en achterstallige rente, de voormelde som van *f* 17130,20, onverminderd de verdere rente à 5 ten 100 's jaars over de nog verschuldigde hoofdsom van *f* 5100, te berekenen sedert den 1 Januarij 1867 tot den dag der betaling en onverminderd de rente van rente ingevolge de wet, zoomede om te betalen de kosten van dit regtsgeding, alles met dadelijke uitvoerbaarverklaring van de uitspraak.

En heb ik, deurwaarder voornoemd, exploit doende en sprekende als hierboven is gezegd, afschrift gelaten van dit exploit, waarvan de kosten zijn:









INLEIDING.

> Si la vérité descendait du ciel pour vivre avec nous, il faudrait qu'elle se revêtît d'abord de l'écorce de notre stupidité, de crainte d'être prise pour la folie.

De Fransche tekst, door den Heer BENOIT gevoegd bij de platen, is eene zeer verkorte historie van *Suriname*, vrij algemeen bekend, en die ik overtollig heb beschouwd bij mijn plan van kolonisatie, waarmede het in geen verband staat en waardoor mijn werk doelloos te groote uitbreiding zou erlangen.

Ik heb echter gemeend een zeer klein gedeelte er van te moeten gebruiken, dat voor mijn plan dienstbaar wordt beschouwd, en tevens eenige van de fraaije platen, die met een zeldzaam talent en aan de natuur getrouw zijn wedergegeven, nader toe te lichten.

Intusschen herinnert ons die tekst aan zeer merkwaardige historische feiten; dat, na de ontdekking van de vaste kust, die men aan VASCO NUNEZ toeschrijft in 1504, de landstreek tusschen de rivieren *Oronoco* en *Amazone Guyana* werd genoemd; dat die ontdekking al de zeemogendheden in beweging bracht; want het gerucht had zich algemeen verspreid, dat in het binnenland onschatbare rijkdommen aanwezig waren van goud, edelgesteente, enz., en dit gaf er aanleiding toe, dat land een El Dorado te noemen.

Manoa was de hoofdstad van dat beroemde land, en daar bestonden tempels en paleizen, overdekt met edel metaal. Geen wonder dat die ontdekking gansch Europa in opschudding bracht, terwijl er nog werd bijgevoegd, dat er een meer was, zoo groot als eene zee, *Parima* genaamd, waarvan het zand gevuld was met poeder en korrels van goud.

Engeland, naijverig op de ontdekking van zoo groote schatten, wilde daar ook een aandeel in hebben, en WALTER RALEIGH vertrok in 1595, om dat beroemde El Dorado op te sporen. Zijne onderneming, zoowel als die der Spanjaarden en Portugezen, waarbij de Franschen ook niet ten achteren bleven, mislukte. De Hollanders en Zeeuwen hadden zich in 1560 ook in beweging gezet, om een aandeel in dat goudmeer te verkrijgen.

De Baron ALEXANDER VON HUMBOLDT heeft echter die wonderen van ontdekkingen, waaraan indertijd een onvoorwaardelijk geloof werd geschonken, en die in elken roman van de 16e eeuw uitgebazuind werden, illusoir gemaakt en aangetoond, dat ze op traditiën van vergulde voorwerpen berustende waren en ook op zinsbedrog, voortgebracht door de kaatsing der zon tegen de rotsen van *Mica*.

Gedurende drie eeuwen is er om het bezit van dat El Dorado gestreden, en beurtelings ging het over in handen van Spanjaarden, Portugezen, Engelschen, Franschen, Hollanders en Zeeuwen, totdat het eindelijk in het bezit der laatsten geraakte.

Ik wensch bij het vroegere tijdperk der vorige eeuw, toen wij eveneens in het ongestoord bezit van *Suriname* waren, thans niet lang stil te staan, en mij alleen te bepalen bij de opmerkingen, dat, na-

dat de blanke arbeiders door den aanvoer van negers uit *Afrika* werden vervangen, de kiem werd gelegd tot het van lieverlede vernietigen van den arbeid der blanken. Dezen hadden hunne geschiktheid volkomen bewezen, daar zij de moeijelijke taak van ontginning eener woestenij gelukkig ten uitvoer hadden gebracht; terwijl de aanvoer van negers eene overgangsperiode van de werkkracht in het leven riep, die immer de allernadeeligste gevolgen moet te weeg brengen, wanneer men het natuurlijke door het kunstmatige denkt te kunnen vergoeden.

Met hoeveel opoffering die ontginning tot stand is gekomen, is niet onbekend, maar mag niet buiten beschouwing blijven. Doch aan den anderen kant bedenke men, dat die ontginning er nu is, en de nakomenden dus nu eene lichtere taak hebben.

Alleen het zoogenaamde stapelprodukt op het oog hebbende, verzuimde men op andere voortbrengselen, die met veel meer gemak en met minder onkosten te verkrijgen waren geweest, acht te geven, en dat onverantwoordelijk verzuim is steeds, tot op den dag van heden, blijven bestaan, alsof dat kostbare land door de Voorzienigheid alleen was bestemd om koffij en suiker voort te brengen. Als men, zooals schrijver dezes, de godtergende, grenzelooze wreedheden heeft gezien, die er zijn gepleegd, als onvermijdelijk aan die kultuur met negers verbonden, waardoor de uitvoering, zooals de slavenhouders meenden, alleen kon worden bewerkstelligd, en waarvan Dr. VAN HOËVELL in zijn *Vrijen en slaven* eene nog zeer onvolkomene beschrijving heeft geleverd, dan deinst men voor de mededeeling van die gruwelen terug, om zich de aandoening te besparen, onafscheidelijk aan de herinnering van die afschuwelijkheden verbonden.

Hoe zal men nu, nadat de negers geëmancipeerd zijn en de tirannij heeft opgehouden, de voortbrenging van die produkten verkrijgen? Immers wordt thans het onomstootelijk bewijs geleverd, dat die onmenschelijke behandeling niet gevorderd werd en alleen in de boosaardigheid bestaan heeft, waarmede de beschaafde blanke Christenen bezield waren, terwijl voor die goddelooze handelingen de natie heeft moeten bloeden door het offer van een tal millioenen, om de weërlooze schepsels uit de handen van hunne beulen te verlossen.

In het begin dezer eeuw zijn wij weder eenige jaren, door den Franschen continentsoorlog, van het bezit beroofd geworden, doch na 1815, dat is ruim eene halve eeuw, zijn wij ongestoorde bezitters van dat El Dorado geweest. Zou het inderdaad op dien naam nog aanspraak mogen maken? Wanneer er die naam aan is gegeven alleen op vooronderstellingen, schijnbedrog en zinsbegoochelingen, zou dan thans die titel kunnen betwist worden, nu wij de zekerheid bezitten, dat die schatten daar inderdaad aanwezig zijn?

Een land, dat door de Voorzienigheid als uitverkoren schijnt, om als een model van fraaiheid, vruchtbaarheid en rijkdom te dienen van al de geschapene landen op Gods aardbodem, en, wat er ook door het vooroordeel moge worden afgedongen, met een klimaat, waar men lang en gezond kan leven, zooals door overvloedige voorbeelden gestaafd worden kan.

Een land, dat volgens den Baron VAN RADERS 60 (zestig) millioen inwoners kan bevatten, die ruim in hun levensonderhoud zouden kunnen voorzien, waar alle voortbrengselen van den ganschen aardbol welig tieren, wanneer men daartoe de vereischte luchtstreek wil opzoeken, die daar gevonden wordt; waar de natuur overvloeit van visch en wild, onuitputtelijke bosschen bezit van het sierlijkste en deugdzaamste hout, mijnen van alle edele metalen, terwijl er verschijnselen bestaan, die op goede gronden doen vermoeden, dat er ook edelgesteenten aanwezig zijn; een land, dat zoovele vruchten en onnoemelijke voortbrengselen oplevert, tot nut en gerief voor iedereen verkrijgbaar, die er slechts de hand naar wil uitstrekken, zonder nog te gewagen van het uitgebreide, rijke veld op het gebied van de natuurkundige wetenschap van planten, vogelen, visschen, insekten, enz.

Een land, dat met weergalooze, prachtige en bevaarbare rivieren wordt doorsneden; een land...... doch waar zou ik eindigen, indien men die gezegende landstreek in hare gansche uitgebreidheid, en den daar aanwezigen, onuitputtelijken rijkdom zoude willen leeren kennen, terwijl deze flauwe schets voor ieder onpartijdige reeds voldoende mag worden geacht om het den naam van El Dorado waardig te keuren.

Het is, waarde landgenooten! een aardsch paradijs, maar door onze zedelijke, beschaafde, verlichte, blanke Christenen tot eene hel gemaakt; en die ontaarding heeft haren oorsprong genomen, toen de blanken hebben opgehouden zelven te werken, zich door negers hebben doen vervangen en handel met hunne evenmenschen zijn gaan drijven.



voordeelen heeft *Suriname* opgeleverd, waarvan vele der prachtige paleizen, die de Heeren- en Keizersgrachten te Amsterdam versieren, zijn opgetrokken, doch zeer zelden heeft het derde geslacht van het gemaakte fortuin genot gehad; het schijnt door de onzedelijke wijze, waarop het verkregen is, van allen zegen ontbloot te zijn geweest. Ik heb enorme West-Indische nalatenschappen zien wegsmelten als sneeuw voor de zon [1]).

Indien men eens het publiek beheer en de partikuliere administratie gedurende de laatste halve eeuw wilde blootleggen en aantoonen, hoe daar in dat *El Dorado* werd huisgehouden, hoe dat onschatbare land van hier uit werd geregeerd, met eene kennis van zaken zoo groot als die, welke men van de maan bezat; terwijl die van alle kennis ontbloote regeeringsmethode met geweld moest worden toegepast en dikwerf door de hoogst denkbaar onzedelijke bewindslieden werd uitgevoerd, en hoe de partikuliere beheering der plantaadjes plaats had, waar de Amsterdamsche zoogenaamde fondsenhouders den schepter zwaaiden en er met alle duivelsgeweld van haalden wat er van te halen was, dan zou men gevaar loopen om van verbazing onzinnig te worden, dewijl er speciale vermogens toe worden gevorderd om zich te kunnen voorstellen, hoe er eene plek op Gods aardbodem, die zooveel heeft verdragen en tot op den huidigen dag onder volslagen onverschilligheid gedrukt ligt, nog den naam van *El Dorado* waardig kan zijn.

In het kort, zooals er met dat *El Dorado* in de laatste halve eeuw is omgesprongen, schreit ten hemel. Indien wij dat met officiëele feiten zouden moeten aantoonen, zouden wij waarlijk met die onoverzienbare massa zoo bezet raken, dat wij geen raad zouden weten, waar te beginnen of te eindigen. De resultaten leveren dan ook de vruchten van een beheer, dat op betweterij en ingebeelde kennis van zaken berust; terwijl dat *El Dorado*, indien het door eene kundige hand bestuurd en ontwikkeld werd, en indien de ontzettende kapitalen, door onkunde daar verkwist, doelmatig waren gebezigd, op dit oogenblik schatten zou afwerpen, die het batig slot van Oost-Indië niet alleen in de schaduw zouden stellen, maar die honderdmaal minder wisselvallig zouden geweest zijn.

Slechts één voorbeeld uit een onnoemelijk getal: hoe twintig jaren geleden eene kolonisatie is ondernomen, waardoor een groot kapitaal is verspild, moedwillig menschenlevens door onkunde en schandelijk verzuim werden opgeofferd. Onkunde en verzuim: want wij moeten het daarvoor houden, dewijl mannen, als vertrouwd en ervaren erkend, uit al hun vermogen de maatregelen, voor die kolonisatie genomen, afkeurden en de onvermijdelijke gevolgen er van voorspelden, die door de uitkomst volkomen bevestigd zijn geworden, nadat de raad dier mannen op den ijzeren onwil en de verwatenheid van den Minister was afgestuit.

De mislukking maakte eenen allernadeeligsten indruk; zij gaf voedsel aan het vooroordeel, dat eene kolonisatie van Europeanen in *Suriname* voor onuitvoerbaar houdt, en schrikte anderen af, die gezind waren zich daarheen te begeven en den uitslag van de onderneming der vertrokken kolonisten afwachtten, waardoor allerongelukkigste antecedenten in het leven werden geroepen en aan het algemeene belang droevige teleurstelling berokkend werd.

Onbekend met de aanleidende oorzaak, volslagen vreemd aan de omstandigheden, waaraan het mislukken moest worden toegeschreven, en niet vermoedende, dat de teleurstelling als een onvermijdelijk gevolg moest worden beschouwd van onhandige, onkundige maatregelen, die met de meest brutale eigendunkelijkheid werden uitgevoerd, en waardoor de beste zaak ter wereld schipbreuk moest lijden, werd de tegenspoed, het niet slagen alléén toegeschreven aan het klimaat; terwijl de Minister van dien tijd in het vooroordeel eenen machtigen bondgenoot verkreeg, om zijne misstappen te bedekken. Ook eenige leden van de Tweede Kamer waren met het vooroordeel bezield, dat eene kolonisatie van Europeanen in tropische gewesten onuitvoerbaar is, waardoor de Minister eenen volkomen aflaat verwierf en waardoor een volksbelang van zeer groote waarde in duigen stortte [2]).

---

[1]) Die beschouwingen over zegen en vloek zijn te kerkelijk; verkwisting is de oorzaak van dat wegsmelten..... bijv. houdt zijne millioenen bij elkander. Aanmerkingen van een' vriend — die echter verzuimd heeft te bedenken, dat ook andere oorzaken aanleiding kunnen geven tot verlies van kapitaal.

[2]) Al die harde woorden en superlatieven schijnen te dienen om het stuk te doen mousseeren, maar zullen den kalmen, koudvochtigen Nederlander minder overtuigen dan feiten en cijfers. — Indien mijn vriend kennis met mijn manuscript had gemaakt, waarin feiten en cijfers niet haperen, zou hij voorzeker die aanmerking hebben opgeschort.

In dien zin is kolonisatie van Europeanen onmogelijk in lage keerkringslanden, n.l. dat zij daar door eigen handenarbeid rijk kunnen worden. Maar het is bewezen, dat Europeanen daar zeer goed kunnen leven, wanneer het hun slechts te doen is, om eenvoudig te leven, in plaats van in Europa honger en gebrek te lijden. In dien zin wordt hier steeds van kolonisatie gesproken.

Over het algemeen zou de regel meer moeten in acht genomen worden, om eerst te denken alvorens men spreekt en niet te oordeelen alvorens het tijd is; men moest weten af te wachten! Er zou dan veel minder worden gesproken en vooral niet over zaken, waarvan men niet de geringste kennis bezit. Die regel zou in de Tweede Kamer meer dan ergens verdienen gehuldigd te worden, en vooral, wanneer het de teederste belangen van de lagere volksklassen rechtstreeks aangaat, die dikwerf het oordeel, dat daar wordt uitgebracht, als een evangelie beschouwen, onvermogend als ze zijn om in overweging te nemen, in hoeverre het vertrouwen in de evangelisten en dat in de leden van de Tweede Kamer eene vergelijking kan dulden. Zoo iets kan alleronaangenaamste gevolgen hebben; want men hoort dikwerf door het volk beweren: ze hebben het in de Tweede Kamer ook gezegd, hetgeen als een afdoend bewijs wordt aangenomen dat het zoo is, dat het zoo wezen moet, en hetgeen als een axioma wordt beschouwd.

Zoo hebben dan ook indertijd eenige leden der Tweede Kamer volmondig verklaard, dat eene kolonisatie van blanken in de tropische gewesten voor onmogelijk moest worden gehouden. Indien echter die Heeren op goede gronden hunne uitspraak hadden moeten motiveeren, zou het er allertreurigst meê hebben uitgezien [1]). Intusschen werd dit oordeel door den Minister met hand en tand vastgehouden en dienstbaar gemaakt om zijne diep af te keuren en nimmer te verdedigen handelwijze met een soort van éloge te vergoêlijken. Het waren toch de natuurlijke gevolgen van proeven, genomen in zaken, waarvan men de uitvoering voor onmogelijk hield, en van niemand, maar vooral van geen Minister van Koloniën, mogen onmogelijke dingen worden gevergd; men moet God danken, wanneer zij in staat zijn het mogelijke uit te voeren. Doch genoeg: wij zullen beproeven om dat problema in ons kolonisatieplan op te lossen.

Een opvolgend Minister beaamde die onmogelijkheid eener kolonisatie niet zoo gaaf en deed de zaak op nieuw onderzoeken; maar op eene wijze, die zou doen vermoeden, dat het onderzoek niet goed gemeend was. Wij verklaren ons steeds bij gissingen te moeten bepalen; waar wij ons echter niet in kunnen vergissen is: dat het gebezigde middel om dat onmogelijke aan een onderzoek te onderwerpen, allerongelukkigst gekozen was, en inderdaad kan wedijveren, — als 't er niet door overtroffen wordt, — met den maatregel van de vroegere kolonisatie-onderneming, waarbij de uitvoering werd toevertrouwd aan predikanten, die tegen eene zooveel omvattende en rijke ervaring vorderende taak niet waren opgewassen. Wij hebben in dat middel niets anders kunnen zien dan eene uitstekend vernuftige poging tot het uitvinden van gelegenheden om 's lands gelden te verkwisten.

Hoe? hebben wij noodig eene commissie van Hoogduitsche en Poolsche geleerden aan het werk te stellen om ons te leeren weten wat zij zelven niet weten? Hebben wij vreemdelingen noodig tot een onderzoek van zaken op het koloniaal gebied, terwijl wij in onzen eigen boezem een tal deskundige mannen aantreffen, die grijs in ervaring zijn geworden en die steeds gereed waren om gratis alle inlichtingen te geven, die men van hen zou willen vorderen; doch misschien werd er geen gebruik van gemaakt, dewijl men die onmogelijkheid niet mogelijk wilde maken. Het ergste echter is, dat die aardigheidjes met eene schandelijke geldverspilling gepaard gaan, waarvan het aangestipte slechts een klein staaltje moet genoemd worden uit de merkwaardige collectie, die wij bezitten. Thans echter, wel wat laat en misschien tijdelijk hors de saison, worden alle uitgaven door de Tweede Kamer gecontróleerd. Er zal voor iedere uitgaaf een équivalent moeten geleverd worden. Men zou anders nog gevaar loopen, dat er eene Poolsche zeehandelaars-commissie werd ontboden om uit te maken, of het O.-I. consignatie-stelsel nog langer moet behouden worden en of de onmogelijkheid mogelijk kan worden gemaakt om de belangen van de aandeelhouders in de Handelmaatschappij in het belang van het algemeen niet aan hare gevoelige zijde te tasten; want de opmerkelijke adviezen van Nederlandsche zee-

[1]) Die leden hadden gelijk, als ze kolonisten met richards verwarden. Hier wordt slechts bedoeld, dat de kolonisten buiten armoede zooals in Europa hun' kost verdienen, niet dat ze schatrijk worden en dan in het Willemspark te 's Gravenhage kunnen wonen. — Aanmerkingen van mijn' vriend.





handelsmannen, die met eene prijzenswaardige opoffering van eigenbelang in het algemeen belang gegeven werden, zijn over boord gevallen, zooals dat trouwens doorgaans het geval is, wanneer men zich aan voorstellen waagt, die op gezonde staathuishoudkundige gronden berusten, doch die bijzondere belangen kwetsen.

Nooit heeft het woord „equivalent" zooveel opgang gemaakt als in de zitting van de eerste kamer van 1866 op 1867; letterlijk superber, maar..... ook al weêr wat laat en voorzeker te laat, om een equivalent te vinden voor de brutale, baldadige geldverspillingen, die er hebben plaats gehad. Voor het vervolg echter kan het voortreffelijk worden, als dat woord niet voor de luxe wordt gebezigd, maar steeds aan de praktijk dienstbaar gemaakt.

Al dadelijk komt ons een ontzettend zwaarwichtig punt voor den geest, dat de hoogste overweging verdient, en waarop het equivalent bij uitnemendheid van toepassing is, namelijk, om terstond, thans, onmiddellijk bronnen te openen, die als equivalent kunnen dienen, wanneer wij ons Indisch batig slot eens moeten derven; want ik geloof, dat, als wij nog langer blijven voorthaspelen zooals tot dusver het geval was, en ons bezighouden met stelsels en ondergeschikte, onbeduidende aangelegenheden, wij met rassche schreden het fatale oogenblik te gemoet gaan, waarop wij met al onze stelsels van den wal in de sloot zullen zijn geraakt, en waarop de gansche Oost Indische winkel onherstelbaar in duigen zal zijn gevallen. Dat geloof is niet van allen grond ontbloot; er is toch geen bijzondere scherpzinnigheid noodig om het gevaar te ontdekken; de kiem is aanwezig.

Of de heer MIJER voor die zwaarwichtige taak is opgewassen, zouden wij misschien kunnen, maar niet willen beslissen, en het liever aan het oordeel van deskundigen onderwerpen, of de heer MIJER de onmisbare vereischten bezit voor een geschikt Gouverneur-Generaal; of hij de praktische toonladder doorloopen heeft en het zelfstandig karakter bezit, om die ervaring met eene gestrenge wilskracht toe te passen, wanneer zulks gevorderd wordt.

Onwillekeurig komt mij de quaestie over de woeste gronden voor den geest. Het komt mij voor, natuurlijk met alle bescheidenheid, dat het verschil van zienswijze door een oud spreekwoord, misschien een beetje triviaal, volkomen wordt opgelost, en dat dit in waarheid op de onderhavige zaak bij uitnemendheid van toepassing is, namelijk: „geen twee schoenlappers in één pothuis!" en een conciliatiestelsel is daarom niet denkbaar.

Vroeg of laat raakt de neus van den een of den ander in de klem, hetgeen de natuurlijke uitvloeisels zijn van verwikkelingen, die bij twee machtige concurrenten, voor geene vereeniging vatbaar, niet te verhoeden zijn.

Een middelweg is niet denkbaar, het radikale middel is — den koninklijken weg te bewandelen. — Het gouvernement geve het kultuurstelsel op en late het aan de partikuliere industrie over, of behoude het.

Het met bestanddeelen te vermengen van een zoo invloedrijken aard, kan met geen gezond brein in harmonie worden gebracht, en het gouvernement zou zich daardoor onoverwinnelijke bezwaren op den hals halen en gevaar loopen, de voordeelen in de weegschaal te stellen, die door eenen vrijwilligen afstand zouden bedongen kunnen worden, en die zoo belangrijk en ruim konden opwegen tegen de materieele voordeelen, die thans door het gouvernement worden genoten, en die aan enorm minder wisselvalligheden zouden blootgesteld zijn, dan waaraan het batig slot onderworpen is.

Het gouvernement zou door dat valsche en baatzuchtige standpunt te verlaten, zijn prestige en den eerbied voor het gezag zeer veel verhoogen en onbetwistbaar beter handhaven, indien het alléén zijne roeping vervulde en regeerde, en zich niet langer eraan blootstelde, die regeeringstaak te compromitteeren, door er bijzondere aangelegenheden aan te verbinden, die op partikulier terrein behooren, terwijl door zulke afwijkingen het verheven standpunt van eene regeering wordt ondermijnd.

Maar iets anders. Volgens mijne bescheiden beschouwing komt het mij voor, dat het gouvernementskultuurstelsel onhoudbaar is. Het heeft uitgediend; het was een kunstmatig gewrocht, dat met een zeldzaam talent dienstbaar is gemaakt aan den toestand van het oogenblik, avant et pour la révolution, maar inderdaad heeft het zijne voortreffelijkheid, die het alléén aan de tijdsomstandigheden te danken had, overleefd; thans is het niet meer van toepassing, het heeft afgevuurd!

De patroon er van is dood en zijne discipelen zijn hem gevolgd of zoo caduc, dat ze niet meer in aanmerking kunnen komen. Lang hebben de opvolgers van den Graaf VAN DEN BOSCH dat kunststuk

aan den gang gehouden, en niet zonder succes; doch dat werd hoe langer hoe moeijelijker, en thans beschouw ik het als een waagstuk van het grootste kaliber, het te beproeven, dat stelsel langer in bescherming te nemen zonder vrees of toeleg, het groot getal van gepensioneerde ministers te helpen vermeerderen. Vroeger, ja, toen kon men zoo'n baantje nog eens aanvaarden, toen een minister van koloniën als een orakel werd gehuldigd en onbelemmerd het autocratische regeeringsstelsel op het toenmaals zoogenaamde wingewest kon uitoefenen, toen de koloniën als eene lustwarande werden beschouwd van den minister, waarmede hij naar hartelust kon omspringen; en ongestoord ging dat voort: comme un morceau de musique; wij waren toen allen leeken, doch thans zijn wij een gansch ander tijdperk ingetreden en bezitten eene talrijke collectie specialiteiten van alle gehalte, die eene geduchte spaak steken in die brommende en alles overvleugelende alwetendheid, en den doodsteek hebben gegeven aan dat gemak, waarmede men destijds eigendunkelijk handelde.

Ik herinner mij eene ontmoeting met eenen dominé en vriend op het Brielsche platte land, onder wiens gehoor ik was geweest, nadat ik ook met de inwoners had kennis gemaakt. Die kennismaking gaf mij aanleiding mijnen vriend te observeeren, dat het hem niet ongemakkelijk kon vallen, zijne gemeente te doen gelooven, dat de hemel bij Beijerland ligt. — „Ja", ontving ik ten antwoord, „op één na; want die is er van daan." En zoo zijn wij thans niet meer van één maar van een gansch heir van specialiteiten voorzien, zoo binnen als buiten de Staten-Generaal, die allen in Beijerland zijn geweest en zich geen knollen voor citroenen in de hand laten stoppen. Dat groot getal specialiteiten van zeer uiteenloopend gehalte zal steeds eene zeer moeijelijke taak geven aan eenen minister van koloniën, om daarmede eene eenstemmige zienswijze te bereiken. Wij ontveinzen het echter niet en erkennen het volgaarne, dat, als het bereikt kan worden, wij daarvoor den tegenwoordigen minister volkomen berekend achten; doch tevens zullen wij het niet verbergen, dat wij gelooven, dat dit de laatste proefneming zal zijn, om dat valsche standpunt, waarop het gouvernement zich geplaatst heeft, te blijven handhaven; dat de levensgeest van dat stelsel nog eenigen tijd kan gerekt worden, maar dat het met *hem* staat of valt. Denkt voor een oogenblik het gouvernementskultuurstelsel weg, en het eindeloos gehaspel heeft opgehouden; niet de koorts, maar de ziektestof, de wond of andere oorzaak, die tot haar bestaan aanleiding gaf, moet weggenomen worden, en de koorts heeft uitgewoed.

Eene regeering mag noch moet zich inlaten met ondernemingen, die op het bijzonder gebied te huis behooren, en die trouwens veel beter en met veel meer voordeel door partikulieren zouden worden uitgevoerd; regeering met planter en koopman te verwarren is een abnormalen toestand te scheppen, waaraan onoverwinnelijke bezwaren verbonden zijn. — Wij zien echter niet over het hoofd de bijzondere belangen, die er aan zulk een nieuwen toestand verknocht zijn; wij verliezen niet uit het oog het kostbaar lichaam de Handelmaatschappij c. a. maar hebben wij noodig te vragen, of die bijzondere belangen, die tevens slechts tijdelijk zijn, de algemeene belangen moeten beheerschen? Wij willen ze niet betwisten, de groote waarde van dat stelsel en het nut, dat door den Graaf VAN DEN BOSCH daarmede is gesticht, doch eene vooral niet minder hooge waarde zouden wij hechten aan en met onverdeelden eerbied vervuld worden voor hem, die de kordaatheid bezat om dat uitgediende en oneigenaardige stelsel door de regeering te doen verlaten en er de partikuliere industrie mede te belasten, waarvoor de tijd thans is gekomen.

Stoetmakerij en al die soort van kunstmatige vertooningen kunnen geen ontzag inboezemen aan een volk, welks dierbaarste belangen men verzuimt. Men kan met een volk alles doen, en wel met die goedaardige Javanen bij uitnemendheid, als men ze rechtvaardig behandelt. Slechts één voorbeeld uit een groot getal: het zout! Werd dat artikel goed geëxploiteerd en geadministreerd, dan zou daaraan eene uitbreiding kunnen gegeven worden — daardoor een handelsverkeer kunnen worden geopend met naburige landstreken, welke er dringende behoefte aan hebben, die inderdaad belangrijk zouden zijn en zeer groote winsten afwerpen, welvaart verspreiden en den Javaan kosteloos in zijne behoeften voorzien. Het wordt nagelaten; er wordt slechts zooveel gefabriceerd, als ter naauwernood toereikend is om schraal in de behoefte van de Javanen te voorzien, aan wie dat zout met de goudschaal wordt toegewogen, dat zij tegen goud moeten betalen, zoodat, wanneer een Javaan of inlander met een klein stukje zout op zijnen disch kan prijken, dit als een feest wordt beschouwd en de genoodigde vrienden, die weten, dat zij op een stukje zout zullen worden onthaald — geen oogenblik zullen aarzelen, door hunne opkomst zich in staat te stellen genot van de lekkernij te hebben; en dan vragen wij: hoe is het in Gods



naam mogelijk, dat er met zulke gruwelijke, afschuwelijke administratiën nog prestige bestaat, en of de Javaan niet meer gediend zal zijn met een stuk zout, dan met al de denkbare stoetmakerij, die er ontwikkeld wordt, en of het eerste of het laatste genegenheid, verknochtheid en liefde kan inboezemen?

Indien een Gouv.-Gener. van zijne roeping is bewust en het algemeene belang overal en in alles op den voorgrond plaatst, zonder zich aan de geringste afwijking of verzuim van die dure plichtsvervulling schuldig te maken, en die beginselen con amore omhelst; indien het steeds met nadruk werd beaamd, dat de moreele invloed van ons gezag in Indië van groot belang is, dat de Gouv.-Gener. van Ned.-Ind. een persoon zij van erkend aanzien en bekwaamheden, die niet naar Indië gaat om fortuin te maken, maar wel om de belangen van vaderland en Koning te behartigen en daardoor waardig wordt, in de hooge achting der natie te stijgen, dan kan van het vermogen om die beginselen standvastig te handhaven, verwacht worden, dat men zichzelven afvrage: „hoe moet Indië geregeerd worden?" en de uitkomst van die overweging zal goede vruchten voortbrengen.

Politieke woelingen hebben in de laatste jaren de staatsregeling van Ned.-Ind. zoodanig geschokt en verwikkeld, dat de huishouding van staat aldaar thans in vorm en werking veel te wenschen overlaat, en eene herziening zou behoeven om de geregelde werking van het Reglem. op het beleid van regeering te verzekeren, doch voor onze bescheiden beschouwing geene wijziging zou behoeven: — de beste reglementen worden slecht, de slechte worden goed, afhankelijk van het gezag, dat met de uitvoering is belast.

Onze macht en middelen in aanmerking nemende komt het ons voor, dat een regeeringsvorm, gegrond op machtsontwikkeling, op den duur te kostbaar en strijdig met ons welbegrepen belang zal worden bevonden... doelmatiger zal het zijn, Indië te regeeren door den zedelijken invloed van een wel ingericht burgerlijk bestuur, dat alle belangen in zich zal weten te vereenigen en ten allen tijde steun zal vinden in de gehechtheid der inheemsche bevolking; waaruit dan ook van zelf de liefde en gehoorzaamheid der Inlandsche Hoofden en bevolking zal ontstaan. —

Onze forten in Indië moeten in de harten der inheemsche bevolking worden opgetrokken, en geen volk prêteert zich daartoe beter, dan de bewoners van den Indischen archipel, mits rechtvaardig behandeld wordende, en volgens hunnen aard en zeden, wil men onder alle omstandigheden de toekomst met gerustheid kunnen verbeiden. Hiertoe wordt vereischt eene aartsvaderlijke regeering met vorstelijken glans en macht, om niet alléén waardigheid aan het gezag bij te zetten, maar tevens door moreelen invloed het regeeren *zonder geweld* mogelijk te maken.

Dit zijn geene door ons klakkeloos geopperde denkbeelden — neen, zij zijn afkomstig van rechtschapen en in ervaring grijs geworden mannen, die de toonladder van alle hoofdbetrekkingen van den ganschen archipel hebben doorloopen en hunnen rijken schat van ondervinding publiek hebben gemaakt. Aan de hooge waarde en het vertrouwen, die ze bezitten, valt zelden de schatting te beurt, die ze verdienen.

Die beginselen tot grondslag van regeeringsvorm voor Indië aannemende, iets, waarmede geen weldenkend mensch zich niet volgaarne zou vereenigen, moet men zich inderdaad in een speciaal postuur zetten, om niet te aarzelen de handelingen van sommige Ind. gezaghebbers daaraan te toetsen. Men zal dan zien, hoe men een algemeen erkend, uitstekend kundig en edelmoedig man uit personeele veete, jalousie de métier — uit den dienst verwijdert, om in de uitvoering van eigen bekrompen zienswijze niet te worden belemmerd; hoe men een talentvol man uit het land verbant, omdat hij de stoutheid heeft, de verkeerdheden aan den dag te brengen; iets, waarvoor men hem dankbaar moest wezen, [1]) en zich in zijnen ijver aan gebrek aan vormen heeft schuldig gemaakt; hoe men de onschuldige landskinderen beschermt door hun het zout niet te gunnen; hoe men denkt, daarvoor eene compensatie te hebben geleverd, door in de koninklijke academie met werken voor de wetenschap te pralen, die zeker niet van alle belang ontbloot zijn; doch, had men aan die weerlooze Javanen het zout geschonken, dat zou voorzeker algemeen zijn toegejuicht en aan die menschlievendheid zou de voorkeur zijn gegeven boven praalzucht.

Met zulke maatregelen komt het ons voor, mogen wij aan eenen meer gunstigen toestand gelooven. Daarbij mag echter nimmer die O.-I. toestand, hoe gunstig die zich ook moge voordoen, als durend

---

[1]) Le gouvernement despotique appelle sédition signe d'existence qui leur déplait. ROUSSEAU.

worden beschouwd; zoo ergens, dan is hier die toestand steeds aan wisselvalligheden onderworpen, die gebiedend vorderen eene reserve te hebben, die ons voor eenen kwaden dag kan behoeden, terwijl wij de bronnen bezitten, die daarin kunnen voorzien en slechts op ontginning wachten. Die bronnen behoeven niet te worden gezocht, ze liggen voor de hand en zijn zeer gemakkelijk te bereiken; het *El dorado* vloeit er van over.

Ziet, waarde regeeringsmannen! aanschouwt de plek, waarop wij onze voeten zetten, waar wij ademhalen, waar wij gewonnen en geboren zijn, zie ons landje, dat in vergelijking met onze Oost-Indische bezittingen met eenen polsstok kan overgesprongen worden, waar wij ieder oogenblik met alles van het eene tot het andere einde bekend kunnen worden; ziet eens, mijne dierbare volksvertegenwoordigers, hoe het er hier met onze regeeringskunst uitziet! hoeveel wij te kort schieten, om dat brokje land in welvaart te doen verkeeren, eene welvaart, waarin het zich zou moeten en kunnen verheugen en zóó als een modelstaat in gansch Europa prijken, als wij niet aan regeeringskunst (administrative en staathnishoudkundige) zoo armoedig waren bedeeld!

Zoudt gijlieden niet gelooven, brave Heeren! dat er moed en voorstellingsvermogen worden vereischt, die verbazingwekkend zijn, om, als men zijn eigen huishoudentje in zulk een erbarmelijken toestand ziet, de diepe ellende in onzen eigen boezem, de ongeloofelijke armoede, die in onze maatschappij geleden wordt, aanschouwt, om dan, als men onvermogend is daarin te voorzien, met eene vastberadenheid eene speciale verbeeldingskracht te ontwikkelen, die aan het bovennatuurlijke grenst, zich een zelfvertrouwen toe te eigenen, waardoor men zich in staat gevoelt om in honderde malen grooter en uitgebreider landen op duizende mijlen afstands met een tal van verschillende volken en rassen, waarvan men slechts zeer oppervlakkige of in het geheel geen kennis bezit, de maatschappijen te besturen; iets, waartoe men op zijn eigen bodempje geene kans ziet? In waarheid, *c'est trop fort!*

Laat ons voor een oogenblik vooronderstellen (ik zeg voor een oogenblik, want lang is het bij die voorstelling niet uit te houden) dat wij dat batig slot kwijtraken, dan is de berooide toestand, waarin wij ons zouden bevinden, onoverzienbaar; men is onder het genot van het batig slot ingesluimerd; de geest is in ruste en wel zoodanig, dat, hoevele verschijnselen er ook aanwezig zijn, die wijzen op de mogelijkheid dat het verloren kan gaan, het allen schijn heeft, dat dat zeer mogelijke voor onmogelijk gehouden wordt, onaangezien wij ons in deze oogenblikken aan voorbeelden moesten spiegelen, die ons zoo leerrijk worden aangeboden.

Indien wij toch slechts een paar jaren geleden den koning van Hanover hadden voorspeld, wat hem thans is overkomen, welk eenen indruk zou dat gemaakt hebben, en wie durft het ontkennen, dat die toestand duizendmaal meer duurzaamheid beloofde dan die onzer overzeesche bezittingen, blootgesteld als zij zijn aan een tal van wisselvalligheden, evenals ons batig slot, terwijl wij het er voor durven houden, dat onze lumineuse regeerings- en administratie-taktiek alléén voldoende is, om het gevaar van verlies in de weegschaal te stellen.

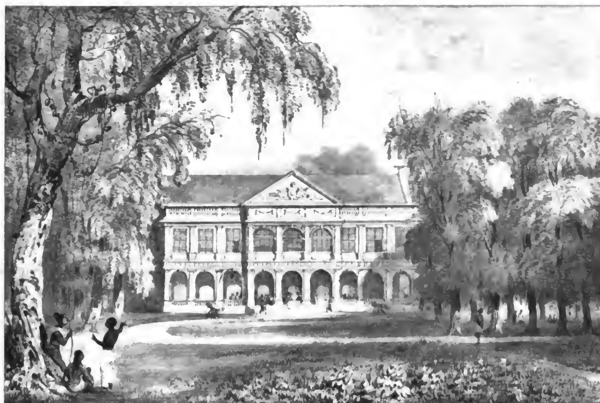
Intusschen was daar eene voorzorg aanwezig, die door ons, ofschoon daar duizendmaal meer behoefte aan bestaat, volslagen wordt verzuimd, namelijk de koning van Hanover heeft zich voor gebreklijden gevrijwaard en aan eene reserve gedacht, om het geschonden equivalent te kunnen dekken.

Waar is die reserve bij ons te vinden, en welke verwachtingen mogen wij koesteren van onze staatkundige schranderheid? Want, als wij het batig slot eens kwijtraken, dat steeds telken jare minder wordt, dan zijn wij letterlijk onherstelbaar verloren, rasés sur le pont met onze financiën! Men zal dan, doch te laat! uit dien aangenamen sluimer worden gewekt; te laat zal men zich het verzuim beklagen, tengevolge waarvan men over geene reserve kan beschikken, die als equivalent den hopeloozen toestand zooveel mogelijk had kunnen herstellen.

Zoo geheel zonder erg zijn wij eventjes op het Oost-Indisch terrein overgestapt; wij hebben er echter geene spijt van, *tout est pour le mieux;* men kan maar niet weten, waar het goed voor is. Maar keeren wij weêr tot ons El Dorado terug!

Sedert lang werd er veel gesproken en geschreven met het doel om de slavernij in West-Indië op te heffen, en eindelijk werd daar zoo heftig op aangedrongen, dat de slaventoestand niet langer houdbaar werd. Algemeen was het eergevoel en de philanthropie in hooge mate gaande gemaakt; er viel niet langer aan te denken, de negers moesten geëmancipeerd worden.

Wij gaven toch aan ons zelven een démenti en konden niet verwachten, dat God hen zou zegenen,



10



die zichzelven hadden geëmancipeerd, maar die hunnen evenmensch onrechtvaardig in slavernij hielden; dat waren onweerstaanbare argumenten; de hooge overheid deelde volkomen in die gevoelens, en de regeering, de minister van koloniën, werd met de uitvoering belast. Maar dat ging niet zoo vlot van de hand. De minister benoemde eene commissie van negen leden (waarbij de minister de eerste viool speelde) en na een paar jaren te hebben gedelibereerd, werd er een rapport van 400 bladzijden in octavo met een legio plannen gevuld, enz., waaronder een van de commissie, doch dit werd in de Tweede Kamer afgekeurd. De opvolgende ministers leverden een ander plan in, dat aangenomen werd, meer omdat men van al die plannen beu was geworden, dan wel om de doelmatigheid van het plan zelf: want het gemorrel en gehaspel, dat er mede plaats had, als een natuurlijk gevolg van het half-jarig toepassen van eigene onbekookte denkbeelden en de brusque weigering om deskundigen te raadplegen, noopte de bewindslieden, door het aannemen van een of ander plan er een einde aan te maken. Er had een gescharrel plaats, waarbij dat over het O.-I. kultuurstelsel niets is, en het resultaat was, dat de natie „le dindon de la farce" werd en met een tal millioenen werd belast. Maar nu het equivalent voor die millioenen? Dat ziet er zoo treurig uit, dat men er zich over moet bedroeven. Indien men zou kunnen volstaan met aan te toonen, dat de negers vrij zijn, dat ze niet meer verkocht kunnen worden en niet naar hartelust gekastijd, en dat die toestand onbetwistbaar alléén door het offer van een zoo groot kapitaal kon verkregen worden? à la bonne heure! Maar is dat voldoende? is het lot van die schepsels verbeterd? De lichamelijke pijnbanken zijn door zielskwellingen, armoede en gebrek vervangen als een natuurlijk gevolg van die soort van vrijmaking, waaraan slechts eene schijnbare lotsverzachting verbonden is. De vrije toestand, waarin ze thans verkeeren, ziet er zoo vroolijk uit, dat, als de negers zich van zulk eene vrijheid eene voorstelling hadden kunnen maken, het er gerust voor kan gehouden worden, dat een overgroot getal nooit zoo'n vrijheid had verlangd en onwillekeurig zou hebben uitgeroepen: bon Dieu, délivrez nous de nos libérateurs! Men heeft die arme schepsels uit het vuur gehaald en in het water geworpen; daar liggen ze nu te spartelen, en die niet spoedig genoeg kan leeren zwemmen, zinkt als een baksteen; daardoor vermindert de geringe aanwezige werkkracht, in welker vernietiging de gansche kolonie wordt medegesleept. Dat is nu het equivalent voor zoovele millioenen guldens, die wij, met alle bescheidenheid gezegd, als weggeworpen beschouwen niet alleen, maar die slechts gediend hebben om de gansche koloniale maatschappij het onderst boven te keeren.

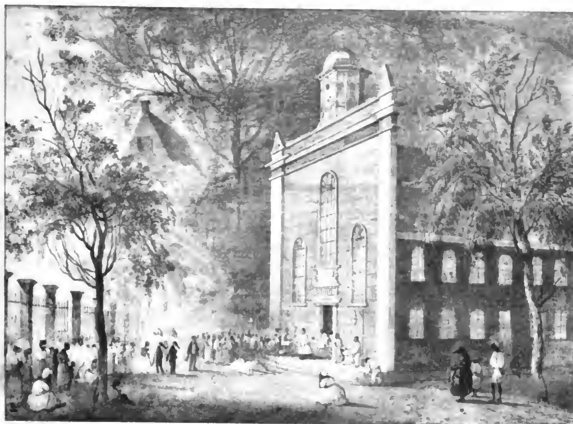
De zeer geringe werkkrachten, die er bestonden en waarvan alleen het gansche bestaan en de weinige welvaart, die er heerscht, afhankelijk waren, zijn onherstelbaar en in den grond bedorven. Indien er een onpartijdig, naauwgezet onderzoek moest plaats hebben naar de wijze, waarop die millioenen zijn besteed, en naar het gruwelijk kwaad, dat daardoor is gesticht, stilgezwegen dat de natie voor zulk eene ondoelmatige uitgaaf van 's lands gelden moest bloeden, dan zou het blijken, dat men misschien geen tweede voorbeeld zou kunnen aanwijzen van eene oogenschijnlijk menschlievende daad, die in de theorie en in de praktijk met de diepst af te keuren onzedelijke en onchristelijke gedragslijn verbonden is. De vele millioenen, waarmede de reeds zwaar belaste natie is bezwaard geworden, zijn uitsluitend gebezigd om de wreedaardige mishandelaars voor hun onmenschelijk gedrag, *dat tot de emancipatie aanleiding heeft gegeven*, te beloonen, en de mishandelden aan hun lot over te laten, waardoor de mishandeling slechts gevariëerd wordt. En als wij nu eens in overweging wilden nemen, hoeveel nut er had kunnen gesticht worden met de gewetenloos verspilde millioenen, van de natie afgeperst, dan zou het onwederlegbaar worden uitgemaakt, dat die millioenen, doelmatig gebezigd, de menschlievendheid steeds voor oogen gehouden als hoofddoel, zonder daardoor op de rechtvaardigheid en eerlijkheid inbreuk te maken, er een nut zouden hebben kunnen stichten en eene welvaart verspreiden, die voorzeker een equivalent zouden hebben opgeleverd voor de zoo duur verkregen landsgelden. De werklust zou niet verflaauwd zijn geworden maar aangemoedigd, en vooral zou tijd behouden zijn gebleven, terwijl de ongelukkige, deerniswaardige toestand, waarin de negers in de kolonie *Suriname* thans verkeeren, had kunnen voorkomen worden, en de algemeene welvaart niet zou hebben verkeerd in den beklagenswaardigen toestand, die er thans heerscht. Een en ander zouden wij met positieve bewijzen kunnen staven, wanneer dat gevorderd werd; wij vermoeden echter op goede gronden, dat dit bewijs nimmer van ons zal gevergd worden; bovendien: gedane zaken nemen geen' keer; de kogel is door de kerk en er worden thans andere maatregelen gevorderd, om dien bedorven toestand te herstellen. Die maatregelen te verwachten van hen, die daartoe geroepen zijn of in het werk zullen gesteld worden, is letterlijk hersenschimmig.

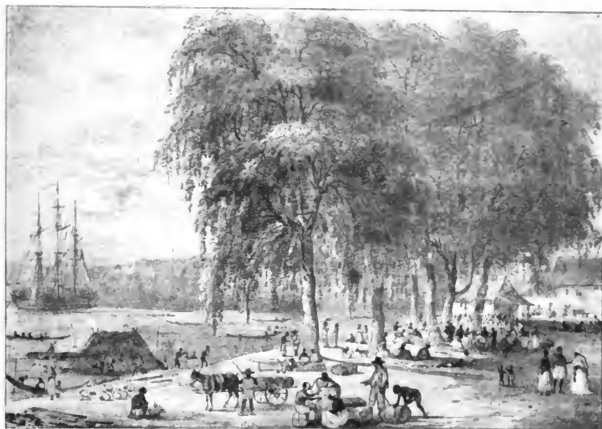
De negers waren het kapitale doel, waarvoor die groote som werd geofferd; die mochten niet langer slaven blijven. Berustte dat op zuivere liefde tot den naaste? Voorzeker was dat vrij algemeen het geval, doch hoe krachtiger de liefde zich ontwikkelde, des te dieper moet het betreurd worden, dat die maatregel zoo onverantwoordelijk verfoeijelijk in praktijk gebracht is. Voor de negers is *niets* gedaan, in *niets* zijn die arme schepsels te gemoet gekomen, om ze in hunnen aanstaanden, geheel nieuwen toestand te ondersteunen en aan te moedigen, waardoor zij èn moreel èn materieel onvergefelijk zijn verwaarloosd. Immers het kan niet genoeg worden herhaald: de negers zijn de eenige werkkracht, die in de kolonie gevonden wordt en waarvan het bestaan van het gansche koloniale huishouden afhankelijk is. Dat belangrijke punt is geheel uit het oog verloren als het gevolg van volslagen gebrek aan kennis van de zaak, terwijl tevens aan dien ondoordachten maatregel verbonden is het onvermijdelijk gevolg, dat wij onze eigen glazen hebben ingeslagen; want, hoe minder de productie van de kolonie wordt, des te hooger stijgt de subsidie, die wij jaarlijks voor het onderhoud dier kolonie moeten bijdragen. De minister kan zeggen, gelooven en verzekeren, dat het door de nieuwe instellingen beter zal gaan, dat de subsidie zal verminderen en spoedig geheel zal ophouden: dat zijn echter gegevens, die een treurig verschijnsel zijn, omdat er niet de minste grond aanwezig is, waarop die verzekering gevestigd wordt, terwijl ieder deskundige en onpartijdige, naauwkeurig met den toestand bekend, zal moeten erkennen, dat het tegenovergestelde te wachten is, en dat op goede gronden kan worden aangetoond, dat er steeds geschermd wordt met krachtelooze middelen als eigenaardige uitvloeisels van volkomen gebrek aan kennis van de zaak, waarvan noch herstelling noch verbetering te wachten is.

Zoo ziet er dat El Dorado uit, dat, met kennis van zaken bestuurd en ontwikkeld, een plechtanker voor ons bestaan had kunnen wezen en nog zou kunnen worden; want de rijke bronnen smachten naar handen om ze te ontginnen; doch steeds wordt het stopwoord gebezigd, dat juist uit gebrek aan handen de ontwikkeling dier rijke bronnen wordt belet. Voorzeker is dat niet te ontkennen; doch wat wordt er in het werk gesteld om die handen daar te brengen? De regeering heeft aan de Staten-Generaal voorgesteld, den termijn, bij de wet op de afschaffing der slavernij in West-Indië gesteld voor het uitloven van premiën van staatswege voor den aanvoer van vrije arbeiders in *Suriname*, te verlengen tot 1 Januarij 1870, en dus met drie jaren. Oppervlakkig schijnt die maatregel iets bij te dragen. Dat is ook zoo: de staat kent premiën toe aan hem, die vrije arbeiders in Suriname brengt; maar die vrije arbeiders zijn Chinezen, immigranten en geen blijvende, zich daar vestigende kolonisten; ware dat het geval, dan zou die premie uitmuntend doel treffen, doch thans wordt die premie doelloos verstrekt en het equivalent daarvoor is, dat over één, twee of drie jaren de aangevoerde Chinezen met eene meer of min gevulde beurs *se retirent en Picardie!* en wij steeds op hetzelfde standpunt blijven staan, zonder het allergeringste uitzicht op vooruitgang. Inderdaad een sprekend, positief conservatief verschijnsel! Zou de som van die premiën niet enorm veel nuttiger kunnen gebezigd worden en duizendmaal meer in het algemeen belang, door met die som geene *tijdelijke immigranten* maar *blijvende kolonisten* in Suriname aan te moedigen, en tevens daardoor in de aanplanting van levensbehoeften te voorzien, waaromtrent men na de emancipatie zeer nalatig is geworden en waardoor de prijzen eene nooit gekende hoogte hebben bereikt?

Als er toch zoo hooge premiën voor soldaten worden betaald, om zich in Oost-Indië voor het batig slot te laten doodschieten of doodmartelen, — waarvan de majoors GERLACH en VAN REES in hunne bijdrage tot de O.-I. geschiedenis zoo ijzingwekkende tafereelen geven — zou het dan niet mogen verwacht worden, dat er voor een grootscher, zedelijker, edeler doel bijdragen werden geleverd om stoffelijke voordeelen te verkrijgen, en dat onze landbewoners, die naar elders verhuizen, werden aangemoedigd en geholpen om zich in West-Indië te vestigen, en ook anderen volken, Hongaren, Polen, Ieren en Zuid-Amerikaanschen negers daartoe de weg werd gebaand? Is de uitvoering moeijelijk? Ziet men geene kans het te bewerkstelligen? Zeer wel mogelijk, maar moet daaraan echter eene zoo belangrijke zaak worden opgeofferd?

Zonder van zoovele anderen te gewagen, die daartoe de volkomene geschiktheid bezitten, zijn wij bereid er onze levensdagen aan te wijden. *La critique est aisée, mais l'art est difficile.* Ja wel, maar wij hebben indertijd de vrijheid genomen — altijd, steeds en voortdurend met alle bescheidenheid — dat beruchte en zwaarwichtige emancipatie-rapport van de commissie eens onder handen te nemen, en tevens een plan van ons er bij gevoegd. Moeijelijk valt het, eigen werk te beoordeelen; voor eene mede-





deeling maakt de uitgebreidheid het onvatbaar. Als volmaakt mag het niet beschouwd worden, doch indien men daarvan had willen gebruik maken, dan zouden de negers thans in eenen veel, zeer veel beteren toestand hebben verkeerd, dan nu het geval is. Geene belangen waren er gekrenkt geworden, veel meer rechtvaardigheid in de compensatie gebruikt, de werkkracht ware behouden gebleven, en...... de geheele zaak zou plus minus slechts de helft van het kapitaal hebben gekost, dat er nu aan verslonden is. Maar dat was te veel equivalent en..... „trop c'est trop". In dien tijd had men ook nog niet het rechte gevoel van een equivalent. Intusschen zou men in deze oogenblikken de milliöenen best kunnen gebruiken, die zoo baldadig het equivalent hebben verstoord, door zoovele teedere belangen diep te krenken. Doch genoeg; liever verwijzen wij naar het oordeel over ons werk van twee eminente autoriteiten. (Zie bijlage *A* bij deze inleiding.)

Maar, waarde heeren! weet gij wel, op welk gebied het kardinale equivalent mank gaat en waaraan alle denkbare equivalenten onderworpen zijn?

Dat steeds aan deskundige, belangelooze, vaderlandslievende mannen het bestuur van onze teederste algemeene belangen worde opgedragen; aan positieve talenten, met kennis van zaken toegerust en gewapend; aan mannen, equivalent aan de taak, die zij te vervullen hebben, dewijl het toch niet kan worden verwacht, dat die plichtsvervulling met ingebeelde capaciteiten kan geschieden, die alleen op bureaucratische overleveringen berusten.

Kan zulk een levend verbalen-register een equivalent vertegenwoordigen, dat de geschiktheid bezit om de verwaarloosde toestanden te verbeteren, waaraan hij zelf schuldig is?

Kunnen de herinneringen aan het verledene met de eischen van de toekomst in verband worden gebracht?

Wordt het nationale belang er mede gebaat, dat men zulk een' nieteling het rad laat trappen, en zoovele kostbare jaren van ons volksleven aan eene onvruchtbare worsteling opoffert?

Verdient zoo iets niet veeleer te moeten worden beschouwd als geschikt om de gebreken te vergeren en ons alle hoop op genezing van de bestaande kwalen te ontnemen, hetzij men het als eene verbetering zou willen beschouwen, dat, als men van den *kanker* is genezen, men nog aan de *fijt* laboreert?

Het bederf, dat door zoo onvermogende vernuften wordt verspreid, en het kwaad, dat daardoor aan de algemeene belangen wordt berokkend, zijn ongeloofelijk; want de kennis van landen, talen en volken put men niet uit kolken; en wat doorgaans aan zulke sujetten onafscheidelijk verbonden schijnt, is de meening, dat ieder positief talent een gruwel is, en dat de algemeene belangen gewetenloos mogen worden opgeofferd, om met kracht en geweld een ieder te verwijderen, die in staat kan geacht worden, het vonkje van zulk een verbalen-genie in de schaduw te stellen.

En dat zijn geen opgeraapte denkbeelden, waarde heeren! Nog werkelijk bestaat het feit. Kortelings nog hebben wij waardige mannen, gezegend met algemeen bekende, uitstekende begaafdheden, grijs in ervaring geworden, en bij wie ieder minister, die in onze West-Indische bezittingen een vreemdeling is, eenen steun, eene voorlichting zou hebben gevonden, waarop hij zich onvoorwaardelijk had kunnen verlaten, van het departement zien verdrijven op eene wijze, van alle beschaafde vormen ontbloot.

Kan het verwondering wekken, dat er met zoo ellendige middelen zoo treurige equivalenten verkregen worden? En te meer wordt die verwondering gaande gemaakt, wanneer zulk eene praktijk door eenen minister kan worden toegelaten, die onder den wimpel van een liberaal vlootvoogd heeft dienst genomen en de liberale vlag ten top heeft geheschen.

Kan het besturen van het schip van den staat aan eenen opperstuurman worden toevertrouwd, wiens wetenschappelijke kennis en ervaring op een lang versleten logboek berust, die *Kaap Hoorn* voor *de Kaap de Goede Hoop* aanziet en onvermijdelijk het nationale vaartuig doet verzeilen, of op de eene of andere klip doet stooten?

Ik zou toch eens gaarne willen vragen, en zou dan die vraag het eerst tot onzen beroemden staatsman Meester TH...... wenschen te richten: of men zoo maar goedsmoeds aan Frans, Jan en alleman eene ministerieele portefeuille onder den arm kan geven, en er „comme par enchantement" eenen regeerings- en staatsman van fabrieken, zonder de geringste staatkundige opleiding? Zeker, men kan het ondernemen, maar nimmer kan men zich dan over de gevolgen beklagen, waarvan men zelf de oorzaak is, en die waarschijnlijk wel eens hebben doen denken aan de gemoedelijk gegeven wenken, die men heeft veracht.

De hoogst geplaatste mannen schijnen het meest te laboreeren aan de kwaal, van niet te willen uitkomen voor de natuurlijke gevolgen hunner misstappen. Tot eenen mispelboom, door de hand van een ervaren botanist geplant, kan het verwijt niet worden gericht geen citroenen af te werpen; eerst, en dat moest diep, diep zijn ingeprent, eerst nadat hij daarvoor is ingeënt, kan men die vrucht verwachten. Wij zien, dat er voor alle bekende vakken, die in de maatschappij bestaan, van de laagste tot de hoogste, oefening, ervaring en studie gestreng worden gevorderd, om met eenig goed gevolg het standpunt te kunnen innemen, dat men zich tot doel heeft gesteld en waarvoor men zich opwerpt.

Het schijnt echter, dat voor de hoogste en belangrijkste betrekkingen, waarvan de algemeene welvaart afhankelijk is, dat voor zulke standpunten eene uitzondering op dien regel is gemaakt, en men niet noodig heeft van een equivalent te zijn voorzien, dat tot waarborg kan dienen voor de goede behartiging der algemeene belangen, die men daaraan toevertrouwt.

Herhaalde malen hebben wij den minister F...... v.. n. P.... op de West-Indische aangelegenheden opmerkzaam gemaakt en hem in overweging gegeven, of wetten, inrichtingen, reglementen, enz. enz. al waren die ook van het beste gehalte (waaraan trouwens enorm veel te kort schiet) in staat kunnen geacht worden om aan den daar bestaanden erbarmelijken toestand een einde te maken en dien door welvaart te doen vervangen, iets, dat alleen door industriëele ondernemingen kan geschieden. „Ja," was het antwoord, „maar het gouvernement laat zich niet in met industriëele ondernemingen." Zoo! maar welke benaming verdienen dan het Oost-Indische kultuurstelsel en de staatsspoorwegen, Excellentie? — Ja, wat zou F...... daarop antwoorden? — die ondernemingen waren er reeds. — Zoo, wel, doe er die industriëele ondernemingen in West-Indië bij, Excellentie, dan zijn er die ook. — Al verder gaf ik in overweging, of het niet goed zou zijn, ons van Suriname te ontdoen. Als men toch eene onderneming of fabriek bezit, waar men jaarlijks ruim een millioen moet bijpassen, dan geloof ik, dat er juist geen speciaal staathuishoudkundig, administratief talent toe vereischt wordt, naar eene gelegenheid om te zien, om die aan den man te brengen en te trachten zich er van te ontdoen. — Aan wien? — Wel, aan Pruisen of aan Oostenrijk. — Zoo, en wat zoudt gij daarvoor krijgen, metallieken? — Neen, Excellentie! als die last aan mij wordt opgedragen, zal ik wel zorgen, mij niet met metallieken te laten afschepen.

En inderdaad is er, als men de geruchten mag gelooven, eene schoone gelegenheid om het aan het Italiaansche Gouvernement over te doen, dat naar eene overzeesche bezitting uitziet en voorzeker aan de West-Indische om den minderen afstand de voorkeur zal geven boven de Oost-Indische; en wanneer, na het besluit tot verkoop genomen te hebben, de onderhandeling aan ervaren handen wordt toevertrouwd en de zaak door geene verbalen-capaciteit wordt bedorven, dan zal dat *El Dorado* toch eindelijk nog eens als een equivalent kunnen dienen, om den tegenwoordigen précairen toestand onzer finantiën te herstellen. Want, onaangezien de schromelijke verwaarloozing, waaraan West-Indië onophoudelijk is onderworpen geweest, is het nog altijd een toonbeeld van rijkdom gebleven.

Met volslagen gebrek aan kennis van de daar bestaande schatten en met het onvermogen om dien onschatbaren rijkdom te exploiteeren, is dat gewest van hier uit met eene voorbeeldelooze onverschilligheid en verwatenheid geregeerd, die doet denken, dat men er de proef van heeft willen nemen, hoeveel een land wel verdragen kan.

Verdient toch dat land, na zoolang aan zoo voorbeeldelooze mishandelingen te zijn blootgesteld geweest, thans nog met het volkomenste recht den naam van *El Dorado*, dan moet men tot den hoogsten graad van verwondering komen, als men bedenkt, welke zegeningen dat kostbare land van den Hemel ontvangen heeft en hoe het mogelijk is, dat een zoo onschatbaar kleinood, dat wij in ons bezit hebben, en waarover wij onbelemmerd kunnen beschikken, zoo gewetenloos en onverantwoordelijk ongebruikt is gelaten, en hoe schandelijk men verzuimd heeft, die rijke bron dienstbaar te maken aan het verbeteren van den rampzaligen toestand van duizenden onzer landgenooten, en tevens aan het verspreiden eener algemeene welvaart, die zoowel hier als ginds niets te wenschen zou overlaten.

Alleen het hout, de onuitputtelijke bosschen van het fraaiste en deugdzaamste hout, dat daar gevonden wordt en in de behoefte van gansch Europa tot aan den jongsten dag zou kunnen voorzien, zou voldoende kunnen geacht worden om eene bron van welvaart te scheppen, die moeijelijk zou zijn te overtreffen, en alleen dit voortbrengsel zou genoegzaam zijn om aan dat land eene onschatbare waarde te geven. En dat hout wordt aan zijne eigen vernietiging overgelaten, terwijl een enorm kapitaal jaar-



lijks naar den vreemde vloeit voor kwaliteiten, die in de verte geene vergelijking kunnen doorstaan met het Surinaamsch hout, van welks besmetting door het zoogenaamde vuur geen enkel voorbeeld bestaat, en waarvoor het dus onvatbaar schijnt.

„Maar het aanvoeren van dat hout is reeds beproefd en mislukt," hooren wij aanmerken. De mislukking valt niet te ontkennen, doch is niet gelegen in de ongeschikte kwaliteit van het hout, maar moet geheel worden beschouwd als het natuurlijk gevolg van volslagen gebrek aan kennis van de zaak, die, door dezelfde onbekwame handen bestuurd, onvermijdelijk aan dezelfde gevolgen is onderworpen geworden als de emancipatie en de kolonisatie.

Wij zullen echter niet ontveinzen, dat vroeger eene onderneming om het Surinaamsche hout hier aan de markt te brengen, eenige bezwaren opleverde, die de uitvoering moeijelijk maakten, doch die thans niet meer bestaan of grootendeels zijn opgeheven. De vrachtprijs was een hoofdhinderpaal, die nog verhoogd werd door het hout af te schepen in zijnen natuurlijken toestand, zoodat vracht werd betaald voor het als afval onbruikbaar gedeelte. Door onze onvermoeide nasporingen en overwegingen is ons gebleken, dat de wijze van verzending zoodanig kan geregeld worden, dat het hout ginds, in Suriname, in alle afmetingen ten behoeve van scheeps- en ander timmerhout worde gezaagd, dat met den afval de stoommachine gestookt worde en uit de daarvan afkomstige asch loog of potasch gefabriceerd, waardoor de kosten der vracht belangrijk worden verminderd. Daarbij in aanmerking nemende den hoogen prijs, die thans voor het hier aangevoerde, zeer suspecte eikenhout wordt betaald, kan het aan geen' twijfel onderhevig zijn, dat eene onderneming, om hier te lande eene Surinaamsche houtmarkt te vestigen, gerustelijk als zeer winstgevend kan worden aanbevolen, daar het hout niet alleen in prijs zou kunnen concurreeren met alle houtsoorten, maar spoedig ook de deugdelijkheid, die het boven alle andere houtsoorten bezit, zou worden beaamd en algemeen om de voortreffelijkheid de voorkeur daaraan geschonken. De kwaliteit hout, die in de kategorie valt van het eikenhout, doch taaijer, vezeliger en meer bitter is dan het eikenhout en alzoo meer behoed tegen den worm, heeft nog het voordeel, en dat kan niet genoeg herhaald worden, dat het nimmer aan het zoogenaamde vuur is onderworpen, waarvan geen voorbeeld zich ooit heeft vertoond, en waaraan het tegenwoordig aangevoerde eikenhout zoozeer onderhevig is.

Wij hebben hier speciaal het dusgenaamde „wanehout" als bijzonder voor den scheepsbouw geschikt, op het oog, en wanneer wij nu zien, dat thans van zeer ordinair eikenhout, dat bij het wanehout ver achterstaat, de vierkante voet, eenen duim dik, met vijftien cents wordt betaald, dan kan zonder twijfel tot dien prijs op plus minus vijfentwintig percent verdienste worden gerekend, en kan die houtzaak spoedig in eene goudzaak overgaan. Het mag er voor worden gehouden — en de uitvoerbaarheid zal door geen deskundige worden betwist — dat in den loop van een paar jaren niet alleen in ons land, maar in alle vreemde zeehavens van Europa een depôt van Surinaamsch hout zou kunnen gevestigd worden, en een handelstak in het leven zou worden geroepen, die tevens in de allerdringendste behoefte aan deugdzaam hout, waaraan bij de nijverheid een algemeen gebrek bestaat, zou voorzien en algemeene welvaart verspreiden; en, zoo die toestand niet volkomen met het batig slot zou kunnen wedijveren, toch zouden de voordeelen er van duizendmaal meer stabiel moeten geacht worden, terwijl de zedelijke wijze, waarop die voordeelen zouden verkregen worden, met die, waarop het batig slot wordt verworven, elke vergelijking gedoogt.

Hoe voordeelig zich die houtzaak ook voordoe, en hoe daarmede in eene algemeene, dringende behoefte door eene maatschappij zoude kunnen worden voorzien, zoeken wij echter te vergeefs naar ondernemende mannen, om haar te exploiteeren, iets, waarvoor wij reeds lang een plan in gereedheid hebben; doch wij zijn, helaas! onvermogend, om het alleen uit te voeren. Eenige aanmerkingen, ons kortelings gemaakt, willen wij trachten te wederleggen.

Vroeger was het hoofdbezwaar de hooge vrachtprijs, die de concurrentie met andere houtsoorten belemmerde; nadat echter de prijs, die thans voor zeer geringe kwaliteit eikenhout wordt betaald, enorm is gestegen, kan er geene kwestie meer zijn van concurrentie, indien voor denzelfden prijs deugdzamer, beter kwaliteit wordt geleverd. Nu worden andere tegenwerpingen gemaakt.

„Het Surinaamsche hout, aan de open lucht blootgesteld, is aan zwellen en krimpen onderhevig, doch, onaangezien die verschijnselen, is het hout vijftig jaren tegen bederf bewaard gebleven." Toegegeven, dat die aanmerkingen juist zijn, waar is het hout te vinden, waarop droogte en vocht geenen invloed uitoefenen, en moet het niet als uitgemaakt worden beschouwd, dat het hardste en minst porense

6

hout daarvoor veel minder vatbaar is? En dat het West-Indische hout bij uitnemendheid hard is en uiterst dicht, zal ieder kenner beamen.

Al verder heeft men aangemerkt, dat het Surinaamsche hout splijt en barst. Inderdaad is dat niet te ontkennen en wij hebben het dikwerf aan de hier aangevoerde houtblokken waargenomen; maar dat heeft met iedere houtsoort plaats, waarbij verzuimd is geworden het genoegzaam te „wateren," en bij het vellen waarvan niet is gelet op den stand der maan, een verzuim, waaraan de negers zich doorgaans schuldig maken. Die onvermijdelijke maatregelen vóór en na de velling van het hout in het werk gesteld, maken het ongevoelig voor den invloed van verschillende temperaturen en waarborgen het tegen splijten en barsten. Het wateren is niet van toepassing op alle houtsoorten; de meeste soorten van meubelhout zijn daarvan uitgezonderd; doch de stand van de maan mag bij het vellen niet veronachtzaamd worden; geene houtsoort is daarvan uitgezonderd. Maar hoe durven wij nog gewagen van den invloed der maan, daar het door de Koninklijke Akademie van wetenschappen, afdeeling Natuurkunde, den 25sten Februarij 1865 is uitgemaakt, hetgeen wij ons toevallig herinneren, dat de maan geenen invloed op onze aarde uitoefent en dat degene, die voortaan over den invloed van de maan recht van spreken wil hebben, een onderzoek moet instellen, loopende over een tijdvak van minstens tweehonderd jaar. Het spreekwoord „het beste paard kan struikelen" is hier volkomen van toepassing, met dat onderscheid echter, dat hier eene groote massa van beste paarden struikelt. Indien de uitspraak van de Akademie met betrekking tot den invloed van de maan zich bij ons land had bepaald, à la bonne heure! en wij zouden er niets op hebben kunnen afdingen, al had dat oordeel zich over gansch Europa uitgestrekt; maar door onzen ganschen aardbol daarin te omvatten, wordt de zaak een weinig te ver geponsseerd, en nu nemen wij de vrijheid, met de meest eerbiedige bescheidenheid de Akademie er op attent te maken, dat de tropische gewesten eene geprononceerde exceptie uitmaken. De invloed van de maan in West-Indië wordt daar zoo algemeen gevoeld en is daar zoo zichtbaar, als de warmte en het licht van de zon. Eigen ondervinding en genomen proeven hebben ons de onwedersprekelijkste bewijzen geleverd, die trouwens dáár van algemeene bekendheid zijn, dat men dáár geen driehonderd jaren, of maanden, weken of uren behoeft; maar dat slechts driehonderd sekonden toereikend geacht kunnen worden, om zich van den krachtigen invloed der maan volkomen te overtuigen. Ergo heeft de Akademie *relatief misschien* gelijk, maar wij hebben *positief* geen ongelijk. Wij zouden een en ander met een tal van voorbeelden, uit onze eigene ondervinding geput, kunnen staven en door deskundige, bevoegde, ervaren mannen doen bevestigen; doch ons bestek gedoogt die mededeeling niet. Wij twijfelen echter, of onze praktijk voldoende zal geacht worden om de theorie van de Akademie te wijzigen; evenwel zijn wij bereid en stellen wij ons ieder oogenblik beschikbaar, om op kosten van ongelijk met de heeren van de Akademie een reisje van een paar maanden te ondernemen, om door een onderzoek in loco de waarheid te leeren kennen.

Verder wordt er ook aanmerking gemaakt op de hardheid van het hout, hier te lande zoo moeijelijk te bewerken; doch die hardheid bepaalt zich alleen tot het meubelhout; het timmerhout is daarvan uitgezonderd, en meer bepaaldelijk het wanehout en ook het cederhout.

In Suriname is men aan het verwerken van het harde hout gewoon, en dat heeft ons aanleiding gegeven om meubelen van dat fraaije hout aldaar te doen vervaardigen. Daartegen wordt wederom ingebracht, nog vóórdat men de gelegenheid heeft gehad de meubelen te beoordeelen, dat de dames steeds de voorkeur zullen geven aan de verlakte Japansche en Chineesche snuisterijen, die bij de Surinaamsche zijn te vergelijken als gips bij marmer, en dat Suriname nimmer die algemeen bruikbare en nuttige meubelen zou kunnen leveren. Maar over het algemeen is men gewoon en geneigd om zich door vreemden te laten verlakken, al domineeren de voortbrengselen van onzen eigen bodem door fraaiheid en deugdzaamheid.

Ieder jaar wordt er over de groote uitgaaf van het Marine-budget gehaspeld: men wil *veel* voor *weinig* geld hebben; zeker zeer aangenaam! Dat is echter gemakkelijk gezegd, doch het zou beter wezen, de middelen aan te wijzen, om dat doel te bereiken. Ik geloof, dat de uitgaaf aan hout zeer groot is, maar ik geloof tevens, dat daarin eene zeer belangrijke vermindering zou kunnen plaats hebben, en met groot voordeel in Suriname een marine-etablissement zou kunnen gevestigd worden, alwaar men ad libitum over hout kon beschikken, niet alleen veel goedkooper, maar in deugdzaamheid het hier thans aangevoerde, suspecte hout ver overtreffende; terwijl een schip, dáár van dat hout vervaardigd, van de





hier getimmerde schepen minstens de dubbele duurzaamheid zou bezitten, stilgezwegen, dat het kapitaal, in onzen eigen boezem vloeijende, niet weinig de welvaart zou bevorderen. Reeds voorlang hebben wij de aandacht er op gevestigd.

„Bezwaren zijn er aan verbonden."

Jawel, altijd, hier en overal ontmoet men bezwaren, maar het hoofdbezwaar is doorgaans gelegen in gebrek aan kennis van zaken, waardoor ingebeelde bezwaren worden geopperd en de leer voor de verbeelding moet onderdoen. Waarop zijn die bezwaren gegrond? Zijn ze aan de werkelijkheid getoetst, en is het uitgemaakt, dat zij niet overwonnen kunnen worden? Kan het de moeite niet waardig worden geoordeeld, eene zaak, waaraan zoovele voordeelen en algemeene belangen verbonden zijn, aan een naauwgezet onderzoek te onderwerpen?

Wij gelooven met geoorloofde aanmatiging, dat wij niet noodig zouden hebben al onze ervaring *en office* te brengen, om al de bezwaren, die er tegen worden ingebracht, op te lossen. Maar de Engelschen, die reeds zoovele jaren een etablissement te Canada hebben gevestigd, daar schepen bouwen, geschikt om in het zomerseizoen ladingen hout naar Europa te vervoeren; zouden die bij die onderneming van alle bezwaren verschoond zijn? — Ja, maar dat is een ander klimaat, eene andere houtsoort, enz. — Niet te ontkennen, maar de afstand is niet minder. Waarom exploiteeren de Engelschen te Demarary, waar het hout zoowel als bij ons te Suriname in groote massa gevonden wordt, niet op groote schaal, daar het toch van de Engelschen niet mag verwacht worden, op industriëel gebied het geringste zelfs te veronachtzamen, als voorbeeld waarvan onder anderen dienen kan, dat zij een soort hard hout uit Afrika halen, waarvan wij een monster bezitten, om het aan de Noordsche scheepsbouwmeesters te verkoopen, die er de boegen van hunne schepen mede betimmeren, om ze tegen het ijs bestand te maken, en *dat tegen goud wordt betaald*, terwijl die soort hout in Suriname van veel beter gehalte voorhanden is? De oorzaak is gelegen in het volslagen gebrek aan geschikte handen in Demarary. Blanken zijn voor houtvellingen in de tropische gewesten onbruikbaar, en de negers moeten voor die werkzaamheden zijn opgeleid. Suriname zou aan datzelfde gebrek onderhevig zijn, indien het niet door eenen specialen, maatschappelijken toestand tot de uitvoering in staat werd gesteld; namelijk wij bezitten plus minus achtduizend zoogenaamde boschnegers, die hun gansche leven niets anders hebben gedaan dan hout vellen, en voor geen anderen arbeid geschikt zijn. En daarop berust eene houtonderneming in Suriname, die, met kennis van zaken, land, taal en volk aanvaard, eenen handelstak in het leven zal roepen, die de stoutste verwachtingen overtreffen zal.

Maar iets anders. Er is nog eene andere bron, die tot de algemeene welvaart kan bijdragen, en die zal ik opgeven: want wij moeten ons best doen, waarde landgenooten! om tant soit peu een equivalentje te vinden, een appeltje voor den dorst op te sporen tegen den tijd, dat het beroemd batig slot over boord valt, — en dat moet geschieden vóór-, en niet nadat zulks plaats heeft gehad: want dan zou het te laat zijn. Indien men dan toch die onuitputtelijke bosschen ongebruikt door de natuur wil laten vernietigen, dat wij ze dan in Gods naam! liever verbranden en van die houtasch loog- of potasch fabriceeren; voorwaar een zeer courant handelsartikel. Afkomstig van dien rijken bodem, zou er eene kwaliteit aan de markt worden gebracht, zooals er nog nooit is aangevoerd en die spoedig in den handel alle andere soorten zou verdringen, daar toch het plantengewas van Europa in rijkheid van gehalte als in het niet verzinkt bij dat van tropische landen.

De kosten van zulk eene onderneming zijn niet belangrijk, de voordeelen zijn echter groot en de uitvoering is zeer gemakkelijk, want gemak moet er mede gepaard gaan. Het batig slot heeft ons verwend en ongeschikt gemaakt om onze zinnen te scherpen en ons in te spannen voor minder gemakkelijk uit te voeren ondernemingen; waar men zich in eenen gemakkelijk verkregen overvloed kan baden, denkt men er niet om, middelen te beramen, die tot waarborg voor eenen kwaden dag kunnen strekken. Het schijnt inderdaad, dat men denkt, dat dat batig slot aan niet de geringste wisselvalligheid is blootgesteld, terwijl het intusschen moeijelijk zou vallen eenen toestand aan te wijzen, die daar meer of slechts evenveel aan onderworpen is. De tijd zal het uitmaken.

Het fabriceeren van potasch is het gemakkelijkst en voordeeligst; geene aanplanting wordt er toe vereischt; de natuur levert om zoo te zeggen tot in eeuwigheid de vrucht, die het fabrikaat behoeft; een misgewas is niet denkbaar.

Om mijnen te ontginnen en edele metalen te delven, moet men de spade in den grond steken; dat

gaat met te veel embarras gepaard; men moet het gemunte en geciseleerde goud daarvoor in de hand vinden liggen, zooals het boomgewas kan worden aangepakt, maar niet om er in alle afmetingen planken van te zagen of schepen van te bouwen: dat heeft altemaal te veel om het lijf; het fabriceeren van potasch is alzoo het gemakkelijkst en voordeeligst, de bron behoeft men niet te zoeken, niet op te delven; de ontzagwekkende massa staat vóór ons; men heeft er slechts den brand in te steken, en tegen den tijd, dat de laatste plant is verorberd, is de plek, waar men heeft aangevangen, zonder aanplanting in haren vollen wasdom herrezen, alsof zij nooit van haren plantengroei beroofd ware geweest. Het voordeel, het zeer belangrijk voordeel, dat nimmer uit het oog mag worden verloren en waarmede eene onderneming in West-Indië steeds gepaard gaat, is dit, dat men daar zoo vrij is als een vogel in de lucht, door niets, van wat aard het ook wezen moge, in de uitvoering wordt belemmerd; geene in- of uitheemsche bevolking treedt ons in den weg, geene kultuurwetten of consignatie-stelsels kunnen ons hinderen, omdat er niets van dien aard bestaat, dat de uitvoering van eene onderneming verstoort. Alleen is het arbeidsloon hooger dan in Oost-Indië, doch daarvoor is een equivalent de meerdere arbeid, dien men verkrijgt, waarbij vooral de geringere afstand niet uit het oog moet verloren worden, waardoor de uit- en invoer altijd op twee derden minder aan vracht moet geschat worden dan die van Oost-Indië. Doch helaas! hoe aannemelijk, voordeelig en gemakkelijk er dat alles moge uitzien, twijfelen wij inderdaad, of de weinige ondernemingsgeest, die tot de uitvoering vereischt wordt, nog wel te vinden zal zijn. Wij wenschen echter, dat het nimmer zal noodig zijn, zich onze wenken te herinneren.

Indien wij andermaal de vraag moesten beantwoorden, die zoo menigmaal tot ons is gerigt, „waaraan het toch in Gods naam hapert, dat wij, terwijl er zooveel goeds zou kunnen gedaan, zooveel nut zou kunnen gesticht en zooveel algemeene welvaart zou kunnen verspreid worden, waartoe de onuitputtelijk rijke bronnen voor de hand liggen, daarmede zoo erbarmelijk achteruit zijn en dat alles zoo geheel verwaarloozen?" zou dat antwoord, eenigzins naar behooren gemotiveerd, eene uitbreiding erlangen, die voor eene inleiding niet geschikt is, waarvan wij de grens misschien toch reeds hebben overschreden, en het zou eenige boekdeelen vorderen, verknocht als daaraan is een doorloopen van alle regeeringsphasen van vijftig jaar herwaarts, vooral op koloniaal gebied. Doch de slotsom van dat alles zou daarop neerkomen, dat het altijd heeft gehaperd, dat er altijd een volslagen gebrek heeft geheerscht aan mannen als FALCK, en er niets anders overbleef, dan uit eene keurbende van ingebeelde Falcken eene keus te doen; en bijna doorgaans troffen de uitgelezensten het lot: et voilà la chose!

Hier meenden wij onze inleiding te eindigen, toen ons een vereerend vriendschapsbewijs ten deel viel door het ten geschenke ontvangen van een werkje, getiteld: *Blik in Madagaskar*, van den kundigen natuurvorscher, den Heer T. F. L. POLLEN, Ridder van den Ned. Leeuw, enz. welk boekje niet in den handel is.

In de verste verte konden wij er niet aan denken, dat werk te recenseeren, — le plus souvent! Ons te vermeten, op wetenschappelijk gebied te treden, zou gelijkstaan met de handelwijze van iemand, die op spiegelglad ijs voor 't eerst schaatsen onder de voeten neemt. Neen, ik vond er aanleiding toe, om het werk van den heer POLLEN hier te berde te brengen, in zijnen blik in het Madagaskar-woud. Die beschouwing heeft ons innig getroffen, ja, verbaasd; niet de zaak zelve maar het oordeel, er over uitgebracht; want te ontkennen is het niet, dat daarin eene verrassende overeenkomst heerscht met onze zienswijze: een diep afkeurend gevoel, dat zich met geweld tegen vernieling verzet van nuttige en bruikbare zaken — doch in de toepassing bestaat een hemelsbreed verschil: vandaar onze verbazing. Immers, als men tot verontwaardiging wordt gestemd dáár, waar men slechts spijtigheid kan betoonen over handelingen van in de kindsheid verkeerende natuurgenooten, tot welk eene hoogte moet dan onze gramschap stijgen, wanneer wij op enorm veel grooter schaal dat vernielingsproces op onzen eigen bodem zien plegen door menschen, die onder de hoogstbeschaafden worden gerangschikt?

Om onze lezers in de gelegenheid te stellen een onpartijdig oordeel over het verband daartusschen te vellen, hebben wij ons veroorloofd, de gansche woudperiode uit het werk van den heer POLLEN hier letterlijk over te nemen, om haar te kunnen toetsen aan hetgeen wij over onze onuitputtelijk rijke houtbron hebben gezegd, ten slotte overwegende, of er, indien de bewoners van Madagaskar zulk een oordeel verdienen, dan eene inspanning denkbaar is, die de hoogte bereikt van de diepe verontwaardiging, welke ons over onze eigen handelwijze moet bezielen, en ons in staat stelt, die uit te drukken.. . .

. . . .





EEN BLIK IN MADAGASKARS WOUDEN.

Bezig zijnde met het voor den druk gereed maken van de beschrijving mijner reis door Madagaskar en nabijgelegen landen, kwam ik op het denkbeeld den natuurminnenden lezers van dit jaarboekje [1]) eene mededeeling te doen van de gewaarwordingen, die mij bezielden bij het aanschouwen der natuurschoonheden en natuurvoortbrengselen, welke mijner aandacht niet ontgingen in Madagaskars wouden. Ik ga thans daartoe over, in de hoop dat het hen zal aansporen meer kennis te verwerven van een land, dat in zoovele opzichten in het duister ligt gehuld.

De meeste oorden van Madagaskar, die ik in gezelschap van mijnen trouwen vriend en reisgenoot, den Heer D. C. VAN DAM, bezocht, waren buitengemeen vruchtbaar. De prachtige wouden, die ik doortrekkende waarnam, brachten mij dikwijls in verrukking, maar stemden mij tevens tot verontwaardiging over hen, die moedwillig de schendende hand slaan aan deze natuurschoonheden.

Het zijn namelijk de bewoners van het zoo rijk begiftigde Madagaskar, die de meeste dier prachtige wouden door brand vernielen, ten einde op de overgeblevene asch rijst- of maïskorrels te werpen, welke door rundvee of wel door hen zelven, door over het bezaaide gedeelte heen en weder te loopen, daarin worden getrapt en bij de slagregens, die reeds in de maand November eenen aanvang nemen en tot April aanhouden, tot ontkieming en weelderigen groei geraken.

De verwoesting wordt elk jaar herhaald, naardien die lieden te lui zijn om het van boomen en struiken ontbloote gedeelte een tweeden keer om te werken en weder te bezaaijen, maar liever een nieuw gedeelte bosch verbranden, om op dezelfde wijze bij een volgenden zaaitijd daarvan gebruik te maken. Het behoeft geen betoog, dat bij eene dergelijke verwoesting Madagaskar binnen eenige jaren van zijne prachtige wouden beroofd zal zijn en de bewoners, willen zij den hongerdood niet ondergaan, andere maatregelen zullen dienen te nemen tot de bebouwing van den grond, die met weinig kunstmatige hulp de rijkste vruchten voor hen zou opleveren; — doch helaas! wij achten hen vooreerst daartoe nog niet in staat; zij zijn te lui.

Kostbare houtsoorten gaan bij dergelijke boschbranden verloren; vele ebben-, palysander-, rozenhout- en gomboomen worden vernietigd. Hoe rijk Madagaskars wouden aan deze kostbare boomsoorten ook zijn, voorzeker zijn zij nog rijker aan kolossale boomen, bij uitnemendheid geschikt voor den scheepsbouw. Daaronder vindt men stammen van eene aanzienlijke hoogte en dikte. Ik noem slechts onder deze den Takamaka-boom (*Calophyllum*) en den Aziguboom (*Chrysopia fasciculata*), welks hout even duurzaam is als eikenhout en daarom door de Malgassen meestal gebezigd wordt tot het maken hunner kano's.

Honderden en duizenden dezer kolossen gaan evenwel bij eene dergelijke verwoesting verloren, om niet te spreken van majestueuse palmen (*Areca Madagascariensis*), waarvan de stammen, door de inboorlingen plat geslagen, onder den naam van *Rapaka* gebezigd worden tot de bedekking van den vloer hunner hutten; — van reizigersboomen (*Urania pretiosa*), welker bladeren door de bewoners tot het bedekken hunner hutten worden gebruikt; — van vakoa-boomen (*Pandanus utilis*) en sago-achtige boomen (*Sagus raffia*), waarvan de bladeren door hen worden aangewend tot het vervaardigen van matten, kleedingstukken, touw en zeilen; — van acacia-achtige boomen, welker in bloei staande *Flamboya's* een hoogst aangenamen en balsemachtigen geur verspreiden, met hunne roodgekleurde bloemenkroon, om welke honderde prachtige vlinders, Buprestis-torren en eene menigte andere fraai gekleurde insekten, benevens goudgevederde Nectarinia-vogels ronddwalen; — van eeuwenoude Mapoe-boomen (*Cissus mapia*) en Baobabs of Apenbroodboomen (*Adansonia digitata*), welker reuzenstammen zulk eene afmeting hebben, dat er verscheidene menschen noodig zijn om ze te omspannen, aan welker reuzentakken des daags eene ontelbare menigte monsterachtige vliegende honden (*Pteropus Edwardsii*) hangen, op welker vleesch de inboorlingen verzot zijn; — van prachtige Benzoën-boomen (*Terminalia mauritiana*), Tandroeroho-boomen (*Hymanea*), welke de gomkopal leveren, en andere harsboomen, welker harsen eene

[1]) Hier wordt bedoeld het jaarboekje van het Koninklijk Zoologisch Genootschap Natura Artis Magistra te Amsterdam, 1867, waaruit dit stukje is overgenomen.

voorname rol spelen bij de dank- en smeekoffers aan hunne goden ZANAHARE en AGATSCH; — van Combretace-achtige boomen, welker omvangrijke, breede bladerkronen den vermoeiden reiziger bij de heete middagzon tot eene verkwikkende rustplaats dienen; — om niet te gewagen van eene menigte laurierachtige boomen, waaronder de hoogst nuttige Ravensara-boom (*Agathophyllum aromaticum*), welks bladeren als specerij gebruikt worden, eene eerste plaats inneemt; van giftboomen, waaronder de Tangwin-boom (*Tanghinia veneniflua*) vóór alle genoemd moet worden, omdat de inboorlingen uit zijne vruchten een melkachtig, kleverig vocht trekken, bij hen onder den naam van *Tangwin* bekend, hetwelk als snelwerkend vergif bij hunne krimineele rechtszaken wordt gebruikt, ten einde de schuldigen te straffen of tot bekentenis van schuld te brengen. Zal ik melding maken, hoevele Ficus-soorten verloren gaan, welker takken met eene menigte lianen, welke als kabeltouwen afhangen en zich met de twijgen van prachtig bloeijende *Malvaceën* en *Euphorbiaceën* naauw verbinden, de ruimte tusschen de stammen opvullen en zoodanig met elkander vergroeid zijn, dat men zich met de bijl in de hand eenen doortocht er door moet banen, wil men zich aan de doornen van *Mimosa's*, welke er zich onder bevinden, de huid niet openscheuren?

Zal ik opsommen andere prachtige boomen uit het rijk der palmen en sapijnen? Uit dat der moerbeziën en citroenboomen, bedekt met ontelbare Orchideën, welker heerlijke bloemen onder honderde verschillende vormen het gezicht bekoorden en door hare heerlijke geuren de reukzenuwen aangenaam aandeden? Of melding maken van eene dier Orchideën (*Angraecum fragans*), welker bladeren mij dikwijls tot een heilzaam geneesmiddel strekten bij de aanvallen der hevige moeraskoortsen, door welke ik in die betooverende streken geteisterd werd? Doch waartoe zou ik verder gaan? De weelderige plantengroei in Madagaskars aloude natuurwouden is te rijk, dan dat ik hierover verder het woord zou kunnen voeren, zonder den toegevenden lezer geheel op kruidkundig gebied te brengen.

Ik wilde alleen doen uitkomen hoe het te betreuren is, dat de inboorlingen door eene verregaande vernieling deze schoonheden der natuur in eene dorre woestenij herscheppen. Moeijelijk is het mij dan ook, duidelijk den indruk mede te deelen, welken ik ondervond van het gezicht van die streken, waar de prachtige Flora plaats had gemaakt voor eene verzameling van eene menigte kale, half verbrande of verkoolde boomstammen, aan welker toppen ontelbare familiën boomtermieten hunne somtijds kolossale ronde of ovale kleiwoningen hadden vastgehecht, en die tusschen hoog door de zon geel verbrand gras, — bij de inboorlingen onder den naam van *Fatak* bekend, hetwelk den kalen, met houtskool bezaaiden grond bedekt, — als zwarte kolommen uitstaken. Men moet eene dergelijke woestenij zien, waar, behalve deze verkoolde boomstammen, honderde en duizende andere dergelijke rechts en links, dwars op elkander gehoopt, verspreid liggen, welke aldaar zoolang den grond bedekken, totdat zij na verloop van tijd tot verrotting zijn overgegaan en weder tot voedsel dienen voor die spruiten, welke opslaan uit de in den grond overgeblevene wortels; men moet dit zien, wil men zich hetgeen hier verhaald is recht kunnen voorstellen. . . . .

. . . .

Door bovenstaand fragment te vergelijken met hetgeen wij over het Surinaamsche hout hebben gezegd, zal het verband, dat daartusschen bestaat, gemakkelijk worden ontdekt; doch beducht voor de mogelijkheid, dat onze mededeelingen een onvoorwaardelijk geloof zouden inboezemen, hebben wij gemeend door uittreksels van en verwijzingen naar ervaren schrijvers onze zienswijze te moeten ondersteunen; het hooge gewicht der zaak heeft ons daartoe verleid. (Zie bijlagen.)

Maar als wij toch ontwaren, dat de Madagaskars zich schuldig maken aan het verbranden van hun woud, om den grond voor te bereiden tot het planten van vruchten, die strekken moeten om in hun levensonderhoud te voorzien, en dat die schepsels „lui" worden genoemd, omdat zij den grond niet omspitten, iets, waaraan zij niet gewoon zijn, dat zij niet hebben geleerd, waartoe zij misschien de gereedschappen niet bezitten, en dat hun geene andere beschuldiging kan worden ten laste gelegd, wel, dan komt het ons voor, dat het waarachtig onbetaalbare menschen zijn, die, al kunnen zij ook van andere verkeerdheden beticht worden, die niet met onze alias beschaafde manieren strooken, ons mededoogen volkomen verdienen met toepassing der woorden: Heere, vergeef het hun, want zij weten niet, wat ze verzuimen! Doch wáár zijn termen te vinden ter verdediging der verkeerdheden van ons, die het weten, het kunnen en het niet willen? want: Wee! hem, die den weg weet en hem niet bewandelt . . . . . .





De bewoners van Madagaskar zijn lui, maar steken toch de handen uit om het woud te verbranden en het aan hun levensonderhoud dienstbaar te maken; wij, beschaafde, verlichte, geleerde menschen, die niet aan de Zeeuwsche jicht [1]) laboreeren, laten de rijke, prachtige wouden aan de vernieling van zichzelve over; mangelde het niet aan ijver om er de handen naar uit te steken, dan zouden die wouden op eene of andere wijze als redmiddel kunnen dienen, om duizenden onzer natuurgenooten, die gebrek lijden, uit hunnen diep ellendigen toestand op te beuren, terwijl gansch *Suriname* zoo overvloedig en onuitputtelijk van plantengewas is voorzien voor het fabrikaat van potasch, dat het nimmer noodig zou zijn, de schendende hand aan natuurschoonheden te slaan.

Wij hebben duizende akkers houtgewas van allerlei gehalte in *Suriname* zien verbranden, om ze tot het voortbrengen van zaken van luxe geschikt te maken — van suiker! Voor koffij heeft dit niet plaats; het hout wordt dan slechts opgeruimd en opgestapeld, omdat de laag veengrond, die de klei bedekt, ter prooi van het vuur zoude worden, terwijl die voor den groei der koffijboomen niet kan worden gemist. Nooit hebben wij ons geërgerd aan het verbranden van eene zoo groote massa hout, daar er geen ander middel kan gebezigd worden om er zich spoedig van te ontlasten; maar wel hebben wij het met leede oogen aanschouwd, dat men een zoo enormen schat van houtasch zoo roekeloos en baldadig laat verloren gaan, die met een weinig moeite en kosten onberekenbare voordeelen had kunnen afwerpen, en oneindig groot nut zou hebben gesticht! Wie, vragen wij, is berispelijker; wie verdient onze verontwaardiging?

ô, Vergeef het, lezer, wij nemen zoo gaarne die zoogenaamde onbeschaafde menschen onder onze hoede; — met verschillende rassen van die volken heb ik verkeerd en heb oogenblikken onder hen doorgebracht, die ik mij zoo gaarne herinner, en die mij een zielsgenot verschaften, dat men zoo zeldzaam in de beschaafde wereld smaakt. Bevindt men zich onder de Indianen, men wordt vereenzelvigd met hun rustig en ongekunsteld gemoed. Ja, zelfs bij de boschnegers, die zoo dikwerf van woestheid worden beschuldigd, was ik steeds op mijn gemak, en inderdaad blijft de neiging onafgebroken bij mij levendig, mij nog eenmaal onder hen te mogen bevinden. Met de kleinste nietigheid verwerft men hunne onverdeelde genegenheid, en treft er dikwijls deugden en begaafdheden aan, waaraan wij, beschaafden, ons zouden kunnen spiegelen. Hoe menigmaal — de historie getuigt het — hebben die onbeschaafde, woeste rassen met nadruk, op onwederlegbare gronden de les aan de beschaafde gelezen! Ziet toch: men begeeft zich onder hen en ontmoet hulp, gemoedelijke bejegeningen en belangstelling, en men keert levend en gezond terug, iets, dat ons niet altijd bij een bezoek in een beschaafd land te beurt valt, waar men niet zelden gevaar loopt, het leven door eenen dolksteek of revolver te verliezen.

Slaat de maatschappij gade bij de onbeschaafde volken. Ziet, daar is een feest, waarin algemeen en door iedereen gedeeld wordt. Vestigt uwe aandacht op een feest bij ons, in de beschaafde maatschappij: eene kermis b. v. Het vreugdegenot wordt slechts door een gedeelte der bevolking gesmaakt, en daarmede gaat het hartverscheurend schouwspel gepaard van zeer ordelijke huisvaders, die met vrouw en kinderen langs de gebakkramen drentelen, terwijl het kenmerk van honger zichtbaar op hun aangezicht is uitgedrukt, en zij zich alleen moeten vergenoegen met den damp en den geur, die het gebak hun te gemoet voert, en het watertandend aanschouwen, hoe men daarbinnen zich naar hartelust aan voor hen onverkrijgbare lekkernijen verzadigt. Ziet, dat is een tergend, wreedaardig tooneel, dat men nimmer bij de onbeschaafde volken aantreft.

Men ziet daar ook niet die schrikwekkende afstanden in de maatschappij, die bij ons wel niet te vermijden zijn; — want voorzeker zijn zij noodzakelijke behoeften, waarvoor de grenzen niet kunnen worden afgebakend — doch dit neemt het feit niet weg, dat een volk, dat op beschaving wil bogen, zoo onnatuurlijke gruwelen in zijnen eigen boezem kan dulden, zijne natuurgenooten met de diepste ellende kan zien worstelen, en uitgehongerde kinderen langs de straten kan zien strompelen, die volslagen gebrek hebben aan alles, onvermogend als de ouders zijn om in hunne nooddruft te voorzien. Ook zal het vooruitzicht op verandering in dien toestand steeds onbevredigd blijven, zoolang het arbeidsloon in eene zoo erbarmelijke verhouding staat tot den prijs der levensbehoeften. Slechts één voor-

[1]) „Zeeuwsche jicht" beteekent *luiheid*; het woord heeft eene meer parlementaire tint, klinkt wat zachter en wordt dus door ons gebezigd, als het op onze delicate, beschaafde blanken wordt toegepast.

beeld uit duizende: een braaf, oppassend man, werkzaam bij *eene welvarende onderneming*, waar hij van 's morgens zes tot 's avonds elf uren in dienst is, vader van acht onverzorgde kinderen, geniet hoogstens tweeëntwintig stuivers dagloon. Lieve hemel! hoeft men noodig naar de Javanen te zien, alsof dáár alleen de rijkdom en de welvaart van eenigen door de ellende van de bevolking worden verkregen?

Men ziet dáár althans niet, terwijl luxe op luxe wordt gestapeld en in kwistigen overvloed aan elk levensgenot de volle teugel wordt gevierd, dat tartende schouwspel aan zijne hongerige evenmenschen vertoonen, die naar de kruimeltjes staan te hunkeren van den rijk voorzienen disch: en dat noemt men beschaving! Trouwens, dat wij met die zoogenaamde beschaving niet veel op hebben, zal wel niemand verwonderen, als men weet, dat wij reeds ruim tweeëndertig onzer beste levensjaren tot op heden kampen, om ons goed recht te verkrijgen: zal het ons dan nog worden ten kwade geduid, dat zoo'n beschaving door ons wordt gevloekt?

Wat ons echter diep grieft is, dat wij, wanneer wij op die ellende wijzen, tot antwoord ontvangen: daar is niets aan te doen; 't is altijd zóó geweest; 't is overal, in alle landen zoo, enz. 't Is waarschijnlijk een uitvloeisel van onze beschaving, dat een voorstel tot verbetering met de grootste onverschilligheid wordt begroet. — De geleerdheid, de wetenschap, de verlichting en de beschaving hebben eene duizelingwekkende hoogte bereikt in alle vakken, doch kunnen er maar niet toe worden gebracht, steeds, overal en in alles te beginnen met het eenig ware begin, namelijk het onafgebroken opsporen van middelen om den toestand onzer arme natuurgenooten te verbeteren en hen tegen gebrek te behoeden, niet de helft of een vierde, niet gedeeltelijk of tijdelijk: dat is geen herstel; het moet volkomen en blijvend zijn. Het Gouvernement bezit de middelen om dat doel te bereiken. Onze overzeesche bezittingen geven bij voorkeur aan Nederland boven zoovele andere landen van Europa de gelegenheid aan de hand om daarin te voorzien, wanneer de uitvoering niet door vooroordeelen wordt belemmerd en aan verwaten en onkundige lieden wordt toevertrouwd, en wanneer de ervaring wordt geraadpleegd.

Hoevelen onzer ongelukkige landgenooten zouden er zich niet in verheugen, bij de Madagaskaren over een stuk gronds te kunnen beschikken, dat in hun levensonderhoud ruimschoots kon voorzien? Laat ons trachten, het hun op onzen eigen bodem in *Suriname* te schenken. — Want wat er van worden moet, is hierboven bekend! Als wij toch zien, dat thans, midden in den zomer, dagelijks bij de tweehonderd menschen, zoo volwassenen als kinderen, zich naar het werkhuis begeven, tot welk getal zal dat dan in den aanstaanden winter aangroeijen?

Partikuliere- staats- en andere scholen van allerlei kaliber, wet op het onderwijs, excellente zaken! Men kan twisten, overwegen, zoeken naar de beste instellingen; maar die zich bevoegd acht die taak te aanvaarden, moet zelf zeer slecht onderwezen zijn en zijne beschaving eerst aan herziening onderwerpen, daar hij verzuimd heeft te bedenken, dat met het beste onderwijs de honger niet kan gestild, de bestaande ellende niet kan opgeheven worden.

De eerste, dringende behoefte is brood, en goedkoop brood, om het leven te behouden, en daarna onderwijs; maar niet omgekeerd. Hij, die door ontbering is bezweken en den hongerdood heeft ondergaan, beschaamt alle instellingen en onderwijs-wetgevers, door de toepassing van hunne fraaije zaken te verijdelen, — en uit de gansche collectie stelsels, waarmede thans geschermd wordt, is er geen, dat kan gebezigd worden om de armoede, die in onze maatschappij heerscht, op te heffen — het conciliatiestelsel zou hier zelfs schipbreuk lijden!

Men denke er echter niet te licht over, — de toestand onzer maatschappij vordert dringend, uitsluitend al onze aandacht. Een onpartijdig onderzoek in loco zou de droevigste uitkomsten leveren en bewijzen, dat onze eerste zorg daaraan moet gewijd worden; niet zooals bij de cholera, moeten kleederen, dekens, soep en droog stroo worden aangevoerd als de ziekte bestaat, neen, wij, die onderwezen zijn, hebben geleerd te trachten de rampen, welker bestaan wij vermoeden, te voorkomen, en de onderhavige toestand legt ons bovendien de dure verpligting op, ons gansche vermogen in te spannen en krachtige middelen in het werk te stellen, om in die ellende te voorzien.

Hij, die zijne vrouw en kinderen gebrek ziet lijden, wordt radeloos en, ondanks zichzelven door de wanhoop vervoerd, neemt hij geweld of list te baat ter verkrijging van het levensonderhoud, dat hij door geen ander middel kan erlangen, als hij in den barren winter voor schraal loon geenen arbeid







kan vinden; want: honger is een scherp zwaard! Ik geloof, tant soit peu van mijn bestek te zijn afgedwaald, mais cela n'empêche pas les sentiments, — en ik gevoel er geen leedwezen over.

Au resumé geloof ik, dat niet ginds, maar dat hier de schendende hand aan de dierbaarste natuurschoonheden der schepping wordt geslagen.

Ten slotte kunnen wij het niet ontveinzen, het diep te betreuren, dat de heer POLLEN heeft kunnen goedvinden zijn talent als natuurvorscher op vreemden grond te ontwikkelen, en het te bejammeren dat zijn onderzoek, zoo edelmoedig en zoo belangeloos aan de wetenschap gewijd, niet heeft plaats gehad op onzen eigen bodem, die daarvoor een zoo weelderig voedsel zou hebben verschaft, maar thans dat geluk heeft moeten derven en de aandacht en voorkeur niet verwerven mocht.

EXTRACTEN UIT HET TIJDSCHRIFT „WEST-INDIË".

BIJDRAGEN TOT DE BEVORDERING VAN DE KENNIS DER NEDERLANDSCH WEST-INDISCHE KOLONIËN

Redactie Mr. G. FOCKE, CH. LANDRÉ, Jhr. C. A. VAN SYPESTEYN, F. A. C. DUMONTIER en C. VAN SCHAICK. — Uitgever A. C. KRUSEMAN, Haarlem [1]

OVER SURINAAMSCHE HOUTSOORTEN,

door

Jhr. C. A. VAN SYPESTEYN,

toen Kapitein der Artillerie, Adjudant van den Gouverneur van Suriname, thans Referendaris bij Koloniën, en Lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Hoezeer er op onderscheidene tijden belangrijke mededeelingen over dit onderwerp gedaan zijn, zoo hebben deze toch niet mogen leiden tot eene genoegzame bekendheid met de deugdzaamheid van het Surinaamsche hout; in de volgende bladzijden hebben wij getracht, door het vermelden van eenige bijzonderheden, die daartoe betrekking hebben, tot eene betere waardeering daarvan bij te dragen.

De uitgestrektheid van de kolonie Suriname of Nederlandsch Guyana kan op ruim 2700 vierk. geog. mijlen (12 vierk. graden) geschat worden. In eene opgave van den Luitenant ter Zee Baron P. MELVILL VAN CARNBÉE, voorkomende in den *Moniteur des Indes*, 1847, en welke ook is overgenomen in de verslagen van den Minister van Koloniën, wordt de oppervlakte begroot op 2812,5 vierk. geog. mijlen (12,5 vierk. graden), gelijkstaande met nagenoeg 15,5 millioen Ned. bunders of bijna 36 millioen Surinaamsche akkers [2]); aan deze opgave, hoezeer zij tot in halve mijlen is uitgedrukt, mogen wij, uit hoofde dat de grensscheidingen nimmer geheel vastgesteld of afgebakend zijn, geene meerdere waarde hechten. Het verschil in die grensbepaling mag toch als van ondergeschikt belang beschouwd worden, indien men in aanmerking neemt, dat van dit grondgebied hoogstens $^1/_4$ gedeelte door

---

[1]) Sedert eenige jaren is de uitgaaf van dit belangrijk werk gestaakt. De herinnering aan die schorsing maakt een dubbel leedgevoel gaande, dewijl zij hoofdzakelijk moet worden toegeschreven aan het overlijden van den algemeen hooggeachten, rechtschapen en kundigen Mr. H. C. FOCKE. Wij verheugen ons hartgrondig, dat er zich eene gelegenheid voordoet om openlijk aan de herinnering van dien verdienstelijken, edelen man iets te kunnen bijdragen.

[2]) De in Suriname algemeen gebruikt wordende vlaktemaat is de akker van 10 vierkante kettingen. Iedere ketting is 66 Rh. voeten of 20,724 Ned. el. De akker is dus gelijk 43,560 vierk. Rh. voeten, gelijk 4294,83 Ned. el of nagenoeg 0,43 Ned. bunder.

Europeanen is bezocht; terwijl van dit, uitsluitend langs de oevers der rivieren en kreeken bezochte gedeelte, slechts weinig in eigendom uitgegeven of bebouwd is. Op 1 Januarij 1853 waren voor de 263 nog in bewerking zijnde plantagies en gronden nagenoeg 400,000 akkers, welke gelijkstaan met ruim 32 vierk. geog. mijlen of bijna 180,000 bunders, uitgegeven; van deze echter waren toen hoogstens 125,000 akkers (nagenoeg 10 vierk. geog. mijlen of 55,000 bunders) in bebouwing. Daar nu de bebouwde gronden alle aan de oevers der rivieren of kreeken gelegen zijn, zoo wordt het meer binnenwaarts gelegen land nimmer bezocht en is het tot nu toe ongebruikt blijven liggen. De geheele kolonie is overdekt met zware bosschen, die alleen zijn weggekapt, waar de bebouwing zulks noodig maakte; in de bovenlanden echter worden enkele opene plaatsen (savanna's) aangetroffen, waarvan de gezamenlijke oppervlakte, in vergelijking van het met bosch bedekte gedeelte, zeer gering is. Uit deze aangegevene bijzonderheden mag worden opgemaakt, dat het grondgebied der kolonie Suriname of Nederlandsch Guyana zeker voor $\frac{999}{1000}$ste gedeelten met zwaar bosch is bedekt; het bekende gedeelte van Suriname is dan ook met betrekking tot de nog nimmer bezochte streken, zeer gering te noemen.

De bosschen in de lage, alluviale kustlanden, alwaar om de buitengewone vruchtbaarheid de meeste plantagies zijn aangelegd, bevatten niet zoovele goede houtsoorten als die in de bovenlanden. Aldaar bestaan de oorspronkelijke wouden (*forêts vierges*, *Urwald*) bij eenen onbegrijpelijk weelderigen plantengroei, hoofdzakelijk uit zeer groote boomen, waarvan eenige sedert lang in de kolonie Suriname als timmerhout veel gebezigd werden, en zich door de ondervinding als zeer deugdzaam hebben doen kennen. Het aantal der goed bekende en gebezigd wordende houtsoorten kan op nagenoeg 40 gesteld worden, hoewel men dit getal aanmerkelijk zou kunnen vergrooten door de vermelding van soorten, die, of slechts bij name bekend, of om andere redenen nimmer voor gebruik in aanmerking kunnen komen. Enkele, hoe deugdzaam ook, komen slechts in kleine afmetingen voor, andere weder zijn niet verkrijgbaar; daarenboven werden de namen niet zelden met elkander verwisseld.

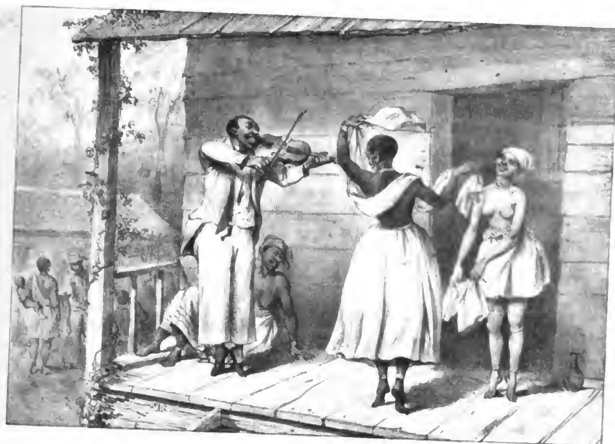
In sommige geschriften wordt het aantal houtsoorten tot 150 opgevoerd, terwijl in Suriname zelf dit getal wel tot 300 wordt gebragt; natuurlijkerwijze zijn hieronder zeer vele onbruikbare soorten begrepen, en men is daarbij te veel op losse en verwarde berigten van Indianen en Negers afgegaan. Eenige houtsoorten, door verschillende namen onderscheiden, komen dikwijls zoozeer met elkander overeen, dat zij hoogst waarschijnlijk tot ééne soort moeten gebragt worden; daarentegen wordt in stukken van dezelfde soort (vooral van *kopie* en van *bolletrie*) een zoodanig verschil gevonden, dat men baast in twijfel zou geraken of de naam niet verkeerd is opgegeven. Onder andere oorzaken, die hiertoe aanleiding geven, oefent vooral de plaats, alwaar de boom is gegroeid, daarop een grooten invloed uit; zoo worden om die reden vele soorten door de Negers nog onderscheiden in hooglandsch-, laaglandsch-, bastaard-, zwamp-, mannelijk-, vrouwelijk-hout, enz. Bij eene meerdere bekendheid met de nimmer bezochte bovenlanden, waar zeker nog vele ons onbekende boomen voorkomen, zoude het aantal *bruikbare* houtsoorten waarschijnlijk met eenige worden vermeerderd.

De Boschnegers [1]) brengen somtijds monsters van zeer fraai hout mede, waarmede wij alleen door hen bekend zijn geworden, en die ons veel goeds van de bovenlandsche boomen doen verwachten, daar het van bekendheid is, dat het harde en deugdzame hout uitsluitend op hooge gronden groeit.

Bij eene meerdere bekendheid met de goede eigenschappen van het Surinaamsche hout in Europa en elders, en het daardoor vermeerderde debiet, mag men verwachten, dat ook in deze kolonie meer en meer de aandacht zal gevestigd worden op eene betere bewerking, dan zulks tot nu toe heeft plaats gehad.

De boomen worden nu meestal onmiddelijk na het vellen tot balken en platen bewerkt en zelfs nog *nat* zijnde, tot planken gezaagd en gebruikt; daaraan vooral is het vele scheuren, waaraan dit hout onderhevig is, te wijten. Dit gebrek zou door een beter toezigt op den tijd van het vellen der boomen, op het behoorlijke droogen van het hout, alvorens het te zagen of te gebruiken, door het vlotten enz., in één woord, door dezelfde voorzorgen, die men bij het Europeesche hout in acht neemt, zoo niet

[1]) De Boschnegers vormen in Suriname eene soort van onafhankelijke republieken, en zijn na de bevrediging in 1760 en 1762 als *vrije lieden* erkend. Zij zijn verdeeld in drie stammen en wonen zeer ver in het binnenland, aan de oevers der rivieren; de *Aukaners* namelijk aan de boven-Marowijne, de *Saramaccaners* aan de boven-Suriname, en de *Becoe-* en *Moessinga-negers* aan de boven-Saramacca.





geheel vermeden, dan toch verminderd kunnen worden. Bij dezen rijkdom van Suriname aan edel timmerhout, moet men zich verwonderen, dat de uitvoer daarvan, zelfs bij de geheele vrijstelling van uitgaande regten, zoo gering is [1].

Wij zullen nu nagaan, in hoeverre de meer bekende houtsoorten met voordeel zouden kunnen gebezigd worden, en wat de ondervinding of genomene proeven te dien opzigte geleerd hebben.

Reeds in de vroegste berigten over Suriname vindt men vermeld, dat de eerste Engelsche bewoners onder Maréchal (1630), zich hebben toegelegd op de tabakscultuur, terwijl zij van de Indianen letterhout aankochten of inruilden. Dit letterhout was toenmaals en nog later in Europa voor meubels zeer gezocht. De uitvoer van dat artikel vermeerderde dan ook aanmerkelijk en bedroeg het meest in het jaar 1723 (157,908 pond). Het mahagony verdrong later het letterhout geheel, zoodat in 1757 daarvan de laatste uitvoer (7,110 pond) voorkomt [2]. In eene der oudste beschrijvingen van Suriname door J. D. HERLEIN [3], een werk in 1718 geschreven en aan den Oud-Gouverneur van Suriname Mr. PAUL VAN DER VEEN opgedragen, worden vele houtsoorten opgenoemd, echter onder geheel vreemde namen, die niet overeenkomen met de Indiaansche benamingen, die wij later zullen mededeelen.

Van meer belang is zijne vermelding der toenmaals gebezigd wordende soorten van timmerhout, want reeds daaruit blijkt het, dat het juist dezelfde zijn, die ook thans nog als deugdzaam erkend worden, zooals: bruinhart, groenhart, locus, bolletrie, bijlhout, ceder, wane, krapa en ijzerhart. In verscheidene werken van FERMIN, (1765—1788) [4] komen opgaven omtrent de goede eigenschappen van het hout voor; ook daarin worden de zoo even gemelde soorten bruikbaar en goed genoemd en als zeer duurzaam timmerhout aangeprezen.

Het uitmuntende klassieke geschrift van HARTSINCK [5] bevat (1e Deel, Hoofdstuk VIII en IX, blz. 44—88), eene uitvoerige beschrijving van vele boomen en planten van Guyana. In Hoofdstuk IX worden de in gebruik zijnde soorten van timmerhout meest alle met Arrowaksche namen opgegeven.

Eenige van deze namen schijnen door HARTSINCK met elkander verward of verkeerd opgegeven te zijn; evenwel is zijne beschrijving van de boomen nog de beste, die in eenig werk over Suriname voorkomt. De Arrowaksche namen, die hij vermeldt, zijn thans in Suriname weinig bekend, doch komen geheel overeen met die, welke nog in Demerary in gebruik zijn. De verschillende soorten van timmerhout, waarvan hij gewag maakt, komen daarentegen geheel overeen met de vroeger genoemde. Het werk van HARTSINCK, dat in 1770 werd uitgegeven, wordt nog te regt als de grondslag voor de geschiedenis en beschrijving van Suriname beschouwd; vooral is de geschiedenis van geheel Guyana daarin meesterlijk behandeld [6].

In eenige latere werken van BLOM [7], STEDMAN [8], den Baron ALBERT VON SACK en anderen, komen opgaven over het meest geschikte timmerhout voor; bij allen echter is de beschrijving daarvan hoogst oppervlakkig en niet zelden onjuist. VON SACK treedt het meest in bijzonderheden en noemt als goed

---

[1]) De uitvoer van het hout is bij publicatie (*Gouvernementsblad* 1834, N°. 13) van alle regten vrijgesteld.

[2]) Zie *Essai historique sur la colonie de Surinam*, door NASSY, 1788, IIe Deel, alwaar de staat van uitvoer van alle producten der kolonie van 1700—1784 wordt vermeld. Deze staat is ook overgenomen in A. VON SACK, *Reize naar Suriname, verblijf aldaar*, enz. Haarlem, bij de Erven F. BOHN, 1821, IIIe Deel, blz. 116 enz.

[3]) *Beschrijvinge van de volkplantinge Zuriname*, enz. door J. D. H. L. 2e druk, te Leeuwarden bij MEINDERT INJEMA, 1718.

[4]) *Histoire naturelle de la Hollande équinoxiale, etc.*, Amsterdam, chez Magerus, 1765; en *Description générale, historique, géographique et physique de la colonie de Surinam*, Amsterdam chez E. VAN HARREVELD, 1769. Ook vertaald in het Neder- en Hoogduitsch. Er bestaan van den Med. Doctor PHILIPPE FERMIN nog eenige andere werken over de kolonie Suriname.

[5]) Mr. JAN JACOB HARTSINCK, *Beschrijving van Guiana of de wilde kust in Zuid-Amerika*, enz. Amsterdam bij GERRIT TIELENBURG, 1770, 2 deelen, gr. 4o. Hiervan is ook eene Hoogduitsche vertaling door A. WITTEMBERG, Berlin, Unger 1784, in 8°.

[6]) In zijne betrekking van charter- en requestmeester der admiraliteit van Amsterdam, was HARTSINCK in de gelegenheid alle de toen bestaande bescheiden te raadplegen. Reeds zijn vader was gedurende 25 jaren directeur van de Societeit van Suriname. Zie zijne voorrede blz. X.

[7]) ANTONY BLOM, *Verhandeling over den landbouw in de colonie Suriname*, enz. Haarlem bij CORNELIS VAN DER AA, 1786. 1 deel, in 8o. Eene andere uitgaaf te Amsterdam bij J. W. SMIT, 1787. 1 deel, in 8°.

[8]) *Reize naar Suriname en door de binnenste gedeelten van Guyana*, door den Kapitein JOHN GABRIEL STEDMAN, naar het Engelsch, te Amsterdam bij JOHANNES ALLART, 1799. 4 deelen, in 8°. Ook uitgegeven te Leyden bij J. D. PASTEUR, 1800. 2 deelen, in 8°. Dit werk, oorspronkelijk uitgegeven in het Engelsch in 1796, werd bijna in alle talen overgezet

timmerhout op: purperhart, conatapée (coenatépie), slangenhout, puta, (panta? of peto?), locus, witte en roode ceders. Het is echter waarschijnlijk, dat VON SACK hier (IIe deel, blz. 144) *meubelhout* bedoeld heeft, waaronder deze soorten bij voorkeur moeten gerangschikt worden. Verder zegt hij ook aldaar: „tot balken gebruikt men: bruinhart, groenhart, kaneelhart, bolletrie, bijlhout, barklak, zwart en rood kabbeshout, copiehout, krabbehout, kuiphout. Van al dit hout zijn er bastaardsoorten. Men snijdt planken van copiehout, kuiphout, krabbehout, zwart en geel cederenhout." De opsomming is zeer juist; alle deze houtsoorten zijn thans ook nog in gebruik. Op blz. 158 en volgende van het IIe deel, geeft hij voorts eene beschrijving van eenige boomen, waarvan in de daarbij gevoegde aanteekeningen van den Med. Doctor, C. WOELFING eenige der botanische namen zijn vermeld. Deze wetenschappelijke namen zijn meestal overgenomen van AUBLET [1]), die zeer veel tot de kennis der gewassen in Fransch Guyana heeft bijgedragen. Op verscheidene plaatsen bij VON SACK en STEDMAN worden voorbeelden van de duurzaamheid van het Surinaamsche hout aangevoerd en is daarbij het bruinhart steeds op den voorgrond geplaatst. In „de landbouw enz." van M. D. TEENSTRA [2]) (Deel I, blz. 333—405) komt eene beschrijving voor van 132 in Suriname bekende houtsoorten, die ook opgenomen is in de *Bijdragen tot de Natuurkundige wetenschappen*, Deel VI, N°. 1; daarbij zijn geene botanische namen of wetenschappelijke bijzonderheden vermeld.

In de nabarige koloniën Fransch- en Britsch-Guyana zijn over dit onderwerp belangrijke bijzonderheden bekend gemaakt; vooral worden daartoe bijdragen gevonden in de werken van AUBLET, NOYER [3]) en SCHOMBURGK [4]).

Bij NOYER komt eene beschrijving van 259 verschillende boomen voor, met vermelding van verscheidene der botanische namen volgens AUBLET.

Aan ROBERT H. SCHOMBURGK (nu sir ROBERT S.) werd door de te Londen gevestigde *Royal geographical Society* het doen van een wetenschappelijk onderzoek in de binnenlanden van Britsch-Guyana opgedragen. De dientengevolge ondernomene reis (1835—1839) gaf aanleiding tot de uitgave van de in de noot vermelde geschriften; in deze komen merkwaardige berigten van wetenschappelijken aard, die ook tot eene betere kennis der houtsoorten geleid hebben, voor. Eene dergelijke reis in Britsch Guyana [5]) werd door RICHARD SCHOMBURGK, broeder van den hierboven genoemden sir ROBERT, op last van den Koning van Pruisen, FRIEDRICH WILHELM IV, in de jaren 1840—1844, volvoerd. Ook in zijne beschrijving komen nuttige wenken dienaangaande voor. In het 3e deel van zijn werk, waarin ook de flora van Britsch Guyana is behandeld, zijn de verschillende boomen wetenschappelijk gerangschikt.

In het Tijdschrift voor Staathuishoudkunde en Statistiek, door Mr. B. W. A. E. SLOET TOT OLDHUIS, uitgegeven te Zwolle, bij W. E. J. TJEENK WILLINK, 7e deel, (1852), 4e stuk, blz. 495 en volgende, is eene verhandeling onder den titel van: „De rijkdom der Surinaamsche bosschen aan meubelhout" opgenomen; in deze worden inzonderheid de goede eigenschappen van de Surinaamsche houtsoorten tot het vervaardigen van meubels geroemd, en de geschiktheid tot dit doel door verkregen ondervinding aangetoond.

Zooals wij reeds boven hebben vermeld, bekwam de Overijsselsche Maatschappij tot ontwikkeling van provinciale welvaart in 1846 250 stukken Surinaamsch hout, van 47 verschillende, meest voor meubels geschikte soorten. Deze bezending, te zamen 1314 kub. voeten bedragende, werd te Zwolle publiek verkocht voor de som van *f* 1821,25. Later werd door de genoemde vereeniging eene tentoon-

[1]) *Histoire des plantes de la Guiane Française, rangées selon la méthode sexuelle*, par M. FUSÉE-AUBLET. Londres (Paris) 1775. 4 Vol. in 4°.

[2]) *De landbouw in de kolonie Suriname enz.*, 2 deelen met kaarten en platen, te Groningen bij H. EEKHOFF, Hzn. 1835, gr. 8°.

[3]) *Forêts vierges de la Guyane Française, considérées etc.* par M. NOYER. Paris, Mad. Husard, 1827. 1 deel, gr. 8°.

[4]) ROBERT HERMAN SCHOMBURGK'S *Reisen in Guiana und am Orinoko, während den Jahren* 1835—1839. *Mit einem Vorwort von* ALEXANDER VON HUMBOLDT, Leipzig, GEORG WIGAND, 1841. 1 deel, gr. 8°; en *A description of British Guyana, geographical and statistical, etc.* bij R. H. SCHOMBURGK. London, 1840, in 8°. Hiervan bestaat eene Hoogduitsche uitgave te Magdeburg, 1841, in 8°. Door dezen reiziger is nog uitgegeven een prachtwerk: *Twelve views in the interior of Guyana, bij* R. H. SCHOMBURGK, Londen, ACKERMAN, 1841, in folio.

[5]) *Reisen in British Guyana in den Jahren* 1840—1844, *im Auftrag S. M. des Königs von Preussen, ausgeführt von* RICHARD SCHOMBURGK. 3 deelen, gr. 8°. Met eene flora en fauna van Guyana. Leipzig, J. J. WEBER, 1848.





stelling van de meubelen, die uit deze houtsoorten vervaardigd waren, gehouden; daar vooral wekte deze proeve van hetgeen Suriname kan opleveren, de algemeene bewondering op.

Voor verdere bijzonderheden omtrent het gebruik van dit hout voor meubels, naar deze belangrijke bijdrage (blz. 505 en volgende) verwijzende, willen wij hier nog slechts vermelden, dat op blz. 512 bijzonder worden aangeprezen: locus, groenhart, watergroenhart, bébé, geelhart, ceder, bolletrie, wane, copie, crapa, Pieter- of peperhout(?), saliehout, letterhout, kanatépie (Coenatépie), boschtamarinde en ijzerhart. — Wane, copie, roode-kabbes en crapa zouden alle het gewone mahagony zeer goed kunnen vervangen; terwijl op blz. 514 nog verschillende soorten worden opgenoemd, die voor draaijers, blokkenmakers, wagenmakers, orgelmakers en tot het maken van sigarenkisten meer in het bijzonder geschikt zijn. Eene andere bijdrage: „Over verschillende houtsoorten, afkomstig uit de kolonie Suriname" [1]), werd door den heer C. J. GLAVIMANS geleverd; daarin zegt de schrijver bij de vermelding van proeven, die in 1838 te Rotterdam zijn genomen, onder anderen het volgende: „Ofschoon reeds in 1829 en zelfs vroeger het hout, in de kolonie Suriname groeijende, bij de Marine een onderwerp van onderzoek is geweest, en waarbij de proeven, in dat jaar genomen, de sterkte en vermoedelijke doelmatigheid van dat hout aantoonden; zoo was het, ten gevolge van verschillende oorzaken, niet dan voor het jaar 1838, dat door meerder plaats gehad hebbenden aanvoer dit hout naar behooren onderzocht en bij den aanbouw van 's Rijks schepen gebezigd is kunnen worden. Veel heeft hiertoe dan ook toegebragt de uitzending naar die kolonie van verschillende Ingenieurs der Marine, die de bosschen onderzocht hebben en door het medebrengen van monsters zeer bevorderlijk zijn geweest, om vele soorten van dit hout hier te lande te leeren kennen.

Dat dit onderzoek van deze heeren niet die gevolgen heeft gehad, die daarvan verwacht werden, is niet aan hen, maar aan verschillende redenen toe te schrijven, waarvan ik vermeen, dat de vermelding hier minder te pas komt."

Deze proeven, zoowel die in 1838, als die vóór dien tijd door naar Suriname gezondene Ingenieurs der Marine genomen zijn, en waarvan wij later de bijzonderheden zullen mededeelen, hebben de meest gunstige uitkomsten met betrekking tot sterkte en veerkracht van het Surinaamsche hout opgeleverd.

In Demerary worden dezelfde houtsoorten, die in Suriname voorkomen, voor huis- en scheepsbouw met zeer goed gevolg gebezigd, of van daar naar Engeland uitgevoerd. Vele dezer soorten uit Britsch-Guyana worden in het merkwaardige verslag van de groote tentoonstelling te Londen in 1851 opgenomen: Greenheart (Nectandra Rodiaei) en Mori (peto, Mora excelsa) worden als de meest voor den scheepsbouw geschikte soorten aangeprezen. Ook pisie, wane en ceder worden aldaar zeer veel en met goed gevolg bij den scheepsbouw aangewend.

In Suriname gebruikt men voor roeivaartuigen en ponten bij voorkeur bruinhart, wane- en cederhout, waarvan het eerstgemelde het meest voldoet. In Nederland heeft het gebruik van Surinaamsch hout voor scheepsbouw opgehouden; het is echter te verwachten, dat ook dáár eenmaal de deugden van dit hout naar waarde zullen worden geschat. Onder de vele redenen, die er toe hebben bijgedragen om dit hout af te keuren, zullen zeker de *hardheid* en het *scheuren* de twee voornaamste geweest zijn. De groote hardheid van het hout heeft steeds de werklieden in Nederland afgeschrikt; in Suriname is men dit bezwaar door het gebruik maken van Engelsche gereedschappen te boven gekomen; echter worden dáár tot het bewerken van de meest harde soorten alleen geoefende timmerlieden gebezigd. Bij eene meerdere bekendheid met dit hout zou dus de hardheid van zelve vergeten worden, terwijl het scheuren bij een uitgebreiden houthandel ten gevolge van een in Nederland verzekerd debiet, zooals wij boven reeds hebben aangetoond, door een beter toezigt op het vellen en bewerken der boomen zou worden voorgekomen. De vrachtprijzen zouden zich dan ook meer regelen en ongetwijfeld verminderen.

De prijs van het hout, die in Nederland als een groote hinderpaal voor het gebruik wordt opgegeven, bedraagt voor de gemiddelde afmetingen niet zooveel als die, welken men voor eikenhout besteedt. En zoo ziet men, dat bij een meer algemeen gebruik van dit hout de meeste van de daartegen ingebragte bezwaren zullen vervallen.

[1]) Opgenomen als N°. 1, in het 1e deel, 1e stuk van de *Verhandelingen van het Kon. Instituut van Ingenieurs*, 's Gravenhage, GEBR. J. EN H. VAN LANGENHUIJSEN, 1848.

In mijne brochure: *het Surinaamsche hout*, enz. [1]) heb ik vermeend de aandacht in Nederland te moeten vestigen op het groote voordeel, dat door het gebruik van dit hout bij den aanleg van SPOORWEGEN en voor ARTILLERIE-BEDDINGEN kan verkregen worden; de *sterkte* en *duurzaamheid*, aan eenige soorten in zulk eene hooge mate eigen, prijzen het daartoe bijzonder aan. De nadeelen van *hardheid* en *scheuren* [2]) vervallen hier of gaan in werkelijke voordeelen over, daar toch de groote hardheid juist een waarborg voor de duurzaamheid oplevert, en het scheuren bij balken, die in den grond gelegd worden, geen bezwaar van eenig aanbelang is. Ik heb daarin voorts de voordeelen, die uithoofde van de duurzaamheid voor den kooper, en door het meerdere gebruik voor de kolonie, verkregen zullen kunnen worden, aangetoond, en zulks door vermelding van voorbeelden van duurzaamheid gestaafd.

De proeven, welke door de Ingenieurs der Marine, die tot het onderzoeken naar Suriname gezonden waren, genomen zijn, hebben evenals die, welke door den heer GLAVIMANS in 1838 te Rotterdam zijn in 't werk gesteld, de meest gunstige uitkomsten opgeleverd.

Op blz. 3 van zijne verhandeling zegt de heer GLAVIMANS: „Ten einde met gegrondheid over de Surinaamsche houtsoorten te kunnen oordeelen, werd het noodig geacht eene reeks van proeven te bewerkstelligen, ten einde daardoor niet alleen de sterkte, buigzaamheid, enz. van deze houtsoorten te kunnen nagaan, maar ook om dit te kunnen vergelijken met andere in gebruik zijnde, als eiken, greenen en Afrikaansche eiken." Na de vermelding van de wijze van proefneming en de verkregene uitkomsten, zegt hij op blz. 4: „Uit de vergelijking der gemiddelde uitkomsten blijkt het, dat zoowel bij het ophouden der veerkrachtigheid als bij het breken, meest al de Surinaamsche houtsoorten het gewone, hier te lande in gebruik zijnde eikenhout overtroffen, en dus ook het greenen; terwijl dit ook voor eenige soorten ten opzigte van het Afrikaansch eiken het geval is." En voorts: „Uit de genomene proeven bleek verder, dat, ofschoon de veerkrachtigheid verbroken werd, het hout, alvorens te breken, nog aan veel vermogen wederstand kan bieden." Uit de verkregene uitkomsten ziet men wijders, dat de Surinaamsche houtsoorten meer veerkrachtigheid bezitten dan het eikenhout, terwijl bij meest al de proeven „eene langzame en meestal vrij regelmatige toeneming van doorbuiging plaats had."

De heer GLAVIMANS vermeldt nog, dat, hoe groot de specifieke zwaarte van de Surinaamsche houtsoorten ook moge zijn, de sterkte van dit hout die van het eikenhout in nog grootere reden overtreft, dan dit met de specifieke zwaarte plaats heeft.

Op grond van de bij deze proeven verkregene uitkomsten, heeft de heer GLAVIMANS doen berekenen, hoe groot de afmetingen zouden moeten zijn van stukken Surinaamsch hout, in staat om op gelijke lengte hetzelfde gewigt in het midden te kunnen dragen, „als een balk van eikenhout ter lengte van 10 el, breed 0,25 el, dik 0,2 el." Daarbij is aangenomen, dat de verhouding van de dikte tot de breedte voor Surinaamsch hout dezelfde zal zijn als bij eikenhout, terwijl daarbij ook het gewigt van de balken van het Surinaamsche hout op de verkregene afmetingen is berekend.

De uitkomsten van deze berekening, op blz. 6 door den heer GLAVIMANS medegedeeld, zijn in de onderstaande tabel zamengevat en gerangschikt in de orde, waarin de verschillende houtsoorten elkander met betrekking tot de sterkte opvolgen:

NAMEN DER HOUTSOORTEN.	BREEDTE.	DIKTE.	GEWIGT VAN DEN BALK.	SOORTELIJK GEWIGT	
				bij het nemen der proeven in Nov. 1838.	in Augustus 1839.
Locus.	0.176	0.140	289 Ned. ℔	1.1740	0.9495
Groenhart	0.183	0.146	333 „	1.2448	1.2050
Bolletrie	0.183	0.146	318 „	1.1914	1.0590
Bijlhout.	0.187	0.160	344 „	1.1509	0.8706
Afrik. eiken	0.199	0.159	291 „	0.9204	0.8966
Peto	0.207	0.166	381 „	1.1073	0.9375
Eikenhout (droog). . .	0.250	0.200	350 „	0.7054	0.6630

[1]) Het Surinaamsche hout, bruikbaar en voordeelig bij den aanleg van spoorwegen enz., door Jonkhr. C. A. VAN SYPESTEYN. Breda, bij BROESE & Co. 1851.

[2]) Wij herhalen hier, dat het *scheuren*, waarover steeds zooveel bij het gebruik van Surinaamsch hout wordt geklaagd, niet aan de soort van hout, maar *eenig* en *alleen* aan de gebrekkige bewerking is te wijten; eiken-, greenen- of ander hout, op dezelfde wijze behandeld, zou even goed daaraan onderhevig zijn.







Al de onderzochte houtsoorten zijn dus sterker dan het gewoon eikenhout, en alleen het *peto* staat beneden het Afrikaansche eikenhout. Met het *bruinhart*, hetwelk zoo niet het sterkste, dan toch voorzeker het duurzaamste hout is, zijn geene proeven genomen, hoe wenschelijk dit ook geweest ware [1]).

Het gewigt van al de balken van Surinaamsch hout is bij gelijke sterkte minder dan dat van eikenhout. Alleen het peto maakt daarop eene uitzondering; er moet daarbij echter worden gelet op de omstandigheid, dat het eikenhout reeds was gedroogd, terwijl de Surinaamsche houtsoorten inwendig nat waren, zooals blijkt uit het groote verschil der soortelijke gewigten in November 1838 en in Augustus 1839. Dit heeft de heer GLAVIMANS op blz. 7 geleid tot deze gevolgtrekking: „Uit deze beschouwing blijkt verder, dat men zelfs de afmetingen niet volstrekt zooveel behoeft te verminderen, als op grond van theoretische beschouwing dit zoude kunnen plaats hebben, om nog voor de balken van Surinaamsch hout hetzelfde of minder wigt te bekomen dan voor het eiken. Het zijn deze verschillende waarnemingen en opmerkingen, die mijns inziens allezins tot het besluit leiden, dat, voor zoo verre het alleen de sterkte betreft, deze Surinaamsche houtsoorten niet alleen het gewoon eiken, maar ook het Afrikaansch eiken kunnen vervangen, enz."

Van de duurzaamheid zijn toen wel geene uitkomsten medegedeeld, doch vindt men op blz. 7: „Aangaande de duurzaamheid bestaat nog geene de minste ondervinding; hieromtrent zal men eerst na eenige jaren gebruik volledig kunnen oordeelen; doch voor zoo verre de stelling, dat het hardste hout het duurzaamste is, voor algemeen waar gehouden kan worden, dan is het te vermoeden, uit hoofde de hardheid van de meeste Surinaamsche houtsoorten, dat zij duurzaamheid zullen bezitten, met uitzondering echter van het purper-, hart- en bijlhout, enz." De veroordeeling van deze beide houtsoorten wordt echter door den heer GLAVIMANS later opgehelderd, en betwijfeld, of wel de goede soorten van het purperhart en het bijlhout zijn overgezonden. Op blz. 10 wordt ook de noodzakelijkheid aangetoond van eenen meerderen aanvoer van bijlhout, ten einde de eigenschappen daarvan beter te kunnen beoordeelen. De waarheid van dit beweren en de duurzaamheid van het bijlhout is sedert in Nederland ten duidelijkste gebleken. Op blz. 8 namelijk van „*het Surinaamsche hout enz.*" komt de volgende zinsnede voor: „Voor artilleriebeddinghout zou men ook eenige Surinaamsche houtsoorten bijzonder kunnen aanprijzen. Zoo wij vermeenen, is eene bedding van dat hout in 1839 in 's Hertogenbosch als proeve gelegd. Mortierbeddingen van bruinharthout zouden ook zeer goed aan het doel beantwoorden." Z. E. de heer Minister van Oorlog vond hierin eene aanleiding tot het doen instellen van een onderzoek. De uitkomst hiervan was, met betrekking tot de duurzaamheid van het Surinaamsche hout, allezins voldoende. In het daaromtrent in dato 7 November 1851 uitgebragte verslag lezen wij: „Ingevolge aanschrijving der voormalige 4e artillerie directie, in dato 7 Janij 1839, N°. 389d is, van de 28 stuks ribben tot 2 beddingen voor mortieren van 29 duim, benevens 12 piketpalen, — alles uit West-Indisch *bijlhout* vervaardigd, herwaarts gezonden om de geschiktheid van voorschrevene houtsoorten tot beddingen voor mortieren te onderzoeken, — ééne dier beddingen of 14 ribben en 6 piketpalen opgelegd en naar de voorschriften opgeborgen geworden in eene houtloods met vrije doorstrooming van lucht, doch van de scherpe winden beveiligd. waar de zonnestralen belet werden op het hout te werken; welk hout van tijd tot tijd is gekeerd geworden; nu weder onderzocht en bevonden: *gaaf te zijn, zelfs het met spint bezette hard te zijn gebleven; doch even als al het andere opgelegde beddinghout, eenigzins te zijn gescheurd; doch voor het bovenbedoeld einde volstrekt niet hinderlijk.*

„Deze houtsoort, op eenen min of meer vochtigen grond geborgen en dikwerf gekeerd, zoude zich welligt beter conserveren; ten minste minder aan scheuren onderhevig zijn. Deze bedding moest dienen om bij de praktische artillerie-oefeningen in vergelijk met eene gewone mortierbedding te worden beproefd. Dit is echter tot nu toe niet kunnen geschieden. Van de overige dier ribben en palen is dadelijk na de ontvangst op de citadel eene bedding en nevens dezelve eene nieuwe gewone (eikenhouten) gelegd, om in vergelijk ten aanzien van duurzaamheid beproefd te worden. Zij zijn gedurende het tijdvak van

---

[1]) Maar tevens is het te bejammeren, dat het „wane-hout" niet aan die proeven onderworpen is geworden. Deze in Suriname meest voorkomende, bij uitnemendheid deugdzame houtsoort, die algemeen gebruikt wordt voor ponten, tentbooten en andere vaartuigen, laat zich bovendien zeer goed bewerken. — Zelden wordt het voor balken gebezigd, en komt doorgaans als planken of platen in den handel. — Het is een grofdradig, bitter en licht hout, dat met het ceder het eerst in aanmerking verdient te komen voor den scheepsbouw. De S.

meer dan 12 jaren maandelijks schoon gemaakt en van gras bevrijd geworden. Deze twee beddingen zijn op heden opgebroken en bevonden:

DE BEDDING VAN EIKENHOUT.

„De 3 onder-, en de 11 bovenliggers niet alleen de spint of buitenkant *geheel vergaan*; maar bij plaatsen vermurwd tot in het hart en *voor allen verderen dienst tot beddingen geheel onbekwaam*. Van de 6 piketpalen waren 4 nagenoeg *geheel vergaan*; de 2 overige gedeeltelijk, doch *geheel onbekwaam*.

DE BEDDING VAN BIJLHOUT.

„De 3 onderliggers en 10 der bovenliggers schenen *hoegenaamd niet geleden te hebben, zijn geheel gaaf en hard bevonden*. Aan den 11den bovenligger is aan een' der hoeken, tot op de halve lengte, hetwelk met spint schijnt bezet te zijn geweest, de buitenkant vergaan; doch daardoor de rib *niet* onbekwaam gemaakt.

„De 6 piketpalen schenen *volstrekt niet* te hebben geleden, *zijn gaaf en hard bevonden*. —"

De goede resultaten van deze proeven doen onwillekeurig de vraag ontstaan: indien men zulke uitkomsten met het in Suriname door ondervinding *niet* zeer geachte *bijlhout* bekomt, wat mag men in Nederland dan wel verwachten van *bruinhart* en van *groenhart*, als ook van nog vele andere houtsoorten, die boven het bijlhout moeten gesteld worden?

De beantwoording van deze vraag is niet moeijelijk: daar zal men nog betere uitkomsten verkrijgen dan in Suriname, waar alle organische stoffen door de gedurige afwisseling van groote warmte en hevige regens, bij eene aanmerkelijke vochtigheid van den dampkring, veel spoediger tot ontbinding overgaan.

In Suriname ondervindt men dagelijks de groote duurzaamheid, vooral van het bruinhart. De voorbeelden van 100jarig en langer bestaan van geheel gave stukken van dit hout kunnen aldaar nog in menigte worden aangewezen [1]).

Ook in de naburige koloniën wordt de duurzaamheid van eenige houtsoorten, vooral van het bruinhart, algemeen erkend. Schomburgk zegt op blz. 32 van zijne *Description of British Guiana*: „*Black-greenheart* (bruinhart) is scarce. Its wood is in great request in the Islands, as from its well-known durability it is preferred to all others for windmills, shafts, spindles, rollers, arms etc;" en daarbij in eene noot: „Col. Moody of the Royal Engineers, observes, that the black-greenheart (bruinhart) and the purpleheart (purperhart), were the only woods, which stood the test, while all others failed, as *mortar-beds* at the siege of fort Bourbon at Martinique."

Zoo leest men ook in het vermelde werk van NOYER, blz. 5: „C'est dans la Guyane que se rencontrent des bois qu'on pourrait appeler incorruptibles, s'il était ici-bas quelque chose qui fût à l'abri des ravages du temps. Le *ouacapou* (bruinhart) tient le premier rang parmi toutes les espèces; des faits multipliés nous ont depuis longtemps révélé sa durée; l'expédition envoyée en 1824 par M. le baron MILIUS pour reconnaître les sources de *l'Oyapock* et du *Maroni*, a retrouvé à l'ancien emplacement de la Mission de St. Paul des pièces de *Ouacapou* qui avaient fait partie de l'édifice, et qui n'avaient pas éprouvé la moindre altération, quoiqu'elles fussent exposées depuis près d'un siècle à toutes les intempéries de l'atmosphère."

De spoorweg-directiën in Nederland schijnen niet dan schoorvoetend tot het nemen van eene proef met het Surinaamsche hout te zullen overgaan en daarbij het veel minder duurzame bolletrie [2]) boven het zoo deugdzame bruinhart, — waarschijnlijk ten gevolge van eenig vooroordeel of van de onbekendheid met de goede eigenschappen van laatstgenoemd hout, — te verkiezen. De Minister van Oorlog, gaarne willende medewerken om deze houtsoorten meer algemeen bekend te doen worden en tevens de belangen der kolonie te bevorderen, heeft de tusschenkomst van den Minister van Koloniën ingeroe-

---

[1]) Vergelijk „*het Surinaamsche hout, enz.*" blz. 5 en 6, alwaar voorbeelden van duurzaamheid worden aangegeven, en blz. 17 onder C. „*het gebruik wordt aangetoond, dat van de houtsoorten in Suriname wordt gemaakt.*"

[2]) Onder anderen zegt NOYER op blz. 11: „Le *Ouacapou* (bruinhart), le *cèdre noir* (pisie) etc. sont incontestablement les bois les plus durables, dans quelque exposition qu'ils soient employés; le *balata* (bolletrie), le *Ouapa* (bijlhout) et beaucoup d'autres, quoique très compactes et fort durables, ne peuvent résister à l'humidité."


PETRO COFFY ABOUKA



pen, tot het bekomen van eene aanzienlijke hoeveelheid artillerie-beddinghout van Surinaamsche soorten. Aan deze belangrijke bestelling wordt in de kolonie gevolg gegeven, en reeds zijn eenige beddingen naar Nederland afgescheept, waartoe vooral *bruinhart* en *groenhart* als vierkant hout zijn aangeprezen en overgezonden. Voor de beddingplanken is zoowel *bruinhart* als *kopiehout* genomen. Ook zijn daarbij gevoegd eenige balken van *bijlhout*, *bolletrie* en andere soorten, waaronder vooral het *purperhart* [1]) dient genoemd te worden, ten einde ook van deze de duurzaamheid in Nederland door ondervinding kunne blijken. Wij twijfelen geenzins, of deze houtsoorten zullen alle, maar vooral bruinhart en groenhart, met betrekking tot de duurzaamheid, boven verwachting voldoen.

Een ander voordeel, aan het gebruik van deze houtsoorten verbonden, zijn de geringere afmetingen, waarin het, ten gevolge van de meerdere sterkte, kan worden aangewend, een voordeel, dat bij het beddinghout vooral aanmerkelijk zal zijn. De noodige opgaven, tot vaststelling van die geringere afmetingen, worden gevonden in de hier boven medegedeelde berekeningen van den heer GLAVIMANS.

In mijne brochure „*Het Surinaamsche hout enz.*," heb ik eene korte beschrijving gegeven van 50 Surinaamsche houtsoorten, gerangschikt naar hunne meerdere of mindere geschiktheid tot het gebruik bij spoorwegen; daarbij zijn echter geene wetenschappelijke namen vermeld. In de volgende alphabetische lijst [2]) heb ik zooveel mogelijk ook die benamingen opgegeven en tevens eenige bijzonderheden betreffende de verschillende houtsoorten medegedeeld.

Verder zijn de in deze lijst vermelde houtsoorten ook gerangschikt naar de natuurlijke plantenfamiliën (zie Bijlage I); terwijl in de Bijlagen II, III en IV zooveel mogelijk de soortelijke gewigten en de uitkomsten van de proeven, ter bepaling hunner sterkte en veerkracht medegedeeld zijn. Ook in het geschrift van NOYER, *Les forêts vierges de la Guiane Française etc.* Paris, Mme HUZARD, 1827) vindt men nog op blz. 8 en 9 melding gemaakt van proeven ter bepaling van het soortelijk gewigt, sterkte enz. der houtsoorten van Guiana.

Deze proeven zijn genomen in 1820 en volgende jaren te Cayenne door den ingenieur DUMONTEIL [3]), en in de jaren 1824, 1825 en 1826 te Brest door eene Commissie, aan welke dit werk door den Minister van Marine en Koloniën was opgedragen [4]).

In het 1^e^. Deel, 1^e^. Stuk der *Verhandelingen van het Koninklijk Instituut van Ingenieurs* (1848) komt een zeer belangrijk stuk voor, door den heer C. J. GLAVIMANS medegedeeld, waarin volgens de uitkomsten van genomene wetenschappelijke proeven wordt aangetoond, hoevele deugdzame eigenschappen vele der Surinaamsche houtsoorten bezitten.

In het werk van den heer M. D. TEENSTRA: „*De landbouw in de kolonie Suriname*, enz." (1^e^ Deel, 4^e^ Afdeeling), vindt men voorts over dat onderwerp eene zeer belangrijke en uitvoerige bijdrage, behelzende eene beschrijving der Surinaamsche houtsoorten en boomen, waarin met zeer veel nadruk de aandacht gevestigd wordt op de voordeelen, die in Suriname van dit hout reeds worden getrokken, en die ten anderen in Nederland daarvan zouden te trekken zijn.

Vreemd is het daarom, en te bejammeren tevens, dat zulke belangrijke mededeelingen en opgaven niet hebben geleid tot een meer algemeen gebruik van sommige dezer houtsoorten, bepaaldelijk tot zoodanig, waartoe zij zich door hunne eigenaardige hoedanigheden gunstig onderscheiden en als van zelf aanbevelen.

Nimmer is het Surinaamsche hout met eenig gevolg aangeprezen of gebezigd tot hetgeen, waar het uitnemend voor geschikt is, namelijk: voor strekhouten en dwarsleggers van *spoorwegen*, en ook voor

---

[1]) Het purperhart is voornamelijk overgezonden met het doel om voor affuitage beproefd te worden; ook daartoe was eene bestelling door het Ministerie van Oorlog gedaan.

[2]) Men zie voor die lijst genoemd tijdschrift *West-Indië*, 3e Afl. bl. 170.

[3]) De uitkomsten van deze proeven zijn vermeld in een stuk, getiteld: „*Mémoire sur les bois de la Guiane, par M. Dumonteil*," opgenomen in de *Annales Maritimes* van 1823, IIe deel, 2e stuk.

[4]) De uitkomsten van deze te Brest genomene proeven vindt men in de rapporten dezer Commissie aan het Ministerie van Marine, medegedeeld in de *Annales Maritimes*, IIe deel, 2e stuk, blz. 53 en volgende.

De proeven te Brest zijn genomen met 23 houtsoorten, alle uit Fransch Guiana en wel uit Mana afkomstig.

artillerie-beddinghout. Eenige der Surinaamsche houtsoorten zijn met der daad daartoe zóó geschikt, dat men zich verwonderen moet, dat hiermede niet reeds voor langen tijd een tak van handel op groote schaal begonnen is, welke ontwijfelbaar groote voordeelen zou opleveren. Immers, de groote kosten van vervoer, die zich misschien als een hinderpaal tegen het nemen van proeven omtrent de deugdzaamheid enz. van dat hout kunnen opdoen, zouden alsdan aanmerkelijk verminderen, daardoor zou het groote bezwaar tegen het algemeen gebruik niet meer bestaan, terwijl deszelfs geschiktheid voor spoorwegen het daarvoor gewis gereeden aftrek zoude verschaffen.

Schrijver dezes, gedurende vier jaren met het beheer der genie in de kolonie Suriname belast, is in de gelegenheid geweest dagelijks het gebruik van dat hout, zoo voor den huisbouw, als voor het maken van booten, na te gaan, en de ondervinding heeft hem meer en meer overtuigd, dat onder de veelvuldige wijzen, waarop men zich met goed gevolg van vele dezer houtsoorten kan bedienen, er voorzeker geene meer duurzaam voordeel kan of zal opleveren dan het gebruik daarvan bij de *spoorwegen*.

I.

A.) GESCHIKTHEID VAN HET SURINAAMSCHE HOUT TOT DEN AANLEG VAN SPOORWEGEN.

De eigenschappen, welke het Surinaamsche hout bezit en die het bijzonder geschikt maken voor strekhouten en dwarsleggers van spoorwegen, zijn voornamelijk: *hardheid*, *sterkte* en *duurzaamheid*.

a) *Hardheid.*

Bij het bewerken van Surinaamsche houtsoorten, vooral tot meubels, is de hardheid steeds als een groot bezwaar aangemerkt, hoewel men dit in Suriname zeer goed weet te overwinnen; doch bij het door ons voorgesteld gebruik is gezegde hardheid juist als een bepaald voordeel aan te merken.

Ook het splijten en barsten, waaraan vele Surinaamsche houtsoorten onderhevig zijn, is in het oog van den scheepsbouwmeester en den meubelmaker, door wie het tot nog toe bijna uitsluitend in Nederland werd gebezigd, een groot bezwaar tegen de aanwending van dit hout. Het behoeft geen betoog, dat zulks bij zoodanig gebruik een beslissend nadeel oplevert; doch ten aanzien van balken heeft men dat minder te duchten; want juist de groote hardheid van het hout, waarvan het splijten bij de bewerking het gevolg is, levert voor spoorwegen een' waarborg van sterkte en duurzaamheid, en dus niet het minste bezwaar op. Bij een' meer uitgebreiden houthandel en bij meerdere kennis van het hout, zou men bovendien bepaald acht kunnen geven op de wijze van vellen der boomen en de tijden, waarop zulks zou behooren te geschieden, welke beide bijzonderheden, naar wij vermeenen, grooten invloed uitoefenen op het meer of minder barsten van het hout, een gebrek, dat men dus ook veel zou kunnen doen verminderen, daar het zware barsten veelal te wijten is aan de slechte wijze van behandeling.

b) *Duurzaamheid.*

De gegevens nopens de duurzaamheid van het hout berusten alleen op hetgeen de ondervinding in Suriname dienaangaande heeft geleerd, daar men hier te lande, zoover wij weten, nog nimmer proeven daaromtrent genomen heeft. Hetgeen men intusschen daarvan in Suriname heeft bevonden, doet het hoogst wenschelijk beschouwen, dat alhier eens eene proef op eene eenigzins groote schaal genomen werd; bijv. bij den aanleg eener nieuwe spoorweglinie, zooals die van Rotterdam naar Utrecht. Men zou dan ongetwijfeld de overtuiging erlangen, dat zoodanige proef zelfs de stoutste verwachtingen, vooral wat de duurzaamheid aangaat, zal overtreffen. In Suriname is de groote duurzaamheid van vele dezer houtsoorten, vooral van het bruinharthout, bij ondervinding gebleken. Men heeft zich daarvan overtuigd bij het herstellen van oude gebouwen, als wanneer de balken en stijlen van bruinhart en groenhart bijna altijd gaaf werden bevonden, terwijl andere houtsoorten geheel verteerd waren en vernieuwd moesten worden.

Uit den mond van oude, ervaren timmerbazen hebben wij vernomen, dat in veelmalen nagenoeg geheel vernieuwde huizen te Paramaribo hetzelfde bruinhart- en groenharthout, dat bij den eersten opbouw was





gebruikt, telkens weder gebezigd werd. In het groote militaire hospitaal te Paramaribo, in het jaar 1849, onder het opzigt van schrijver dezes, geheel hersteld en gedeeltelijk vernieuwd, was de steenen voet van ongeveer vier voeten hoogte boven den grond geheel uitgeweken: zelfs waren de ijzeren bouten der vensters nagenoeg geheel verteerd. Bij het wegnemen van dezen voet, werden de oude bruinharten vloerbalken, welke sedert den bouw van het hospitaal in het jaar 1760, niet waren opgenomen, geheel ongeschonden bevonden, even als waren zij eerst pas geplaatst. Zij zijn weder op den nieuw gemetselden voet gelegd, terwijl de geheel verteerde ijzeren bouten door andere, die iets zwaarder waren, vervangen werden. Daarvoor moesten er nieuwe gaten in die balken worden gemaakt, waardoor men zich van de deugd van het hout overtuigen kon, dat nagenoeg honderd jaren op de meest ongunstige wijze, tusschen water en wind, zonder eenige voorzorg had gelegen en toch goed gebleven was.

Vele andere voorbeelden van duurzaamheid, die men op de plantages bij de bezigtiging van oude koffijloodsen en suikermolens, door water gedreven, kan opmerken, zouden wij kunnen aanhalen, doch het bovenstaande is ons ter proeve voldoende voorgekomen.

Op blz. 7 der voormelde Verhandelingen, zegt de heer GLAVIMANS: „Aangaande de duurzaamheid „bestaat er nog geene de minste ondervinding; hieromtrent zal men eerst, na eenige jaren gebruik, „volledig kunnen oordeelen; doch voor zooverre de stelling, dat het hardste hout het duurzaamste is, „voor algemeen waar kan gehouden worden, dan is het te vermoeden, uithoofde de hardheid van „de meeste Surinaamsche houtsoorten, dat zij duurzaamheid bezitten zullen," enz.

Deze gevolgtrekking van den geachten schrijver komt juist overeen met hetgeen de ondervinding in Suriname leert. Verkrijgt men nu in dit warme klimaat reeds zulke gunstige uitkomsten met opzigt tot de duurzaamheid, voorzeker mag men dan nog betere daarvan in ons land verwachten, daar de groote warmte, gevoegd bij de hevige, afwisselende regens en doorgaande vochtigheid in Suriname, er alles veel spoediger tot ontbinding doet overgaan. Met zekerheid vermeenen wij dan te kunnen stellen, dat het gebruik van Surinaamsch hout bij den aanleg van spoorwegen, wat de duurzaamheid betreft, de stoutste verwachtingen verre zou overtreffen, en werd deze duurzaamheid door eene proef naauwkeurig bekend, dan kon daardoor, in vergelijking met het nu tot genoemd einde gebezigde greenen- en eikenhout, eene berekening worden gemaakt, waaruit, zelfs al stonden de prijzen van het eiken- en Surinaamsch hout gelijk, de voordeelen van het gebruik van dit laatste afdoende zouden blijken.

Zal echter het Surinaamsch hout geschikt voor het gebruik bij spoorwegen zijn, zoo moet de prijs van dat hout daarnaar geëvenredigd wezen. Wij meenen te kunnen verzekeren, dat de prijs, waarvoor dit hout te verkrijgen is, vooral bij meerder gebruik aanmerkelijke voordeelen zal opleveren. Dit door berekeningen aan te toonen is vooralsnog onmogelijk, daar de vergelijking, waarvan wij zoo even spraken, tusschen het Surinaamsche en het greenen- en eikenhout, dat hier te lande gebruikt wordt, niet bekend is. Beschouwt men echter de duurzaamheid van het hout in reden van de hardheid aangroeijende, dan zoude men in de opgaven en berekeningen van den heer GLAVIMANS eene aanleiding hiertoe kunnen vinden. Waarschijnlijk zou men ook, aangezien de groote hardheid en sterkte van het Surinaamsche hout, de afmetingen der strekhouten en dwarsleggers eenigzins kunnen verminderen.

Het behoeft echter geen betoog, dat dit bezwaar zeer verminderen zou, wanneer men de zekerheid had van in Suriname eene lading hout te vinden, en daartoe dan een geschikt vaartuig uitrustte of bevrachtte. De afmetingen der voor spoorwegen benoodigde stukken zouden geen bezwaar opleveren.

Eene globale berekening heeft tot uitkomst gegeven, dat — zonder eenig voordeel van *duurzaamheid*, *mindere afmetingen* of *prijsvermindering* door grooten aanvoer, zoowel van aankoop als van bevrachting in aanmerking te nemen — de prijs van het Surinaamsche hout toch nog den prijs van het eikenhout niet zou te boven gaan. Het vervoer van Amsterdam naar de plaats van bestemming kan, althans voor spoorwegen, geene belangrijke kosten veroorzaken.

Uit het bovenstaande vermeenen wij te mogen besluiten, dat er niet alleen genoeg overwegende redenen bestaan, om eene meerdere kennis van het Surinaamsche hout wenschelijk te achten, als waardoor het gebruik van dat hout hier te lande zich van zelf zou aanprijzen; maar ook dat deze houtsoorten, althans verscheidene daarvan, eigenschappen bezitten, die ze uitnemend geschikt maken voor het gebruik bij den aanleg van spoorwegen. Mogt men besluiten kunnen, proeven dienaangaande te ne-

men, men zou dan naauwkeuriger berekeningen kunnen maken en de juistheid onzer beweringen gestaafd zien.

Een spoorweg in Demerary met inlandsch hout aangelegd (veelal overeenkomende met dat van Suriname) heeft, naar wij vernomen hebben, uitmuntende uitkomsten opgeleverd. Voor artillerie-beddinghout zou men ook eenige Surinaamsche houtsoorten bijzonder kunnen aanprijzen. Zoo wij vermeenen, is eene bedding van dat hout in 1839 in 's Hertogenbosch als proeve gelegd. Mortierbeddingen van bruinharthout zouden ook zeer goed aan het doel beantwoorden.

B. BESCHRIJVING DER MEEST BELANGRIJKE SURINAAMSCHE HOUTSOORTEN EN DAARVAN TE MAKEN GEBRUIK.

Eene zeer naauwkeurige en zooveel de omstandigheden toelieten, uitvoerige beschrijving van 132 dezer houtsoorten, en zooveel mogelijk der boomen, vindt men in het meermalen aangehaalde werk van den Heer M. D. TEENSTRA: *„De landbouw in de kolonie Suriname,"* Blz. 333—405 en vervolgens. Daar men weinig daarbij zou kunnen voegen, vooral wat de beschrijving der boomen en andere daaruit te trekken voortbrengsels betreft, wordt voor nadere bijzonderheden naar dat werk verwezen.

Het ware te wenschen, dat men op de houtplantages meer algemeen zorg droeg, dat het vellen der boomen op den juisten tijd geschiedde, namelijk in de afdalende maan of in het laatste kwartier. Door het nemen van deze en meer andere voorzorgen, vooral door het doen droogen van de boomen, alvorens ze te bewerken, zou men veelal het barsten en scheuren kunnen voorkomen.

Bij een groot gebruik van het hout tot den aanleg van spoorwegen, zou men bij den aankoop den prijs ongetwijfeld zien dalen.

II.

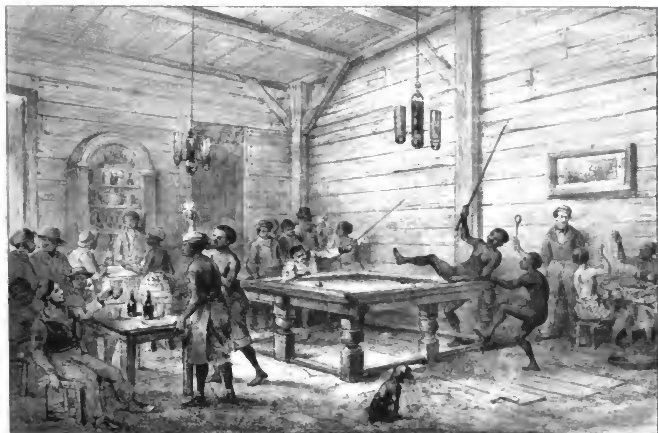
Mogt men, na de lezing van het vorenstaande, dat gedeeltelijk gegrond is op eigen ondervinding en door aanhalingen van bevoegde beoordeelaars is gestaafd, overtuigd geworden zijn van de gegrondheid der stelling, dat vooral in Nederland met groot voordeel gebruik kan gemaakt worden van het hout, dat de kolonie Suriname oplevert, dan vermeenen wij, dat reeds een groote stap tot bereiking van een goed en nuttig doel gedaan is.

Doch behalve het voordeel, dat de verbruiker van het hout zou verkrijgen, zou ook, door de vermeerdering van den handel in dat artikel, de kolonie Suriname zelve worden opgebeurd. Die handel toch zou zich niet tot Nederland alléén behoeven noch moeten bepalen; bij toeneming van den aanvoer zou men waarschijnlijk ook andere landen in de gelegenheid stellen, zich met voordeel van Surinaamsch hout tot den aanleg van spoorwegen, enz. te voorzien, en mogt zich dit verwezenlijken, dan zou ongetwijfeld de bloei van eene thans minder voordeelige Nederlandsche kolonie krachtig worden bevorderd.

Om zich te overtuigen van de waarde der voordeelen, die uit het besef van de meerdere behoefte aan Surinaamsch hout zouden voortvloeijen, en welke behoefte zou erkend worden, zoo men zich slechts overtuigde van het voordeel, dat van dit hout te trekken is, bedenke men, dat de reden waarom nog vele schatten, welke de kolonie Suriname zou kunnen opleveren, onbekend zijn, te wijten is aan het gebrek, dat men dáár aan menschenhanden heeft om den arbeid te verrigten. Men vindt er in het gebruiken der slaven voor de kultuur, voornamelijk van de suiker, meer voordeel, dan in hen te bezigen tot het ontwikkelen van andere takken van nijverheid. Vandaar gebrek aan menschenhanden tot verschillenden arbeid, welke in de kolonie voordeelig zou kunnen worden begonnen, doch in welk gebrek uitmuntend kon worden voorzien, wanneer, al ware het een gedeelte van het groot aantal landverhuizers, dat naar Amerika trekt, zich naar Suriname begaf.

Het zijn grootendeels vooroordeelen tegen het klimaat van Suriname, die onze landgenooten den weg naar Noord-Amerika, in plaats van naar deze zoo uitnemend vruchtbare Nederlandsche kolonie doen inslaan, doch het is, vooral ter bestrijding van de daaromtrent door velen gekoesterde meening, noodig te weten, dat niet alleen het ongunstig klimaat, maar vele andere oorzaken ongelukkigerwijs medegewerkt hebben, om de proeve, welke in de laatste jaren door het Gouvernement op groote schaal genomen is, tot kolonisatie van Europeanen in Suriname, en wel te Groningen aan de Saramacca, minder





gunstig te doen uitvallen, weshalve het te bejammeren zou zijn, dat onze landgenooten daardoor wierden afgeschrikt om tot eene nieuwe kolonisatie over te gaan.

In Suriname toch is het eene bekende, hoewel in Nederland onbekende daadzaak, dat Europeanen in het klimaat aldaar met matigen arbeid in hunne behoeften kunnen voorzien. Men is daar natuurlijk over het algemeen bereid zoodanige landverhuizing naar die kolonie met open armen te ontvangen, daar alle weldenkenden in het aangroeijen der blanke werkzame bevolking te regt het beste middel zien, om de kolonie Suriname uit haren vervallen toestand op te beuren. Enkele personen van de Europeesche kolonisatie aan de Saramacca, die zich in de omstreken der stad Paramaribo gevestigd hebben, zijn door vele particulieren met graagte tot verschillenden arbeid, doch grootendeels tot de veefokkerij in dienst genomen, en door hunne daarop gevolgde welvaart is het overtuigend gebleken, dat werkzame Europeanen in dat klimaat ruimschoots in hunne behoeften kunnen voorzien.

Door een grooteren aanvoer van Surinaamsch hout naar Nederland, welke uit een eenigzins algemeen gebruik bij den aanleg van spoorwegen, enz. zou kunnen voortvloeijen, en die nog zou toenemen, als men, bij meerdere bekendheid met dit hout, het in Nederland ook nog op vele andere wijzen gebruikte, zou men van zelf eenen grooten werkkring voor Europeesche arbeiders in Suriname geopend zien.

Bij meerdere beschaving in Suriname, welke natuurlijk door de vestiging van meer Europeanen aldaar zou toenemen, zou men van zelf ook langzamerhand middelen in 't werk stellen, om de wegen te verbeteren en een nuttiger gebruik te maken van de rivieren en kreeken, welke laatste Suriname derwijze doorsnijden, dat zij het in dit opzigt zeker tot een der meest door de natuur begunstigde landen maken. Door het verbeteren der middelen van gemeenschap zou er eene rijke, natuurlijke bron van welvaart worden geopend, en daardoor tevens het grootste der eigenaardige bezwaren, aan het bewerken van het hout in Suriname verbonden, namelijk het vervoer [1]), uit den weg zijn geruimd, en zouden Europeesche arbeiders met goed gevolg daaraan ook kunnen gebezigd worden.

Wij zullen ten slotte hier nog het een en ander bijvoegen, met het voorgaande min of meer in verband staande.

Wanneer men zijne aandacht vestigt op de vele bosschen en de talrijke houtsoorten, in de kolonie Suriname voorkomende, zal het zeker velen verwonderen, dat tot nog toe zelfs geene botanische rangschikking der Surinaamsche houtsoorten is kunnen verkregen worden; de reden ligt in de eigenaardige bezwaren en de groote moeijelijkheden, daaraan verbonden, welke men op de plaats zelve eerst regt kan inzien en beoordeelen. Het karakter der negers is oorzaak, dat men in dit warme, spoedig afmattende klimaat alles zelf moet onderzoeken, daar men nimmer op eenig berigt van hen kan staat maken; en om zoodanig voornemen ten uitvoer te kunnen brengen, zou men over veel tijd, vooral over *veel geld* moeten kunnen beschikken. Hoevele heerlijke gommen, harsen, oliën, ranken, enz. [2]) zijn er niet in die onmetelijke bosschen, waarin op vele plaatsen nog geen Europeaan is doorgedrongen, en gaan dus ongebruikt verloren.

Het ware derhalve te wenschen, dat van de zijde des Gouvernements een wetenschappelijk onderzoek der fraaije bosschen van Nederlandsch Guiana wierd in 't werk gesteld; want nimmer zal een particulier, met hoeveel liefde voor de wetenschap ook bezield, zich de groote kosten en opofferingen, aan zulk een onderzoek gepaard, kunnen getroosten. Op last en onder bescherming van het Gouvernement ondernomen, kan zulks daarentegen met weinig kosten geschieden, daar het grootste bezwaar voor

---

[1]) In Suriname geschieden alle transporten te water met ponten of tentbooten. Een groot aantal rivieren en kreeken leveren daartoe de gelegenheid op. Deze rivieren zijn nagenoeg zonder banken, tot verre in 't land bevaarbaar, en stellen eene natuurlijke gemeenschap daar, waardoor men zich, nagenoeg zonder de zee te zien, met hetzelfde vaartuig van de eene grens der kolonie naar de andere kan begeven. Wegen bestaan er nagenoeg niet, alleen eenige voetpaden, des noods voor ruiters geschikt, en toch meestal zeer slecht onderhouden, door het groot aantal verlatene plantages.

[2]) In de Surinaamsche bosschen vindt men gommen, als caoutchouc, enz.; oliën, als de boepelolie of balsem copaive, enz.; ranken, als de salsaparille, vanille, enz.; basten, als: wormbast, groenhartbast en vele andere, waaronder er zijn, die heilzame geneesmiddelen, looi- of andere nuttige stoffen bevatten.

Onder andere schatten komt ook het copalvernis in menigte voor, en blijft veelal ongebruikt liggen. De Negers en Indianen kennen veel beter dan wij het gebruik van vele planten, wortels en ranken (lianen), die of heilzame geneesmiddelen, of doodelijke vergiften bevatten, en waarvan de geneeskunde bij meerdere bekendheid ongetwijfeld veel nut zou kunnen trekken

particulieren in Suriname: het vervoer met tentbooten en de daartoe vereischte huur van 8 of 6 roeijers, of zoovele dragers in de bosschen, voor het Gouvernement niet bestaat, en dit ook over middelen kan beschikken, die natuurlijk niet ten dienste staan van bijzondere personen.

Dáár, waar Suriname bergachtig wordt (Victoria in de Boven-Suriname) is de grens der door Europeanen bezochte streken. De boschnegers zijn de bewoners van de hooger gelegen' streken der rivieren Suriname, Saramacca en Marowijne (Saramaccaners, Bekoe- en Moesinga-negers, en Aukaners geheeten). Het land en de bevolking nog hooger op zijn den Europeanen nagenoeg geheel onbekend. De bosschen, die in lagere landen overal door lianen en allerlei gewassen ondoordringbaar zijn, worden hier opener en genaakbaarder; de rivieren zijn nu wel is waar zeer moeijelijk bevaarbaar door de vele rotsen, klippen en watervallen, en maken den togt bezwaarlijk, maar desniettemin zouden er in Suriname wel eenige wetenschappelijke personen te vinden zijn, die, zoo men hun de behulpzame hand bood en in de kosten voorzag, gaarne, ter liefde der wetenschap en in 't belang der kolonie, die taak zouden op zich nemen, en zich dan al de moeite, gevaren en ontberingen, aan dusdanigen ontdekkingstogt verbonden, zouden getroosten.

In de nog zuidelijker gedeelten van onze kolonie, boven de woonplaatsen der boschnegers, voorbij welke nog geen Europeaan is doorgedrongen, bevinden zich Indianen, welke eenigen handel drijven met de boschnegers, en de in Paramaribo aangevoerd wordende en zoo hoog geroemde Indiaansche jagthonden (necouri-honden) afrigten. Van deze Indianen is schier niets bekend, hoewel men er soms van hoort spreken en ook afbeeldingen van hen heeft, onder anderen in HARTSINK, *Beschrijving van Guyana*, waar zij voorgesteld worden als hebbende maar twee vingers (*two finga's*) [1]). Zeker schijnt het, dat het nog ruwe volksstammen zijn, die allen omgang met andere volken vermijden. Welk een schat van kennis en nuttige zaken zou men dan niet mogen verwachten uit zulk eene, in Suriname door het Gouvernement met een wetenschappelijk doel uitgezonden Commissie van geschikte en bekwame mannen: gewis zou men eene groote aanwinst doen voor de kennis der geologie, mineralogie, botanie, zoölogie en de volkenkunde! [2])

In zijne betrekking als Adjudant van den Gouverneur van Suriname, en belast met het beheer der genie, is de schrijver dezer vlugtige opmerkingen in de gelegenheid geweest, de geheele kolonie, voor zoover zij bekend is, te doorreizen, en is het hem steeds gebleken, dat aldaar voor de beoefenaars van de onderscheidene voortbrengselen der natuur nog schatten verborgen liggen, die slechts behoeven aan den dag te worden gebragt, om in verschillende opzigten een' rijken oogst op te leveren.

Zoo ontwaart men bijv., wanneer men de rivieren tamelijk hoog opvaart en de eerste zoo vruchtbare alluviale gronden achter zich laat, dat de grond rotsachtig wordt, zoodat er geen twijfel bestaat, of men zal in de rivier Suriname, weinig verder dan de bewoonde streken, bij onderzoek naar mineralen, min of meer rijke ertsen vinden. Aan gezegde rivier, op de plantage Victoria, is zelfs eene mineraal-compagnie gevestigd geweest, die echter thans opgehouden heeft te bestaan, hoewel men beweert, dat zij goede zaken vooral met zilvererts heeft gedaan. Het instorten van een gebrekkigen mijngang, waarbij een groot getal arbeiders omkwam, heeft grooten schrik te weeg gebragt en is de oorzaak geweest, dat de mineralogische nasporingen gestaakt zijn [3]).

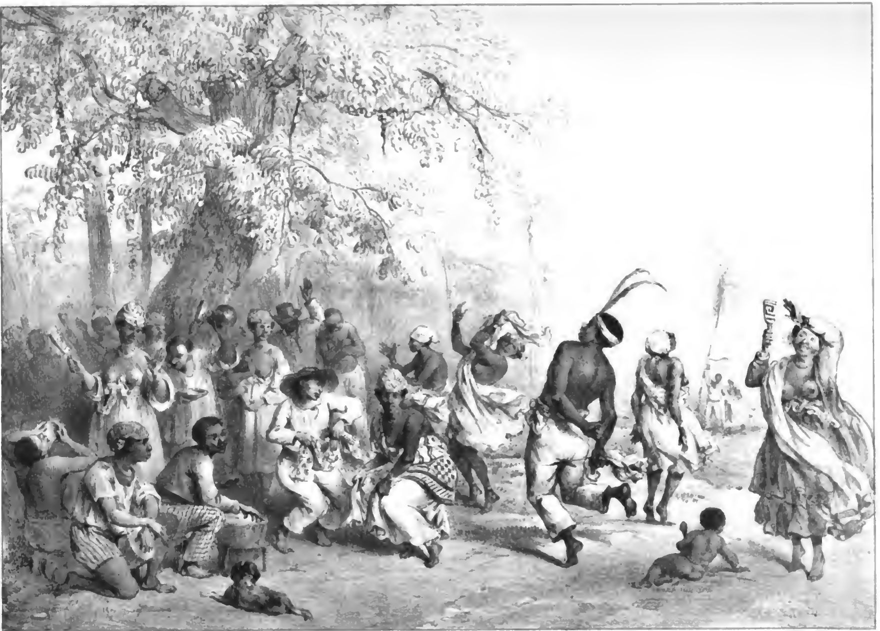
De vooroordeelen ten andere, welke vroeger tegen het klimaat van Suriname bestonden, en die welligt deze of gene hier te lande ten onregte nog zouden kunnen terughouden, aan den wensch tot onderzoek aldaar gevolg te geven, zijn thans gelukkig meerendeels verdwenen. De sterftestaten bewijzen bovendien, dat het klimaat aldaar, althans in den gewonen regel, niet zoo ongezond is als velen vermeenen, terwijl men voorts aannemen kan, dat de gedurige vermindering der bosschen [4]) niet

[1]) Aldus is de benaming, waaronder zij in den wandel bij bosch- en andere negers zijn bekend.

[2]) Om zoodanig onderzoek op de beste wijze te bewerkstelligen, zou men de Boven-Commewijne en verder de Tampati-kreek zoo hoog mogelijk moeten opvaren, en daarna, vergezeld van een twaalftal guides of negersoldaten en een gelijk aantal dragers, waarbij misschien een paar muilezels zeer aan te prijzen zouden zijn, in eene zuidelijke rigting het bosch moeten insteken en doorgaan tusschen de rivieren Marowijne en Suriname, waardoor men de soms lastige boschnegers zou vermijden en, voor zoovoel bekend is, een goed terrein met weinig moerassen of zwampen zou doortrekken. Bij den terugtogt zou men alsdan misschien den oorsprong der rivier Suriname, of ten minste zeker vele merkwaardige bijzonderheden, de Indianen betreffende, kunnen opsporen.

[3]) Op verschillende punten in de rivieren: de Suriname, de Perica en de Para, zijn onderscheidene stukken erts door mij gevonden en medegebragt, ten einde die aan een opzettelijk onderzoek te doen onderwerpen, daar ik vermoed, dat zij mineralen bevatten.

[4]) Veelal veroorzaakt door felle boschbranden bij sterke droogten, vooral aan den zeekant.



dan gunstig op den gezondheidstoestand van den Europeaan gewerkt heeft en nog verder werken zal.

Een ruim vierjarig verblijf in de kolonie Suriname heeft den schrijver de overtuiging gegeven, dat voor iemand van eene geregelde en werkzame levenswijze het klimaat, hoewel warm en afmattend, doorgaans niet ongezond en derhalve ook niet ongeschikt voor de vestiging der Europeanen is.

Om al deze redenen ziet hij in de kolonie Suriname eene nog veel te weinig bekende bron van rijkdom en welvaart voor velen onzer landgenooten, inzonderheid, zooals vroeger is opgemerkt, voor hen, die hun vaderland willen verlaten, om op vreemden bodem te zoeken wat zij in de Nederlandsche koloniën welligt met minder moeite en met grootere voordeelen vinden kunnen.

Om die bron niet te doen verloren gaan, achten wij het vooral in den tegenwoordigen tijd noodig, de aandacht te vestigen op hetgeen zou kunnen worden aangewend, om voordeel te trekken voor het moederland en tevens voor den bloei der kolonie, van de schatten, welke de natuur aldaar oplevert; en daarom hebben wij, naar wij vermeenen op goede gronden, in de eerste plaats het gebruik van het nog zoo weinig bekende Surinaamsche hout, bijzonder voor den aanleg van spoorwegen, aanbevolen.

Wij koesteren de vaste overtuiging, dat een meer opzettelijk onderzoek dezer zaak met ons zal doen instemmen, dat het nemen van proeven met Surinaamsch hout, dáár, waar het hier te lande voegzaam geschieden kan, eene hoogst wenschelijke zaak is, die men bevorderen moet, wanneer men wenscht mede te werken om voor den landgenoot nieuwe bronnen van welvaart te openen, aan welke de bloei van Suriname naauw verbonden is.

NOG IETS OVER HOUT.

DOOR

Mr. H. C. FOCKE.

In de *Botanische Zeitung* van 3 November 1854, N°. 44, vind ik eene aankondiging, door den mede-redacteur Prof. VON SCHLECHTENDAL gedaan, van een opstel van den beroemden GEORG BENTHAM, voorkomende in het *Bulletin scientifique* der *Bibliothèque universelle de Genève*, Junij 1854, hetwelk, naar 't mij toeschijnt, wel eenigzins in betrekking staat tot de navorschingen van den heer Jhr. C. A. VAN SYPESTEYN „over Surinaamsche houtsoorten." [1]) Ik geloof dus den lezers van dit tijdschrift geenen ondienst te doen met daarvan de volgende vertaling te geven.

OVER HET PALISSANDER- OF ROZENHOUT.

Het is iets eigenaardigs in de natuurwetenschappen, dat zij in de kennis van nuttige en algemeen verbreide zaken vaak lang achteruit bleven, maar daarentegen zeldzame, doch niet altijd even nuttige zaken zeer spoedig leerden kennen. Het Palissanderhout levert daarvan een voorbeeld. In de woordenboeken vindt men, dat 't het *Rose-wood* der Engelschen is; maar deze naam Rozenhout behoort aan vijf of zes houtsoorten, uit zeer verschillende landen herkomstig, en ziet óf op de kleur óf op den geur van het hout. Wat nu het *Rose-wood* van Brazilië betreft, dat aan de kastenmakers en schrijnwerkers het hout levert, waarvan zooveel sierlijk huisraad wordt vervaardigd, zoo weten de Botanisten tot nog toe niet, door welken boom het wordt voortgebragt. BENTHAM heeft in het Journaal van HOOKER (het nommer van September ll.) een artikel geleverd over een werkje van den Braziliaanschen Doctor ALLEMAO, welk artikel eenig licht over dit vraagpunt schijnt te werpen. Men vindt daar ten minste den oorsprong van het Fransche woord *Palissandre*, hetwelk door velen voor een' eenvoudigen fantasie-naam

---

[1]) Zie *West-Indië*, I Deel, blz. 61 en volg. blz. 161 en volg.

wordt gebonden. In het werk van ALLEMAO wordt de benaming *Jacaranda*, welke men gewoonlijk voor den Braziliaanschen naam van het hout, dat door de Engelschen *Rose-wood* en door de Franschen *Palissandre* genoemd wordt, aanziet, uitsluitend aan eenige soorten van *Machaerium* (*Leguminosae*, trib. *Dalbergiae*) gegeven, waardoor de beschouwingen van Guillemin over dit gewigtig handelsartikel weder omver geworpen worden. De naam *Jacaranda* schijnt het eerst door JUSSIEU botanisch toegepast te zijn, daar hij een geslacht uit de orde der Bignoniaceëen naar eene der beide planten, door MARCGRAV en PISO onder dien naam vermeld, zoodanig noemde. Sedert heeft men het vrij algemeen daarvoor gehonden, dat deze Bignoniacée het *Rose-wood* leverde. Maar de soort, door MARCGRAV en PISO beschreven, is *Jacaranda ligno albo*, welke als de overige Bignoniaceëen van Brazilië een zacht, wit hout heeft; de *Jacaranda ligno nigro* dezer schrijvers of *Palo santo* (heilig hout), waarvan waarschijnlijk het Fransche *Palissandre* komt, is niet verder beschreven [1]). G. DON geeft in zijn *General Dictionary* op, dat *Physocalymna Pohl* het Engelsche *Rose-wood* is, doch dit is slechts het gevolg eener verkeerde vertaling. Het rozenhout of *bois de rose* der Franschen, dat wel de kleur, maar niet den geur der rozen heeft, is het *Tulip-wood* der Engelschen, hetwelk weinig in gebruik is, doch in schoone exemplaren, uit Frankrijk gezonden, op de groote tentoonstelling te Londen te zien was [2]). LINDLEY in zijn *Vegetable kingdom* meent, dat het *Rose-wood* van eene *Mimosa* komt, doch voert geene autoriteit aan. Dr. GUILLEMIN heeft zich gedurende zijn verblijf in Brazilië veel moeite gegeven, om den oorsprong van verschillende houtsoorten, die in Frankrijk worden ingevoerd, uit te vorschen, en heeft twee *Dalbergieae* van het geslacht *Trioptalema* (sic) [3]) medegebragt, welke volgens hem stellig de Braziliaansche *Jacaranda* of *Palissandre* der Franschen waren. Een man echter als Dr. ALLEMAO, die de boomen zijns vaderlands tot het bijzonder voorwerp zijner studie heeft gemaakt, verdient meer vertrouwen dan een reiziger, hoe uitstekend hij ook moge zijn, en men moet derhalve alle vroegere beschouwingen over boord werpen en aannemen, dat het *Jacaranda*-hout van een der 6 *Machaerium*-soorten, die hij aanvoert, afkomstig is. Drie van deze: *M. firmum* (*Jacaranda roxo*, d. i. roode), *M. incorruptibile* en *M. legale* (beide *Jacaranda preto* of zwarte genaamd) zijn uit de afbeeldingen van VELLEZO en uit exemplaren bekend; doch de drie overige zijn door Dr. ALLEMAO slechts vermeld, zonder beschrijving. Het is te hopen, dat hij zijne onderzoekingen zal voortzetten en ons nader in kennis brengen met de menigvuldige voortbrengselen uit het plantenrijk, die men gestadig uit Brazilië invoert.

Wij moeten hier bijvoegen, dat de kennis van den oorsprong der vreemde houtsoorten, welke bij ons tot allerhanden arbeid van den kunstdraaijer worden gebezigd, over het algemeen nog zeer gering is. Gewoonlijk komen zij uit de binnenlanden en slechts zelden gebeurt het een' zaakkundige, om ter groeiplaatse aanwezig te zijn op het tijdstip, dat eene naauwkeurige botanische opheldering mogelijk zoude zijn. Doch ook reeds het verzamelen van monsters van dergelijke bruikbare houtsoorten met getrouwe aanteekening der namen, en het beschrijven naar haar uiterlijk voorkomen is zeer nuttig en verdient aanbeveling: zoo doende toch komt men welligt op familie-gelijkheid, die ons op het spoor zoude brengen, tot welk geslagt eene onbekende houtsoort te brengen is. S—L.

Tot zoover de aankondiging. Daar ik deze laatste zinsnede ten volle beaam, neem ik daaruit aanleiding, om nog een paar woorden nopens onze Surinaamsche houtsoorten hier bij te voegen, te meer daar onze mede-redacteur Jhr. C. A. VAN SYPESTEYN, juist door het bezit eener uitgebreide verzameling van inlandsche houten op het denkbeeld gekomen is, om datgene over dat onderwerp mede te deelen, wat binnen zijn bereik lag.

Er zijn veel nuttige, edele of merkwaardige soorten hier in gebruik, die voor den botanist nog steeds vreemdelingen zijn, als b. v. wane, koenatepie, slangenhout, salie en meer andere. Ons „Priti jari" hetwelk volgens SYPESTEYNS gissing *Duguetia quitarensis* zoude zijn, is het echter niet. Wat het is,

---

[1]) Onze *Jacaranda felicifolia* Don., die tot het door JUSSIEU gevestigde plantengeslacht behoort, is een boom van geringe hoogte, waarvan het hout geene waarde bezit. VERT.

[2]) In Cayenne heet *Licaria Guianensis* Aubl. om zijnen geur *bois de rose*. 't Is, volgens MARTIUS, dezelfde plant als *Dicypellium caryophyllatum* Nees. De volgende planten hebben mede een gout, dat naar rozen riekt, als *Convolvulus scoparius* L. en *C. floridus* L., *Aspalathus orientalis* L., *Genista canariensis* L., *Liquidambar imberbe* en *Amyris balsamifera* L. Het laatste schijnt hetzelfde te zijn, dat in Britsch-Guyana *Rose-wood* wordt genoemd. VERT.

[3]) Is het niet *Trioptolemea* Mart.? VERT.





is nog onbekend. Omtrent „groenhart" bestaat er nog twijfel, of het wel *Bignonia leucoxylon* L. is. Dat het tot het nieuwere geslacht *Tecoma*, door JUSSIEU van *Bignonia* afgescheiden, behoort, is meer dan waarschijnlijk. Is het echter hetzelfde als het *bois d'ebène vert* van Cayenne en het *Pao d'arco* der Brazilianen? Wij zijn er nog niet zeker van. Zooveel weten wij echter, dat het *greenheart* van Britsch-Guyana geheel wat anders is, namelijk *Nectandra Rodiei-Rob. Schomb.*, denkelijk hetzelfde, wat hier te lande „geelhart" genoemd wordt, althans zeer na daaraan verwant. Onder den naam „bolletrie" komen verschillende Sapotaceën voor, als *Lucuma*, *Mimusops*, *Bumelia*, *Dipholis*. Hier te lande onderscheidt men nog „basterd-bolletrie," „witte bolletrie" enz. Eene botanische toelichting blijft dus ook hier steeds eene wenschelijke zaak.

De Hollandsche Maatschappij van Wetenschappen te Haarlem heeft in den jare 1844 eene plantkundige geschiedenis gevraagd van de voornaamste houtsoorten, destijds bij de Kon. Marine in gebruik, doch voor zooverre mij bekend is, is daarop nooit een antwoord ingekomen.

Nog een enkel woord over het geslacht *Machaerium*. Dit geslacht, dat bijna uitsluitend Braziliaansch is, heeft echter ook hier te lande zijne representanten. Vier soorten komen als zoodanig voor: *Machaerium ferrugineum* Pers., *M. Schomburgkii* Benth., *M. Surinamense* Miq., en *M. Kegelii* Meisn.. welke laatste door H. KEGEL bij diens verblijf alhier, bij den post *Poeiepaantje* (K. zegt met de Hoogduitsche uitspraak: *Boelebantje* [1]) gevonden is. De overige soorten worden meer in de binnenlanden (Boven Para en Boven-Suriname) aangetroffen. *Machaerium Schomburgkii*, hetwelk SYPESTEYN vermoedt, ons „hooglandsch Bebehout" te zijn, is door sir ROB. H. SCHOMBURGK, op zijne reizen in het binnenste van Britsch-Guyana ontdekt. Het schijnt dus, dat dit geslacht veel kostbare en duurzame houtsoorten oplevert.

Ook het geslacht *Pterocarpus*, waartoe ons „laaglandsch Bebe" behoort, en het geslacht *Andira*, dat ons voortreffelijk „bruinhart," onze „zwarte kabbes," die zoo zeer op bruinhart gelijkt, en de „roode kabbes" oplevert, worden onder de *tribus* der *Dalbergieen* gerangschikt.

Deze losse aanteekeningen werden mij door het lezen van SCHLECHTENDALS aankondiging ontlokt. De hoop nu, dat welligt deze of gene daardoor worde aangespoord, om iets bij te dragen tot opheldering van hetgene thans nog in het duister ligt, doet mij ook vertrouwen, dat het bovenstaande een bescheiden plaatsje in dit Tijdschrift mag innemen.

---

[1]) Hij veroorlove mij nog eene kleine teregtwijzing. Meermalen geeft hij op, deze of gene plant gevonden te hebben op „Maria-Paston" of „Marie-Paston." De plaats heet echter *Maripa-ston*, d. i. Maripa-klip, eene rots, waarop de *Maximiliana regia* groeit.

Indien men zich nu de moeite heeft willen geven om van de mededeelingen over het hout onbevangen en nauwgezet kennis te nemen, dan mag het worden verwacht, dat de verbazing tot het hoogste toppunt zal stijgen en voorzeker de heer POLLEN niet zal achterblijven in die verbazing den hoogsten toon aan te slaan over het onverklaarbare, dat zulk eene allerbelangrijkste industriëele behoefte en onschatbaar vertier als handelstak, op onzen eigen bodem aanwezig, zóó onverschillig en onverantwoordelijk wordt behandeld.

En men vraagt zich onwillekeurig af: hoe zulks mogelijk is, en waar de oorzaken gelegen zijn, die daartoe aanleiding geven.

Wij zijn bij machte om daarop een volledig antwoord te geven en de oorzaken helder en klaar aan te toonen; doch dit zou eene uitbreiding vorderen, die ons bestek, waarvan wij misschien nu reeds te veel gevergd hebben, niet gedoogt.

De hoofdoorzaak bestaat echter in het totale gebrek aan de kennis van die rijke overzeesche bezitting in 't algemeen, en bij het departement van Koloniën in het bijzonder. Zoo dikwerf is de aandacht daarop gevestigd, en het kan niet genoeg worden herhaald, dat wij steeds Oost-Ind. specialiteiten als Ministers van Koloniën zien optreden; en hoe rijker zij met de kennis van Oost-Ind. zijn toegerust, des te armer zijn ze aan kennis van West-Ind. en zoo volslagen ongeschikt om dáár te regeeren, dat ieder individu, ontbloot van alle Oost-Ind. indrukken, voor die taak verreweg de voorkeur verdient.

De toestanden zijn zoo hemelsbreed verschillend als de afstanden, en het moet als onmogelijk worden beschouwd, dat eene O. I. specialiteit er zich zuivere voorstellingen van make, evenzeer als dat hij O. I. ervaring dáár in W. I. toepasse, iets, waarvan de noodlottigste uitkomsten moeten verwacht worden, zooals dat trouwens ook het geval is en volkomen wordt bevestigd door den diep betreurenswaardigen toestand, waarin Suriname thans verkeert. „Javanen zijn geen negers, en negers geen Javanen, — O. I. is geen W. I. en omgekeerd." Wanneer zal men dat in Gods naam toch eens leeren begrijpen?

Ruim eene halve eeuw sukkelen wij met dat armzalige stelsel, en van het groot getal Ministers van Koloniën, die wij aan het bestuur hebben gezien, is er slechts een eenige geweest — de Minister RO-CHUSSEN —, die den gebrekkigen toestand naar waarheid beoordeelde; en, ware hij Minister gebleven, dan zou voorzeker in die zoo allerdringendste behoefte om eene W. I. specialiteit uitsluitend met de W. I. zaken te belasten, voorzien zijn geworden.

De mislukte proeven, met het Surinaamsche hout genomen, hebben — dit valt niet te ontkennen — een zeer ongunstigen indruk gemaakt; men heeft de uitkomst tot richtsnoer genomen en op grond daarvan een wantrouwend oordeel geveld, onvermogend als men was de oorzaken na te sporen, die onvermijdelijk tot mislukken moesten leiden en eenen afschrik van nieuwe ondernemingen hebben te weeg gebracht.

Steeds worden mij die mislukte proeven voor de voeten geworpen en als bewijs gebezigd voor de bewering, dat eene onderneming om Surinaamsch hout hier met voordeel aan de markt te brengen, als onuitvoerbaar moet worden beschouwd; men verzuimt echter daarbij in overweging te nemen of die proeven den toets kunnen doorstaan, wanneer men gaat onderzoeken of zij met kennis van zaken zijn behandeld, en of men in alle vereischte middelen om een goed resultaat te verkrijgen, heeft kunnen voorzien.

De deugdzaamheid van het hout wordt daarbij echter volkomen erkend, door er bij te voegen: dat men eene brug heeft gezien, vóór 50 jaren vervaardigd van Surinaamsch hout, en nog altijd ijzersterk en solide gebleven, — dat is waar, — doch daarbij wordt aangemerkt: zoodra het winter wordt, trekken alle planken krom, zoodat de brug niet te berijden is.

Die mededeeling heeft veel waarde en bevestigt het kardinale punt: de deugdzaamheid en de duurzaamheid bij uitnemendheid van het voortreffelijke Surinaamsche hout, die trouwens door geen deskundige kunnen worden ontkend. — Het kromtrekken is een zéér ondergeschikt verschijnsel, terwijl het er stellig voor mag gehouden worden, dat, indien bij en na het vellen de noodige voorzorgen niet waren verzuimd, het kromtrekken geen plaats kon hebben gehad, welk verzuim als eene bijdrage moet worden beschouwd van de nalatigheid, bij de uitvoering van die proefnemingen gepleegd, om de teleurstellingen te bevorderen. Het is te bejammeren, dat zulk eene hoogst belangrijke zaak steeds door ongeschikte handen in een suspect aspect is gebracht, dat zij niet verdient. Levert dit niet wederom het bewijs, hoe de allerbeste zaak door onachtzaamheid en onkunde kan bederven worden?



Doch wat zwarigheid? „Tout est pour le mieux" dat alles moest gebeuren om aan de kunst eene gelegenheid te verschaffen om de natuur te overtreffen.

Wij lezen in den Nederl. Spectator, 5 October 1867: Koninklijke Akademie van Wetenschappen, Afdeeling natuurkunde. „Onder de ontvangen geschenken wordt bijzonder opgemerkt een fotografisch album van den heer FORESTIER, hetwelk de afbeeldingen bevat van werktuigen en toestellen tot het creosoteeren van hout en van monsters hout, welke, op verschillende wijzen toebereid, aan de werking van den paalworm werden blootgesteld. Bij dit album zijn gevoegd een paar exemplaren van een door den heer FORESTIER geschreven uitvoerig opstel over de uitkomsten der proefnemingen, in Frankrijk en ook in andere landen verricht, om middelen te vinden tot wering van den paalworm. Het album met de verklaring en het opstel, benevens eenige palen, welke de beveiligende werking van het creosoot en de ongenoegzaamheid van andere middelen duidelijk aantoonden, werden door den heer FORESTIER op het Champ de Mars te Parijs tentoongesteld. De heer VAN BAUMHAUER stelt voor, den heer FORESTIER op eene bijzondere wijze den dank te betuigen der Akademie. De voorsteller geeft daardoor een sterk bewijs van onpartijdigheid. Op de Parijsche tentoonstelling was namelijk geen spoor te ontdekken van de niet onbelangrijke in Nederland genomene proeven, evenmin als van zoovele andere niet onbelangrijke zaken, die het bewijs hadden kunnen leveren, dat wij niet in alles ten achteren zijn. Men zou meenen, dat in Nederland noch paalworm, noch paalworm-commissie bestond. Des te opmerkelijker is het, dat de persoon, die tegelijkertijd lid der paalworm-commissie en van de hoofdcommissie van de Nederlandsche afdeeling der wereldtentoonstelling is, eene bijzondere onderscheiding verlangt voor een Franschman, die door zijne voortvarendheid gezorgd heeft, dat alle eer van de overwinning van eenen voor Nederland vooral gevaarlijken vijand aan Frankrijk zal worden toegekend."

Franchement gezegd, ben ik na de lezing van het bovenstaande er achter gekomen, dat er eene paalworm-commissie bestaat. Waarschijnlijk wisten wij dat niet door onze zeer weinige bekendheid met dien paalworm, evenzeer als het ons onbewust was, dat dat ding een gevaarlijke vijand (?) voor Nederland is. Kan dat in ernst gemeend zijn? Wij gelooven neen, en zijn er zeker van, dat, als Nederland zoo gemakkelijk al zijne vijanden, in zijnen eigen boezem aanwezig, koude overwinnen als het den paalworm kan meester worden, dat dan voorwaar Nederland de gelukkigste plek van den ganschen aardbodem zou zijn.

Men wordt door dien vijand aangerand! Maar wie, waar en hoe? Hoe ziet er zoo'n paalworm uit? Want op het gebied van wetenschappelijke kennis der natuur zijn wij, als op elk wetenschappelijk gebied, volslagen leeken. Mais cela n'empêche pas les sentiments, dat neemt niet weg, dat wij niet zoo maar goedsmoeds geneigd zijn om voetstoots en onvoorwaardelijk alles aan te nemen, wat de geleerde mannen ons gelieven op te disschen.

Hoe ziet er 't hout uit? aan welk hout geeft de paalworm de voorkeur? was dat hout gezond en van de kiem van bederf ontbloot, die den paalworm kan verlokken om daarin te tieren?

Hoe is de toestand en de plaatsing geweest van zoo'n paal, door den paalworm aangerand?

Dat intusschen die paalwormen niet op alle houtsoorten belust zijn, althans hun vernielingsproces zeer langzaam voortzetten, blijkt ten duidelijkste: want als zulks het geval niet was, dan zou Amsterdam reeds lang door dezen gevaarlijken Nederlandschen vijand in de diepte zijn gestort.

Wij veroorloven ons te gelooven, dat de palen, waarop Amsterdam gebouwd is, uit hout bestaan van eene gezonde gehalte. Bij dat vroeger aangevoerde hout staat het tegenwoordige ver, zeer ver ten achter, hetwelk trouwens door ieder industriëel volkomen wordt beaamd, en die betere hoedanigheid van dat oude hout heeft er zeker wel het meest toe bijgedragen, om de daarvan gemaakte palen te conserveeren.

Thans echter vallen alle feiten en redeneeringen in het water, het is een fait accompli: de gevaarlijke vijand voor Nederland is op het Champ de Mars te Parijs overwonnen; al de paalwormen zijn daar gesneuveld, en waar ze zich verder nog mogen vertoonen, door het beveiligingsmiddel zoo machteloos gemaakt, dat men het er gerust voor kan houden, dat het laatste oogenblik van den paalworm geslagen is. — Hoe die schitterende uitkomst is verkregen, staat hierboven vermeld, namelijk: door de beveiligende inwerking van het creosoot enz.

Doch nu zouden wij wel eens willen weten, hoe het mogelijk is, dat het doeltreffende van eene zaak, die veel, zeer veel tijd vordert, om de kracht en het vermogen van dat voorbehoedmiddel te leeren kennen, in zulk een kort tijdsbestek kan worden uitgemaakt door voorstellingen, werktuigen en schrif-

turen, die niet op de ondervinding berusten. Zekerheid daaromtrent kan eerst na vele proefjaren verkregen worden zonder er van te willen gewagen, dat het gecreosoteerde hout aan ingenieurs bij ondernemingen, waarvoor men veel hout in den grond moest leggen, niet heeft voldaan en afgekeurd is.

Wij gelooven, dat voor goed, gezond, rijp, deugdzaam hout, waarbij vóór en na de velling de vereischte voorzorgen zijn gebezigd, het creosoteeren onnoodig is, en twijfelen of slecht hout, waarin de kiem van het bederf is gezeteld, waaraan het tegenwoordig aangevoerde hout zoo algemeen onderhevig is, door het creosoteeren in deugdzaam en gezond hout gemetamorphoseerd kan worden.

Misschien is het mogelijk het bederf tijdelijk te stuiten en het indringen van insecten te beletten, zoolang het ingewerkte kunstmiddel zijn vermogen behoudt. Doch waar zijn de waarborgen te vinden, die eenig vertrouwen in de duurzaamheid schenken?

Zonderling is het hoe men zoo maar de but en blaue de voortreffelijkheid van een kunstmiddel heeft kunnen waardeeren, die alleen door de ondervinding in eene reeks van jaren kan worden uitgemaakt, en hoe men de eeuwen lang bekende, voor alle insecten en kwalen ontoegankelijke, aan metaal gelijke Surinaamsche houtsoorten, op onzen eigen bodem aanwezig, zoo roekeloos heeft kunnen over het hoofd zien, alsof het mogelijk kon geacht worden, gecreosoteerd gips met marmer gelijk te stellen.

Wat ons ook niet weinig heeft vermaakt, is, dat er nog een soort van jalousie de métier is opgewekt, doordien een Franschman op de wereldtentoonstelling ons eene vlieg heeft afgevangen, en dat men daar nu zal vermoeden, dat wij geen paalwormen en geen commissie bezitten. Het is verschrikkelijk, dat wij met onze wormen zoo op den achtergrond zijn blijven wurmen.

Doch daarover niet getreurd, Waarde Heeren, ik verzeker Ul. dat die paalworm geen gevaarlijke vijand is en inderdaad niets te beteekenen heeft. Ik kan Ul. dat door geen album, door geene werktuigen enz. bewijzen; ik ben er volslagen onbekwaam toe, maar zal daartoe een geheel natuurlijk, eenvoudig, ongekunsteld middel te baat nemen, dat, naar het ons voorkomt, als voldoende zal moeten beschouwd worden en onwederlegbaar zal uitmaken, dat de paalworm zijn aanzijn alleen verkrijgt door de soorten van hout, die er aanleiding toe geven: mij dunkt, dat de waarheid dezer bewering volkomen door het navolgende wordt bevestigd.

Ik zal eenen paal van het Surinaamsche hout nemen, of zooveel palen, als men zal verkiezen, ze daar plaatsen, waar de paalworm aanwezig is, en ze zelfs met het door den paalworm aangetaste hout dekken, en dan zal ik met eene tronie, waarop van schaamte al de kleuren van den regenboog geteekend zijn, voor de heeren der paalworm-commissie verschijnen, als er ooit een eenige paalworm in staat is dien Surinaamschen paal aan te tasten. Wanneer dat nu voor waarheid mag gehouden worden, dan vraag ik: waar is de oorzaak gelegen, die den paalworm doet geboren worden, of hem het levensonderhoud verschaft? En kan het antwoord lang op zich laten wachten? Voorzeker zijn er voorbeelden van dat insecten nog op niet minder harde voorwerpen dan het Surinaamsche hout hun vernielingsproces hebben uitgevoerd, zooals de mieren indertijd — bien avant la révolution — in Oost-Indië de metalen kanonnen hebben verorberd; doch dat geschiedde in eenen tijd, toen men met het benoemen van commissiën niet druk te werk ging. Immers ik heb nooit gehoord van eene metalen-mieren-commissie. En toch moet er in Afrika een soort mieren bestaan, die een vocht afwerpen en er vermaak in scheppen dat op metaal uit te storten. Dat vocht moet een zóó invretend vermogen bezitten, dat daardoor eene geul in het metaal wordt te weeg gebracht. Nu zal men mij misschien aanmerken: die Surinaamsche palen zijn te kostbaar. Dat moet echter nog eerst bewezen worden; maar aangenomen, dat de prijs iets hooger is, wordt dat niet tiendubbel vergoed door de duurzaamheid van het hout, als het er voor mag worden gehouden, dat zoo'n Surinaamsche paal buiten kijf eenige palen van het thans aangevoerde suspecte hout overleeft? En heeft men het creosoteeren present? en kan het op goede gronden worden bewezen, dat die kunstbewerking met de deugd- en duurzaamheid van het Surinaamsche hout, dat de proef gedurende eeuwen heeft doorgestaan, kan wedijveren?

Doch dat creosoteeren en carboniseeren is wat nieuws; het zijn vreemde en fraaije woorden en een soort lak; want steeds blijft het eene waarheid: men laat zich gaarne door vreemden met een fraai vernis verlakken, dat in onze oogen glinstert en verhindert om aan het solide en deugdzame van onzen eigen bodem de aandacht te schenken, die het verdient. — Wij beschouwen dat creosoteeren als een conciliatie-middel tusschen gezond, deugdzaam, en suspect of bedorven hout.

Wanneer wij reeds gewag maakten van hinderpalen, die men bij het bevorderen van gewichtige





nationale belangen op het koloniale gebied ontmoet, dan mag daarbij het departement van koloniën niet vergeten worden.

Men versta ons echter wel. Wij willen niet het minste verwijt tot den tegenwoordigen Minister van Koloniën richten; wij hebben den Minister HASSELMAN als een rechtschapen man leeren kennen, doch dat neemt niet weg, dat het met zijne omgeving er allertreurigst uitziet. En dat is zoo waar en zoo algemeen bekend bij een ieder, van den hoogste tot den laagste, die met die omgeving in aanraking is geweest; en het berokkent zoovele bittere rampen, zonder nog van algemeene belangen te reppen, die er schromelijk onder lijden, en van gewichtige nationale ondernemingen, welker ontwikkeling daardoor wordt belemmerd, dat het ons mag verwonderen, dat die onnoozele paalwormpjes als gevaarlijke vijanden voor Nederland worden beschouwd. En, hoe vreemd het ook schijnen moge, zou 't inderdaad niet moeijelijk vallen te betoogen, dat het bestaan van den paalworm een uitvloeisel is van het ellendige koloniale régime.

Ten slotte wenschen wij hier nog bij te voegen, dat, als men zich ten gevolge van deze mededeelingen genegen mocht toonen om eene maatschappij in het leven te roepen, ten einde dien onwaardeerbaren Surinaamschen houtschat te exploiteeren, wij bereid zijn alle vereischte inlichtingen te geven, die men voor deze onderneming noodig heeft, dat wij ons voorstellen de uitvoering te Suriname persoonlijk op ons te nemen, en ons gansch ervaringsvermogen daaraan te wijden.

De maatschappij, welke zich met die belangrijke onderneming zou willen belasten, waartoe betrekkelijk geen groot kapitaal gevorderd wordt, zou niet alleen materiëele voordeelen beoogen, neen, er zouden ook tevens uitstekende moreele belangen aan verbonden zijn.

Die maatschappij zou de eer genieten, en haar zou de hooge verdienste niet kunnen ontzegd worden van haar bijzonder belang met dat van het algemeen te hebben geidentificeerd, door eenen zoo lang verzuimden handelstak in het leven te roepen, waaraan de nijverheid de allerdringendste behoefte heeft, en tevens door het in den handel brengen van eene zoo schromelijk lang verwaarloosde benoodigdheid. Zij zou bovendien vertier aan handel en scheepvaart geven, en vooral aan de zoo lang verguisde en stiefmoederlijk behandelde kolonie Suriname, die thans in haren nieuwen toestand alleen door industriëele ondernemingen hare welvaart kan ontwikkelen, een nieuw leven schenken.

Die maatschappij zou uiterst veel nut stichten door de ontginning van dezen handelstak en door het kapitaal, dat thans voor zeer middelmatig hout en tegen hooge prijzen naar vreemde landen gaat, naar onze koloniën te doen vloeijen, en daardoor eene allerweldadigste welvaart verspreiden.

Tevens zou het de wereld aanschouwelijk worden gemaakt hoe de rijke vruchten, waarover wij onheuchelijke tijden hebben kunnen beschikken, onvergeeflijk zijn verwaarloosd.

Wellicht zou het dan ook nog kunnen worden uitgemaakt, wat er toe mag hebben geleid, welke toestand, standpunt of stelsel de schuld er van draagt, dat wij zoo lang aan vreemde en ongezonde vruchten de voorkeur gaven, en de heerlijkste, die op onzen eigen bodem aanwezig zijn, zoo meedoogenloos versmaadden.

NASCHRIFT.

Nadat het laatste vel van deze inleiding ter perse lag, kwam ons onder het rangschikken van eenige aanteekeningen het Leidsche Dagblad van 27 November 1867 in handen. Spoedig bespeurden wij wat er aanleiding toe gaf dat blad daaronder te vinden.

Onaangenaam was het ons de gelegenheid te hebben verzuimd, die zich voordeed, om het prijzenswaardig voorbeeld van de Redactie na te volgen, door er toe bij te dragen om de voortreffelijke politieke beschouwingen van den Heer WINTGENS in herinnering te brengen, iets, dat nimmer genoeg kon geschieden. Wij wenschen echter, op het gevaar af van van gebrek aan vorm beschuldigd te worden, dat verzuim te herstellen.

Wij omhelzen hartgrondig de zienswijze van de Redactie van het Leidsche Dagblad, wanneer zij de woorden van den Heer W. als behartigingswaardig beschouwt, terwijl wij ons innig verheugen dien rechtschapen afgevaardigde als regeeringsman te zien optreden, van wiens edelaardige beginselen voorze-

ker mag worden verwacht, dat zij de heerlijkste vruchten zullen afwerpen, indien hem door verwatenheid en heerschzucht de weg niet wordt versperd om ze in praktijk te brengen.

Het Bijblad van de Staatscourant, waarin de algemeene beraadslagingen over de staatsbegrooting voor 1868 zijn opgenomen, ligt reeds sedert een paar dagen voor ons. Laten wij voor alles dankbaar erkennen, dat Regeering en Staten-Generaal tegenwoordig allen lof verdienen voor den spoed, waarmede de drukproeven voor het Bijblad worden gereed gemaakt. De verklaring, dat deze of gene redevoering „later zal worden medegedeeld," komt bijna niet meer voor, en ontegenzeglijk is het officieel zittingsverslag daardoor zeer in waarde toegenomen.

De algemeene beschouwingen over de begrooting duurden trouwens kort en waren over het algemeen niet zeer belangrijk. Schermutselingen over het financieel beleid en de schoolwet-quaestie vormden den hoofdinhoud; maar zoowel het eene als het andere onderwerp werd slechts oppervlakkig behandeld, omdat men grondige discussie daarover, en zeer terecht, wilde uitstellen tot de wet op de middelen en het budget van binnenlandsche zaken aan de orde zouden zijn. Slechts twee leden, de heeren KEUCHENIUS en WINTGENS, kozen den algemeenen politieken toestand tot onderwerp hunner beschouwingen. De eerste leverde eene bijtende satire, waarin, ja, zeer veel voorkwam, dat wij volmondig zouden willen beamen, maar die naar onze meening toch niet gelukkig geslaagd konde heeten. Wij betwijfelen of het wel goed gezien is, bij elke gelegenheid weder den grooten politieken strijd van het afgeloopen jaar in het geheugen terug te roepen; en dit te meer, omdat wij waarlijk niet tot de periode vóór de kamerontbinding behoeven terug te gaan om eene tamelijke hoeveelheid grieven tegen ettelijke ministers bijeen te brengen. De strenge maar kalme uiteenzetting van die grieven zal, dunkt ons, meer indruk maken op de meerderheid dan eene altijd meer of minder eenzijdige satire, als de heer KEUCHENIUS dezen keer leverde.

Oneindig meer voldeed ons de rede van den heer WINTGENS. Al staat deze afgevaardigde op politiek gebied lijnrecht tegen ons over, wij erkennen gaarne, dat hij, onzen staatkundigen toestand beschrijvende, juist den vinger heeft gelegd op de plaats, waar de gevaarlijkste wonde schuilt. Zijne woorden waren te behartigenswaard, om daarvan niet enkele mede te deelen:

„Meermalen heb ik van deze plaats gezegd — en ik herhaal dit thans — het is alsof ons land door een zeker noodlot wordt vervolgd. Terwijl men hier en in de koloniën alle elementen aanwezig vindt voor voorspoed en ontwikkeling, ziet men integendeel in de werkelijkheid in menige richting niets dan mislukking, dan stilstand, dan — laat ik het maar zeggen — verval.

„Kan men zeggen, dat 's lands zaken voorwaarts gaan? Is niet op menig gebied het tegendeel waar te nemen? Vestigen wij ons oog op de financiën, op de koloniën, op het rechtswezen in zijn geheelen omvang, op zoo menige groote onderneming hier te lande begonnen, tot welker totstandkoming de wetgeving ook heeft medegewerkt, is het dan, helaas! niet maar al te waar, dat wij in vele opzichten stilstand, teruggang, gemis aan vooruitgang, althans kwijning waarnemen, in plaats van bloei en ontwikkeling? Hem, die zijn land liefheeft, moet dit met weemoed vervullen."

Waar ligt de oorzaak? Ziehier het antwoord van den heer WINTGENS:

„Ik moet beginnen met nog eens te herhalen wat ik bij die vroegere gelegenheden, waarop ik doelde, gezegd heb, namelijk dat ik zeer veel van het geleden kwaad toeschrijf aan de verkeerde richting, aan den verkeerden toestand van de zoogenaamde partijen hier te lande. Er is hier ten dien aanzien ontstaan eene factice gesteldheid; de politieke toestand is daardoor gedefigureerd, ja, laat ik het zeggen, gedemoraliseerd. Er is eene schifting ontstaan, die niet berust op wezenlijk verschil van beginselen, waardoor als het ware twee vijandige legerkampen zijn gevormd, die elkander elken dag in hunne organen de liefelijke epitheta van reactie en radicalisme naar het hoofd werpen, waarvoor in de werkelijkheid geene aanleiding bestaat, en waardoor èn ministers, èn volksvertegenwoordigers, èn elk, die zich met de politiek inlaat, als het ware dagelijks tegen elkander worden opgehitst en in het harnas gejaagd. Is het vreemd, dat in het gemoed van hen, die op deze wijze telkens met de uiterste verbittering zijn bejegend en verguisd, de sporen daarvan blijven bestaan en deze niet zoo gemakkelijk worden uitgewischt?

„Dat nu, Mijne Heeren, acht ik op zich zelf een kwaad, daar het verbittering strooit in de gemoederen, en daardoor valsche politieke positiën in het leven geroepen worden. Maar daardoor lijden niet alleen de personen, maar ook 's lands zaken, die onder die negatieve werking op den duur te gronde





moeten gaan, terwijl eindelijk de constitutioneele regeering, die, wanneer zij goed loopt, het ideaal van eenen regeeringsvorm is, in een strijdperk ontaardt, waarin de politieke talenten des lands er slechts op uit zijn om elkander onderling te vernietigen, in plaats van gemeenschappelijk samen te werken tot het algemeen belang, en te streven naar het ware heil van den lande.

. . . .

„Er heeft dezer dagen in datzelfde Frankrijk, waarvan ik sprak, eene lijkplechtigheid plaats gehad ter eere van een vroeger lid der parlementaire regeering, van den heer DUCHÂTEL. Het trof mijne aandacht, dat zich onder degenen, die de laatste eer aan den overledene bewezen, eenige van de eminentste mannen van Frankrijk uit dat vroeger tijdperk te zamen bevonden. Daar stonden bij dat graf de heeren GUIZOT, BERRYER en THIERS. Zij waren daar vereenigd om aan den ontslapene eene laatste hulde te brengen. Mij dacht, zou er bij die gelegenheid in hunne gemoederen niet de gedachte zijn opgegaan: wanneer wij drieën, gelijk wij hier staan bij dit graf, bezield met eene zucht om onzen ontslapen vriend eene laatste eer te bewijzen, indertijd samen onze krachten hadden aangewend ten behoeve van Frankrijk, wat zou er niet al groots en goeds kunnen zijn tot stand gekomen voor ons vaderland? Wat al kwaad zoude er zijn gekeerd, wanneer niet in de steriliteit van ons parlementair debat onze krachten zich hadden opgelost!

„Mijne Heeren, het komt mij voor, dat het meer dan tijd is dat in ons land aan dergelijke toestanden een einde kome, dat men de handen moest in een slaan om te herwinnen het verlorene, om te herstellen het bedorvene."

Hartelijk gaarne spreken wij over de laatste verklaring ons amen uit, al is het ook dat onze subjectieve opvatting van hetgeen verloren en bedorven is, weinig zal overeenstemmen met die van den redenaar, wiens woorden wij aanhaalden.

Wij kunnen ons echter slechts zeer betrekkelijk vereenigen met het oordeel van de Redactie, indien zij zegt: „dat de heer W. onzen staatkundigen toestand beschrijvende, juist den vinger heeft gelegd op „de plaats, waar de gevaarlijkste wond schuilt." Misschien berust onze zienswijze op eene onjuiste opvatting van hetgeen de heer W. zeide: „alsof ons land door een zeker noodlot wordt vervolgd, waaraan het verval zou moeten worden toegeschreven." Misschien hapert het daaraan, dat wij niet genoeg zijn ingewijd op het parlementair gebied, om aan dat vermoeden den juisten grond te geven; en moeijelijk valt het ons ons op het standpunt te plaatsen, waarop de heer W. zich bevond, toen hij die redevoering uitsprak; misschien veroorloofde die plaats hem slechts op de verschijnselen van mislukking, stilstand, ja verval te wijzen, en dwong zij hem de oorzaak, den oorsprong aan zeker noodlot toe te schrijven.

Wij willen ons niet verzetten tegen het oordeel van de Redactie, als zou de heer W. den vinger hebben gezet op de gevaarlijke wond; doch met allen eerbied voor den heer W. betwijfelen wij het, of wij aan den benarden toestand, waarin wij verkeeren, onschuldig zijn, en of eene onzichtbare macht ons beheerscht, die ons daartoe bestemd heeft, onvermogend als wij waren dat te voorkomen; dat kon als een hoogst parlementair motif worden gebezigd om aan dien heilloozen toestand een verzachtenden glimp te geven, doch tot het leeren kennen van de ware oorzaken, waarvan het verval het natuurlijke gevolg is, kan het luttel bijdragen: Goldoni zegt: „Ce que nous appelons sort c'est une suite inévi„table d'antécédents inconnus, de causes secrètes."

Is dat op onzen toestand van toepassing? Zijn het causes secrètes, waarvan het verval onvermijdelijk het gevolg moet zijn? Dat wordt dan eerst het geval, wanneer de oorzaken onbekend zijn, die het te weeg brachten, nadat niets is verzuimd geworden, alle denkbare menschelijke inspanning te vergeefs in het werk is gesteld om het doel, waarnaar men streeft, te bereiken, en als al onze pogingen worden verijdeld door omstandigheden, die ons vreemd en verborgen zijn: dáár is het noodlot in het spel. Doch waar volslagen gebrek aan kennis van zaken bestaat, zonder welke het onmogelijk is met beleid en bedachtzaamheid te handelen; waar met een onverstoorbaren overmoed en verwatenheid het roer in handen wordt genomen, wordt onvermijdelijk ieder oogenblik het schip van den staat aan alle gevaren blootgesteld, en het vergaan of stranden moet als een natuurlijk gevolg worden beschouwd van onkunde en ingebeelde alwetendheid, door ontembare heerschzucht bestuurd. Als de oorzaken, waardoor

de ramp is berokkend, van algemeene bekendheid zijn, dan kan het noodlot niet worden beschuldigd: dat heeft er dan niets meê te maken. Waren steeds bekwame stuurlieden aan het roer geplaatst geweest, wij waren voor verval behoed gebleven.

Zeer juist zegt Madc. de POMERY: „C'est moins le sort que l'incapacité, le caractère, les opinions, les moeurs d'un peuple, qui nécessitent sa perte."

De indruk, dien de heer W. ondervonden heeft met betrekking tot de lijkplechtigheid van den heer DUCHÂTEL, is subliem en kan alleen worden te weeg gebracht op het gemoed van een edel, weldenkend mensch.

Wat hij dacht dat in het gemoed van de heeren G., B. en TH. omging, dat was niet, gelooven wij, een gevoel van berouw over gepleegde misstappen, in het algemeen door disharmonie begaan, — zij hebben er niet aan gedacht, en als ze het deden, was dat zéér tijdelijk. Dat geloof wordt nog te meer versterkt, wanneer wij ontwaren welk eenen indruk die voortreffelijke woorden maakten op de plek, waar ze werden uitgesproken.

Die heeren waren voor een kort, zeer kort oogenblik animés de sentiments divins, en dachten aan een gezegde van VOLTAIRE: „Nous sommes tous comme des prisonniers condamnés à mort, qui s'amu„sent sur le préau en attendant qu'on les appelle pour les exécuter" en, waren die gedachten blijvend, voorwaar men zou zich aan zoo vele verkeerdheden en gruwelen niet schuldig maken.

Men twist thans over eene collectie van staats-, particuliere-, secte-, lage- en hoogescholen, enz. Zijn al die scholen niet ondergeschikt aan eene school, waarmede men zou moeten aanvangen, namelijk eene school voor de hoogen, zich daarbij spiegelende aan de dienstmaagd, die, wanneer ze eene trap wil reinigen, van boven aanvangt? Daarboven bestaat dringende behoefte aan eene revisie van het genoten onderwijs.

Thans is men met de koloniale begrooting aan het haspelen. Wij bezitten de intime convictie, dat de minister HASSELMAN niet in staat is om die begrooting met een enkelen cent te bezwaren, waarvan hij niet de innige, gemoedelijke overtuiging heeft dat er behoefte aan is.

Maar men moet toch wat doen pour prouver son amour om het batig slot te verhoogen, en dat denkt men nu door beknibbelingen te verkrijgen; onvermogend als men is om middelen aan de hand te geven, die oneindig meer doel zouden treffen, neemt men zijne toevlucht tot de onbeduidendste maatregelen, die veeleer moeten geacht worden het bereiken van het doel te belemmeren dan het te bevorderen.

In de gansche thans gehouden koloniale discussie komt geen enkel geniaal denkbeeld voor; in de verste verte is er geen zweem van te ontdekken — wat hebben toch die beknibbelingen op zich zelf staande te beteekenen? — Volstrekt niets, maar misschien berokkenen zij meer nadeel dan voordeel. — Men ziet het ten duidelijkste, als men niet met blindheid geslagen is, dat het batig slot steeds déclineert en weldra op nul zal uitdraaijen.

Waarin zijn de oorzaken gelegen, die daartoe aanleiding geven? Daarin, dat het kultuurstelsel thans zijnen tijd heeft uitgediend, en dat het Gouvernement ongeschikt en onvermogend is om dat stelsel langer te handhaven, hoewel het met kunst en vliegwerk gaande wordt gehouden.

Doch, wil men het met alle geweld behouden, dan worden er enorme veranderingen en verbeteringen vereischt, waarvoor wij het Gouvernement onberekend achten.

O. a. heeft het kultuurstelsel een kardinaal gebrek: het ontbreekt aan deskundige landbouwers. — De O. I. ambtenaren, als geheel beschouwd, enkele, zéér enkele toevallige uitzonderingen daargelaten, hebben geen flaauw begrip van landbouw, geene kennis van natuur, geene begrippen van staathuishoudkunde, op landbouw toegepast; zij volgen de overgeërfde praktijk van de Javanen. Het gebruik van mest is in 't algemeen onbekend; de Javaan kent dien niet, en hoe zou dan de ambtenaar, die aanvankelijk klerk of iets dergelijks geweest is, maar zich nooit met de theorie van landbouw heeft bezig gehouden, daarvan iets weten? Er bestaat o. a. een voorbeeld van dat een partieulier grondbezitter in Djokjokarta van zijne indigo-kultuur onder aanwending van bemesting op Europeesche wijze *per bouw* juist dubbel zooveel indigo oogstte, als de Gouvernementskultures gaven.

Bij het suikerriet, waarbij geene bemesting wordt aangewend, maar waarom men thans tot groot nadeel der Javanen, steeds van grond verwisselen moet, zou eene gepaste bemesting, ook naar het gevoelen van den heer BAKE, [1]) eene belangrijke uitwerking doen, belangrijk, zoowel voor den fabri-

[1]) Zijne brochure, getiteld. Kunnen en moeten er veranderingen gebracht worden in het kultuurstelsel op Java?





kant als voor de Javanen, daar de eerste voordeeliger werken zou, de laatsten werkelijk minder arbeid zouden te verrichten hebben. Wij gelooven, zegt de heer BAKK, dat, indien de koffijplanter met overleg zijne boomen bemestte en snoeide, hij van 300,000 boomen evenveel product zoo niet meer zoude verkrijgen, als thans van 600,000, enz.

Die wenken en terechtwijzingen zijn van eene bevoegde autoriteit, den heer ENKLAAR, afkomstig en zijn ruim 10 jaren oud, doch steeds veronachtzaamd, zooals men bij het departement van koloniën gewoon is de allerbelangrijkste mededeelingen, die niet van het verbalen-genie afkomstig zijn en dus niet kunnen geapprecieerd worden, als van onwaarde te achten; want dáár gaan we niet weinig mank aan het euvel van onbekwaamheid. De eerste en allerdringendste behoefte ter verbetering, als het Gouvernement het O. I. kultuurstelsel wil blijven handhaven, is: bekwame, ervaren planters met de kultuur te belasten. Waar zijn die te vinden? ja, niet in de verbalen, *maar in Suriname*; dáár is de hoogeschool voor landbouwkunde in de tropische gewesten bij uitnemendheid. — Zoovele plantages zijn daar verlaten, waardoor vele gewezen directeuren hun bestaan hebben verloren. Die heeren op goede voorwaarde voor O. I. te engageeren zou een allerdoeltreffendste maatregel zijn, die het gebrek in O. I. aan landbouwkundigen volkomen zou herstellen, en de allerbelangrijkste voordeelen afwerpen. Graaf VAN DEN BOSCH kende zeer goed de hooge waarde van de Surinaamsche landbouwers, maar verzuimde ze voor O. I. dienstbaar te maken; ook was daaraan toen minder behoefte dan thans.

Door zulke uitstekende talenten aan het O. I. kultuurstelsel te annexeeren, zou een kardinaal gebrek hersteld worden; daarvan zou mogen worden verwacht een veel meer productief batig slot dan van beknibbelingen op de begrooting, en bovendien dat de Javanen er niet langer het slachtoffer van zouden blijven, dat zij door het ontberen van hun verdiend loon het batig slot moeten verhoogen. Dan zou een ex-minister van koloniën niet meer behoeven te verklaren: „dat het met onze winst op de koffij gedaan zou zijn, indien wij aan de Javanen betaalden wat hun naar recht en billijkheid toekwam."

Dat dit geen los, in een onbewaakt oogenblik daarheen geworpen gezegde was, blijkt uit eene vroegere verklaring van denzelfden minister, dat de Javaan in één jaar (1862) voor meer dan elf millioen op de koffij te kort gedaan is, terwijl de heer VAN ALPHEN dit bedrag voor 1864 op meer dan negen millioen berekent, volgens den heer ENKLAAR.

En hier ontvalt ons de pen. Volmondig verklaren wij geen woorden te kunnen vinden, die onze diepe afkeuring voldoende te kennen geven, en laten het aan anderen over dat monsterstelsel in zijne afschuwelijkheid ten toon te stellen.

Lieve Hemel, hebben wij uitgeroepen, hoe kan men zich beklagen over roof, plundering en moord, zooals thans in O. I. plaats hebben? Zijn die niet eene slechts zeer flaauwe miniatuur-afspiegeling van hetgeen daar straffeloos op eene duizende en duizende malen grootere schaal geschiedt?

Doch, als wij eenmaal op het koloniaal gebied den voet hebben gezet, valt het ons moeijelijk het te verlaten; want wij, die ruim 50 jaren, ruim eene halve eeuw in dat koloniale regime zijn ondergedompeld geweest, en gedurende 34 onzer beste levensjaren daaronder gemarteld zijn geworden, kunnen meêpraten; — en tot op den huidigen dag zijn wij met dat liefelijke bestuur in het strijdperk en gedwongen om den Staat voor den Hoogen Raad te dagvaarden, om restitutie te verkrijgen van hetgeen door beknibbeling ons werd onthouden, toen men als bij mirakel door de tusschenkomst van eenen menschenvriend de ons aangedane mishandeling zoude herstellen. — Doch dit geschiedde op eene wijze, die het daglicht niet zien mag, en nu zal de Staat met een weêrloos landskind, dat onder mishandeling is grijs geworden, en wiens gansche levensloop men heeft verwoest, gaan procedeeren om te beproeven het recht te erlangen, om die wederrechtelijke en schandelijke behandeling te blijven handhaven.

Kan men, wanneer men eenen blik werpt op dien ellendigen toestand, zich verwonderen over de verbazing, die mij trof, toen ik die onnoozele paalwormpjes, die zoo onschuldig hunne aangeboren neiging volgen, hoorde bestempelen met den naam van voor Nederland gevaarlijke vijanden?

„Al de gebreken en misslagen, die er in eenen volksstaat voorkomen, ontstaan uit een gebrek aan „uitoefening van rechtvaardigheid."

PLATO.

BIJLAGE A.

A. HALBERSTADT, VRIJVERKLARING DER SLAVEN IN SURINAME EN OPHEFFING VAN HET MEESTERSCHAP, VOLGENS DE STAATS-COMMISSIE, AMSTERDAM, H. C. MEIJER, 1856, 115 bl. in 8°.

Het boek van den heer HALBERSTADT verdient de opmerkzaamheid van allen, die belang stellen in het lot der kolonie Suriname. Vooral heeft het mij geboeid door de talrijke, treffende bijdragen tot betere waardering van den aard en het karakter van het negerras, of liever van de 40,000 slaven in Suriname, die men in 't algemeen wel niet meer „negers" kan noemen, dewijl ze met zooveel ander, vooral Nederlandsch, bloed vermengd zijn. De bestrijding van het eerste rapport der staatscommissie, ingesteld bij kon. besluit van 29 November 1853, no. 66, stelt de heer HALBERSTADT zich tot doel, en behalve de aantooning van de onnitvoerbaarheid der voorstellen dier commissie, is het vooral de miskenning van de inborst, de neigingen en de eigenschappen der slaven, waartegen hij te velde trekt.

Gedurende een bijna 20jarig verblijf in Suriname heeft de schrijver gelegenheid gehad, om den toestand en de behoefte dier kolonie te leeren kennen. Deze ondervinding en eigen aanschouwing komen hem thans uitnemend te stade, om aan te toonen, dat de groote negergemeenten, waarin de commissie de slaven wil zamendrijven, en waaraan de leden al hunne individualiteit moeten ten offer brengen, om weder slaven der communauteit te worden, een droombeeld is, voor geene verwezenlijking vatbaar, of liever een karikatuur van het gemeentewezen op Java, met zijne heerediensten en kultuur-inrichtingen.

Stuk voor stuk wordt de arbeid der staatscommissie ontleed en meedoogenloos gekastijd. En nadat de schrijver dit vernielingsproces heeft ten einde gebracht, deelt hij ten laatste eenige hoofddenkbeelden mede van een, door hem zelven uitgedacht, plan van emancipatie der slaven.

Dit is alzoo bij de duizend en een reeds bekende plannen, een nieuw en, als men dan toch een plan wil, lang niet verwerpelijk. Wat is het doel van al die plannen? Men wil de slaven vrij verklaren, maar op zulk eene wijze, dat overigens in de maatschappij van Suriname alles blijve gelijk het is. Ofschoon vrij, moeten de slaven toch blijven werken, en wel hetzelfde werk, dat ze gedurende hunne slavernij hebben verricht en leeren vervloeken. Ziedaar het groote raadsel, dat men tracht op te lossen: zonder schokken, zonder eenige beroering wil men Suriname van eene slavenkolonie in eene kolonie van vrijen herscheppen. De overgang moet zoo zacht en ongemerkt zijn, dat elke krisis worde vermeden, en na de vrijverklaring dezelfde slaven hetzelfde werk, en zoo mogelijk nog meer produceeren, alleen met dat onderscheid, dat die slaven nu vrijen zijn geworden.

Zou dat doel te bereiken zijn? In Engeland heeft men het beproefd. Vijf jaren lang moesten de meesters nog in 't bezit blijven hunner slaven, om hen in dien tijd geschikt te maken voor de vrijheid, om hun te leeren, hoe zoet de arbeid is en wel bovenal de kultuur van stapelproducten voor de Europeesche markt, om hen voor te bereiden, te leiden en op te voeden voor den nieuwen toestand, waarvan ze 5 jaren later 't genot zouden hebben. Maar men kent de uitkomst. De meesters waren slechte opvoeders voor de vrijheid, de slaven slechte en vooral zeer ongeduldige leerlingen, en men heeft de opvoedingsperiode tot de helft van den tijd moeten inkrimpen, niet omdat de opvoeding voltooid was, maar omdat de leerlingen en opvoeders elkander doodsloegen.

In Frankrijk daarentegen heeft men, in Februarij 1848, met een enkelen regel schrifts de slaven vrij verklaard. En met welk gevolg? Eerst volgde natuurlijk de krisis, zoodat in 1848 de productie der koloniën tot een derde verminderde. Maar reeds in 1849 was er weder vooruitgang, en thans bedraagt de productie het dubbele van 't geen zij in 1847 was. Alleen Cayenne maakt hierop eene uitzondering, doch dit is toe te schrijven aan oorzaken, onafhankelijk van de emancipatie.

En is het niet natuurlijk, dat de slaven voor de vrijheid niet kunnen worden opgevoed, tenzij men hun eerst de vrijheid schenkt? Kunt gij ook zwemmen leeren, vóór gij u te water begeeft?

Overigens komt ons oordeel over het boek van den heer HALBERSTADT overeen met dat van een onzer uitstekendste rechtsgeleerden, die het in de volgende woorden uitsprak:

„Ik vind daarin zooveel originaliteit, naïveteit, malice, goedhartigheid, zaakkennis, gebrek aan vorm, ernst, satyre en, ten aanzien van de gewichtige vraag, daarin behandeld, zooveel waars en goeds, en, ten aanzien van de personen, zooveel hards en bitters, zoo meedoogenlooze hekeling en





zoo diep gevoel van h umaniteit, dat ik, in weerwil van al hetgeen mishaagt, het werk niet anders dan prijzen kan, en, in weerwil van al het belangrijke en nuttige, den schrijver niet vrij kan spreken van groote stoutheid. V an ganscher harte wensch ik, zonder het te durven hopen, dat het edel doel moge bereikt worden, o m duizenden van mishandelde en verdrukte natuurgenooten van het schandelijke en door niets te rechtvaardigen juk der slavernij te verlossen, eene slavernij, welke den meester meer onteert dan den slaaf."

Dr. W. R. VAN HOËVELL.

(Uit *Themis, Rechtskundig Tijdschrift* 2de vers. 4de deel No. 1)





KOLONISATIE TE SURINAME.

Si tu entends le cri de l'infortuné, soit sourd pour tout le reste

Les cris du peuple se traduisent par le mot pain! — SENTENCE ARABE

L'être le plus féroce de la création, c'est une âme humaine sans pitié — SHAKESPEAR

Le meilleur des Gouvernements possible est la paternité publique et la royauté paternelle. S'il est impossible que tous les hommes soient heureux, tâchons qu'il y en ait des malheureux le moins possible. — MOLIÈRE

La religion, l'amour et l'intérêt mutuel seuls rendent indissolubles les liens de princes et de sujets — Me CLAIRON

Il faut faire le bonheur du peuple comme celui d'un enfant, malgré lui, tout en comptant sur son ingratitude, même sur sa haine — FÉNÉLON

Qu'importe la reconnaissance? C'est assez de savoir qu'il existent des malheureux de moins — Me CLAIRON

L'homme riche, qui ne voit pas des créanciers dans ses frères indigents, trompe la providence — DE LA BOUISSE

C'est être Dieu, que de contribuer au soulagement des hommes dans leur malheureux passage sur cette terre. — CICÉRON.

Longtemps on cacha les crevasses de l'édifice sociale en les placardant de lois, de proclamations. Plus le peuple est malheureux, plus il est à craindre — TACITE.

De ware volksvriend is hij, die in de allereerste plaats zorgt, dat het volk goed gevoed worde, en daarbij eene betamelijke uitspanning niet over het hoofd ziet. Ja, de oude spreuk goed voedsel en goede uitspanning voor het volk, ze blijft altijd nog nieuw voor den waren volksvriend onzer dagen. En eerst dan, wanneer 't volk goed gevoed is en in de gelegenheid gesteld wordt om zich bij tijd en wijlen aan eenige uitspanning naar zijn' smaak te kunnen overgeven, eerst dan kan men er een begin meê maken om het volk in hoogeren zin te ontwikkelen — Ideen (XXVI) van MULTATULI.

De ziel werkt door het lichaam. De geest is besloten in de stof. — Verwaarloozen wij de behoefte van deze, zoo brengen wij het heil van gene in gevaar. De levensgeest in ons kan aan zijne roeping niet voldoen zonder de hulp van het stoffelijk kleed, waarin hij gehuld is — J. CORONEL.

HUMANITÉ POUR L'HUMANITÉ.

Zou het eindelijk niet tijd gaan worden, dat wij bij onze behoeftige landgenooten onze philanthropie op eene andere wijze, die meer doeltreffend was, in praktijk brachten?

Zij, die het heil der zamenleving beoogen, zullen steeds werken, om de ellende tegen te gaan en den mensch uit dien armoedigen toestand te redden, waaronder hij gedrukt is, en op welks opheffing onze landgenooten bij voorkeur aanspraak hebben.

Hierin bestaat de oplossing van het groote raadsel, dat bijna alle regeeringen en staatslieden bezighoudt.

Sommigen erkennen het, doch houden de ramp voor te uitgestrekt, zoodat men aan geene verbetering kan denken; anderen sluiten de oogen en weigeren daardoor het te zien; zij zijn tevreden, hebben eene goede plaats en leven, zonder zich aan het gekerm van die ongelukkigen te storen.

Beiden zijn schuldig, — beiden zijn wreed en onmenschlievend, — beiden zijn baatzuchtig.

Doch daar zijn er ook, wier hart van menschlievendheid klopt, die den moed bezitten, de armen in het gezicht te zien, en middelen opsporen en aan de hand geven om dat lijden te verzachten.

Dezulken zijn het, die de belangen der toekomst verstaan; die weten, dat, indien de grondslag der zamenleving, het volk, verbastert en ontaardt, de hoogere standen geen vast maatschappelijk deel meer kunnen uitmaken.

Voorzeker is het niet door wetten en reglementen tegen de bedelarij te maken, dat de armoede wordt vernietigd; men verbergt ze, het is waar, voor het oog der welmeenenden; men boeit ze als eene gruwelijke misdaad in de gevangenis; maar men heelt ze niet, men doet haar niet geheel verdwijnen.

Denkt toch niet, waarde landgenooten, dat wij op uwe bekende liefdadigheid iets willen afdingen; de Hemel beware ons!

Doch die voortreffelijke hoedanigheid heeft (met alle bescheidenheid zij het hier gezegd) eene zeer ondoeltreffende richting; hare uitwerkselen zijn slechts tijdelijke leenigingen, waarin geene volkomene hulp of uitredding gelegen is, die blijvend moest zijn, terwijl daarmeê dikwerf eene niet juist geplaatste menschlievendheid gepaard gaat.

Laat ons een en ander ophelderen door feiten, die voor een ieder aanschouwelijk zijn. Onze aandacht vestigt zich op een zendelinggenootschap; daarvoor worden enorme sommen gelds gebezigd, om schepselen te bekeeren, waarvan niemand het geringste bewijs kan leveren, dat ze voor bekeering vatbaar zijn, dat ze aanleg bezitten om ooit te leeren begrijpen, wat toch zoo'n bekeeringswerk beteekent.

En, indien ze zoover gevorderd zijn, dat zij het hebben begrepen, blijft de groote vraag nog over, of zij wel bekeerd willen worden [1]).

Zulk eene onderneming werdt door beroemde mannen in bescherming genomen, terwijl wij in ons eigen huisgezin, op den vaderlandschen bodem, waar wij leven, gewonnen en geboren zijn, en waaraan wij de verplichtingen van liefdadigheid het eerst hebben te vervullen, het onvolkomene over het hoofd zien, alsof er aan de bekeering bij ons niets ontbreekt, alsof die eene onberispelijke volmaaktheid heeft bereikt, en alsof er omtrent onze eigene landskinderen, die gebrek lijden, geene dringender verplichtingen zijn na te komen.

Zoo bestaat er een tal van liefdegestichten, inrichtingen van weldadigheid, werkhuizen, waar men voor eenige centen *per dag* kan werken, voedsel krijgt en des winters wordt verwarmd.

Men brengt daar met vrouw en kinderen den ganschen dag door, en des avonds gaat men naar huis, of beter gezegd, naar zijne verblijfplaats, die veeleer den naam van een hol verdient, waar een volslagen gebrek aan vuur, licht, rustplaats enz. heerscht, en die meestal van een killen steenen vloer is voorzien, doorgaans beregend, of met sneeuw bedekt. Daar binnentredende, blijft den bewoners niets anders over, om hun van vocht en koude verkleumd lichaam en dat der kinderen in den winter zooveel mogelijk te herstellen, dan het eenige koesterende middel te baat te nemen, dat onder hun bereik valt, daarin bestaande om zich gezamenlijk met hunne doorweekte lompen, die zoo schraal en ter naauwernood hun lichaam bedekken, in een soort van krib te werpen, die men bedsteê noemt, en zich met eenige afzichtelijke vodden te verwarmen, om daar de verkwikkende nachtrust te genieten.

„De zoetste weldaad voor den ongelukkige, waar en wat hij ook lijden moge, is de slaap.

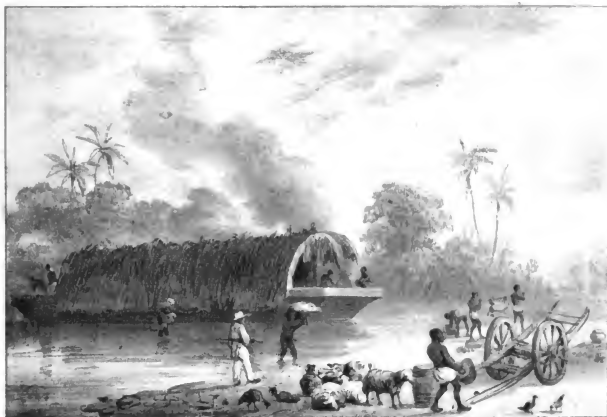
„Door deze gestreeld, gelooft hij wederom aan de liefde Gods, waaraan hij twijfelde, toen hij insluimerde." (Victor Hugo.)

Wij hebben dat hartverscheurend tooneel honderde malen aanschouwd; wie bezit den moed daar nog verzwarende omstandigheden bij te voegen, als: ziekte of het bevallen der vrouw, waardoor zulk een toestand het toppunt van ellende bereikt?

---

[1]) In den Heraut (1866) komt voor een brief van een' inlander op Java, geschreven aan den heer J. KAAKA in zijne eigene taal, met eene vrije vertaling daarvan in het Hollandsch. Hij wordt vermoed te zijn iemand, oorspronkelijk uit de klasse der landbouwers van de Sunda-eilanden, die wel vóór een tiental jaren is gedoopt, doch nog zijn Mahomedaansch geloof niet heeft afgezworen. Hij erkent, dat het Evangelisch onderwijs meer voldoet aan de begeerte der ziel dan de instellingen der Hadjes, terwijl het Evangelie meer geëigend is dan andere godsdiensten; maar toch gevoelt hij zijn hart bezwaard en beklemd om den Mahomedaanschen godsdienst te verwerpen en de Christelijke in de plaats daarvan aan te nemen. Het Evangelie beveelt aan de Christenen God lief te hebben boven alles en den naaste als zichzelven; maar het verwondert hem zeer, dat de Christelijke groote heeren, de Machthebbers over Java, die groote Christenen zijn geworden, God niet liefhebben boven alles, noch den naaste als zichzelven.

De wandel der Europeesche Christenen komt niet overeen met hunne leer, en het voorbeeld werkt sterker dan de leer.





Zouden de bekeeringsmannen van die verpletterende, den mensch onteerende toestanden in onze eigene Maatschappij onbewust zijn? Of zou die bekeeringszucht iemand zóó ver kunnen vervoeren, dat hij doof en ongevoelig wordt voor hen, die de zoogenaamde bekeeringsproef hebben ondergaan, en daarin alle hulpmiddelen vinden tot zelfs tegen den hongerdood?

Zoo ergens, dan is hier bij uitnemendheid van toepassing:

La Charité bien ordonnée
Commence par soi-même.

Zoo heeft men dan liefde-inrichtingen van allerlei gehalte, werkhuizen voor hen, die kunnen loopen.

Ook vindt men huiszittende armen, enz. enz.

Hoe grooter echter dat getal is, des te duidelijker spreekt toch het feit, dat het er met onze Maatschappij treurig uitziet [1]).

Doch buiten het zendelinggenootschap, dat toch waarlijk niet aan zendingen naar vreemde landen moet denken, die aan zoo'n twijfelachtig resultaat onderhevig zijn, zoolang men in onze eigen huishouding nog zooveel te herstellen heeft, en zoolang de ellende om hulp smeekt; waardoor het ontegensprekelijk bewijs wordt geleverd, hoe dringend het noodig wordt, onszelven te bekeeren en te leeren begrijpen, dat men er toch verreweg de voorkeur aan moest geven, om zendelingen naar stegen, poorten en hutten in ons eigen land af te vaardigen, om onze landskinderen, die naar hulp smachten, in den bittersten nood te ondersteunen, een' nood, die inderdaad een uiterste heeft bereikt, en waaruit de hoogstdenkbare onzedelijkheid en misdaden voortvloeijen [2]), buiten dat zendelinggenootschap, zeg ik, ziet men bovendien de allerzonderlingste verschijnselen, die mede kunnen bijdragen om aan te toonen, hoe dringend het noodig wordt onze bekeeringsgezindheid eens krachtig in revisie te nemen.

Zoo ziet men, alsof het bij ons aan niets ontbreekt en overal de geleitaarten den disch versieren als kenmerken van algemeene welvaart, en alsof men in de uitoefening van de philanthropie in den vreemde met het zendelinggenootschap wilde wedijveren, een openbaren speech, eene bedelpartij houden, een algemeen beroep doen tot bijdragen, om aan eenige millioenen vrijgemaakte Zuid-Amerikaansche negers een zakdnitje te bezorgen.

Rondborstig moeten wij verklaren, onbekwaam te zijn, om aan zulke vreemdsoortige gezichtspunten eenen naam te geven, en nog te meer raakt men daarmeê verlegen, wanneer men ziet, dat die soort van zaken van hoogst beschaafde mannen afkomstig zijn.

Is 't philanthropie? Neen! het zou dien naam verdienen, indien ons gansche gezin, al onze landskinderen zich in zulk eene welvaart mochten verheugen, dat een ieder draaglijk was gehuisvest, van kleederen en ligging voorzien, en dat men bij iederen werkman een stuk gebraden vleesch op den disch zag prijken en bij onder opzien tot God en het uitspreken van een hartgrondig gebed voor de ontvangen weldaden, zijne aandoeningen niet kunnende bedwingen, onwillekeurig de tranen van erkentelijkheid langs zijne wangen deed biggelen en met het sap zamenvloeijen, dat van het gebraden vleesch hem langs den baard stroomde.

Helaas! niet alleen de behoeftige, de ambachtsman, maar een groot aantal oogenschijnlijk welvarende burgers zijn er, welken het niet meer heugt, dat zij voor het laatst vleesch hebben gegeten of geproefd.

Zou het ook mogelijk zijn, dat de zwarte huid bij voorkeur de genegenheid gaande maakt, dan zou het voor een aantal behoeftige landgenooten raadzaam worden, zich het lichaam met die kleur te beschilderen.

---

[1]) Het aantal liefdegestichten in ons land bedraagt bij de *zesduizend*.

[2]) La classe nombreuse est appelée à se procurer par le travail une nourriture abondante, des vêtements commodes, des habitations saines. Le gouvernement, qui la prive de ces avantages, soit en lui refusant l'instruction convenable, soit en ne lui laissant pas la liberté nécessaire, s'élève contre les vues de la Providence; il éloigne les hommes des jouissances innocentes, qu'ils goûteraient sous des lois justes.

La misère n'est pas seulement une privation de jouissance; elle engendre des maladies, elle rend les contagions plus fréquentes et plus terribles. Une nourriture malsaine ou trop peu abondante abrège la vie d'une foule d'individus, on souffre, on voit mourir ses enfants: des maux si cruels n'effraient ils point la conscience de ceux, qui les répandent?

Ces maux cependant ne sont pas encore les plus affreux. Entretenir la misère, c'est être complice de tout le mal moral, qu'elle enfante; c'est alimenter une source de prostitutions, de vols, d'assassinats; c'est devenir responsable d'une multitude de vices et de crimes.

JOSEPH DROZ

Liberaal kan die vrijgevigheid tegenover vreemden ook bezwaarlijk genoemd worden, tenzij men met geweld de beteekenis van dat woord wilde verkrachten; want het patriottisme is hier geheel zoek.

Wij geven het op en laten het volgaarne aan anderen over, aan die mislukken philanthropische amphibiën eenen naam te geven.

Zouden die ongelukkige Zuid-Amerikanen nergens onze aandacht hebben getrokken, dat wij met hun deerniswaardig lot niet diep bewogen zijn? Het tegendeel kunnen wij door feiten bevestigen (indien de memorie van den Minister van Koloniën hem geene parten speelt). Hoe hebben wij niet zijne excellentie op die arme negers attent gemaakt, om er onze West-Indiën mede te bevolken, alwaar een volslagen gebrek aan werkkrachten heerscht? Door die kolonisatie toch zou een allerbelangrijkst tweeledig doel worden bereikt, namelijk: die ongelukkige schepsels te redden en Suriname in eene bloeijende kolonie te herscheppen! Immers die twee millioen menschen zouden op dien uitgestrekten, rijken bodem volkomen welvarend kunnen zijn, en die bij uitnemendheid vruchtbare kolonie onder eene volkomene vrijheid de weldadigste vruchten kunnen doen afwerpen!

En zien wij op onze inlandsche koloniën Frederiksoord, enz.: wat hebben die te beteekenen?

Wordt daar de toestand van onze ongelukkige landskinderen verbeterd?

Wordt daarmede een goed doel bereikt, of het ongeluk onzer landgenooten slechts eenigermate geleenigd?

Kan men daarop wijzen als eene doelmatige inrichting, wanneer zij, die daarheen worden gezonden, zich voorbedachtelijk aan misdrijven schuldig maken, om daardoor in de gevangenis te geraken, waaraan zij boven hunne verblijfplaats de voorkeur geven?

En daaraan wordt jaarlijks buiten de Gouvernementssubsidie een groot kapitaal ten koste gelegd!

Dat alles zien wij, en nog zooveel meer: nog eene legio banken van leening, die zoo ietwat in de cathegorie vallen van de opium in Oost-Indië; spaarbanken, enz. tot in 't oneindige! Die voorname soort van banken, waarop onze landskinderen op hun gemak kunnen gaan zitten, als op hun eigendom, wordt nergens gevonden.

En wat wij al verder zien, is, dat het met het pauperisme niet alleen hoegenaamd niets verbetert; maar dat het integendeel dagelijks toeneemt, zooals trouwens door een ieder, die niet met blindheid geslagen is, door een enkelen blik in onze Maatschappij te werpen, kan worden waargenomen: terwijl men tevens, en daardoor alléén, het volmaakte besef kan verkrijgen en zich volkomen er van kan overtuigen, dat er geene welvaart bestaanbaar is, en de armoede steeds onvermijdelijk moet toenemen, dáár, waar het loon in zóó erbarmelijke verhouding staat tot den prijs der levensmiddelen [1]).

Publieke werken, als: spoorwegen, het zandkanaal, (Holland op zijn smalst) enz. geven wel eenig vertier, doch slechts tijdelijk aan eenigen een sober dagelijksch broodje; blijvende, algemeene hulp is het niet! Het is slechts eene zeer betrekkelijke, schrale, tijdelijke leeniging.

En eindelijk vestigt zich onze aandacht ook nog op de fabrijken.

Hoe ziet het er dáár uit?

Wat is het loon, dat daar wordt verdiend?

Wij durven het niet naauwkeurig opgeven, vreezende niet te worden geloofd, want 't is zoover beneden het peil van hetgeen het behoorde te zijn, zoo ontoereikend, om slechts alleen in de allerschraalste voeding te kunnen voorzien, — aan het vervullen van geene andere behoefte toch kan worden gedacht — dat het te verwonderen is, dat de schepsels er het leven bij houden, en vooral des winters, wanneer de levensmiddelen, die door hen altijd mondjesmaat worden gekocht, het hoogst in prijs staan, en de koude meer voeding vordert dan des zomers.

Hoe is het dan in Gods naam mogelijk, met het oog op hetgeen daar wordt verdiend, dat wij niet dagelijks eenigen hunner door den hongerdood zien verpletteren?

Wanneer men echter de eigenaars van fabrijken daarover onderhoudt, krijgt men gewoonlijk tot antwoord „wij kunnen geen loon méér geven: want dan kunnen wij niet meer concurreeren."

Wel, brave mannen! concurreert dan liever niet: want er wordt een monstrueus egoïsme en eene

[1]) De prijs der eerste levensbehoeften is in minder dan 25 jaren 75 pCt. hooger geworden, en het loon 20 pCt. lager. 25 jaren vroeger kostten de 5 ons rundvleesch 25 Ct. thans 45, schapenvleesch 20 Ct. thans 35, spek 30 Ct. thans 45, boter 40, thans 80, koffij 30, thans 65, een mud aardappelen ƒ 1.50, thans ƒ 3.00 enz.





gruwelijke onmenschelijkheid toe gevorderd, om zich dus, ten koste van anderen, een bestaan te verschaffen, verkregen door het ongeluk, de ellende van onze evenmenschen.

Maar wij zouden toch ook wel eens willen vragen, of ook aan de concurrentie verbonden is de hoogstdenkbare weelderige levenswijze, die door de illustre fabrijkanten geleid wordt?

Vloeit het voort uit de concurrentie, dat bouwen van die paleizen, zoo prachtig gemeubeld? dat houden van eene sierlijke equipage, waarin zoo'n glorieuse fabrijkant gezeten is met eene zelfvoldoening, een edelen zwier, die moeljelijk zouden kunnen worden nagebootst, om het aspect van de hoogste waardigheid te bereiken, al bestaat dat aanzien dan ook maar in het ten toon spreiden van de kenmerken van verzamelden overvloed, dien men op de ellende heeft veroverd, en die eene miniatuurvoorstelling geeft van het O.-I. batig slot, als 't er niet door wordt overtroffen, omdat de Javaan door zijne matige leefwijze en het gelukkig klimaat van Insulinde weinig voeding noodig heeft, geene zoo groote behoefte aan licht en vuur heeft en slechts geringe kleeding behoeft, terwijl zijne woonplaats aan geen' hagelslag is blootgesteld.

En zou dat alles er toe moeten bijdragen om te kunnen concurreeren?

En wordt er niet eene speciale liefhebberij toe gevorderd, om met het zweet van onze schamele landgenooten op zoo onmenschelijke wijze te woekeren?

Bij die arme schepselen toch ontbreekt het totaal aan het allergeringste vooruitzicht, om immer of ooit uit dien deerniswaardigen toestand, waarin ze zoo diep gezonken en neergedompeld zijn, te worden gered. Ze zijn voor hun gansche leven gedoemd, om in die rampzalige positie te *blijven* verkeeren, en de kinderen dier arme wezens, die in zoo'n ellende worden geboren en opgekweekt, durft iemand er zich eene getrouwe voorstelling van te maken, zonder gevaar te loopen dat hem het hart in de schoenen zinkt?

Verwonderlijk inderdaad is het, dat die menschen niet wanhopig worden, en in hunne vertwijfeling en radeloosheid gewelddadige middelen bij de hand nemen, waartoe de honger en de smartkreten van hunne kinderen hun het recht zouden geven.

Vaders en moeders vooral, wordt u het hart niet week, als gij die ellende ziet?

Als gij die tranen en die armoede niet kunt leenigen?

De tooneelen, de diep treurige ontmoetingen, die wij dagelijks, en vooral des winters, voor oogen hebben, zijn letterlijk hartverscheurend.

Slechts één eenig uit honderden, die wij aanschouwden.

Een troepje kinderen, in de nijpendste koude, met de zichtbare teekenen van honger en ellende op hunne bleeke, uitgeteerde wangen, bibberende van koude, hun lichaam ternaauwernood met de afschuwelijkste lompen gedekt, naar een kluifje voor eenen spekslagerswinkel te zien hunkeren, dat met hunne oogen verslonden wordt, is een schouwspel, dat wij dagelijks ontwaren en waarbij een hart van marmer alleen ongevoelig kan blijven.

Deze tergende, helsche verschijnselen worden, helaas! alleen in de zoogenaamde beschaafde maatschappij aangetroffen; daar is de gewoonte, om zulke droevige tafereelen dagelijks te zien, als eene tweede natuur geworden, door ze ongemerkt voorbij te gaan, er overheen te kijken, als iets eigenaardigs, iets, dat zoo schijnt te behooren, dat altijd zoo bestaan heeft, en tot het tegengaan waarvan geen middel kan gevonden worden.

Door hen, die nog medegevoel genoeg hebben om die ellende niet geheel onopgemerkt voorbij te gaan, worden dan ook meestentijds die arme drommels naar de werkhuizen en liefdadige gestichten verwezen, welke in getal altijd aangroeijen, maar niets aan de ellende veranderen; omdat zij slechts palliativen zijn, middelen, die de kwaal niet verbeteren, niet kunnen genezen, neen!

Indien wij zeggen, dat men er overheenkijkt, over die armoede, die ons dagelijks onder de oogen komt, is dat eene waarheid, voor alle tegenspraak onvatbaar, een axioma.

Of moet het nog door feiten bewezen worden, hoe men ginds, in de verte, de verste verte, zich met een vreemd menschenras bezighoudt, waaraan enorme sommen worden besteed met een doel, dat alleen op eene hersenschim kan berusten, en waarvan men met waarheid geene rekenschap kan geven?

Doch al kon het ook worden uitgemaakt, dat dit liefdadig doel goede uitkomsten zou voortbrengen; hetwelk door ieder onpartijdig deskundige en door ons, die met verschillende rassen in contact zijn

geweest, in het algemeen voor zéér twijfelachtig wordt gehouden, dan berust die mogelijkheid slechts op den flaauwsten schijn, die in de verte schemert, en is zij aan zooveel bedrieglijke kansen onderworpen, dat het nimmer kan gerechtvaardigd worden om aan het trachten naar dat doel de voorkeur te schenken boven het najagen van wat ons eigen huisgezin tot heil moet verstrekken.

Kan die schijn ons dan voor de werkelijkheid, die wij aanschouwen, blind maken?

Kan men datgene, wat onder onze oogen, op onzen eigen bodem, op de plek, waar wij onze voeten zetten, waar wij gewonnen en geboren zijn, kan men de diepe ellende, waarin een aantal onzer landskinderen verkeeren, voorbijzien, en zijne hulp en genegenheid aan zijne landgenooten onttrekken, om die aan wildvreemden te schenken, en mag de dure verpligting, ons opgelegd, zoo schromelijk worden verwaarloosd, door bij ons weldoen aan vreemden de voorkeur te geven?

Immers zij hebben zóó lang alleen aanspraak op onze liefde en deelneming in hunnen deerniswaardigen toestand, totdat zij die niet meer zullen behoeven, en dáár, daar zijn wij nog ver, enorm ver van verwijderd; en zoolang dat doel niet is bereikt, is het nooit te regtvaardigen en eene onverantwoordelijke onmenschlievendheid, ja, een diep onzedelijk plichtverzuim, aan vreemden de hulp te schenken, die wij aan onze eigene landgenooten onthouden en ontrooven.

Aan hen zijn wij het eerst onze hulp verschuldigd.

Rondborstig verklaren wij, met weerzin onze beschouwingen over de zendelingsliefhebberij ditmaal te moeten opschorten: ons bestek gedoogt niet, er alles van te zeggen, wat ons op het hart ligt; alleen dit nog.

Wij kunnen het maar niet goed vatten — misschien hapert het aan onze faculteit — hoe mannen, verlicht, beschaafd en die in de maatschappij hoog, zeer hoog staan aangeteekend, in zedelijkheid en Godsdienst de hoogste sport op den socialen ladder hebben bereikt, die hun een algemeen eerbiedwaardig aspect doet genieten, en waardoor het tevens aan hunne roeping streng verbonden is, steeds voorbeelden te geven, die navolging verdienen, hoe zulke mannen het spoor zóó bijster kunnen raken.

Zonder echter het zendelingstelsel direct aan te randen (iets, waarvan wij ons toch geen goeden uitslag zouden mogen beloven), zou het op eene dwaling berusten, indien men meende, dat er geene zaken bij betrokken waren, die oneindig nuttiger zijn, en die het ons als een eerste plicht is opgelegd, bij voorkeur met al ons vermogen te behartigen. Doch laat ons dat eens eventjes ietwat toelichten.

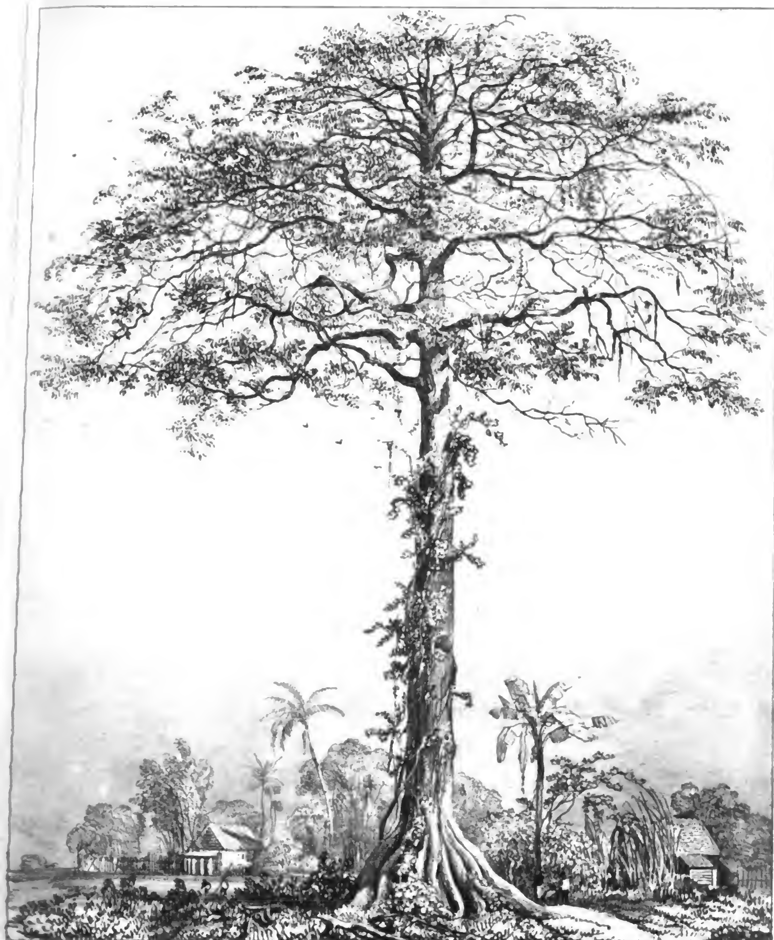
Wij zullen eens aannemen, dat men er in geslaagd zij een gansch volk of een heidenschen stam te bekeeren, volkomen van de Christelijke leer te doordringen, zoodat de individuën als volmaakt gevormde en gemetamorphoseerde Christenen de vuurproef kunnen doorstaan; — vooronderstellen we nu eens, dat zoo'n volk of stam het in 't hoofd kreeg, eenigen uit hun midden af te vaardigen, om eens een kijkje in het land onzer inwoning te gaan nemen, het land te leeren kennen, dat door menschen wordt bewoond, die, zoo ze 't niet werkelijk zijn, zeer nabij aan de Engelen moeten komen, waar Christenzin, zedelijkheid en liefde voor den naaste in zoo enorm ruime mate aanwezig zijn, zóó overvloeijen, dat men er inderdaad geen' raad mede weet, en er slechts één middel overblijft, om er op eene fatsoenlijke manier af te komen, namelijk ze in den vreemde aan den man te brengen.

Wij stellen ons nu die tot Christenen gemaakte gezanten voor, zooals ze hier aankomen, alles naauwkeurig onderzoeken, en, als een natuurlijk gevolg, het eerst eenen blik werpen in onze maatschappij; want ze willen het doen en laten leeren kennen van een menschenras, dat zoover boven hen verheven is, met zooveel Goddelijke eigenschappen is gezegend, en ze willen daar zooveel mogelijk van opgaren en ook hunne maatschappij op dien voortreffelijken voet schoeijen.

Hoe hooger men nu hun vermogen tot een naauwlettend onderzoek optrekt, hoe dieper de leer van Christus hen bezielt, waaraan zij hun onderzoek zullen toetsen, des te onmogelijker wordt het, op Gods geheelen aardbodem een schepsel te vinden, dat zich de verbazing zou kunnen voorstellen over de teleurstelling, die hun te beurt valt, en nog veel minder zoude men iemand aantreffen, die het vermogen bezat de schaamte te schetsen, die zich bij ons zou moeten voordoen, indien er het gevoel aanwezig ware, om onze verkeerdheden te beseffen en er over te blozen.

Slechts ééne ontmoeting uit duizenden, waarmede de weg als bezaaid is, dien ze tot hun onderzoek zullen bewandelen; zij mag reeds voldoende worden geacht, om hun eene grenzenlooze verontwaardiging in te boezemen.

Bij iedere schrede zou men het gebrek, de ellende overal ontmoeten; maar die bittere rampen worden in de schuiten of kleine vaartuigen niet het minste geleden.



Daar ziet men in een zoogenaamd roefje, naauwelijks 10 vierkante voeten lang, en 4 voeten hoog, eene gansche familie gehuisvest: man, vrouw en dikwijls 6 kinderen; daar wordt in zoo'n hok, dat ver beneden een zwijnenkot staat, alles verricht; geslapen met 6 à 8 personen, gekookt, gegeten, enz., ook ligt men er helaas! al te dikwijls ziek; kinderen worden er ter wereld gebracht en sterven *daar*.

Dit zijn geene denkbeeldige voorstellingen of schetsen, maar zij bestaan in werkelijkheid, voor een ieder zichtbaar, die zich de moeite geeft, er naar om te zien.

Nog onlangs heeft zoo'n treurig schouwspel zich in onze stad vertoond.

Natuurlijk kwam in dien hoogen nood een ieder te hulp [1]; doch te laat! De vrouw was in het kraambed gestorven, en de arme zes kinderen van hunne dierbare moeder beroofd, die onder de ellende bezweken was.

Zouden nu die afgezanten, na zoo'n treurig schouwspel voor oogen te hebben gehad, hunne gewaarwordingen kunnen onderdrukken, hun gevoel niet lucht geven, en dien Heeren bekeerders eens de les opzeggen, zooals dat door Heidenen aan blanke Christenen wel eens meer heeft plaats gehad, door te zeggen: „Beste, brave Heeren! zijt niet verstoord, en duidt het ons niet euvel, maar wij kunnen in uwe leer niet dat vertrouwen meer stellen, dat door u op uwen eigen bodem zoo erbarmelijk wordt gelogenstraft; wij kunnen uwe belangstelling in ons toekomstig welzijn en tijdelijk geluk niet vertrouwen; omdat het een zeer onnatuurlijk verschijnsel is, dat zich met geweld tegen het gevoel van alle eerlijke en menschelijke beginsels verzet, toegenegenheid aan vreemden te schenken ten koste van zijn eigen huisgezin; wij wantrouwen u en uwe leer, die gij zegt, door uwen God te zijn voorgeschreven, en die gij zoo goddeloos toepast; laat ons voor het vervolg met rust; want wij, heidenen, hebben nooit noodig gehad, door boeken of woorden van Grieksche afkomst tot liefde voor onze naasten te worden aangemoedigd.

Nooit is er bij ons iemand ellendig door den hongerdood gestorven; steeds hebben wij als broeders onder elkander geleefd en in den nood elkander bijgestaan.

Wij vloeken noch verfoeijen u, maar kunnen hen niet beminnen, die de leer van hunnen God in de uitvoering zoo verwerpen, zoo verschrikkelijk en Godslasterlijk verminken; laat ons in het vervolg met vrede, en wij bedanken u voor uwe vriendelijkheid.

Maar hebben die gezanten ook onze taal leeren lezen en verstaan, en krijgen zij door eene toevalligheid de brochures, adressen, etc. etc. van de heeren Dr. BOSCH en ROORDA VAN EISINGA, alsmede die van zoovele andere brave, eerlijke, vaderlandslievende mannen onder de oogen, zal dat dan door hen met stilzwijgen worden voorbijgegaan? Neen, hunne heidensche natuur zou zich daartegen met geweld verzetten, en hen doen uitroepen:

Lieve Hemel! hoe is het mogelijk! Na de kennis, die gij toch moet bezitten van zulke ontzettende, afschuwelijke, wreedaardige handelwijzen, die door u, Christenen, worden gepleegd; handelingen, waaraan wij ons nooit hebben schuldig gemaakt en dat ook nimmer zullen doen; was na dat alles het toch mogelijk dat gijlieden u van zoover naar ons begaaft; was het noodig, zoover te loopen en zoolang te zoeken, om uwe bekeeringsmethode uit te oefenen, daar in uwen eigen boezem duizende en duizende malen meer behoefte aan bekeering aanwezig is?

Laat ons als heidenen leven en sterven, want nimmer zal onze natuur zich kunnen vereenigen met eene leer, waarop wij niets willen afdingen, maar die ons allergevaarlijkst voorkomt, wanneer wij, na 18 eeuwen oefening, die leer zulke afschuwelijke, den mensch diep onteerende vruchten zien afwerpen; want „wee hem, die den weg weet en hem niet bewandelt."

Waarde Heeren! wij kunnen het niet ontveinzen, dat we ons niet op ons gemak gevoelen. Gijlieden komt ons thans als zeer verdacht voor; wij rillen en beven van angst, wij kunnen de verdenking niet onderdrukken, dat de gansche bekeeringsmethode niet alleen eene praalvertooning is, maar een doorgestoken werk, om als voorsmaak te dienen van het een of ander plan of kultuurstelsel, waarvoor gij tracht ons rijp te maken; en wij zullen onzen God danken, op onzen eigen bodem te zijn teruggekeerd.

Wellicht zouden zij daarbij op hunne wijze een gebed prevelen van ongeveer den volgenden inhoud: „Heere, verlos ons van onze verlossers, en maak hen geschikt, zichzelven te bekeeren; geef hun

[1] Uitgezonderd zendelingen, die waren met eene meer grootmoedige taak in de wildernissen belast

den moed, die er zoo dringend en ernstig toe gevorderd wordt, om hen te bekeeren, bij wie de Geld-duivel zich heeft gezeteld, die hen tot de snoodste handelingen verleidt; dáár, dáár bestaat duizendmaal meer behoefte aan bekeering dan bij ons."

Wij hebben ons onwillekeurig door onzen ijver verder laten voeren, dan ons plan was, ofschoon niet „hors de saison."

Doch die uitwijding staat wel degelijk in verband met de taak, die wij ons hebben voorgesteld te vervullen, namelijk om op eene waardige wijze onze arme landgenooten te redden en onze Maatschappij een meer degelijk aanzien te geven, te beproeven daarin te slagen en het middel aan de hand te geven, dat ons voorkomt het eenige radicale te zijn; want dit moet ons en ieder Nederlander als eene eerste plichtsvervulling ter harte gaan.

Laat ons thans daarmede aanvangen!

Koloniseeren in Suriname! Ha! koloniseeren, hoort men met eene soort van wantrouwen herhalen, dat voortspruit uit het denkbeeld, dat men daarvan opvat.

Het is een vrij algemeen gebrek, dat men op grond van de voorstellingen, die men uit eigene of overgenomene denkbeelden put, en die in het geheel niet op ervaring, ondervinding en kennis van zaken berusten, toch een beslissend oordeel velt; en daaruit vloeijen dan gemeenlijk de allerongerijmdste aanmerkingen en tegenwerpingen voort.

Zoo hoort men tegen ons kolonisatie-plan inbrengen:

„De Europeanen kunnen in het tropische klimaat niet werken; die arme drommels worden naar de slachtbank gevoerd; ze willen er niet heen, en we kunnen ze toch niet dwingen. Alle kolonisatiën met Europeanen in de tropische gewesten zijn mislukt."

„Ach, Mijnheer," zegt een zeer gedistingeerd, invloedrijk man „we hebben het al eens beproefd in de droogmakerij; maar zij zijn weggeloopen," enz. enz. tot in het oneindige, en dat wordt altemaal met zulk een zelfvertrouwen, onder bijvoeging van zulk eene massa argumenten, en op zulk eenen autoriteitstoon aangevoerd, dat men inderdaad al zeer vast in de schoenen moet staan, om niet te wankelen en het vertrouwen, steunende op ervaring, ondervinding en werkelijkheid, niet aan de verbeelding prijs te geven, terwijl de verbazing ten top stijgt, als men zichzelven afvraagt hoe het mogelijk is, zonder de geringste kennis van het land, het klimaat en alle omstandigheden, aan zulk eene onderneming verbonden, en zonder de minste genegenheid te betoonen om te worden ingelicht, den moed heeft om met zoo onvermogende wapenen het te ondernemen, de waarheid, de werkelijkheid te bestrijden [1]).

Laat ons, voordat wij 't plan van kolonisatie zooveel mogelijk ontwikkelen, eerst eens zien, wat er van die argumenten is, waarmede men het volkverplaatsingsplan aanvalt!

Zonder te willen in beschouwing nemen, of men van beschaafde mannen mag verwachten, dat zij een oordeel uitbrengen, dat nooit aan 't onderzoek der zaak onderworpen is geworden, en of dat niet te minder mag worden verwacht dáár, waar er quaestie van is, onze arme landgenooten uit hunne ellende te redden, zouden toch meer degelijke tegenwerpingen passen, die ten minste den schijn hadden, op eenigen grond te berusten; of verdient die belangrijke, teedere zaak niet waardig gekeurd te worden, met ietwat meer toegenegenheid in overweging genomen te zijn? Doch ter zake! „De Europeanen zouden in dat warme klimaat niet kunnen werken — die arme menschen worden daar ginder naar de slachtbank gevoerd," zegt men.

Nu wenschen wij aan ieder redelijk mensch, die met onze koloniën volkomen bekend is, te vragen: Op welke andere wijze zijn wij in het bezit van die Kolonie gekomen, dan door koloniseeren met Europeanen?

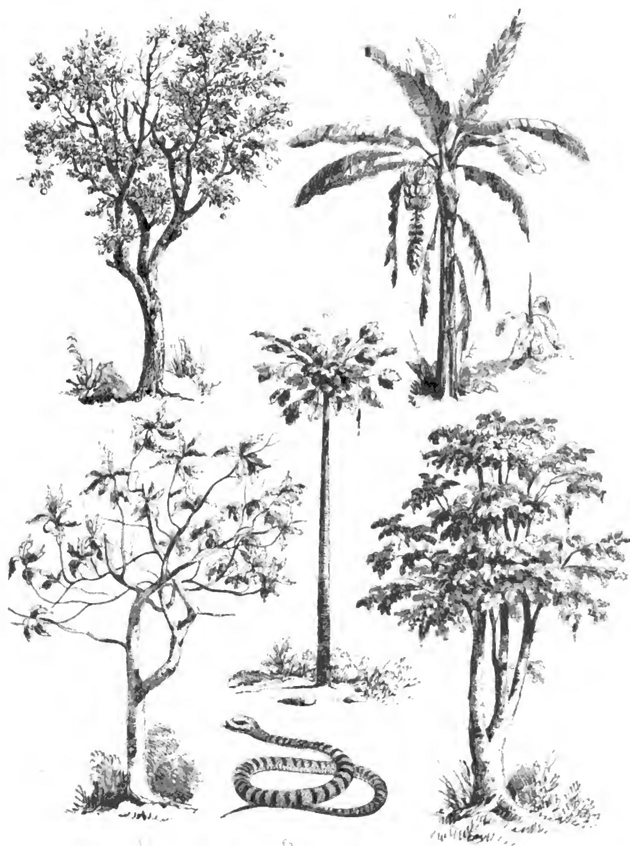
Door wie is die volkplanting Suriname gesticht?

Waren de volkplanters, die met Lord PARHAM in het jaar 1662 de kolonisatie dier gewesten aanvingen, geene Europeanen?

En hebben de Engelschen het in den tijd van vier à vijf jaren niet zóó ver gebracht, dat zij reeds veertig of vijftig kleine suikerplantages aangelegd hadden?

---

[1]) Mais il y a si peu de gens, qui examinent! Il y en a tant d'un côté qui tranchent sans connaissance de cause, et tant de l'autre, qui décident si volontiers sur parole, qu'il ne faut pas s'étonner de la manière, dont on juge dans le monde. VILLERS



Zonden dan de stralen der middagzon in den tijd van Lord PARHAM niet denzelfden graad van hitte gehad hebben als in onze dagen, terwijl het ontegenzeglijk is, dat het klimaat toenmaals vrij wat ongezonder was, dan in onzen leeftijd? Of zou men ook somtijds gelieven te beweren, dat de tegenwoordige Europeanen van een ander allooi zijn; zou dat problema niet moeijelijk zijn op te lossen?

Destijds was alles natuurlijk volkomen wildernis; nooit was de grond aan de opene lucht blootgesteld geweest; geen zonnestraal kon door het dichtgegroeide bosch dringen, zoodat, wanneer de grond van houtgewas was ontdaan, de daarin gesmoorde zwamp- of moerasdampen zich oplosten en allergevaarlijkst voor het leven der menschen werden; — ook wilde men vroeger beweren, dat eene vrije bevolking van blanken bezwaarlijk met slaven zou te vereenigen zijn.

Misschien was daarvoor wel eenige grond aanwezig: doch die is thans ook vervallen en kon ook al geen bezwaar uitmaken, dat aan eene kolonisatie werkelijk hinderlijk was, terwijl al die tegenspartelingen, die alleen uit vooroordeelen voortspruiten, de zaak, die als bij uitnemendheid belangrijk moet worden beschouwd en door ieder weldenkend vaderlander ter harte dient te worden genomen, niet mogen of kunnen benadeelen.

Intusschen is het een vreemd verschijnsel, dat men nooit hoort reppen van de soldaten, die naar Oost-Indië worden gezonden: zou dat land voor die soort van menschen niet veel meer eene slachtbank zijn?

Doch misschien dat daarin verzachtende omstandigheden gelegen zijn, dat die landskinderen zich voor 't batig slot moeten laten doodschieten. Maar wij staan niet alleen, wanneer wij beweren, dat de Europeanen zeer goed in het tropische klimaat kunnen werken.

Wij zullen den kolonel PERRINON laten spreken. (Zie Revue Coloniale van Mei 1847.)

„Het is gemakkelijk hunnen afkeer te verklaren, door overal de onmogelijkheid te verkondigen, die er voor de blanken bestaat om in de Antilles de zwarten in hunnen arbeid te vervangen, en heel eenvoudig aan de ongezondheid van het klimaat te wijten, wat veeleer aan onkunde en vooroordeel moet worden toegeschreven.

„Evenwel werken elken dag Fransche soldaten in de brandende zon aan de koloniale wegen, terwijl hun gezondheidstoestand veel meer voldoende is, dan die van hunne makkers in de steden.

„Bovendien bestaat op het Zweedsche eiland St. Barthelomey de geheele arbeidende klasse uit eene bevolking van oude Normandiërs, die hunne oorspronkelijke volkstaal en gebruiken behouden hebben."

Maar het ligt volstrekt niet in ons plan, zooals weldra zal blijken, om onze arme landgenooten meer werk te doen verrichten, dan ze wel volbrengen kunnen, en veel minder nog om ze aan de middagzon bloot te stellen; wij willen hen koloniseeren alleen en uitsluitend in hun welbegrepen eigen belang en hun geheel en volkomen de vruchten van hunnen arbeid laten genieten.

Wij hebben alleen het redden van onze behoeftige landgenooten op 't oog, zonder bijoogmerken. Het algemeen belang is er alleen in zóóverre in betrokken, dat men van lieverlede van het onderhoud van armen zal worden ontheven, en alleen voor oude en gebrekkige armen zal te zorgen hebben, die dan overblijven.

Van dat beginsel uitgaande, wordt de keus der plaats, waarheen de kolonisten zich zullen begeven en waar zij zich zullen vestigen, gemakkelijk, omdat men niet noodig zal hebben, hun ongezonde streken ter bewoning aan te wijzen, die voor de zoogenaamde stapelproducten vereischt worden, maar slechts op de gezondste, doch tevens vruchtbaarste plaatsen te letten, die voor de Europeanen geschikt zijn. Werkzaamheden, die hen aan de middagzon blootstellen, zullen nimmer van hen gevergd worden, iets, waaraan trouwens ook geene behoefte bestaat.

„De armen en behoeftigen willen er niet heen, en men kan ze niet dwingen," hoort men ook vrij algemeen aanvoeren.

Berust dat ook op waarheid?

Wij zouden het met de stelligste bewijzen kunnen staven, dat deze bewering geheel bezijden de werkelijkheid is; dat er duizenden zijn, die niets anders verlangen, dan, op welke wijze zulks ook geschieden moge, uit hunne ellende te worden verlost; zelfs ambachtslieden hebben rondborstig verklaard, daartoe volkomen genegen te wezen.

Als het tot 't ergste is gekomen, is iedere verandering eene verbetering.

De afschrik, die bij sommigen bestaat, wordt veroorzaakt door vroegere mislukte ondernemingen, die zoo onhandig en geheel zonder kennis der zaak werden uitgevoerd, — dat eene mislukking onver-

mijdelijk moest wezen — ja reeds was voorzien, dewijl met die pogingen tevens bijzondere inzichten en belangen gepaard gingen, die de droevige uitkomst onvermijdelijk moesten ten gevolge hebben.

Men wil zich alzoo aan onzekerheid en wisselvalligheden niet meer blootstellen; men is daardoor wantrouwend geworden, waartoe de zeer afkeurenswaardige handelingen, die de vroegere onderneming kenmerkten, natuurlijkerwijze aanleiding geven.

Immers zoo schandelijk en onoordeelkundig als er met die laatste kolonisatie-proef is omgesprongen, grenst aan het ongeloofelijke en dat is indertijd breedvoerig aangetoond door Dr. TIJDEMAN, die de gansche toedracht der zaak naauwkeurig heeft beschreven (Zie bijlage A), daartoe in staat gesteld door zijne tegenwoordigheid op de plaats, waar de kolonisten aanlandden en gevestigd moesten worden.

Ook heeft men steeds verzuimd, hun zonder de minste achterhoudendheid de zaak naar waarheid voor te stellen en in hunne taal verstaanbaar te maken, hun een denkbeeld te geven van het land, de plaats en alle omstandigheden, en hun te doen gevoelen hoe de vork in den steel zit.

Wij hebben daar honderde malen de proef van genomen, door hun zoowel het vóór als het tegen te doen kennen, en steeds is daar het gevolg van geweest, dat men uit eigen beweging van ganscher harte tot eene landverhuizing overhelde.

Wij bedoelen hiermede geene bedelaars, dronkaards, etc., neen! vlijtige menschen, matige en bekwame handwerkslieden, boeren, arbeiders, enz.

En kan dan aan den uitslag worden getwijfeld, wanneer ze vertrouwen stellen in hem, die hun eerlijk de voordeelen aantoont, die er aan verbonden zijn?

Hiertoe kan niet weinig bijdragen het adres van vier kolonisten aan de Tweede Kamer (zie bijlage B.) waaruit ook tevens blijkt, hoe gruwelijk met die volkplanters is omgesprongen, en of zulke nadeelen, zulke diep afkeurenswaardige handelwijzen de beste zaak niet moeten doen in duigen vallen (zie ook bijlage C); en men oordeele zelf!

Hoe zou men toch kunnen aarzelen te gelooven, dat zulk eene verbetering in hunnen ellendigen toestand door de eerlijke armen niet met hand en tand zal worden aangegrepen?

Is het niet van algemeene bekendheid, hoe bijv. een timmermansknecht met vrouw en twee kinderen, zooals er duizenden gevonden worden, des zomers plus minus *f* 8 's weeks verdient, des winters *f* 3 à *f* 5 verkrijgt, wanneer er werk is, dat in dit koude jaargetijde doorgaans ontbreekt?

Zoude dus die ambachtsman noodig hebben het lang in bedenking te nemen, zulk een erbarmelijken toestand voor eene vijftigmaal betere positie te verwisselen? hij, die 's winters, *als hij werk heeft*, al zijne verdiensten aan vuur, licht en huishuur uitgeeft, waaraan hij ginds geene behoefte heeft, — en zich verheugt, als hij zijne vrouw en kinderen bij de aardappelen, die meestentijds hun eenig voedsel zijn, een beetje vet kan toevoegen?

En hoe dikwijls gebeurt het niet, dat hij verhinderd wordt te werken door gebrek aan gereedschappen, waarvan hij zich niet kan voorzien, zonder nog te spreken van ongesteldheid? Zou zoo'n man het lang in overweging houden, de gelegenheid aan te grijpen, die hem uit zoo'n helschen toestand verloste, en eene plaats of een land boven het zijne te verkiezen, dat, als er dan toch gebrek moet geleden worden, honderdmalen minder dat doet gevoelen en meer tot het verzachten daarvan geschikt is dan het onze, en alzoo de voorkeur verdient?

Maar ginds is men daarvoor in alle opzichten behoed, door slechts eenige weinige uren per dag goed te arbeiden.

Doch is het wel noodig breedvoeriger te onderzoeken, of er genegenheid tot landverhuizing aanwezig is?

Het blijkt duidelijk, dat de dispositie bestaat, en tot op het huidige oogenblik niet is weggenomen.

Wanneer wij toch zien, dat er zich dezer dagen 150 landverhuizers, tot onze landgenooten behoorende, naar Noord-Amerika (*New-York*) hebben ingescheept, zou het dan niet mogen worden verwacht, dat, als die menschen goed waren ingelicht, en met den toestand van *Suriname* waren bekend geweest, zij voorzeker de voorkeur zouden hebben gegeven aan onze eigene kolonie, het zekere op eigen bodem, boven het onzekere en wisselvallige, waaraan zij zich op vreemd terrein gaan blootstellen?

Maar . . . . O! wil men met die schepsels speculeeren, wil men ze niet voor *zich zelven alleen* laten werken, wil men ze voor derden productief maken, ze van den eenen poel in den anderen werpen, er eene menschen-trafiek van maken?





Neen, dat mag en moet het plan niet zijn, dat zou eene monstrueuse misleiding wezen, en men late ze dan in Gods naam liever hier door de ellende verzwelgen!

Neen, het doel is en moet geen ander zijn, dan om aan hen de vruchten van hunnen arbeid te laten genieten; al de benoodigdheden, die zij daartoe behoeven, wanneer zij die zelven niet bezitten, moeten hun daartoe worden verschaft, waarvoor zij moeten worden gecrediteerd, tot zoolang zij in staat zijn, de voorgeschoten som terug te betalen; ze moeten zooveel akkers grond in eigendom ontvangen als ze kans zien te bearbeiden, en de opbrengst worde hun eigendom, waarover zij vrije beschikking moeten hebben. Spoedig zal men van den overvloedigen oogst pluimgedierte, zwijnen, enz. enz. kunnen kweeken, en dra zal men in zijne gansche behoefte kunnen voorzien, door het overtollige te verkoopen of te verruilen.

Heeft men het eenmaal zoover gebracht en is men geacclimateerd, dan kan hij, die lust en tijd heeft, zich op de katoen-, cacao-cultuur, enz. toeleggen, of waarin hij het meest voordeel ziet, terwijl er dan tevens een begin kan gemaakt worden met de restitutie van 't bedrag aan uitrusting enz., hem voorgeschoten.

En nu willen we vragen: „waar...... waar bestaat daartoe de gelegenheid? toch wel niet in ons land kan men iederen armen drommel eenige morgen land ter zijner vrije beschikking stellen?

Waar kan men naar hartelust visschen, jagen, alle soort van wild schieten en zich vrij en ongehinderd uit het onuitputtelijk bosch van brandhout voorzien?

Die gelegenheid is niet alleen in ons land maar in geheel Europa nergens te vinden, en iedere proef, die daarvan genomen wordt, moet ontegensprekelijk schipbreuk lijden, en het moet hem, die eene kolonisatie in de droogmakerij heeft beproefd, na de kennisneming van *ons* kolonisatieplan, niet moeijelijk vallen de overtuiging te krijgen, dat ressources, die wij in Suriname in overvloed bezitten, volslagen in de Meer en overal elders ontbreken, waarom men hier te lande geene kolonisatie behoeft te beproeven, zooals dan ook stichtingen als Frederiksoord, enz. dit volkomen bevestigen.

Dit brengt te vele behoeften mede, en wanneer men alleen op den landbouw steunt, dan verliest men des winters wat men des zomers gewonnen heeft.

Het is ons vreemd voorgekomen, dat een zeer waardig man het mislukt proefje in de Meer tot maatstaf heeft kunnen nemen, en zich niet eens heeft verwaardigd te onderzoeken, of ons plan somtijds ook van een anderen aard was [1]).

Doch neen! de hooggevierde man was een beschermer bij uitnemendheid van het zendelinggenootschap, en meende, dat het niet van zijne bevoegdheid was, zich met kolonisatie af te geven; het gold toch hier onze arme landgenooten eveneens, en zijn rijken invloed daaraan te verspillen, kon misschien op het zendelinggenootschap van nadeeligen invloed zijn.

Maar alweder genoeg; want wij willen niet beproeven of wij ook de geschiktheid bezitten tot bekeeren: ik geloof een slecht zendeling te zijn.

Bref —, ons plan van kolonisatie berust op de navolgende beginselen:

Wij willen onze arme landgenooten uit hunne ellende redden en ze naar Suriname overbrengen, wanneer de plek, daartoe gekozen, in gereedheid zal zijn gebracht om hen behoorlijk te ontvangen, en zullen een ieder, die zich daartoe aanmeldt, de hulp en bescherming verleenen, die hij zal behoeven.

Dat is de moreele zijde; de geoorloofde materiëele, die er meê in verband staat, is dit dat men zich spoedig van de overvloedige bevolking zal ontslagen zien, waarin de hoofdoorzaak van het propageeren der armoede gelegen is; waaruit echter nog eene weldaad voortvloeit, die men aan *Nederlandsch Guiana* bewijst, namelijk dat men het voorziet van de bevolking, waaraan het behoefte heeft, om den rijken bodem productief te maken en eene algemeene welvaart te verspreiden.

Valt in de meeste zaken, en vooral in eene zoo belangrijke onderneming, het begin moeijelijk, de onderhavige zaak maakt daarop vooral geene uitzondering.

Wanneer echter de eerste 500 kolonisten gevestigd zijn, is de grootste moeijelijkheid overwonnen; omdat het zou kunnen gevorderd worden, dat de eerste volkplanters, zooveel in hun vermogen is, bijdragen en behulpzaam zijn tot het vestigen van nieuwe kolonisten.

---

[1]) Rien n'est plus honteux que de faire marcher l'assertion et la décision avant la perception et la connaissance. CICERON

De allereerste behoefte bestaat daarin om eene geschikte plaats te vinden, waar de eerste volkplanters zich zouden moeten vestigen, en wij kunnen ons zeer goed daaromtrent met de beschouwingen van den Heer A. COUPYN vereenigen. (zie bijlage D.)

Wanneer die plaats eenmaal was aangewezen, zou zij in alle opzichten goed behooren te worden ingericht en van woonplaatsen en drinkwater voorzien te zijn, om als verblijf voor Europeanen te kunnen dienen.

Er zouden ook aanplantingen van koorn en aardvruchten moeten plaats vinden, om voor de aankomende kolonisten tot voeding te verstrekken.

Dit zou echter alleen voor de eerstaankomenden vereischt worden; in 't vervolg zou die taak aan de Kolonisten, die reeds gevestigd zouden zijn, kunnen worden opgedragen.

Was men daarmede gereed, dan is het natuurlijk gevolg, dat zij, die zich tot landverhuizing aanmeldden, geheel of gedeeltelijk aan uitrusting en vracht voor overtocht zouden moeten geholpen worden en voor die voorschotten gecrediteerd, om, zoodra zij daartoe zouden in staat zijn, die te restitueeren.

Men zou gerustelijk kunnen aannemen, dat men van die voorschotten een zeer groot deel binnen den loop van een paar jaren zou kunnen terugontvangen.

Hiertoe wordt een of ander beambte voor administratief toezicht vereischt.

Men bedenke echter wel, dat, al mocht een gering gedeelte door eene of andere omstandigheid niet terecht komen, het bestuur, waaraan de kolonist debet is, voor altijd in 't vervolg van een arm lid in de Maatschappij zou zijn ontslagen, door hem voor eene betrekkelijk geringe bijdrage ginds een duurzaam levensonderhoud te hebben verschaft.

Het zou in 't belang der zaak eene onvermijdelijke noodzakelijkheid worden, dat de gemeentebesturen met elkander daartoe in verstandhouding werden gebracht, terwijl het van zelf spreekt, dat het Gouvernement daarbij vooral niet mag vergeten worden, en het met allen grond mag worden verwacht, dat de bijdragen van die zijde niet gering zullen wezen: en zoo zoude eene zamenwerking van Regeering en Gemeentebesturen eene kolonisatie kunnen tot stand brengen, die, zoo moreel als materiëel, met de beste inrichting op dat gebied niet alleen zou kunnen wedijveren, maar die verreweg overtreffen.

Of zou het voortreffelijke kunnen worden betwist van eene onderneming, die onze behoeftige landskinderen in welvarende burgers zou herscheppen, en die tevens van groot nut zou zijn voor de algemeene belangen, zonder nog er van te willen gewagen, dat wij daardoor eene dure verpligting zouden vervullen, waarvan wij ons tegenover onszelven, tegenover onze evenmenschen en tegenover de Maatschappij hebben te kwijten?

Wij beweren met alle bescheidenheid, dat zulk eene kolonisatie het eenige radicale middel is tot genezing van onze Maatschappij en tot hare redding uit haren erbarmelijken toestand; dat het pauperisme daardoor zal ophouden, en dat onze rijke kolonie Suriname, die alleen door bevolking en industriëele ondernemingen kan ontwikkeld worden, daardoor tot eene welvaart zal stijgen, die de stoutste verwachting zal overtreffen.

Ik wenschte toch te vragen, of het niet goed zou zijn, ons aan het voorbeeld van Engeland te spiegelen?

Wat zou er van dat land geworden zijn, indien er geen débouché voor zijne overbevolking naar zijne koloniën ware gevonden, en hoevele duizenden hebben aan die verstandige landverhuizingen naar eigen kolonies hunne welvaart niet te danken, terwijl het moederland van zijne overzeesche bezittingen ter dege profiteert?

En hoeveel kostbaarder is dat koloniseeren niet in Oost-Indië! Hoe handelt Frankrijk met zijn Algiers?

Het Gouvernement zou eindelijk ook leeren begrijpen, dat het kapitaal, dat jaarlijks als subsidie aan inlandsche koloniën in een bodemloos vat wordt geworpen en geheel doelloos verloren gaat, dat met datzelfde kapitaal, 't welk ieder jaar wordt weggeworpen, al die inlandsche kolonisten naar Suriname zouden kunnen worden overgevoerd.

En wanneer aldaar het terrein in gereedheid was gebracht, dat voor de volkplanters geschikt bevonden wordt, zouden dan de onkosten van transport, van het bouwen van woningen, het maken van regenbakken en waterputten, alsmede van het aanplanten van levensmiddelen, misschien niet met dezelfde som van een jaar subsidie kunnen bestreden worden, terwijl die verplaatsing met de hoogst gewichtige





omstandigheid gepaard gaat, dat die kolonisten, daar eenmaal gevestigd, de subsidie voor het vervolg zouden kunnen ontberen en hun lot onnoemelijk zouden verbeterd zien.

Het kapitaal, dat jaarlijks als tegemoetkoming wordt gegeven, zou toereikend zijn om plus minus een paar honderd landgenooten in Guiana te koloniseeren en ze gelukkig te maken.

Wanneer wij alzoo hebben gezien, dat het Gouvernement zoovele jaren reeds aan die doellooze instellingen zulk eene enorme ondersteuning heeft verleend, kan het dan nog betwijfeld worden, dat het, door eene kolonisatie van landskinderen in Suriname te ondersteunen, met al zijn vermogen eene onderneming behulpzaam zou wezen, waaraan zoovele heilzame, nuttige moreele en materiëele belangen verbonden zijn?

Neen, er kan niet aan getwijfeld worden, wij zijn er zeker van, dat 't Gouvernement niet alleen alles, wat in zijne macht is, zal bijdragen, maar er tevens zijne volkomene adhaesie aan zal schenken, zooals trouwens het eigenaardige der zaak daartoe aanleiding geeft.

Ofschoon de bijlagen van bevoegde autoriteiten ten duidelijkste aantoonen waaraan het mislukken der kolonisatie in Suriname, nu ruim twintig jaren geleden, moet worden toegeschreven, en waarom zij onvermijdelijk als een natuurlijk gevolg mislukken moest; iets, waaraan iedere onderneming, van wat aard ook, is blootgesteld, die met een volslagen gebrek aan kennis van zaken wordt uitgevoerd door personen, die onvatbaar zijn voor iedere welmeenende terechtwijzing, meenen wij daarbij nog te moeten voegen omstandigheden, die niet algemeen bekend zijn, en die voorzeker wel de aanleidende oorzaak hebben kunnen zijn, die zoo dikwerf, doch zeer verkeerd, aan het klimaat wordt toegeschreven, namelijk: dat de mislukking van die kolonisatie alléén in de overmoedige waanwijsheid en onberadenheid der uitvoerders van het plan gelegen is.

Het plan voor die kolonisatie dan is opgerezen in de gedachten van den Baron SLOET TOT OLDHUIS, indertijd lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, en eene memorie ter dier zake werd door hem aangeboden aan den toenmaligen Minister van Koloniën J. C. BAUD. Deze besloot tot de uitvoering.

Zoover ging alles goed; maar nu kwam „le revers de la médaille", want, onvatbaar voor eenigen raad, onbekwaam om de gevolgen te voorzien, of er zich weinig om bekreunende, of liever, hoedanig de gevolgen ook waren, zeker van zijn verheven standpunt en het voortreffelijke aspect van onfeilbaarheid op koloniaal gebied, kon het hem niet ongemakkelijk vallen, tegenover een heir van leeken alles goed te maken, en zoo vertrouwde die staatsman het toezicht en het opperbestuur dier belangrijke onderneming aan drie Geldersche predikanten.

Zeer fatsoenlijke, brave, deftige, Christelijke, kostelijk welmeenende lieden; — maar onbekend met het land hunner nieuwe bestemming en dezelfde denkbeelden, of geene denkbeelden, daarover koesterende, als iedereen of althans als de meesten, die er nooit geweest zijn.

Het ontbrak den Minister toen aan geene raadslieden; van alle zijden werd hij gewaarschuwd tegen de mogelijke gevolgen der geringe wetenschap van hen, die het bevel te voeren hadden.

Wij zelven hebben tot die raadslieden behoord en ons geheel belangeloos voor deze zaak ter dispositie gesteld; doch evenwel te vergeefs!

Maar nu het voornaamste.

De zaak werd met spoed ten uitvoer gebracht, juist in het gelukkige jaar 1845, — of volgens anderen in het ongelukkige jaar — toen de Amsterdamsche handelshuizen hunne adressen aan de Staten-Generaal indienden over de veronachtzaming, den achteruitgang en de verwaarloozing der West-Indische bezittingen, onder het autocratische stelsel van den toenmaligen Minister.

In welke handen die staatsdienaar toen gevallen is, of wie hem de argumenten leverde, waarmede hij den dreigenden aanval der Amsterdamsche handelshuizen, met den Heer G. C. BOSCH REITZ aan het hoofd, bestreed, zullen we niet onderzoeken.

Zooveel is echter zeker, dat aan een algemeen bekenden Cargadoor het uitvoeren der expeditie van de arme Geldersche boertjes ten deel is gevallen; vracht, transport, uitrusting voor plus minus vierhonderd zielen — geene verwerpelijke stof om daarmede eene Amsterdamsche handelsrekening „voor het land" op te maken! waarvan dan ook vermoedelijk en billijkerwijze werd geprofiteerd; en al wist men, dat een en ander als compensatie voor de geleverde argumenten had moeten dienen, men zou het niet mogen zeggen: de arme zielen gelukkig waren geene negers, anders zou de grief natuurlijk nog grooter geweest zijn.

Hoe er voor die arme schepsels is gezorgd, hoe ze, opeengepakt op één schip, zijn vervoerd, en in welken staat zij dan ook ter plaatse hunner bestemming zijn gekomen, zal wel voldoende in de bijlage A gevonden worden.

Waarom, denkt men, dat dit zóó en niet anders werd aangelegd?

Met voorbedachten rade om de boertjes te smoren of om hen door ongemakken te pijnigen en hun eenen voorsmaak te geven van de verschrikkelijke ellende, die hun te wachten stond?

Neen! Dit was het waarachtig niet!

De betaling bleef toch dezelfde, met weinig of met meerdere schepen, maar, al ware dit niet het geval geweest, dan zou de menschelijkheid toch dringend eene tegenovergestelde behandeling gevorderd hebben.

Doch een bepaald antwoord op de gedane vraag zou ons te ver afleiden.

Aan de Amsterdamsche Beurs, en wel bepaaldelijk aan de Surinaamsche reederijen van dien tijd, zou de beantwoording van die vraag niet moeijelijk vallen.

Tot overmaat van ramp was bij de aankomst der kolonisten in Suriname nog niets gereed, waren de gebouwen onvoltooid, en wat reeds voltooid was, zóó slecht geplaatst, dat onder anderen de waterplanten tot zes voeten hoog tusschen de planken van de bevloering in de kamers tegen den wand waren opgegroeid, enz.

Aan wien lag nu van dat alles de schuld?

Aan Suriname? Geheel aan den toenmaligen Gouverneur? Dat is niet mogelijk: betrekkelijk heeft hij daartoe bijgedragen. Men beslisse:

De gansche onderneming was beraamd en de uitvoering bevolen, zonder dat in Suriname kennis werd gedragen van de wijze van betaling, zonder opgave van de kas, waaruit de fondsen zouden worden getrokken.

Het gevolg daarvan was, dat de Surinaamsche bewindslieden, misschien vreezende, dat de koloniale kas, buitendien reeds zoo uitgeput, ook door uitgaven, elders meermalen onder het opschrift van „geldverspilling" vermeld, nog wederom deze kosten zou moeten dekken, als het ware met looden schoenen en meer dan aarzelende tot maatregelen van dien aard overgingen, ter voorbereiding eener kolonisatie.

Een enkele regel schrifts uit het toenmalig „Glazenhuis" had alle rampen ten deze misschien kunnen voorkomen.

En als men nu dat alles: zooveel onkunde, verwarring, gezwendel, geknoei — spelen met 's menschen leven — onpartijdig in overweging neemt, kan er dan nog iemand gevonden worden, die durft volhouden, dat de mislukking aan het *klimaat van de lucht* — hier werkelijk geen pleonasme — moet worden toegeschreven?

De Minister spreekt wel in zijne redevoering van 18 Augustus 1847 van eene ongewone gezondheid in de *gansche* Kolonie, maar het kind moet eenen naam hebben, en het schijnt, dat de ziektetoestand zich slechts tot Paramaribo heeft bepaald en zich niet heeft verspreid over de gansche kolonie en tot aan de rivier Saramacca, waar de kolonisten zijn aangeland; die stroom is toch waarlijk zoo nabij Paramaribo niet gelegen, om er zoo onmiddellijk den invloed van te gevoelen, en dat beweren moet dus als een dekmantel worden beschouwd voor de legio verkeerde en onverantwoordelijke handelwijzen, waaraan men zich heeft schuldig gemaakt.

Trouwens het blijkt volkomen uit de verregaande onreinheid, verkeerde voeding en volslagen zorgeloosheid, waaraan de kolonisten gedurende hunnen overtocht aan boord zijn blootgesteld geweest, dat zij eene besmettende ziektestof met zich voerden, die zoo contagieus was, dat Dr. TIJDEMAN het hoog noodig achtte, de gezonden van de zieken af te zonderen. (Zie bijlage A.)

En nu kan de Minister zich veroorloven de meerdere sterfgevallen, die juist in het jaar der aankomst van de kolonisten, doch bepaaldelijk in de stad Paramaribo hebben plaats gehad, maar „niet over het gansche land", zooals de Minister voorgeeft, als motief te bezigen om de sterfte der kolonisten te verantwoorden — maar wij durven met veel meer, enorm veel meer grond staande houden, dat het omgekeerde heeft plaats gehad.

En zoo het er niet stellig voor mag gehouden worden, dan is het toch veel meer dan waarschijnlijk, dat de epidemische ziektestof, die de kolonisten in de kolonie hebben gebracht, door de schepen, die hen hebben overgevoerd en zich daarna naar Paramaribo hebben begeven, is verspreid geworden.



Inderdaad, na de lezing van Bijlage A moet het zóó worden beschouwd.

De gansche behandeling der onderneming dient om de hemelhooge opeenstapeling van brutale eigenaardigheden van het koloniale dictatorschap te vermeerderen, waar het leven en de welvaart van den medemensch aan zelfzucht en onbekwaamheid steeds straffeloos worden opgeofferd.

Wij refereeren ons daaromtrent verder aan Bijlage E.

Men zou zich schromelijk vergissen, wanneer men dit kolonisatiestelsel met dat van den Heer P. VAN VLISSINGEN — hoe uitmuntend anders — zoo met betrekking tot het Gouvernement, als in de keus van het land, wilde verwarren; zoo ongaarne als het Bestuur eene kolonisatie in Oost-Indië ziet, iets, waarvoor misschien, ja zeker, wel gegronde staatkundige redenen aanwezig zijn, zoo volgaarne zou het eene volkplanting in West-Indië verlangen.

Hoe er die staatkunde uitziet, dat doet er niet toe, en het is hier de plaats niet, om die te onderzoeken; maar het moet toch zeer onstaatkundig genoemd worden, als iemand in zijn huis iets uitvoert, dat niet pluis is, en hij neemt dan inwoners op, die hem hinderen, of waarvan hij te vreezen heeft, dat zij hem in de kaart zullen kijken.

Wij hebben steeds het uitgebreide kolonisatieplan van den Heer VAN VLISSINGEN volkomen toegejuicht, en vooral met betrekking tot het uitzicht op eene betere toekomst, welke daardoor aan onze *arme* landgenooten zoude kunnen te beurt vallen.

Wij hebben het plan van dien Heer wat de theorie betreft grootendeels voortreffelijk genoemd, doch kunnen niet ontveinzen, dat wij geen groot vertrouwen hadden in het met eenig goed gevolg in practijk brengen van die theorie, ja wij zijn zoover gegaan, dat we ons eenigermate hebben verheugd, dat de onderneming, hoe grootsch en voortreffelijk ook op het papier, is afgesprongen; waarbij het belang van den Heer VAN VLISSINGEN niet weinig in aanmerking kwam, daar wij niet konden gelooven, dat ZE. daarbij eer zoude kunnen behalen, terwijl wij het tevens innig bejammeren, dat zooveel moeite en inspanning verloren is gegaan, die, naar ons bescheiden oordeel, beter aan het Westen dan aan het Oosten zou besteed zijn geweest, tenzij de oude voorliefde ten aanzien van Oost-Indië eene soort van invloed uitoefende, of dat West-Indië aan ZEd. geheel vreemd ware: zoo iets moet er bestaan hebben, anders wordt het onbegrijpelijk waarom de Heer VAN VLISSINGEN die richting heeft kunnen nemen.

De gronden tot staving onzer zienswijze in al hunne vertakkingen aan te voeren, zou eene uitgebreidheid vorderen, die ons bestek niet gedoogt en waartoe ons de tijd ontbreekt.

Wij zullen ons dus alleen er toe bepalen de hoofdpunten op te geven, die misschien voldoende kunnen geacht worden om klaarblijkelijk aan te toonen het aanmerkelijk verschil, dat er tusschen Oost en West bestaat, dat hier in Nederland nog maar altijd wordt over het hoofd gezien.

De zaak komt hierop neder, *dat men de talrijke ongemakken, hindernissen en belemmeringen, die men in Oost-Indië meerendeels ook van het Gouvernement ontmoet, niet in de verste verte in West-Indië heeft te bestrijden*, zooals dit dan ook reeds voor een groot gedeelte uit dit opstel duidelijk blijkt; alleen de afstand, de mindere afstand maakt reeds een punt uit van zeer groot gewicht.

De vracht van kolonisten, goederen, producten enz. kan gerustelijk op $^2/_3$ minder worden geschat, en dat $^2/_3$ vermindering ontmoet men in de gansche inrichting, in de behoeften der kolonisten zoowel als in het bouwen van woningen, enz. enz. Welke enorme voordeelen vallen ons dus niet in het oog reeds op het eerste abord!

Daar in Guiana is er ook niet de geringste quaestie van, inlandsche volken te zullen ontmoeten.

Het klein getal toch van rondzwervende Indianen, die met lammeren in zachtaardigheid kunnen vergeleken worden, zoo zelfs, dat de zachtzinnigheid hen dan nog niet verlaat, wanneer ze door sterken drank bedwelmd zijn geworden, en ook dan nog de eerbied voor den blanken man hen blijft bezielen, dat klein getal Indianen, zeggen wij, kan toch niet als hindernis voor eene kolonisatie worden aangemerkt. Veeleer immers zou de kennismaking met hen voordeel in plaats van nadeel aanbrengen, want het zijn uitmuntende jagers, visschers, wegwijzers enz. enz.

Alle vrees dat men inlandsche rassen schuw zal maken, vervalt alzoo. Dat is eene letterlijke onmogelijkheid, omdat ze er niet gevonden worden.

Evenmin bestaat in dat gezegend land een Gouvernementskultuurstelsel, zoodat uit den aard der zaak staatkundige invloed vervalt, omdat er geene staatkundige voorzorgen vereischt worden; want hier is geene quaestie van een batig slot. Het tegendeel is waar.

Eene kolonisatie in West-Indië zoude tot de welvaart van de kolonie bijdragen en de subsidie doen verminderen of geheel doen ophouden, die jaarlijks plus minus een millioen bedraagt.

Indien men daar van een drukpersreglement sprak, het zoogenaamde gewrocht der duisternis, niemand zou zulke taal verstaan.

In het kort, het zou moeijelijk vallen, zoo niet onmogelijk, slechts één bezwaar van 't groot getal, dat de uitvoering van zulk eene onderneming in Oost-Indië belemmert, voor West-Indië aan te wijzen.

Men kan daar volkomen vrij en onafhankelijk zich in alle richtingen bewegen zonder de minste stoornis.

En nu willen we gevraagd hebben, of het denkbaar is, dat er iemand kan gevonden worden, die, nadat hij met deze uitstekend belangrijke voordeelen bekend is geworden, nog behoeft te onderzoeken of de keus tusschen West en Oost twijfelachtig kan wezen.

„Maar" zegt men „West-Indië is ongezond."

Wij kunnen dit sophisme, na hetgeen wij zelven ondervonden hebben gedurende een bijna twintigjarig verblijf, hier overwinnend bestrijden.

Nog zijn er voorbeelden van Europeanen, die daar 30 à 40 jaren hebben geleefd, en thans nog, in het bezit van hunne volle gezondheid, zijn gerepatrieerd en zich in het leven bevinden.

Het tegendeel is dus waar.

En wij durven het er voor houden, dat het uniforme klimaat, wat de gezondheid betreft, verkieselijker is dan ons eigen wispelturig luchtgestel, dat dikwijls in den loop van éénen dag van het eene uiterste tot het andere overgaat; „geen seizoen is daarvan uitgezonderd," waaruit dan ook eene menigte ongesteldheden voortkomt, waarvan men in Suriname nooit heeft gehoord, terwijl de sterfte aldaar, in verhouding tot de onze, niet overtroffen wordt en gerustelijk eene vergelijking kan dulden.

Zoo hebben wij een dagblad voor ons liggen van 1855. Daarin lezen wij als volgt:

„Sedert eenigen tijd heerscht te Meppel onder de kinderen eene epidemische ziekte, die eerst bestaan heeft in kroep en griep, later tot den kinkhoest en nu, sedert eenige weken, tot de mazelen overgegaan is; de mazelen breiden zich bij den dag meer uit en nemen niet minder in kwaadaardigheid toe, zoodat daaraan in de laatste dagen vele kinderen zijn overleden.

Het onderwijs op de lagere volksscholen lijdt er zeer door, daar op sommige scholen uit dien hoofde een groot aantal kinderen wordt gemist.

De geheerscht hebbende zenuw-zinkingkoortsen schijnen in de laatste dagen veel verminderd en bijna geheel opgehouden te zijn; terwijl men van cholera, die verleden jaar om dezen tijd in vrij erge mate geheerscht heeft, tot nog toe verschoond blijft."

Ja, daar mankeerde de cholera nog maar aan, om de collectie voltallig te maken.

Indien iets dergelijks of slechts een gedeelte daarvan in Suriname had plaats gehad, zou het aan zijn klimaat, aan de ongezondheid van het land zijn toegeschreven geworden.

Na deze onze bijzondere beschouwing, op eigen ondervinding berustende, te hebben neergeschreven, wordt die volkomen bevestigd door eene statistiek uit Paramaribo van 15 Maart ll., in de nieuwsbladen te vinden; daar lezen wij: van 22 Februarij tot 1 Maart hebben 17 sterfgevallen plaats gehad, waaronder 1 van 72 jaar, 1 van 89, 1 van 86, 1 van 82, 1 van 69, 3 boven de 60. — Van 1 tot 8 Februarij 1 van 90 jaar, 2 van 60, 1 boven de 70 jaar, 4 boven de 50.

Men kan uit die opgaaf zien, dat in Suriname de menschen ook wel oud worden, indien ze maar geregeld leven. Inheemsche epidemische ziekten kent men daar niet, behalve alleen de boäsie of melaatschheid, welke zich onder verscheidene vormen vertoont, doch vooral niet zóó algemeen is, als wel eens wordt opgegeven, terwijl eenigen die ziekte voor besmettelijk, anderen voor niet besmettelijk houden.

Wij durven op goede gronden gerust beweren, dat de boäsie niet contagieus is; mijne ervaring heeft het mij geleerd, en ik zou daarvoor ontegensprekelijke bewijzen kunnen leveren, indien ik daardoor niet te veel van mijn bestek zou moeten afdwalen.

De zoogenaamde Boäsie, (Melaatschheid, Lepra) is niet van Suriname afkomstig, en is er van het eiland Barbadus overgebracht.

De levertering, die in Oost-Indië aan de orde van den dag is, wordt in West-Indië bijna niet aangetroffen.

Inderdaad de ongesteldheden, die wij in Suriname hebben bijgewoond, waren bij de meesten aan eigene schuld te wijten.



Wij zijn er stellig zeker van, dat hij, die daar opgeruimd is, en naar zijn gestel en naar het klimaat zijnen levensregel inricht en veel beweging heeft, zijne gezondheid zoo goed zal kunnen conserveeren, als in eenig land der wereld.

Men spreekt ook van de gele koorts, als eene eigenaardige ziekte van het land.

Wij loochenen ze; zij heeft slechts eenmaal daar zeer tijdelijk geheerscht, en was er aangebracht.

Gedurende ons verblijf van bijna 20 jaren in die kolonie hebben wij nooit het geringste spoor van gele koorts ontdekt. In 1866 heeft de gele koorts zich geopenbaard; van 1 Junij tot het einde van September zijn in het Hospitaal opgenomen 261 lijders, waarvan overleden 42. Volgens opgaaf van den Chef van de geneeskunde (DUMORTIER) bevonden zich op dat tijdstip in het Hospitaal geene gele-koortslijders meer. Kan dit een en ander er aanleiding toe geven, de gele koorts als inheemsch en epidemisch te beschouwen? — Eenigen tijd geleden is men door zoogenaamde moeraskoorts bezocht; welk eene kleur die heeft, weten wij niet: misschien blaauw met een pimpelpaars weerschijntje. Eenige honderden lagen met die koorts in het Hospitaal, waarvan de meesten Militairen en scheepslieden, die zich nog al aan misbruik van sterken drank schuldig maken en zich juist niet aan een onberispelijken levensregel onderwerpen. Opmerkelijk is het intusschen, dat er zelden aan die weinig voorkomende ongesteldheden meer dan plus minus 12 % sterven — een enorm verschil met het getal slachtoffers, door de cholera hier verslonden, waarschijnlijk ten gevolge van het meer gezonde van ons klimaat. Indien het omgekeerde had plaats gehad, onmiddellijk was het ongezonde klimaat van Suriname er van beschuldigd, dat wij toch inderdaad minstens als 70 maal gezonder beschouwen dan het onze, waarop volkomen van toepassing zijn de woorden van ARÉTON: „On passe sa vie entre les maladies et les incommodités."

Cholera is er tot nog toe vreemd. Wij hebben er nooit het flaauwste spoor van ontwaard; enkele verschijnselen hebben er plaats gehad, die voor cholera werden aangezien, doch in de geboorte gesmoord; het klimaat schijnt voor de ontwikkeling van die vreeselijke ramp onvatbaar te zijn.

Alleen de pokken kunnen er soms, als contagieus zijnde, eenige ravage aanrichten, vooral onder de Negers, die er zeer vatbaar voor zijn, omdat men met het inenten bij hen nog ten achteren is gebleven.

Waarheid is het, dat de eene plaats voor de gezondheid, vooral voor pas aangekomen Europeanen, verkieselijker is dan de andere: zooals dat hier almede plaats vindt, bijv. met Zeeland, Gelderland; doch, dewijl men aan geene plek gebonden is, kan men het gezondste en tevens vruchtbaarste oord tot vestiging der kolonisten bezigen.

En eindelijk zal het toch wel niet noodig zijn aan de vruchtbaarheid van dien algemeen bekenden rijken bodem te herinneren en na te gaan, of die ook somtijds eene vergelijking met Oost-Indië kan dulden.

Met de gedurende vele jaren vergaderde kennis, die wij van West-Indië bezitten, durven wij het er gerust voor houden, dat het met het vruchtbaarste land van de geheele aarde kan wedijveren, zoo 't dat niet overtreft.

Doch niet alleen, dat wij het voor het gezegendste land der wereld houden, waar alle denkbare voortbrengselen, die de aardbodem oplevert, kunnen worden gekweekt, wanneer men zich de moeite wil geven de juiste plek te zoeken, die daarvoor geschikt is; de natuur levert er buitendien zonder aanplanting zoovele voortbrengselen op, als men vooral in TEENSTRA's *overzeesche bezittingen* ruim kan vinden opgesomd, als: *Gutta percha*, *Gom-elastiek*, *tonkaboonen*, *vanille*, enz. welke men daar voetstoots in de menigvuldige bosschen aantreft.

De rijkdom in vruchten en hout is eveneens onuitputtelijk.

Vandaar dan ook dat verschillende vruchten van West-Indië naar Oost-Indië zijn overgebracht, zooals de Zuurzak, Sabatielle, pomme de Cithère enz.

En kan de fraaiheid van het land iets bijdragen, om den kolonisten een aangenamen indruk te geven, dan houden wij ons verzekerd, dat Suriname bij geene bekende landstreek zal achterstaan, en men te vergeefs de wedergâ der prachtige rivieren zal zoeken, die het land in alle richtingen doorvloeien; en tot staving van een en ander zijn hier bijgevoegd 99 lithographische afbeeldingen van Suriname, door den Heer BENOIT naar het leven geschetst, die bij uitnemendheid daarin geslaagd is.

Wij mogen niet verzuimen nog op te merken, dat ook niet van alle belang ontbloot is het gemak, dat de korte afstand aanbiedt, om dáár, in West-Indië, eene onderneming te kunnen contrôleeren, iets,

waartoe in Oost-Indië minstens tweemaal zooveel tijd en ruim tweemaal zooveel kosten vereischt worden, door de verre afstanden dier eilanden.

Het euvel, waaraan in 't algemeen de kolonisatie-plannen der Europeanen in de tropische gewesten mank gaan, en waarop ze schipbreuk lijden, bestaat daarin, dat men te veel aan de zoogenaamde stapelproducten denkt en de kolonisten te vroeg daarmede lastig valt; waardoor die schepsels worden afgeschrikt en den moed verliezen, dewijl er iets van hen wordt verwacht en gevergd, waarvoor ze, in de twee eerste jaren althans, volslagen onbekwaam zijn en voor altijd onbekwaam zullen blijven, wanneer er willekeurig over hen wordt beschikt. Bovendien moet dit als zeer onstaatkundig beschouwd worden, zoo moreel als materiëel.

Dwang kan nimmer in het werk worden gesteld, om hen tot eenen arbeid te brengen, waartoe zij niet genegen zijn.

En zij zijn nog niet zoover gevorderd, om te beseffen, dat het hun belang is een of ander voordeelgevend product te bewerken, en dat besef kan ook niet eer worden verkregen, dan na genoegzaam geacclimateerd te zijn om het voordeel te bevroeden, dat er in bestaat om buiten hunnen eigen grond nog elders voor loon werkzaam te zijn.

En dan behoeft men juist niet aan suiker of koffij te denken; er zijn nog een aantal voortbrengselen in Suriname verkrijgbaar met minder moeite, kosten en misschien met veel meer voordeel, terwijl er steeds op moet gelet worden, dat men de kolonisten niet te veel vermoeijend werk late verrichten, vooral in het begin.

Indien wij ons met de Kolonisatie bezighouden, dan is het bijna onvermijdelijk aan onze gevangenissen te denken.

Welk enorm voordeel zou de staat niet genieten, door die gevangenen naar Suriname over te brengen! Het uitvoeren van dien maatregel zou zooveel goeds te weeg brengen, dat het gruwelijk verzuim zou mogen genoemd worden, daaraan geen gevolg te geven.

Wij willen niet eens gewagen van de belangrijke bezuinigingen, die daardoor zouden ontstaan; omdat het ontegensprekelijk kan worden uitgemaakt, dat, nadat die strafkolonie eenmaal gevestigd was, het Gouvernement in zeer korten tijd (plus minus een paar jaren) voor 't vervolg van alle onderhoud ontslagen zou zijn, en alléén de kosten van overvoer zouden overblijven.

Aan de kolonie zou daarmede geen ondienst worden gedaan, omdat de kans aanwezig is, dat de gevangenen, wier straftijd verloopen was, in de kolonie gemakkelijker dan hier een bestaan zouden vinden, wanneer hun eenige akkers grond werden gegeven, om in hunne behoeften te voorzien.

Doch daar wordt met eenigen grond tegen ingebracht, dat de wet niet veroorlooft hen te exporteeren. Daartegen zou weder kunnen worden overgesteld, dat er een klein clausuletje in de wet zou kunnen worden ingelascht, dat die leemte zou aanvullen en recht of verlof geven tot exportatie.

Wij gelooven echter en zijn er zoo goed als zeker van, dat de gevangenen uit eigen beweging tot deportatie zullen overhellen, daar het er toch voor mag gehouden worden, dat ze ginds liever in de opene lucht zullen werken, alwaar hun ook meer vrijheid kan gegeven worden, zooals trouwens de plaats en de omstandigheden dat veel meer dan hier veroorloven.

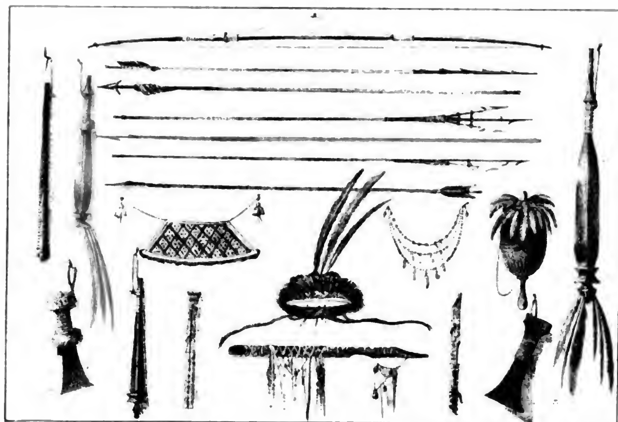
Dat er steeds eene militaire macht als politie noodig is, kan niet worden ontkend; doch is men hier daarvan ontslagen, en zou die ginds misschien niet minder talrijk en kostbaar zijn dan hier?

Wij durven het er toch voor houden, dat van de *tien* gevangenen er zeker *acht* de voorkeur aan zullen geven, naar de kolonie te worden overgebracht en in de vrije lucht landbouwwerk te verrichten, dan hier in eene kooi, tusschen vier witte muren te worden opgesloten en nog meer te verdierlijken.

Bovendien benadeelen de werkzaamheden, die door hen worden verricht, meestal de particuliere arbeiders en industriëelen in onze maatschappij, omdat de eersten natuurlijk veel goedkooper kunnen werken dan de laatsten.

Maar zou het toch niet eens tijd worden, dat het Gouvernement ietwat meer staathuishoudkunde begon te ontwikkelen en zoo maar niet langer gemakshalve (of welken naam verdient het?) zonder om te zien, millioenen verspilde aan subsidiën dáár, waar de middelen aanwezig zijn, die met volkomen zekerheid, wanneer ze in het werk worden gesteld, die subsidiën en het enorm kostbare onderhoud van cellulaire gevangenissen althans zouden verlichten, zoo niet voor altijd doen vervallen, terwijl tevens met dat geld, dat thans inderdaad, naar het ons voorkomt, doelloos wordt aangewend, eene





welvaart zou kunnen worden verspreid, waarvan het algemeen belang en 's Lands kas de rijke vruchten zouden plukken, en waardoor tegenover onze Maatschappij, tegenover de kolonie Suriname en tegenover een overgroot aantal industriëelen een plicht zoude worden vervuld, die zoo langen tijd schromelijk is verzuimd geworden.

Toen wij het Gouvernement daarop hebben attent gemaakt, hebben wij tot antwoord gekregen „dat het Gouvernement zich met geene industriëele ondernemingen inlaat."

Op de vraag echter „welke benaming het O. I. Cultuurstelsel en de staatsspoorwegen verdienen" blijft men het antwoord schuldig.

Maar zou het volstrekt noodig zijn, dat het Gouvernement zich direct met zoo'n kolonisatie bemoeide, ja, zou het niet verkieselijker wezen, dat het alleen aanmoedigde, ondersteunde, beschermde en er ervaren mannen mede belastte?

Thans blijft nog over de kosten te bepalen, die aan eene kolonisatie in de West-Indiën verbonden zijn.

Het gaat voor ons moeijelijk, die kosten naauwkeurig en specifiek te berekenen, omdat wij niet genoegzaam bekend zijn met de prijzen, die voor de uitrusting vereischt worden, waarvan wij de bepaling ons tot nadere gelegenheid wenschen voor te behouden.

Wij hebben niet kunnen besluiten ons met eene provisioneele, globale berekening te behelpen, daar die te veel aan wisselvalligheid is blootgesteld en kan meeloopen of tegenvallen, en naar verhouding van het personeel der kolonisten onderhevig is aan verandering.

Individuën toch maken een groot verschil met familiën; ook is het niet wel mogelijk, de kosten te bepalen voor den aanleg van de plek, waar de kolonisten zich zullen vestigen, die vóór de aankomst der volkplanters dient te worden ingericht, met levensbehoeften beplant en voorzien van waterputten en regenbakken.

De eerste kunnen van Surinaamsch hout worden vervaardigd en de laatste van klipsteenen, die daar overvloedig aanwezig zijn.

De kosten tot het vestigen van de eerste kolonisten zullen het zwaarste zijn, maar ondergaan voor het vervolg eene aanmerkelijke vermindering, omdat de eerste kolonisten zouden moeten belast worden met het aanleggen en beplanten van den grond voor de later aankomenden.

Er zullen ook genoegzaam landverhuizers gevonden worden, die hunne uitrusting zelven kunnen bestrijden en slechts gedeeltelijk eene hulp behoeven, die zich alleen tot een voorschot van de vracht en den overvoer zal bepalen.

Doch voorzeker moet het worden aangenomen, dat de kosten slechts een gedeelte zullen beloopen van het bedrag, dat thans aan zoovele liefdadige inrichtingen, inlandsche koloniën enz. doelloos wordt uitgegeven.

En men moet vooral niet verzuimen in het oog te houden, dat men met zoo'n kolonist voor eens, voor goed en voor altijd heeft afgedaan, daar hij zijne levensbehoeften voor het vervolg ruimschoots kan dekken met de opbrengst van den grond, die hem wordt afgestaan.

Natuurlijk dienen er nog te worden bestreden de kosten voor den aanleg van eenige publieke gebouwen, als school, kerk en hospitaal; die echter zeer voldoende en min kostbaar kunnen worden opgetrokken van Surinaamsch hout.

Het onderhoud van een paar geestelijken, een' dokter en een' schoolmeester zou slechts zeer korten tijd duren, omdat de opbrengst der in cultuur gebrachte gronden in den loop van een paar jaar de kolonisten ruim in staat zou stellen, die uitgaven zelven op zich te nemen.

Iedere kolonist wordt voor alle ten zijnen behoeve gemaakte kosten gecrediteerd, om, zoodra zijne omstandigheden het veroorloven, die voorschotten te restitueeren.

Het aan hem verschafte kan niet als zijn eigendom worden beschouwd, zoolang hij daaraan niet heeft voldaan.

Tot dat einde zou het onvermijdelijk wezen, dat er een administrateur wierd aangesteld, die als burgemeester of opzichter tevens met de politie zou moeten belast worden.

Er wordt eene allerzorgvuldigste surveillance gevorderd met betrekking tot de voeding aan boord gedurende den overtocht; de levensmiddelen zullen hoofdzakelijk moeten bestaan uit meelspijzen, gort, rijst, scheepsbeschuit, erwten, boonen, vleesch of spek; deze vier laatste mogen slechts tweemaal per

week worden opgedischt, tot zoolang men den keerkring is gepasseerd; daarna, en hoe meer men het tropische klimaat nadert, zouden de opvarende kolonisten zich geheel van die te veel voedende spijzen moeten onthouden.

De ondervinding heeft geleerd, dat het zeer onraadzaam, ja gevaarlijk is, met een zwaargevoed en volbloedig lichaam in het tropische gewest aan te landen.

Vet moet zoo schraal mogelijk worden gebruikt; olie verdient verreweg de voorkeur boven boter of reuzel.

Die menschen zijn ook gewoon, zich sober van vet te bedienen; bovendien moet er in de tropische gewesten een zeer schraal gebruik van gemaakt worden.

Die levensregel wordt als het ware door de natuur aldaar voorgeschreven, en deze weldadige moeder te volgen, is het beste middel om gezond te blijven.

Nimmer wordt er een wild dier gevonden, dat van vet is voorzien: zelfs wilde zwijnen zijn zelden meer dan hoogstens met één duim dik spek bedeeld; herten, hazen, konijnen, gevogelte, enz. enz. zijn gevuld en vleezig, maar bijna van vet geheel ontbloot; het moet alzoo voor ongezond worden gehouden, er zich meer van te bedienen, dan hoog noodzakelijk is.

Een eigenaardig verschijnsel, aan het klimaat verbonden, is dat de menschelijke organen, die dáár door de warmte weeker zijn, hunne functiën minder krachtig uitoefenen dan hier, en alzoo niet aan zwaar te verteren voedsel moeten worden onderworpen, waardoor de gezondheid in de weegschaal wordt gesteld.

Wij willen niet ontveinzen, dat er aan de regeling van ons kolonisatie-plan nog wel een en ander ontbreekt, om het voor volledig te kunnen houden, maar wij zijn van meening, dat die leemte daarin zeer gemakkelijk kan aangevuld en hersteld worden, doch zouden het een en ander gaarne willen reserveeren tot na eene wisseling van gedachten met hen, die belang stellen in de zaak, die wij met hart en ziel voorstaan, terwijl het ons voorkomt, dat de kardinale punten duidelijk genoeg uitkomen, om voor ons kolonisatie-plan belangstelling en sympathie in te boezemen aan alle weldenkende vaderlanders.

En mag aan zulk eene belangstelling getwijfeld worden? Wij zien toch met welke kunstmiddelen onze behoeftige landgenooten in het leven moeten gehouden worden, maar wij zien niet, dat het pauperisme vermindert.

Het wordt bestendigd door tijdelijke leeniging en neemt eer toe dan af. Wij herhalen het: van zulke onafdoende, tijdelijke maatregelen kan niets anders verwacht worden.

Wij mogen echter niet voorbijzien de belangstelling en liefde, door velen aan hunnen behoeftigen natuurgenoot betoond, en wij brengen hulde vooral aan degenen, die zich belangeloos daaraan wijden en met die kunstmiddelen op eene uitstekende wijze hebben gewoekerd.

Men heeft met eenen ijver, die boven allen lof verheven is, geroeid met de zwakke riemen, die men bezat.

Toevallig kwam ons in handen: „*Bibliotheek voor het huisgezin*" *vierde aflevering*, 1861. — „*Beelden uit de armenwijken*," *door een oud-diaken*."

Die met talent geschetste beelden, uit eigen ervaring geput, zijn hier bij uitnemendheid van toepassing, en wij kunnen op de kennismaking daarmede bij onze lezers niet genoeg aandringen.

De moeite, de inspanning, het worstelen van dien waardigen man, de middelen, door hem beproefd om die arme landgenooten even boven water te houden, — dat alles grenst aan het ongeloofelijke!

En nadat die man eenige jaren met dat kunst- en vliegwerk had omgesprongen, rees onwillekeurig, toen hij voor zijne zorg werd bedankt, bij hem de vraag op:

„Wat heb ik toch eigenlijk voor mijne armen gedaan?" en zij leidde hem tot de conclusie, dat er met de armen niets is aan te vangen en het in 99 van de 100 gevallen onmogelijk is een arm gezin eene sport hooger te brengen op de maatschappelijke ladder, in dien zin namelijk dat het zichzelf daar staande houdt.

Zeer juist: het is letterlijk onmogelijk! namelijk hier te lande, evenzeer als in geheel Europa!

Zeer terecht merkt de oud-diaken aan: „De ervaring maakt het zeer natuurlijk; de armoede is slechts een gevolg van andere omstandigheden, en of men het gevolg al voor eene poos tijds tegengaat, zoolang men de oorzaak niet wegneemt, heeft men niets gewonnen.





Maar die oorzaak weg te nemen is bijna altijd onmogelijk."

Eene volkomen ontegensprekelijke waarheid; indien men echter het gevoel van die onmogelijkheid verkregen heeft, moet de waarde van het door ons opgegeven middel des te hooger worden geschat, als het eenige doeltreffende om de oorzaak weg te nemen en die arme schepsels weêr als „nieuwe menschen" de maatschappij te doen binnentreden: dat eenige middel is eene kolonisatie in Suriname!

Wij zullen het onophoudelijk herhalen; waar bestaat eene betere, zelfs eene verleidender, aanlokkender gelegenheid daartoe dan in Suriname?

Waar kan men elders ter beschikking van elken behoeftige en van een ieder, die daartoe genegen is, eenige akkers vruchtbaar land stellen, die hem een onbezorgd levensonderhoud verschaffen?

Doch hoe meer men de overtuiging bezit van de waarde, die eene kolonisatie in Suriname heeft, moet ieder rechtschapen vaderlander, die eenen blik in het verledene werpt, pijnlijk worden getroffen, als hij bedenkt, welk standpunt van welvaart onze maatschappij en de kolonie Suriname zouden hebben bereikt, indien de laatste 20 verloopen jaren aan dat heilrijk doel waren besteed geworden, en de voortgang niet door onkunde en gewetenlooze handelingen ware belemmerd.

Zou men dan nog kunnen aarzelen te gelooven, dat, waar eene zoo voortreffelijke gelegenheid bestaat ter uitvoering van ons lang gekoesterd lievelingsplan tot kolonisatie in Suriname, dat wij — met alle bescheidenheid, — als het éénige radicale middel tot genezing van de armoede gerustelijk durven aanbevelen, ten einde langs dien weg de ellende, die in onze maatschappij heerscht, ten eenen male op te heffen en volkomen te overwinnen, — zou men het dan nog mogen betwijfelen, zeg ik, of dit plan algemeen door alle weldenkende vaderlanders zal worden toegejuicht en ondersteund, en of ons tot verwezenlijking daarvan de onontbeerlijke belangstelling zal worden geschonken?

Wat ons betreft, wij blijven meer dan ooit overtuigd, dat eene kolonisatie eene onschatbare weldaad voor het vaderland en de kolonie Suriname zoude zijn.

Wij wenschen oprechtelijk, dat die kolonie nog eenmaal de plaats moge bekleeden, waarop de rijkdom harer plantengroei en haar klimaat haar recht geven.

Wij zien geen ander middel, om haar die plaats te verschaffen, dan kolonisatie. De vorderingen der nijverheid zijn onafscheidelijk verbonden met die der vrijheid; die aloude waarheid kan geen lengen worden; verre van daar! Deze beide beginselen van algemeene welvaart zijn zoo naauw te zamen verbonden, dat het eene niet kan voortgaan, zonder het andere in zijne beweging mede te sleepen.

Nergens elders wordt die volmaakte vrijheid gevonden, die door niets wordt belemmerd, om naar hartelust elke industriëele onderneming uit te voeren, waartoe de rijkdom van den bodem overvloedig gelegenheid geeft en onuitputtelijke bronnen bezit; de ontwikkeling van al die schatten wordt alleen verhinderd door gebrek aan handen en aan werkkracht.

In de kolonisatie alléén kan het vermogen worden gevonden, om de onschatbare voortbrengselen van dit gezegend gewest te ontginnen en het weder in een bloeijend oord te herscheppen, zoodat het even rijke vruchten zal schenken, als het weleer de baten afwierp, waaraan de prachtige paleizen, die de Heeren- en Keizersgrachten te Amsterdam versieren, hunne wording te danken hebben.

Volgaarne maken wij de woorden van Mr. C. P. VLIER, voorkomende in eene in de Maatschappij tot nut van het algemeen te Paramaribo gehouden verhandeling, tot de onze, als hij zegt:

„Een mijner geliefkoosde wenschen blijft altijd die, om een deel van deze rijke gronden dienstbaar te maken aan blanke bevolkers uit de talrijke klasse der armoedige ingezetenen van ons vaderland."

Ruim een jaar geleden waren wij reeds met ons manuscript gereed, en meenden hier ons werk te hebben geëindigd.... De teleurstelling echter, door ons in den aanvang ondervonden bij onze pogingen tot het erlangen van een genoegzaam aantal inteekenaren, heeft de uitgave vertraagd. Doch, evenals overal elders, gold ook hier het spreekwoord: „tout est pour le mieux." Immers nu wij nog eenigen tijd beschikbaar hebben, terwijl ons manuscript wordt gedrukt, maken wij ons dien ten nutte, door aan ons werk nog enkele denkbeelden, beschouwingen, enz. toe te voegen, geput uit stukken van anderen, die ons eerst nu zijn in handen gekomen, en waarvan het ons zeker veel leed zou hebben gedaan, als wij ze ongebruikt hadden moeten laten liggen.

Het is zeer mogelijk, dat wij somtijds in eene of andere herhaling vervallen; daarvoor vragen we

a priori verschooning, op grond dat ons herinneringsvermogen, dat ons reeds bijna drie vierden eener eeuw getrouw heeft gediend, ons thans somtijds wel eens parten begint te spelen.

Wanneer men nu kennis heeft genomen van onze mededeelingen, die zonder de geringste uitzondering op werkelijkheid zijn gegrond, en waaromtrent wij gerustelijk alle tegenspraak durven afwachten, terwijl wij zelfs een ieder uitnoodigen de waarheid er van te betwisten, moet het dan niet de hoogst denkbare verbazing wekken, dat, wanneer wij op een betrekkelijk korten afstand eene zoo onuitputtelijk rijke bron bezitten, die kan worden dienstbaar gemaakt aan de algemeene welvaart, wanneer wij aan de overzijde van den Oceaan een land beschikbaar hebben, waar zestig (60) millioen menschen in welvaart kunnen leven, dat wij dan nog onze landskinderen hier in den rampzaligsten toestand laten verkeeren en met de meeste koelbloedigheid hen tegen de vreeselijkste ellende laten worstelen, alsof er geen kruid voor gewassen ware? Het is een zoo opvallend, zoo zonderling schouwspel, dat men inderdaad over bovennatuurlijke zintuigen zou moeten beschikken, om het bestaan van een zoo rampzaligen toestand te kunnen verklaren.

„Il y a dans le monde" zegt Montaigne „deux morales, celle des livres et celle des faits, — celle qui s'enseigne, et celle qui se pratique." — Zou men dat ook niet op onze wetenschap kunnen toepassen? Bestaan er niet in elk vak van wetenschap mannen, die haar in praktijk brengen, en mannen, die haar kennen en onderwijzen?

Men hoort steeds van staathuishoudkunde gewagen; wij bezitten uitstekende geleerden in dat vak. Maar als wij nu eens eenen onbevangen blik werpen op onzen maatschappelijken toestand, mag het er dan niet voor worden gehouden, dat die voortreffelijke wetenschap schandelijk wordt veronachtzaamd, ja bespot op eene wijze, waarvan moeijelijk een tweede voorbeeld zou kunnen worden aangetoond?

Er zijn zoovele staten in Europa, die er den hemel voor zouden danken, als zij met zulk eenen schat waren gezegend en voor hunne bevolking een zoo heilrijk débouché hadden, dat, stond het ter hunner beschikking, voorzeker zou worden dienstbaar gemaakt aan het algemeen welzijn en de heerlijkste uitkomsten zou opleveren. Om dit te bevroeden, is waarlijk zoo'n overgroote mate van wetenschap niet noodig.

Welk nut wordt er in Gods naam van de staathuishoudkunde getrokken, wanneer zij niet aan het algemeen belang wordt gewijd? Het ziet er in dat opzicht in ons land zoo vreemd uit, dat, als men niet wist, dat er werkelijk beroemde geleerden in dat vak bestonden, en men nam de schrale toepassing daarvan op onze maatschappij tot grondslag, men geneigd zou zijn te denken, dat de naam *staathuishoudkunde* slechts voor de luxe werd gebezigd en behoorde tot eene cathegorie van namen, als daar zijn: liberaal, conservatief, radicaal, modern, orthodox, antirevolutionnair, conciliant, philanthroop, enz. enz. enz.

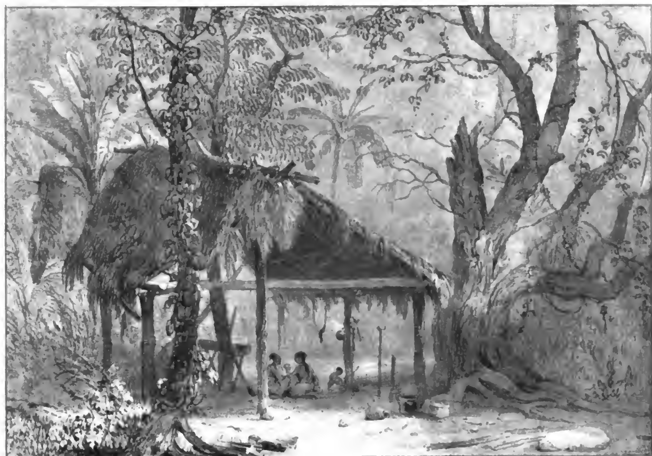
Indien toch de leer der staathuishoudkunde werd geraadpleegd en in praktijk gebracht, zou het er dan met onzen maatschappelijken toestand zoo noodlottig uitzien als thans werkelijk het geval is?

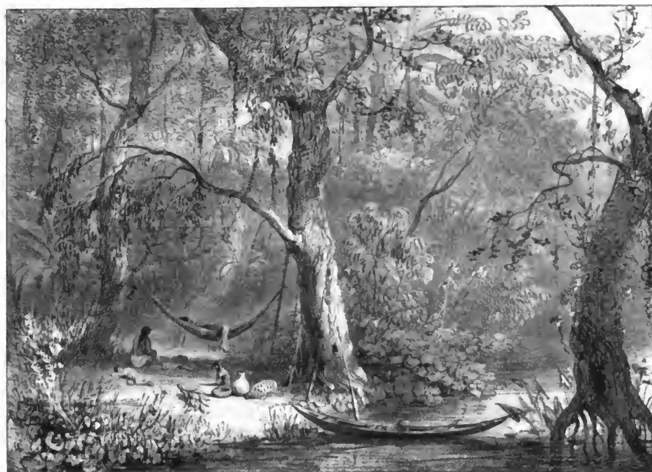
Zou er dan eene groote som worden uitgegeven voor creosoot-olie, om slecht hout te conserveeren, terwijl wij op onzen eigen bodem het deugdzaamste hout bezitten, dat geene kunstmiddelen behoeft, kunstmiddelen, die altijd nog zeer suspect zijn en wellicht zelfs het vertrouwen niet verdienen, dat men er aan schenkt? Zou dusdoende het zekere, dat ons eigendom is, moeten plaats maken voor het onzekere uit den vreemde?

Of zou de leer van die kostelijke wetenschap er toe hebben geleid om in Oost-Indië naar mijnen te laten zoeken, die wij weten, dat werkelijk bestaan op eene plaats, waarvan de afstand ⅕ maal minder is, terwijl die mijnen daar door elken Neger of Indiaan worden aangewezen en reeds vóór eeuwen bekend waren? Ook heeft Mr. COHEN te Amsterdam herhaalde malen daarop de aandacht gevestigd, en een kundig Duitsch geoloog, die de aardlagen in Suriname had onderzocht, gaf als zijne overtuiging te kennen, dat daar edele metalen voorhanden waren, welke die van Californië zouden in de schaduw stellen. — Maar daar zijn geene handen. — Neen, maar wat wordt er gedaan om er handen te krijgen? Niets, volstrekt niets!

Hoe is Australië, een volkomen woest en ruim vijfmaal verder gelegen eiland, als door een' tooverslag bevolkt geworden?

Als men de staathuishoudkunde had geraadpleegd, zou het dan mogelijk zijn geweest, ten dienste van houders van Surinaamsche plantages twee millioen uit te geven, ja weg te werpen voor premiën





voor den aanvoer van Chineesche arbeiders, terwijl men met diezelfde som onberekenbaar veel nut had kunnen stichten, ook in het belang onzer arme landgenooten? Met dat geld wordt thans alleen verkregen eene zeer tijdelijke tegemoetkoming van eenige suikerplanters en de even tijdelijke vervulling eener behoefte, maar ten prejudice terstond van het algemeen belang hier te lande, en in de toekomst ook van dat der kolonie.

Hoogstens wordt door die som de op den duur onhoudbare toestand in Suriname een paar jaren gehandhaafd, om eindelijk weder even hopeloos te worden als vroeger. — Men had met dat kapitaal eene kolonisatie kunnen op touw zetten en zoodoende eene soort van mijn kunnen ontginnen, die oneindig veel zou bijdragen tot de bevolking van het land en die het eenige middel is, geschikt om die rijke kolonie uit haren neteligen toestand te redden.

Op dit oogenblik is er in Peru eene rijke goudmijn ontdekt; daarheen stroomt een groot getal landverhuizers uit Amerika, en wij, wij ontdekken niets: wij zijn op ons Oost-Indisch batig slot ingesluimerd, ja zoo vast ingeslapen, dat wij in dien dommeligen toestand niet alleen onbekwaam zijn voor ontdekkingen, maar zelfs verzuimen om gebruik te maken van hetgeen we reeds ontdekt hebben; en dat zal net zoolang duren, tot we eindelijk voor goed worden wakkergeschud, en dan, helaas, te laat!

In het uitvinden van stelsels hebben wij het overigens nog al ver gebracht; en waarlijk, het thans opgedischte conciliatie-stelsel is niet te verwerpen, doch heeft door eenen zamenloop van omstandigheden een zoo koddig aanzien verkregen, dat het inderdaad de algemeene bespotting wegdraagt. Zoo ooit zich ergens eene gelegenheid heeft voorgedaan om het in praktijk te brengen, dan was het voorzeker daar in de Tweede Kamer, waar het in 't leven is geroepen; maar het schijnt, dat het voor goed ter griffie is gedeponeerd, en dat wel op grond van een menschkundig oordeel, dat dat stelsel aan een zoo eminent personeel nimmer zou kunnen worden dienstbaar gemaakt. En toch heeft die schijn ons bedrogen; want de Heer VAN FOREEST heeft de eordaatheid gehad om te beproeven het in toepassing te brengen. Wij wenschen hartgrondig, dat de uitkomst ons een démenti zal geven.

Laat ons die zaak echter nog eens eventjes toelichten. Hoe kan men dan gelooven, dat daar, waar het gevoel van plichtsbetrachting heerscht en steeds de algemeene belangen op den voorgrond worden geplaatst, behoefte bestaat aan een stelsel, dat daaraan herinnert? En, zijn er bijzondere belangen in het spel, die aan het algemeen belang moeten worden opgeofferd, dan mag het niet minder worden betwijfeld, of men van dat heilzame stelsel de geringste goede uitkomst kan verwachten. — Il manque quelque chose à celui, qui n'aime pas l'harmonie; maar er hapert nog meer aan hem, die disharmonie schept. „To perplex the general concern and harmony, and to rule it, when it is wildness" zegt W. SCOTT.

Hij, die aan zijne hartstochten den vrijen teugel viert, het hem geschonken vertrouwen misbruikt en dat alles zoo ver drijft, dat het aan het waanzinnige grenst, kan door niemand ter wereld gebracht worden tot het inzien van zijne verkeerdheden. Geen talent, hoe welsprekend ook, is tegen zoo iemand opgewassen.

Zoolang men niet doordrongen is van de waarheid dezer woorden van den bisschop DE FRUD: L'intérêt général est tout, et le mien rien, absolument rien; zoolang dat beginsel niet wordt omhelsd en gewetenloos wordt veronachtzaamd, zoolang ook zal men de schromelijkste gevolgen zien ontstaan uit dat verzuim. En uit die onreine bron moet de stof worden geput voor de zoo dringend noodige onderwijswetten door mannen, die niet alleen zelven behoefte hebben aan eene herziening van het door hen genoten onderwijs, maar zelfs geen besef hebben van die behoefte.

Ons oordeel over het conciliatie-stelsel opschortende, erkennen wij overigens volmondig, dat de Heer VAN FOREEST op onovertrefbare wijze heeft beproefd het in toepassing te brengen. Eene toespraak als de zijne kan alleen voortkomen uit het hart van een edelaardig mensch, en ongetwijfeld zal ieder onpartijdig en rechtschapen vaderlander zich hartelijk hebben verheugd in de lezing er van, en het heuchelijke verschijnsel hebben gewaardeerd dat er op onzen bodem nog mannen worden gevonden van een braaf karakter, iets, waaraan men langzamerhand wel zou gaan twijfelen. Gave de hemel, dat zulke mannen wat talrijker waren, dan zouden wij ongetwijfeld reeds voorlang ons goed recht hebben verkregen, en thans niet in een zoo benarden toestand verkeeren.

Liberaal! liberaal! roepen wij herhaaldelijk uit, en vragen onszelven: wat is liberaal? en, hebben wij volgens onze meening die vraag beantwoord, dan onderzoeken wij, met die oplossing voor oogen,

wie liberaal is, op wien die hoedanigheid kan worden toegepast, wie zijne gedragslijn naar dien maatstaf richt. En als wij dan denken aan de 34 lange en bange jaren, die wij in deze maatschappij hebben doorgebracht, en wij brengen ons al de mannen voor den geest, van den hoogste tot den laagste, met welke wij in dat tijdsverloop in onmiddellijke aanraking kwamen, maar wij herinneren ons dan tevens, dat wij zoo zelden, o! zoo zelden een liberaal mensch hebben aangetroffen, dan vragen wij wederom: Lieve hemel, waar dan zit toch dat groot getal, dat zich met den naam van liberaal laat bestempelen en waarvan ik zoo ongeveer evenveel ontwaar als van de toepassing der staathnishoudkunde op onze maatschappij?

Conservatief! Hoe ziet er dat toch uit? Dat is eene wangedrochtelijke benaming. Is het wel mogelijk, zelfs met de rijkste verbeeldingskracht zich iemand voor te stellen, op wien die hoedanigheid in *alle* opzichten toepasselijk is, zonder dat hij er zich aan blootstelt voor krankzinnig te worden gehouden? Die benaming is voor geene algemeene toepassing vatbaar en wordt valsch, zoodra men vergeet er de zaak bij te voegen, waarvan men het behoud wil handhaven.

Dan hebben wij nog termen, als: orthodox, modern, antirevolutionnair, oud en nieuw licht, enz. enz. zeer fraaije woorden voor hen, die er gaarne over twisten en dan ook waarschijnlijk niets anders te doen hebben. Steeds de zienswijze van een ieder eerbiedigende, zouden wij toch wel eens gaarne willen weten, welk nut al die verschillende benamingen hebben gesticht, wat zij er toe hebben bijgedragen om aan onze arme bevolking goede huisvesting, goed voedsel en deksel te verschaffen?

„Si tu entends le cri des malheureux, sois sourd pour tout le reste." Die gulden spreuk moet steeds op den voorgrond staan, en onze handelingen moeten het kenmerk dragen van hare opvolging. Wordt daarvan maar eenigszins afgeweken, wij vergrijpen ons aan het hoofdvoorschrift van den algemeenen Christelijken godsdienst: „Heb God lief boven alles en den naaste als uzelven." Die heilige verpligtingen blijven onvervuld, zoolang onze arme landgenooten kommer en gebrek lijden. Zeer terecht zegt daarom kolonel WEISS: „Quelle belle vocation que celle de travailler au soulagement de l'humanité souffrante."

Zoo heeft ook het woord philanthropie furore gemaakt; maar wat beteekent het? wordt daardoor redding verschaft? hebben wij dat Grieksche woord noodig om onze liefde voor den naaste te ontboezemen? Jadis, bien avant la révolution, in den tijd van Mozes, toen de menschen elkander broeder en zuster noemden, toen er geene armoede, althans geen gebrek bestond, was dat fraaije woord ten eenen male onbekend.

Hoewel wij worden teruggehouden door den schroom van te veel van ons bestek te zullen afdwalen, kunnen wij toch niet nalaten een enkelen blik te werpen op het veld van staatkunde en regeeringskunst: het ziet er daarmede niet minder ongelukkig uit. Wij zijn ruim voorzien van staatslieden, maar zeer schraal bedeeld met talenten, die beantwoorden aan de hooggestelde eischen, hun billijkerwijze gedaan. Wij bezitten beroemde staatslieden, zoo bekwaam, dat ons land te klein voor hen is, om er al hunne capaciteit aan den man te brengen. Doch hoe hooger denkbeeld wij ons van dien roem hebben gevormd, des te grooter wordt onze teleurstelling, wanneer wij het oog slaan op de daden van die roemruchte mannen. Of is het niet waar, dat het met de volkswelvaart zoo schromelijk achteruitgaat, dat de maatschappij ontoonbaar en de ellende onbeschrijfelijk is? En welk oordeel moeten wij dan over onze regeeringsmannen uitspreken, als wij de volgende onwederlegbare woorden tot maatstaf nemen: „waar nationale welvaart heerscht, bestaat eene goede regeering; bij gebrek aan de laatste is de eerste onbestaanbaar"?

Vroeger hebben wij nooit zoo den roem onzer staatslieden hooren uitbazuinen. Zou een FALCK, de Nestor onzer politici, er ook behoefte aan hebben gehad om luide zijne regeeringskunst den volke te verkondigen? FALCK was een bescheiden, nederig, rechtschapen, oprecht, gemoedelijk menschenvriend, die zijne evenmenschen beminde als zichzelven, die in zijne liefde als het ware het gansche land omvatte en aan het volk al datgene trachtte te verschaffen, wat den roem en den voorspoed der natie kon verhoogen. De liefde, de dankbaarheid, de verknochtheid en de bewondering van den landgenoot voor eenen staatsman van die gehalte blijven niet uit, en die heerlijke begaafdheden maken hem tot het toonbeeld eener roemwaardigheid, die geene loftrompet noodig heeft voor hare verbreiding.

FALCK was met hart en ziel het volk genegen, en steeds was het zijn streven, zijne landgenooten eenmaal gelukkig te zien. Is het denkbaar, dat een zoo onwaardeerbaar, zoo verdienstelijk man noodig kon hebben, zijne begaafdheden openlijk te doen rondbazuinen, ten einde zoodoende een regeeringsbaantje





te verkrijgen en te heerschen en te pralen? Zijn deugdzaam karakter en groote ziel waren niet te vernederen tot eene zoo diepe miskenning van eigenwaarde, hem behoefden eminente mannen het niet te herinneren: dat het toch beneden zijne waardigheid was, direct en indirect zich door handlangers in de publieke bladen te doen aanbevelen [1]).

Wij willen niets afdingen op de rechtsgeleerdheid van de tegenwoordige staatslieden, en laten die volkomen in hare waarde; doch de uitstekendste rechtskennis, al stelde zij zelfs die van eenen MONTESQIEU in de schaduw, is voor den bezitter nog geen waarborg van geschiktheid om op te treden als staatsman. Wanneer men de zwaarwichtige eischen, welke de taak van regeeren ons oplegt, in hunnen ganschen omvang naar waarde weet te beoordeelen, en men toetst aan de zelfkennis, of men waarlijk de capaciteit en de geschiktheid bezit, welke voor die taak worden gevorderd, dan zal men weldra tot de overtuiging komen, dat het eene zaak is, die men maar niet zoo lichtvaardig kan op zich nemen, ja, dat het eene snoode misdaad is, die te aanvaarden op grond van ingebeelde kennis en zich te laten verschalken door een discordant lofgeschal, dat de hoovaardigheid zoodanig streelt, dat men er niet aan twijfelt of het vak, waarin men meester is, geeft bekwaamheid voor alle andere vakken.

Intusschen is de hoogstdenkbare geleerdheid in dat vak slechts een zeer ondergeschikt deel van de begaafdheden en bekwaamheden, die van eenen staats en regeeringsman worden gevorderd, zooals: zelfkennis, menschenkennis, populariteit, kennis van landen, talen en volken, administratief beleid, staathuishoudkunde, bescheidenheid, menschlievendheid en rechtvaardigheid, ontdaan van allen autoriteitspraal, en ten slotte gezond verstand om die overheerlijke hoedanigheden ten algemeenen nutte aan te wenden.

Waar ter wereld zal er iemand worden gevonden, die zal durven beweren, dat al die hoedanigheden zijn vereenigd in elk doctor in de rechten, uit kracht van dat meesterschap zelf? — Doch dit voor een oogenblik eens toegegeven, waar vindt men dan die hoedanigheden in praktijk gebracht? Of was men misschien bevreesd, dat men, door te spoedig te veel daden te vertoonen, zoozeer met roem zou overkropt raken, dat men er geen' raad meer mede zou weten? Of heeft men zich maar eenvoudig verlaten op zijne rechtskennis, gestennd door eene met de loftrompet verworven reputatie? In beide gevallen verdient zulk eene gedragslijn, op zijn zachtst genomen, diepe afkeuring en algemeene verontwaardiging. Het is afschuwelijk en oneerlijk, de nationale belangen aan het eigenbelang op te offeren uit ontembare zucht om te heerschen [2]).

De natuurlijke gevolgen van zoo snoode handelingen laten niet op zich wachten; onze tegenwoordige maatschappelijke toestand levert het overtuigend bewijs van volslagen gebrek aan degelijke regeeringskunst. — Doch dit gebrek is niet van heden, neen: het is eene van jaar-tot jaar aangegroeide nalatenschap van vorige besturen. Want volmondig verklaren wij, dat wij nog nooit kennis hebben gemaakt met een regeeringspersoneel, zoo beschaafd, zoo waardig, zoo menschlievend, zoo voorkomend, zoo hulpvaardig, zoo bekwaam en ten allen tijde zoo bezield met de zucht om in de eerste plaats de algemeene belangen te bevorderen, als de mannen, aan wie thans het roer van het staatsschip is toevertrouwd. Dat zal ten volle worden beaamd door elk weldenkend, onpartijdig mensch, die de eer heeft gehad die Heeren te leeren kennen. Honderde malen trouwens hebben wij personen van verschillende politieke kleur, die de audienties bezochten, het eenparig en rondborstig hooren betuigen, dat de beje-

---

[1]) La gloire. Il y a le nom et la chose: le nom c'est une voix, qui remarque et signifie la chose; le nom ce n'est qu'une partie de la chose. CHRYSIPPUS et DIOGENES ont été les premiers auteurs, et les plus fermes, du mépris de la gloire, et entres toutes les voluptés, disaient-ils, il n'y en avait point de plus dangereuse et plus à fuir, que celle, qui nous vient de l'approbation d'autrui. Il n'est chose, qui empoisonne tant les princes, que la flatterie, ni rien, par où les méchants gagnent plus aisément crédit autour d'eux. MONTAIGNE

La réputation en général est cependant plutôt une affaire de hasard. ce n'est que le bruit dominant de clameurs publics, mais dont la prépondérance ne prouve guère mieux la supériorité réelle, que celui qui crie le plus fort, ne prouve qu'il a raison. WEISS

Qu'est-ce que la plus grande gloire, si c'est de la gloire et rien de plus? JUVENALE.

[2]) L'on devrait aussi se demander souvent comme Fontenelle: Pourquoi cette dignité, que je poursuis, m'est-elle si nécessaire? — C'est qu'il faut être élevé au-dessus des autres. — Et pourquoi le faut-il? — C'est pour recevoir leurs respects. — Et que me feront ces hommages et ces respects? — Ils me flatteront très sensiblement. — Et comment me flatteront-ils, si je ne les dois qu'à ma dignité et non pas à moi-même? — Si l'on raisonnait ainsi toutes ses passions, si l'on se rendait compte de ses plus secrets mouvements, si l'on remontait à leur source et considérait leur but, il y aurait peu de besoins imaginaires, que l'on ne parvînt peu à peu à détruire. La carrièrre de la vraie ambition est ouverte à tous: entre au concours, essaie tes forces, et dès aujourdhui dis avec fermeté: Non, je ne souffrirai pas, qu'il existe sur la terre un plus honnête homme que moi.

geving, hun van de leden van dit Ministerie te beurt gevallen, gunstig afstak bij de ontmoetingen, die zij met alle vroegere regeeringsmannen hadden. En wij, die gedurende eene worsteling van 34 jaren, aangegaan ter verkrijging van ons goed recht, en nog niet geëindigd, wij, die in dat tijdsverloop ruimschoots gelegenheid hadden om met het Gouvernement in aanraking te komen, wij ook onderschrijven van ganscher harte die de tegenwoordige staatslieden zoozeer verheffende verklaring van alle onbevooroordeelden. (April 1868).

Overigens meenen wij alle aanspraak te mogen maken op den naam van specialiteit bij uitnemendheid, niet in het een of ander vak of tak van bestuur, maar als voorwerp van langdurige mishandeling, zoo schromelijk, dat, al zijn de verongelijkte dienaars van den lande juist niet zoo bijzonder klein in getal, wij toch gelooven, dat er geen tweede voorbeeld van zal worden gevonden, hetgeen ons dan ook het recht gaf om in onze laatste brochure te zeggen:

Ah! quel plaisir d'être fonctionnaire
Sous un régime arbitraire
Dans sa patrie? hélas, dans un repaire!
Grand Dieu, je Vous supplie tout haut
Là, où la justice est en défaut,
Est-ce une patrie ou un repaire?

Misschien moet de oorzaak van dien betreurenswaardigen toestand worden toegeschreven aan het verbazende onderscheid tusschen de tegenwoordige en de vorige regeeringsmannen. Hoe toch durft iemand, die den naam van liberaal niet bezit, zich vermeten om op te treden als staatsman?

Toevallig herinneren wij ons hier eene passage, voorkomende in het werk van den kolonel WEISS, en die ter dezer plaatse zoo juist hare toepassing vindt, dat wij niet kunnen nalaten ze mede te deelen. Zij luidt als volgt:

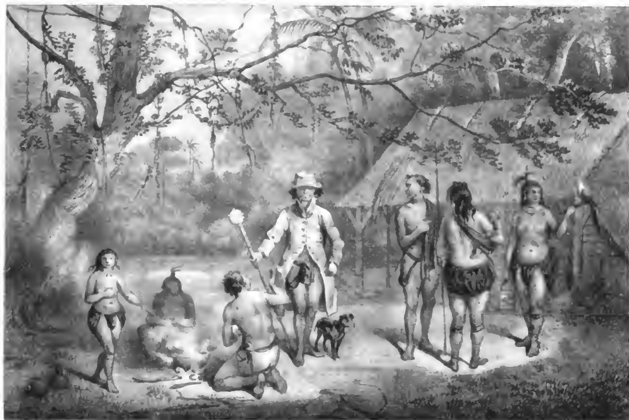
Si vous affichez trop pompeusement votre supériorité; si elle blesse l'amour-propre des autres; si elle laisse entrevoir votre peu d'estime envers eux, et qu'elle veuille violenter la leur envers vous: si vous découvrez trop impérieusement leurs vues subalternes ou leur incapacité, vous les attaquez à la fois par les endroits les plus sensibles: l'orgueil et l'intérêt, vous excitez l'embarras, l'envie et la haine. — Cette dernière dissimulera peut-être, mais ne vous fiez pas; elle épie en secret l'occasion de vous humilier à son tour. Tôt ou tard vous donnerez prise, la moindre apparence se traitera comme certitude ou à défaut de faits réels, la calomnie y suppléera. Vos plus petits torts s' exagéront. On vous blamera, on vous punira avec une sévérité, que vous aurez autant de peine à comprendre que les motifs, dont elle sera colorée. La rigueur, la fausseté du raisonnement, l'incapacité de saisir le vôtre, vous étonneront, et ce ne sera pas cela: car il n'est pas question de vérité ou de justice, il ne s'agit que de se venger, ou peut-être de vous intimider, surtout si cette supériorité se porte vers des objets d' administration publique et que l'on craigne, que vos lumières, votre désintéressement, votre patriottisme combattent les abus, arrachent le masque à la fourberie et s'opposent aux usurpations de l'égoisme, de l'avarice et de l'orgueil.

Les intentions pures, secondées par le savoir et la hardiesse, sont la terreur de l'ambitieux, qui soumet toute autre considération à celle de son intérêt personnel, et qui ne voit dans le citoyen éclairé et généreux qu'un ennemi, armé contre ses desseins, et qu'une sentinelle, qui veille sur cette prospérité publique, aux dépens de laquelle il voudrait établir la sienne propre.

Wanneer iemand het durft wagen, tegenover zoo superieure autoriteiten er op te wijzen, dat hij iets verdienstelijks heeft verricht, b. v. er toe heeft bijgedragen, dat de Europeesche vrede niet werd gestoord; kortom, wanneer hij in een onbewaakt oogenblik heeft verzuimd de eminentie dier autoriteiten te erkennen, dan openbaart zich eerst hun overmoed, die voor geen toegeven vatbaar is en van geen conciliatie-stelsel wil weten, dan eerst doet zoo'n meester aan zijne inferieuren de waarde van zijn meesterschap gevoelen [1]).

[1]) Kankam nanya wiwiri, soema sa kutti trobi foe dem tor? letterlijk vertaald: Wie zal zich als scheidsman durven opwerpen tusschen de „kam" en het „haar"? De zin is: Wie kan een duurzamen vrede stichten tusschen hen, die dagelijks uit den aard der zaak met elkander overhoop moeten liggen?





Wij willen evenwel niet voorbijzien, dat er eene zeer groote dosis modestie wordt gevorderd om zichzelven zóó op te offeren, alleen om de wangunst niet gaande te maken. — In de staatkunde zoowel als in de medicijnen zijn de middelen bekend, maar de kunst bestaat daarin om de juiste hoeveelheid te kennen en die juist van pas aan te wenden. Er zou dan ook trouwens eene bovennatuurlijke mate van zelfbeheersching en politieke geslepenheid toe worden vereischt, om tegenover hen, die zich als beroemde meesters opwerpen, zijne eigenwaarde te toonen en op zijne aanspraak op onderscheiding te wijzen, zonder hunnen hoogmoed te kwetsen: car enfin, plus on a besoin d'indulgence pour soi même, moins on en a pour les autres.

En tot overmaat van ramp is de staat jaarlijks met eene groote uitgave voor pensioenen belast, die de arme bevolking van haar sober en zuur verdiend loon moet opbrengen voor die alom beroemde staatslieden. — Terecht zingt GELLERT:

Sei nicht geschickt, man wird dich wenig hassen,
Weil dir dann jeder ähnlich ist;
Doch je geschickter du vor vielen andern bist,
Je mehr nimm dich in acht, dich prahlend sehn zu lassen.
Wahr ist 's, man wird auf kurze Zeit
Von deinen Kunsten ruhmlich sprechen.
Doch traue nicht, bald kommt der Neid
Und macht aus der Geschicklichkeit
Ein unvergebliches Verbrechen.

Evenals hier van toepassing zijn de volgende kernachtige spreekwoorden, ontleend aan het Neger-Engelsch:

Dem wasi wassi de na du söekroe skin nómo.
Die wespen laten de suiker maar niet met rust.

Alla fowloe de bari, ma te weroekóekoe de bari da ogri fówloe
Alle vogels geven geluid, maar als de nachtuil zich laat hooren, heet het een onheilspellende vogel.

So langa joe no koti ábrû liba, joe no moe kosi káiman
Zoolang gij de rivier niet over zijt, moet gij den kaaiman niet tarten.

Men zou zich echter schromelijk vergissen met te denken, dat wij de tegenwoordige regeeringsmannen (Mei 1868) als onberispelijk en volmaakt beschouwden: dat zou wat te ver gedreven zijn. Zelven hebben zij de kiem van het thans tegen hen bestaande wantrouwen gelegd door de benoeming van Mr. MIJER tot Gouverneur-Generaal van Nederl. Indië, of veeleer door de clandestine omstandigheden, welke met die benoeming gepaard gingen, hebben zij zich in een suspect aspect geplaatst. Ja, dat geval zag er niet helder uit; die handelwijze was niet in overeenstemming met het aanzien, door het gansche personeel genoten, was niet het uitvloeisel van oprechte beginselen. Het eenige, dat men in deze zaak als verzachtende omstandigheid zou kunnen aanvoeren, zou dit zijn, dat de Heer MIJER hun allen eene vlieg heeft afgevangen. Doch juist door het ministerie door dit argument te willen vrijpleiten, brengt men er eene andere beschuldiging tegen in, namelijk die van onbegrijpelijke kortzichtigheid. Hoe ware het anders mogelijk geweest, dat men het spel van den Heer MIJER niet doorzag terstond na zijn optreden als minister van Koloniën? Materiëel belang toch, eene lang niet onverschillige zaak voor den Heer MIJER, had deze lastpost niet voor hem, daar het bedrag van zijn pensioen ongeveer gelijkstond met dat van zijn inkomen als minister. Wat was dus natuurlijker, dan dat hij het ministersambt aanvaardde, om langs de sporten van die ladder het productieve Gouverneur-Generaalschap te bereiken? — Te ontkennen valt het intusschen niet, dat Mr. MIJER getoond heeft te zijn wat men noemt een clever fellow. Hij begon zijn spel met minister van Koloniën te worden: dat was het opzetten der stukken. Met onmiskenbaar talent tirailleerde hij met zijne pionnen, deployeerde meesterlijk zijne raadsheeren en bracht een zijner paarden tot dekking in beweging, het andere zorgvuldig in reserve houdende, om bij eventueel gevaar met een stouten zijsprong het strijdperk te kunnen verlaten; de torens had hij voorbedachtelijk onaangeroerd op de achterlijn laten staan om den koning te dekken, eene manoeuvre, waarop zijn spel gebaseerd was. Met eene zeldzame vaardigheid had de strijder zijne partij volgehouden, maar

begon weldra te bespeuren, dat hem met kracht het terrein werd betwist, en hij van alle zijden werd bestookt. De tegenstander had zijne torens uitgebracht, en het spel verkreeg een onzeker aanzien, zonder dat er echter nog aan een beslissenden uitslag kon worden gedacht. Doch zoover mocht het niet komen: want met het verlies der partij zou Mr. MIJER gesneuveld zijn; het was dus zeer gewaagd het voort te zetten — want Z. Exc. was het eens met de gevoelens van PIET, die antwoordde op de vraag, waarom hij niet wilde duelleeren, dat hij liever leefde dan dood was.

Thans was het oogenblik gekomen om het reserve-paard te bestijgen en eenen zijsprong te maken, zijne partij in den steek te laten en zich weder te vertoonen, gemetamorphoseerd in Gouverneur-Generaal, het aan zijnen opvolger overlatende het spel te vervolgen en zooveel torens in beweging te brengen als hij zou verkiezen en zou kunnen verdragen, en — vogue la galère!

Wij hadden nog iets met Mr. MIJER uitstaande; hij had stukken van ons in bezit, die wij wenschten terug te ontvangen. Wij kregen de verzekering, dat zij aan zijnen opvolger zouden worden overhandigd, en met een warmen, hartelijken handdruk tevens de stellige belofte, dat onze zaak aan den heer TRAKRANEN zou worden aanbevolen.

Moeijelijk viel het ons in de hartelijkheid van dien handdruk eene hatelijkheid te zien. Spoedig evenwel werden wij daartoe gedwongen door van den opvolger van Mr. MIJER te vernemen, dat deze ten eenen male onbekend was met onze zaak en daarvan niets had gehoord. — Wij konden het ons toen maar niet verklaren, hoe iemand, wiens dagelijksche lectuur de bijbel was, zoo kon huichelen en blijken kon geven van eene zoo groote liefdeloosheid, gepleegd nog wel tegenover eenen grijsaard, wiens mishandeling hij heeft helpen homologeeren, terwijl hij zelf pensioen trok voor eene betrekking, die hij vermoedelijk zou hebben erlangd, en als minister weigerde mij mijne rechtmatige aanspraken op pensioen toe te kennen, onaangezien zijne volmondige verklaring, dat ik was mishandeld geworden. — Indien mijn pensioen op dezelfde leest ware geschoeid als dat van den heer MIJER, en dat tot maatstaf daarvan waren genomen de betrekkingen, die ik in den loop van 34 jaren had kunnen bekleeden, dan zou ik voorzeker thans geen gebrek behoeven te lijden, stilgezwegen nog van de onmenschelijke, wederrechtelijke beknibbelingen, die ik heb ondergaan, en zonder te gewagen van de meerdere aanspraken, die ik boven anderen had voor sommige betrekkingen uit hoofde van mijne ervaring, maar welke posten mij louter uit wrevel en kwaadwilligheid werden geweigerd. „Le mal, que l'on n'a pas mérité, on a le droit de le plaindre." Maar wij beklagen ons niet: wat zou ons dat baten? Zonder den minsten zweem van wraakzucht maken wij van een en ander gewag, opdat men zou leeren inzien, aan welk hout men zich heeft te warmen. Steeds beschouwen wij zulke karakters met een medelijdend schouderophalen, onaangezien het bittere, dat er ons door berokkend wordt, en, haalt men bij die zoogenaamde beschaving nog den bijbel aan, dan slaan wij er eenen grijnslach van afschuw op, ons de woorden van kolonel WEISS herinnerende:

„S'il faut opter, si dans ce tourbillon,
Il faut choisir d'être dupe ou fripon,
Mon choix est fait; je bénis mon partage.
Ciel! rends moi dupe et rends moi juste et sage."

Vergun mij, waarde lezer, hier nog een paar woorden bij te voegen uit COURRIER, zoo volkomen van toepassing op mijne omstandigheden: „Depuis 34 ans, ayant vu tant de pouvoirs nouveaux, tant de gouvernements se succéder, je me suis accoutumé à tous et n'en ai blâmé que les abus, partisan déclaré de tout ordre établi, de tout état des choses supportable, ami du gouvernement sans rien demander que mon droit, qui est évident, palpable, incontestable. Tout le monde en convient, et nul n'y contredit, excepté le gouvernement colonial! — D'où peut venir, Messieurs, ce système d'injustice et de maltraitement, dirigé contre moi, contre moi seul? Par où ai-je pu m'attirer cette distinction? Je l'ignore, et je ne vois rien dans ma vie, dans ma conduite jusqu'à ce jour, qui puisse être suspect de mauvaise intention, de cabale, d'intrigue, de vue particulière ou d'esprit de parti, ni faire ombrage à qui que ce soit. Me croit-on ennemi, parcequ'il m'est arrivé de parler et d'écrire librement? On se tromperait fort; c'est en général que j'en use de cette façon. J'ai bien d'autres griefs, moi, HALBERSTADT, contre le gouvernement, qui m'a ravi le plus beau, le plus cher, le plus précieux de mes droits."

Betreden wij thans weder ons speciaal gebied!

In de zitting der Tweede Kamer van 24 Maart ll. zegt de heer VAN WASSENAAR KATWIJK: „De natie verkeert in eenen tijd van voorspoed; laten wij dien niet bederven!"

Hoor thans de woorden van den heer CASEMBROOT: „Maar het bevreemdt mij, hier steeds te hooren spreken van den druk en de ellende der Javanen; naar mijne persoonlijke ondervinding meen ik te mogen verzekeren, dat ik hier veel meer druk, ellende en ontevredenheid heb ontmoet dan bij de Javanen."

De korte rede, door den heer REINDERS bij het openen van de vergaderingen der Tweede Kamer uitgesproken, kwam ons zoo bondig, zoo kernachtig en zoo veelbeteekenend voor, dat wij niet kunnen nalaten haar in haar geheel over te nemen.

„Een blik" zoo luidden de woorden van genoemden heer „een blik op de beide voorgaande zittingen leidt tot den wensch, dat de toekomst vruchtbaarder moge zijn, vooral op het gebied der koloniale wetgeving.

Hoe verschillend de gedachten op dat punt mogen zijn, meer eenstemmig is het oordeel, dat de tegenwoordige onzekere toestand onhoudbaar is.

Onze overzeesche bezittingen zijn bij uitnemendheid geschikt voor landbouwproducten, zoodat de regeering de voortbrenging daarvan, zooveel van haar afhankelijk is, moet bevorderen.

Vast grondbezit, langdurige huur, vrije arbeid en ruilhandel zijn onmisbare voorwaarden om den bloei van den landbouw te bevorderen.

Mogen de Westersche begrippen van staathuishoudkunde in hunnen geheelen omvang niet kunnen worden toegepast, niemand zal echter ontkennen, dat ginder zoowel als hier ieder de vrucht van zijnen arbeid mag vragen.

Als de regeering dit in 't oog houdt en tracht te bevorderen, zullen onze beraadslagingen niet onvruchtbaar zijn."

Die beschouwingen der drie genoemde heeren zijn zoo treffend in (dis?) harmonie met elkander, dat het verstand er bij stilstaat.

Wij zouden toch wel eens willen weten, wat de heer VAN WASSENAAR KATWIJK voorspoed noemt, en waar die voorspoed heerscht. Wanneer men spreekt van *natie*, heeft men toch zeker niet uitsluitend de bewoners der Java-straat of van het Willemspark op het oog: en om een oordeel uit te spreken over den toestand der natie, mag men zeker niet tot maatstaf nemen de positie van mannen als den baron VAN WASSENAAR KATWIJK. Geeft men aan het woord *natie* de uitgebreide beteekenis, die er aan toekomt, dan wordt er zeker eene onverschrokken stoutmoedigheid toe vereischt om als volksvertegenwoordiger eene zoo schromelijke onbekendheid met onzen maatschappelijken toestand aan den dag te leggen, door te beweren, dat de natie voorspoed geniet, en dat nog wel als afgevaardigde van Leiden. Indien het genoemden heer mocht behagen, met ons in loco een onderzoek in te stellen, dan zullen wij hem de naamlooze ellende, die in onze maatschappij in het algemeen heerscht, in de stad zijner inwoning aanschouwelijk maken, en hem overtuigen, dat de voorspoed, door het volk genoten, slechts in zijne verbeelding bestaat.

De heer CASEMBROOT heeft, helaas! maar al te groot gelijk. Bij de Javanen heerscht ellende en druk, ja; geen bevoegd beoordeelaar zal dat ontkennen; maar, is hij volkomen onpartijdig, hij zal tevens moeten toestemmen, dat de rampspoed, de armoede en het gebrek, bij de Javanen te vinden, niet in de verste verte in vergelijking komen met die, welke hier worden geleden, op onzen eigen bodem, bij onze eigen landskinderen. Het aanschouwen daarvan is letterlijk hartverscheurend!

En dan, wij hebben het boven reeds gezegd, gebrek en honger, op Java te dragen, worden hier te lande ten eenen male ondraaglijk, daar het gelukkige Indische klimaat veel minder behoeften medebrengt; daar hoort men den hagel niet kletteren; daar dringt geen snerpende N. O. wind de menigmaal onverwarmde en nooit tochtvrije verblijfplaats der armoede binnen, om er de met schamele lompen bedekte vrouw en kinderen smartkreten af te persen. Zijn weinige duiten genoegzaam om den Javaan van al het noodige te voorzien, hetzelfde aantal guldens is niet voldoende om den Nederlander voor gebrek te behoeden.

Dat neemt echter niet weg, dat de toestand van den Javaan veel te wenschen overlaat, maar het middel, om daarin dadelijke en afdoende verbetering te brengen, ligt voor de hand: indien het

Gouvernement aan die weerlooze schepsels hun verdiend loon betaalt, is hunne ellende geëindigd.

Hier te lande gaan wij mank aan hetzelfde euvel; had er de verhooging van het werkloon gelijken tred gehouden met de vermeerdering van den prijs der eerste levensbehoeften, de thans zoo deerniswaardige toestand onzer maatschappij ware nooit ontstaan. Of verbetering van dien toestand mag worden verwacht van eene volksvertegenwoordiging, die onder hare leden mannen telt van de gevoelens van den Hr. VAN WASSENAAR KATWIJK, mag worden betwijfeld.

Had genoemde afgevaardigde de moeite genomen om het leadingartikel van het Dagbl. van Z.-Holl. en 's Grav. van 21 Aug. 1867 in te zien, wellicht hadde dit een gunstigen invloed uitgeoefend op zijne oordeelvellingen aangaande onzen maatschappelijken toestand.

Wij lezen daar:

„Op onze schrijftafel liggen eenige brieven van werklieden, brave huisvaders van talrijke gezinnen, die bitter klagen over de duurte der eerste levensbehoeften, enz."

„Naar onze overtuiging" zegt de Redactie „bestaat tegen de tijdelijke kwaal slechts één billijk en afdoend middel, tijdelijke verhooging van het werkloon." — Lieve hemel! noemt men *tijdelijk* eene kwaal, waaraan wij omtrent het vierde eener eeuw in steeds toenemende mate lijden, en meent men dat het voorgestelde middel, in de theorie zoo fraai, in de praktijk uitvoerbaar zal worden bevonden?

De Redactie gaat voort:

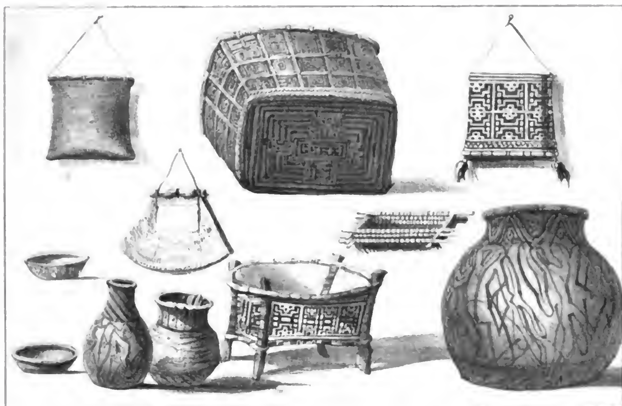
„Wij weten, dat wij hier een der grootste sociale vraagstukken van onzen tijd aanraken, dat in andere landen reeds tot zoovele moeijelijkheden aanleiding geeft en het voorwerp is van de zorg en de studie van uitstekende mannen. Niets moeijelijker, inderdaad, dan de regeling van die evenredigheid zonder de werkgevers aan willekeur bloot te stellen of den werkman in zijne billijke aanspraken te kort te doen."

„Ook hier te lande begint men zich al meer en meer met dat gewichtig vraagstuk bezig te houden, en het is te hopen, dat het gezonde inzicht en de welwillende geest onzer werkgevers hen er toe mogen leiden, bij tijdelijke, ongewone omstandigheden vrijwillig de loonen hunner werklieden meer in overeenstemming te brengen met de tijdelijk geklommen behoeften, opdat ons land bevrijd blijve, gelijk tot dusverre het geval is, van de coalitiën tot werkstaking, die elders worden waargenomen, als gevolg meestal van onbevredigde behoeften tegenover klimmende prijzen van levensmiddelen, enz."

Wij kunnen ons maar niet vereenigen met die tijdelijke loonsverhooging, en nog minder begrijpen wij, hoe de Redactie kan vermoeden, dat er eene welsprekendheid bestaat, die de zoogenaamde dubbeltjes-eloquentie overtreft en in staat is om den werkgevers aan het verstand te brengen, dat zij meer loon moeten geven. Of de anders zoo scherpzinnige Redactie hier wel op een bekend terrein is geweest, betwijfelen wij. Immers, het middel moge al billijk zijn, ja uitvoerbaar, zal het daarom afdoende wezen, zal het ook van toepassing kunnen worden gemaakt op hen, die in het geheel geen werk hebben? op hen, die jaren lang van een onbegrijpelijk klein loon hebben moeten leven, en wier stoffelijke belangen zoo vreeselijk hebben geleden, dat hun ligchaam voor werken nagenoeg ongeschikt is geworden? — Het kwaad heeft te diep wortel geschoten; eene algemeene loonsverhooging, al ware die mogelijk, zou thans slechts eene betrekkelijke en tijdelijke leeniging zijn, maar nimmer tot eene volkomen genezing der kwaal leiden. Ware zij 25 jaren vroeger aangewend geworden, en hadde zij gelijken tred gehouden met de vermeerdering van de waarde der levensmiddelen, dan voorzeker zou het er met onze maatschappij zoo treurig niet uitzien, en het gepleegde verzuim zou zooveel slachtoffers niet hebben geëischt.

Ieder paleis in de Java-straat of het Willemspark is een gedenkteeken van de ellende zoowel van den Hollandschen werkman als van den Javaanschen arbeider, ten koste waarvan het is opgericht. Neen, trotsche bewoner, de door u ten toon gespreide weelde is niet in staat om die ellende te doen vergeten; integendeel zij juist doet den regtschapen menschenvriend denken aan den eerlijken werkman, die er aan heeft gearbeid, en die thans in eene schamele woning met zijn talrijk gezin zijn sober maal nuttigt en daarbij nog dankbaar is; maar in zijn binnenste klinkt ook niet het verwijt, van aan zijne medemenschen hun regtmatig loon te hebben onthouden, en onder zijn grof gewaad klopt een eerlijk hart.

Maar wij hebben geen plan om het verkeerde in onzen ganschen maatschappelijken toestand aan te toonen; dat zou dan ook tot niets leiden; iedereen toch is er genoegzaam mede bekend, behalve wellicht de een of andere afgevaardigde. Laat ons nu liever het middel aanwijzen, dat alleen eene afdoende verbetering in dien toestand kan brengen.





Alvorens hiertoe over te gaan zouden wij gaarne den heer VAN WASSENAAR KATWIJK opmerkzaam maken op de woorden van den heer Baijs te Utrecht, voorkomende in diens brief aan de Redactie der Nieuwe Utrechtsche Courant, en geschreven op Goeden Vrijdag 1868. Daarin komt o. a. het volgende voor:

„Weg met parlementaire en ministeriëele leugens: brood, vleesch, uitspanning, genot, levensgeluk voor het volk!"

„Het is niet voldoende als iemand zich vrijzinnig noemt; integendeel, uithangborden zijn in onzen tijd in het geheel niet meer te vertrouwen."

„Maar onderzoek of de man, die zich als liberaal voorstelt, eerlijk en goed, kundig en stoutmoedig, onafhankelijk en menschelijk is; of hij het volk bemint, de armen ondersteunt en *hoe* hij ze ondersteunt; eindelijk, of hij in alle opzichten rechtzinnig handelt. En al komt men u ook vertellen, dat die man geen liberaal is, maar hij beantwoordt aan deze vereischten: kies, ô, kies hem dan gerust!"

En verder:

„Voorwaar, Mijnheer de Redacteur, ik, die nog eergisteren in de schamele hut van eenen arme het lijden van ons volk zeer van nabij heb kunnen aanschouwen, ik was zoodoende wel in de gelegenheid om de bange verzuchting te slaken: wie, wie vertegenwoordigt dat noodlijdende volk in onze Tweede Kamer?"

„Indien ik al eens onrustig slaap, God is mijn getuige, het komt hoofdzakelijk daarvan, dat ik denk aan al het lijden van de groote massa onder ons, waarvan de toestand, gelijk ik immers onbeschroomd in het Aristocratisch Dagblad den 8sten Januarij heb geschreven, ellendig, onbeschrijfelijk ellendig moet worden genoemd," enz.

Wanneer nu een man als de heer VAN WASSENAAR KATWIJK durft beweren, dat er voorspoed in ons land heerscht, terwijl integendeel de ellende is ten top gestegen, dan vragen wij: hoe kan men, waar het onze afgelegene koloniën geldt, waarde hechten aan het oordeel van een' man, die den onder zijne oogen heerschenden rampspoed over het hoofd ziet?

Van ganscher harte wenschten wij, dat er eenige *Buizen* in de Tweede Kamer voor anker lagen, geladen met zooveel gemoedelijke en ware volksliefde; bij die lading zou het vaderland meer baat vinden dan bij het *nare wasschen* van de Katwijkers.

Wij gelooven echter met betrekking tot de verbetering van onzen maatschappelijken toestand, en met name het verhoogen der werkloonen, dat men, zoowel voor het vaderland als voor de O. I. bezittingen meer heil mag verwachten van de ondervinding en ervaring dan van de staathuishoudkunde, hoe belangrijk die wetenschap ook moge zijn.

In Oost-Indië trouwens is de toestand gemakkelijker te verbeteren dan men wel denkt: men herziene het cultuur-stelsel, make het land meer productief door het aanstellen van mannen, bekend met den landbouw in de tropische gewesten, en geve den Javaan het rechtmatig door hem verdiende loon, dat hem reeds al te lang wordt onthouden, welke gruwelijke handelwijze vooral getuigt tegen hen, die door eed en plicht zijn geroepen om de weerlooze inboorlingen van Java te beschermen. Tracht zulke menschen te bekeeren, waarde Heeren zendelingen, beproeft in hen weder het besef op te wekken van het bestaan eener Godheid, dat zij daadwerkelijk schijnen te hebben verloren, en gij zult een goed werk doen; want: c'est un gouvernement d'une nature matérialiste par excellence, qui n'a des yeux que pour des espèces, n'importe les moyens les plus affreux et les plus misérables de les obtenir. (DESCARTES.)
Je n'ai jamais cru qu'un gouvernement ait le droit de tromper les hommes pour leur bien, d'engourdir son autorité par des pratiques injustes et scandaleuses, et d'esquiver ainsi la liberté. (DE BROGLIE.)

Celui, qui aime la vraie gloire, n'avalit pas son espèce. (MASSILLON.)

Hier te lande den maatschappelijken toestand te verbeteren heeft meer voeten in de aarde. Het hoofdbezwaar bestaat echter niet in onbekendheid met de daartoe te nemen maatregelen, maar in de hardnekkige vooroordeelen van mannen, van wie men met volle recht zou mogen verwachten, dat zij al hunnen invloed zouden bezigen tot het tot stand brengen dier verbeteringen. — Beginnen wij toch, waarde landgenooten, met onze vooroordeelen ter zijde te stellen, en verlaten wij ons op hen, wier ervaring hun recht geeft op ons vertrouwen, en dan: koloniseeren wij! dan zullen zij, die thans geen werk kunnen vinden, verwijderd zijn, en de werkgever zal gedwongen zijn aan de overblijvenden een loon te geven, dat beter in verhouding staat tot hunne behoeften, daar die overblijvenden, door het

vertrek van velen hunner ambachtsgenooten minder talrijk geworden, dientengevolge ook meer onmisbaar zullen zijn. — Koloniseeren, niet hier te lande maar in Suriname, is het eenige afdoende redmiddel.

Het geld, aan kolonies in Nederland uitgegeven, is letterlijk verspild. Wat toch wint men er mede? Geen der kolonisten heeft het minste vooruitzicht op onafhankelijke welvaart; zijn geheele leven lang blijft hij op hetzelfde standpunt staan; hij is niet vrij om te beschikken over de voortbrengselen van zijnen arbeid; hij leidt een plantenleven en heeft in waarheid een nog harder lot dan het deel was der vroegere neger-slaven, daar die althans, na het volbrengen hunner taak, vrij waren als een vogel in de lucht; de nog sluimerende overblijfselen van veêrkracht worden vernietigd, en in de plaats daarvan treden moedeloosheid en onverschilligheid.

Hoe hemelsbreed verschilt zoo'n kolonie in Holland van eene volkplanting in Suriname! Dáár kan men den kolonist zijnen eigen grond laten bebouwen, die hem in het begin een genoegzaam levensonderhoud zal verschaffen, en bij eene slechts geringe mate van arbeidzaamheid zal eindigen met hem tot een welgesteld landbouwer te maken. Langer dan 5 à 6 uren per dag zal hij niet behoeven te werken op het veld, om dat doel te bereiken. Het planten alléén van maïs of Turksch koorn stelt hem daartoe in staat en zou nog minder uren aan arbeid vorderen [1].

Is er iemand, die meent iets beters te hebben gevonden dan ons kolonisatie-plan, tot verbetering van het lot der volksklasse, hij schrome niet, er mede voor den dag te komen; wij strijden niet om persoonlijke gevoelens te doen zegevieren; neen, wij kampen alleen voor de volkswelvaart; hij, die daarvoor met ons medestrijdt, zal ons welkom zijn, ook al verschillen zijne inzichten van de onze! Wij voor ons echter kennen geen ander middel tot voortdurende verzekering van het volksheil, dan kolonisatie in Suriname. Daarbij vergete men niet — het kan niet genoegzaam worden herhaald — dat zestig (60) millioen menschen in dat schoone land kunnen leven, zonder elkanders welvaart te benadeelen.

Van vele zijden ontvingen wij mededeeling van wenken, denkbeelden, aanmerkingen, bestrijdingen, enz., ons plan betreffende, waarvan echter de meeste gebrek aan kennis van zaken verrieden. Dit was echter niet met allen het geval, zooals o. a. het volgende schrijven van eenen vriend getuigt: „A. VON HUMBOLDT" zegt hij „houdt het er voor, dat eene kolonisatie van Europeanen in de tropische gewesten moeijelijk is te volvoeren, tenzij op een plateau, dat 3000 à 4000 voet boven de oppervlakte der zee is gelegen."

„Begrijp ik echter uwe plannen goed, dan beoogt gij ook geene gewone kolonisatie, maar het aanleggen van iets, dat hier de „Maatschappij van Weldadigheid" met hare koloniën zou vervangen. In uw denkbeeld zou het dan, meen ik, voldoende zijn dat de kolonisten te eten hadden zonder armoede te lijden, die hier vooral in den winter zoo vreeselijk is."

„Mijns inziens zijn de meeste Europeanen gestorven uit die onverzadelijke zucht om spoedig rijk te zijn en als voorname heeren naar Europa terug te keeren. Voorzeker ware de proef te nemen, doch onder deze voorwaarde dat er geen zweem van dwang bij het uitzenden van kolonisten werd gebruikt, maar zij zich geheel vrijwillig aangaven. Gelukte de proef met een zeker getal, spoedig zouden er meerderen volgen."

„Zooals gij terecht zegt, moet men niet trachten meer van die menschen te vergen, dan dat ze in hunne eigen behoeften voorzien."

„Wat die houtzaak betreft, bewijst de uitvoer van hout uit de nevensliggende ex-Hollandsche, thans Engelsche kolonie, de uitvoerbaarheid der zaak, mits die met beleid worde behandeld. Waar kan men gegevens vinden betreffende de Engelsche onderneming tot aanvoer van hout naar Europa? Ik

[1] *Het voornaamste nut van de maïs.* — De maïs tiert het best in een vochtig klimaat, zij is uit Amerika, waar zij op de Andes groeit, overgebracht naar Afrika, Italië, Oostenrijk, Turkije, naar Indië, China en Japan, en dient in het grasrijke Mexico zelfs tot paardenvoer. Van maïsmeel maakt de Italiaan de zoo geliefkoosde polenta's, in Amerika kookt men de geheele kolven en brengt ze op tafel, zoodat men de korrels als gort eet, en in Mexico wordt zij zooveel gebruikt, dat men het verbruik per persoon jaarlijks op 1½ centenaar rekent. De stengels dienen tot mest, tot dekking der huizen of tot brandstof, terwijl men uit de asch potasch verkrijgt. Met de dekbladen der kolven vult men matrassen of bereidt er papier uit; het suikerrijke onderste gedeelte dient tot het vervaardigen van siroop, terwijl het overige van den stengel tot veevoeder dient. Bovendien bereidt men uit de kolven verschillende bedwelmende dranken en legt de jonge kolven in azijn in. Kan men derhalve eene meer nuttige plant vinden dan de maïs, welke op hooge vlakten zeventigvoudige, in de vlakten van Amerika zelfs 400- tot 800-voudige vrucht geeft? BONPLANDIA

heb daarover veel hooren spreken, maar ken geen werk, dat duidelijk de resultaten aanwijst, enz."

Zie, dat zijn kalme en onbevangen beschouwingen, die wij dankbaar en met genoegen ontvangen, geene machtspreuken of opgeraapte denkbeelden.

Wij willen niet ontkennen, dat in de tropische gewesten eene plaats, die 3000 vt. boven de oppervlakte der zee is gelegen, ongeveer dezelfde luchtgesteldheid geniet als bij ons eene 100 vt. boven de oppervlakte der zee geplaatste streek: maar als de heer VON HUMBOLDT nog leefde, zouden wij hem willen vragen: Hoeveel voeten onder de oppervlakte der zee berekent gij dat een man woont, die met vrouw en kinderen is gehuisvest in een hol, een slop, eene steeg of eene poort, waar hij een vierkant hok ter zijner beschikking heeft, dat rummschoots is voorzien van reten, gaten en gebroken ruiten, die om zoo te zeggen hagel, regen, sneeuw en wind uitnoodigen om binnen te komen, waar men den voet zet op een vochtigen, killen steenen vloer, op een gedeelte waarvan eenig klam en reeds lang gebruikt stroo is uitgespreid om tot legerstede te dienen, terwijl het er ten eenen male ontbreekt aan vuur en licht, ja zelfs aan zuiver drinkwater, om niet te spreken van den honger, die er wordt geleden.

Vraag het aan menschlievende mannen zooals de heer AVIJS te Utrecht, waarde lezer, hoe groot de ellende is, die in ons gezond klimaat wordt geleden, en als gij u daarvan eene eenigszins juiste voorstelling kunt maken, zult ge dan niet met mij instemmen, dat onze armen liever behoorlijk voedsel en kleeding hebben in het zoogenaamde ongezonde klimaat van Suriname, dan hier, in ons gezonde Holland, gebrek en honger te lijden? Trouwens wij hebben die verklaring van hen zelven vernomen, ja zelfs uit den mond van oogenschijnlijk welvarende ambachtslieden, die, als een gevolg van de slechte verhouding tusschen loon en behoeften, bespeuren, dat het met hunne welvaart elken dag meer achteruitgaat. — Of zijn het geene belangrijke voorrechten, die men door overplaatsing naar Suriname geniet? Men heeft er een leven, dat, vergeleken bij de omstandigheden van den minderen burger hier te lande, onbezorgd en onbekrompen mag heeten; men geniet er een koesterend klimaat, waaronder men, ondanks al de beweringen van oningewijden, bij eene matige levenswijze een hoogen ouderdom kan bereiken; men kan er over eenige akkers grond beschikken; droge, ruime woningen, van planken getimmerd, zijn er menigvuldig en onkostbaar; belasting kent men er niet, evenmin als de behoefte aan veel vuur en licht; het noodige hout voor de bereiding van voedsel wordt er in overvloed gevonden; jagen en visschen kan men er vrijelijk; voeg daarbij de geringe behoefte aan kleederen en ten slotte het voorrecht, dat men vrije beschikking heeft over de voortbrengselen van zijnen grond.

Wat betreft het door mijnen vriend in zijnen brief geuite denkbeeld aangaande personen, die naar West-Indië gaan met het doel om na korten tijd schatrijk naar het vaderland terug te keeren, het is eenigszins onjuist en berust op eene verwarring van de Oost-Indische toestanden met de West-Indische. In West-Indië moet men, zelfs als jongmensch van fatsoenlijken huize, zijne loopbaan beginnen als zoogenaamd blank-officier, om, na een lang niet gemakkelijk leven, plantage-directeur te worden en eindelijk, ofschoon men daarin maar zelden slaagt, tot de betrekking van administrateur op te klimmen. Rijk worden zal men er zoo spoedig niet, maar men kan er wel een ruim bestaan vinden.

Overigens heeft onze vriend volkomen gelijk met te vooronderstellen, dat wij geene kolonisatie bedoelen in den zin, dien men gewoonlijk daaraan hecht. Er bestaat niet de minste overeenkomst tusschen de koloniën hier te lande en tusschen die, welke wij in Suriname wenschen te vestigen. Onze kolonisatie berust onvoorwaardelijk op het belang van den kolonist. — Humanité pour l'humanité. —

Wij verlangen niets van de volkplanters dan wat zij zeer gemakkelijk kunnen volbrengen; zij behoeven slechts in hun eigen onderhoud te voorzien, en dat zal hun niet moeijelijk vallen.

Al de teleurstellingen, vroeger bij kolonisatie in de tropische gewesten ondervonden, zijn daaraan te wijten, dat men te veel van de kolonisten vergde, dat men niet uitsluitend hun eigen belang op het oog had, maar allereerst en vooral het voordeel van derden, dat men hen voor de zoogenaamde stapelproducten, voor houtvellingen, enz. bezigde. Zoodoende werd hun leven op onverantwoordelijke wijze in de weegschaal gelegd.

Wezen wij er vroeger op, dat de gelden, aan armen-inrichtingen en koloniën in het vaderland uitgegeven, ten eenen male verspild werden, niet minder is dit het geval met de twee millioen, gebezigd ter bekostiging van het overvoeren van Chineezen naar Suriname, en dat, ofschoon reeds 12 jaren vroeger door ons werd bewezen, dat de arbeid aan fabrieken en plantages zeer goed door Europeanen kan worden verricht. Waarom moeten toch altijd de landgenooten achterstaan bij Chineezen, Portugeezen en

zoovele andere vreemdelingen? Bovendien, wanneer de Surinaamsche planters niet bij machte zijn om die Chineezen voor eigen rekening, zonder premie te ontbieden, zullen zij daartoe dan in staat zijn na verloop van een paar jaren, als de bewuste 2 millioen zullen verbruikt zijn? Neen. — Alzoo is het beschikbaar stellen van dat geld slechts het tijdelijk handhaven van eenen toestand, die onhoudbaar is. — Ja, maar later kunnen de Surinaamsche plantages niet genoeg of in het geheel geen suiker meer voortbrengen. — Welnu, als dit dan toch moet geschieden, ware het maar beter dat dit een paar jaar vroeger ware gebeurd, dan had men ten minste de twee millioen aan premiën bespaard. Men wordt door niemand gedwongen suiker te maken, en, wil men dat met alle geweld doen ten koste van de zuurverdiende spaarpenningen der landgenooten, dan zal die suiker haren zoeten smaak verliezen en dien van alsem aannemen. Kan men geen suiker verkrijgen zonder het uitloven van premiën, welnu men legge zich toe op het winnen van andere voortbrengselen, die men met meer gemak zal kunnen telen op den rijken en onuitputtelijken bodem.

Helpt uzelven, mijne waarde Surinaamsche suikermannen, en vergeet niet te bedenken, dat het eene gewetenszaak is zoo roekeloos de landsgelden te misbruiken, die zooveel nut kunnen stichten. Herinnert u, dat hier een zoo verbazend groot aantal landgenooten in de meest kommervolle omstandigheden verkeeren; dat wij wel buiten uwe suiker kunnen leven, maar de armen niet zonder brood.

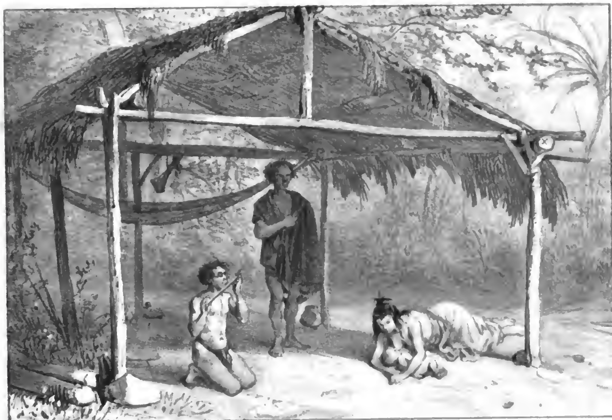
Onder de vele tegenwerpingen tegen een door ons uit te voeren kolonisatie-plan zou men wellicht ook opnemen onzen vergevorderden leeftijd. Welnu, ja, wij zijn bejaard, zeer bejaard zelfs, als men dat wil; dat is volkomen waar; niet minder waar echter is het, dat er *jonge ouden* en *oude jongen* bestaan; onder de laatsten nu nemen wij de vrijheid onszelven te rangschikken; dit is toch voorzeker niet arrogant, als men steeds gezond is en aan geene kwalen laboreert, en dat te midden eener zoo langdurige verongelijking. Mais cela n'empêche pas les sentiments; ik wil mij niet onvoorwaardelijk op die levenskracht verlaten, het is alleen mijn vurig verlangen, nog zooveel nut te stichten, als de mij nog toegelegde levensjaren het zullen veroorloven. Ik zou dus wenschen, dat zich zoo spoedig mogelijk menschlievende landgenooten bij mij aansloten, om mij in de uitvoering mijner taak te ondersteunen en mij behulpzaam te zijn in het tot stand brengen van datgene, waartoe ik alleen op verre na niet bij machte ben.

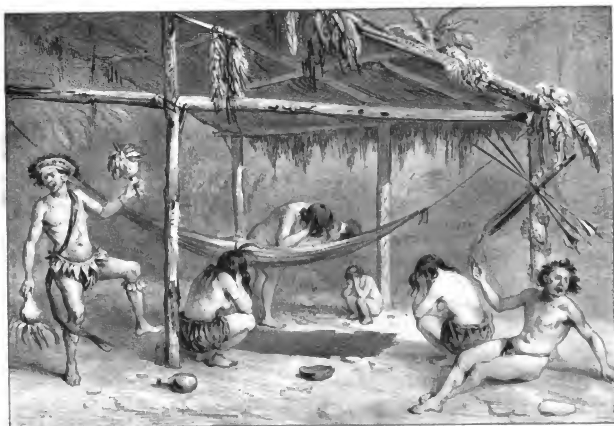
Daartoe dient er eene maatschappij te worden in het leven geroepen, die een plan zal moeten ontwerpen en de uitvoering der zaak regelen. Zoodoende zou wellicht nog vóór den winter een aanvang met de kolonisatie kunnen worden gemaakt.

Wat de aanplanting betreft van levensmiddelen voor de eerstaankomende kolonisten, dat levert eenig bezwaar op; vroeger, toen het Gouvernement over negers had te beschikken, zou dat minder moeite hebben ingehad; thans echter moet dat op eene of andere wijze gevonden worden, en het welslagen daarvan is bij mij zoo goed als zeker; ik zou daarvoor evenwel vooraf een uitstapje moeten maken naar Frankrijk. Hoe ik in die leemte zou willen voorzien, zal ik later aantoonen, wanneer zich eene maatschappij zal hebben gevormd. Dit kan ik evenwel nu reeds zeggen, dat het middel, om die zwarigheid uit den weg te ruimen, mij werd aan de hand gedaan door een eminent man, wien ik daarvoor dan ook hier mijnen dank betuig.

Thans blijft mij nog over een paar brochures van mijne bondgenooten in behandeling te nemen, die mij wel wat laat in handen kwamen, doch niet te laat om partij te trekken van de belangrijke daarin voorkomende beschouwingen over kolonisatie van Europeanen in de tropische gewesten; alleen houde men in het oog dat in die werkjes alleen sprake is van kolonisatie in Oost-Indië, niet in West-Indië, hetgeen natuurlijk eenig verschil van denkbeelden veroorzaakt, voortspruitende uit afwijkingen in landaard, klimaat, enz.

Zeer zeker — en wij hopen dan ook, dat ons werkje de geachte lezers van die waarheid zal hebben overtuigd — zeer zeker biedt West-Indië honderdmaal meer kansen aan tot het welslagen eener kolonisatie, dan Oost-Indië; men houde dit wel in het oog! Trouwens, dat koloniseeren op Java wordt door de omstandigheden zelve belet. Wanneer toch iemand het zou wagen, aan bakboordzijde het dek van een rooverschip te beklimmen en daar moraal te prediken, zou hij ongetwijfeld aan stuurboordzijde in zee worden geworpen. Dat betreden van het rooverschip is hier echter eene onmogelijkheid; immers, men heeft de trap ingenomen! En wat is natuurlijker? Of zou iemand zoo dwaas zijn om in zijn huis vreemdelingen toe te laten, wanneer er daden worden gepleegd, die het licht niet mogen zien?





Geenszins ook zijn wij de stelling toegedaan van hen, die beweren, dat de kolonisten de beschaving bij de Javanen zullen bevorderen; misschien wel op het gebied der landbouwkunde, maar althans niet op zedelijk terrein, ook al kreeg men volkplanters van de beste gehalte bijeen, — iets, dat altijd nog zeer onwaarschijnlijk zou zijn. In onze maatschappij toch laat de beschaving zooveel te wenschen over, en hoe zal het dan gesteld zijn met hen, die uit armoede hun land verlaten voor de koloniën? Onze ondervinding heeft ons geleerd, dat bij die zoogenaamde onbeschaafde volken veel meer humaniteit, veel meer goede beginselen heerschen dan bij ons, verlichte, geciviliseerde menschen. Wij zouden daarvan voorbeelden kunnen aanhalen, waaraan wij, Christenen, ons zouden kunnen spiegelen; voorbeelden van verheven opoffering, waarvan men in onze maatschappij te vergeefs eene schaduw zou zoeken.

Wij laten thans volgen wat de Heer KNKLAAR zegt, bladz. 9:

„Als een bezwaar tegen het koloniseeren met Nederlanders in de heete luchtstreek brengt men in, dat de Europeaan den veldarbeid in die gewesten niet zou kunnen uithouden. Niets is onzinniger dan dit. Dr. DASSEN heeft dit reeds met voorbeelden gestaafd en aangetoond, dat, waar proefnemingen daarmede mislukt zijn, dit aan de verkeerdheid dier onderneming toe te schrijven was. Inderdaad berust het denkbeeld dier onmogelijkheid deels op onkunde omtrent den aard van het menschelijk ligchaam, deels op de onnaauwkeurige vergelijking der omstandigheden, waaronder de landbouwer hier gedurende een gedeelte des jaars, ginds op den duur werken moet."

„Immers indien men de inrigting van het menschelijk ligchaam nagaat, dan blijkt het, dat het er op berekend is, om onder alle hemelstreken, in alle klimaten te kunnen leven en dus ook te kunnen arbeiden. Onder de noodige voorzorgen verdraagt het de grootste hitte en snerpendste koude, omdat het zoo ingerigt is, dat het bloed in alle klimaten denzelfden graad van warmte behoudt, als gevolg en als voorwaarde des levens. — Van de waarnemingen hiervan kan zich een ieder, daargelaten de naauwkeurige waarnemingen der physiologen, zelfs zonder zijne woonplaats te verlaten, overtuigen. — Ieder jaar immers doorloopen wij als het ware alle klimaten, ondervinden wij den invloed van Noordsche winterkoude en van tropische zomerhitte, en bij die beide uitersten zet de arbeidende klasse, gewoon om haar leven in de open lucht door te brengen, haren arbeid voort en, indien zij zich van overdrijving onthoudt, behoort het tot de zeldzaamheden, dat zij er eenig nadeel van ondervindt. Wel moge de zon ook in den zomer bij ons niet zoo hoog aan den hemel staan, niet het toppunt bereiken als in de tropische gewesten, maar de lengte der dagen en de daardoor opgehoopte hitte maken dat de werkelijke hitte, al is het ook slechts gedurende een betrekkelijk korten tijd, dezelfde of nagenoeg dezelfde hoogte bereikt, als dit op Java het geval is."

„Mogt men hiertegen inbrengen, dat juist die groote hitte bij ons kortstondig en voorbijgaande is, terwijl zij in de keerkringslanden duurzaam is, zoo antwoorden wij hierop: dat het uitgemaakt is, dat het ligchaam veel meer van snelle overgangen en kortstondige uitersten te lijden heeft dan van eene eenparige hooge en sterke warmte."

„Hier leeft men gedurende de zomerhitte op ongeveer dezelfde wijze als gedurende de hevigste winterkoude, hier zijn voedsel en kleeding en woning en inrigting van den arbeid naar de doorgaans lagere warmtegraden ingerigt en ondergaan weinig wijziging gedurende de hitte des zomers, terwijl ginds daarentegen alles naar de duurzame warmte geregeld is."

„Daar, waar de natuur zoo oneindig milder is, dan in onze Noordelijke streken, is daarenboven geen zoo aanhoudende, geen zoo zware arbeid noodig als hier, waar door arbeid alleen een dikwijls schrale oogst aan de natuur ontwrongen kan worden, terwijl daar de halve arbeid meer dan voldoende is om oneindig rijker oogsten te verkrijgen.

„Terwijl de landelijke arbeider hier gedurende de groote zomerhitte geregeld tien, twaalf tot zestien uren daags arbeiden moet, zijn daar zes uren arbeid meer dan voldoende om betere uitkomsten te verkrijgen, en er is geene enkele reden aan te voeren, waarom hij hier bij ongewone hitte twaalf uren daags zou kunnen arbeiden, en ginds bij zes uren zou bezwijken; er is geene enkele reden, waarom de blanke mensch minder tegen de hitte bestand zou zijn dan de koperkleurige of de zwarte, en mogt dit in het ergste geval zoo zijn met de aanvankelijk derwaarts overgebragte Europeanen, zeker zou zulks het geval niet wezen met de daar geboren en opgevoede blanken, die van de eerste kindsheid af daaraan gewend geraakten."

„De tropische gewesten zijn naar onze overtuiging juist het elysium voor de arbeidende klasse,

want bij matigen arbeid en minder behoeften vindt zij een ruimer loon, dan haar hier immer te beurt vallen kan" enz.

Volmondig verklaren wij, dat het ons innig leed doet, hier van de belangrijke mededeelingen, die in de brochure van den heer ENKLAAR voorkomen, afscheid te moeten nemen. Vooral ook met betrekking tot het O.-I. kultuur-stelsel, waarover zoo onophoudelijk gehaspeld wordt, heeft hij op ons zulk een' diepen indruk gemaakt, dat het ons in de verzoeking heeft gebracht om de gansche brochure in ons werk over te nemen, om aan de verspreiding van die onwaardeerbare denkbeelden en beschouwingen bevorderlijk te zijn; dat werkje moest zich in de handen van ieder rechtgeaard vaderlander bevinden, maar vooral in die van onze volksvertegenwoordigers [1]).

Onze tweede bondgenoot is de heer Dr. P. S. NOORDA VAN EYSINGA, in zijn werk: Voorlezingen over kolonisatie van Nederlanders in Nederlandsch-Indië [2]). — Onze beschouwingen over het hemelsbreed verschil van O.- en W.-Indië met betrekking tot eene kolonisatie behoeven hier niet te worden herhaald, en wij wenschen ons alleen te bepalen bij het geven van eenige uittreksels van die lezingen, die eenen schat van waarheden bevatten en voor ons kolonisatie-plan eene hooge waarde bezitten.

„Wenden wij het oog naar het Westerhalfrond en zien wij hoe de West-Indische bezittingen bestuurd zijn, dan bedroeven wij ons over de volkomene miskenning der belangen van de West-Indische Compagnie zelve en van die der kolonie en der kolonisten: de heerlijkste toekomst werd aan de hebzucht van het oogenblik prijs gegeven, enz." Maar werpen wij eenen sluijer over het akelige tafereel der West-Indiën, van waar de wraakkreten der slaven, het rookend bloed der gegeeselden en de verzuchtingen van onderdrukten een gruwel zijn in de oogen des Heeren! enz.

„Het mislukken der onlangs in West-Indië beproefde Nederlandsche volkplanting was vooruit te voorzien."

„Hoe de direetie die volkplanting geleid en bestuurd heeft, kunnen wij met geen zekerheid zeggen: in een der dagbladen is daarvan onlangs een uitvoerig en zeer ongunstig door verscheidene personen onderteekend verslag gegeven" [3]).

„Evenmin als eene dwaze handelsonderneming, die mislukt, oorzaak zou zijn, eene andere, op goede gronden rustende onderneming op te geven, evenmin kan het schipbreuk lijden eener vroeger genomen proeve van kolonisatie aanleiding geven om van eene kolonisatie af te zien [4]), die, rijpelijk overwogen, de vrucht der velerlei beschouwingen en ondervinding van deskundigen is, die zonder eigenbelang of bijoogmerken hebben medegewerkt om het plan, daartoe door mij ontworpen, te herzien, te verbeteren en goed te keuren."

„De redenen, die tot het ontwerpen van dat plan hebben geleid, zijn:

„In de eerste plaats de verarming van velen onzer landgenooten, bij de hoogere prijzen der levens- en andere noodwendige behoeften, waardoor de fondsen van verscheidene liefdadige gestichten weldra ontoereikende zullen zijn om in het bestaande onderhoud van behoeftigen, weezen en anderen te voorzien, gelijk zulks reeds door sommige bestuurders onbewimpeld is te kennen gegeven."

„Alvorens tot het tweede punt over te gaan, deel ik u, waarde Hoorders, mede, dat ik na mijne tweede terugkomst uit Indië meende, dat het geschrijf en geroep over de armoede overdreven was, en daar ik er veel belang in stelde mij dienaangaande in persoon te overtuigen, heb ik de geringste buurten in verschillende steden van ons vaderland bezocht, ben ik de woningen der armen, ja de afschuw verwekkende holen van onbeschrijfelijke ellende binnengegaan en heb ik tafereelen aanschouwd, welker herinnering mij met deernis vervult."

„Eenmaal trad ik eene woning binnen, alwaar een lijkje boven aarde stond; het was het dertiende kind dat zou begraven worden. Honger en ellende waarden in het rond. De moeder zeide, dat de kinderen door gebrek aan voldoend voedsel uitgeteerd waren."

„In eene andere stad vond ik man en vrouw doodelijk krank, schier gevoelloos voor het leed, op

[1]) Koloniseren van Nederlanders op Java en het tegenwoordige cultuurstelsel, beschouwd uit het oogpunt van belang en menschlievendheid, door E. C. ENKLAAR. Kampen, bij K. VAN HULST.

[2]) Uitgegeven bij A. C. KRUSEMAN, Haarlem.

[3]) Wordt in de Bijlagen gevonden.

[4]) Zeer juist! Heeft men het O.-I. cultuurstelsel opgegeven omdat er honderdduizend Javanen van honger zijn omgekomen?

oud verrot stroo liggen, terwijl hunne hongerige kinderen op koude, vochtige steenen lagen en kermden en schreeuwden om spijs."

„In eene buitenwijk eener bevolkte stad vond een braaf geneesheer zes, acht, ja zelfs dertien personen in één huis lijdende aan de typhus of rotkoorts: noch vuur, noch licht, noch behoorlijk deksel of voedsel werd er gevonden."

„Nog onlangs en wel in de vorige maand bevond een verloskundige het navolgende: in eene aanzienlijke stad zou in eene ellendige steeg, in eene ledige woning, waar de felle wind door de gebrokene glasruiten huilde, een wezen, voor de onsterfelijkheid bestemd, ter wereld komen! De moeder lag op verrot stroo, dat een walgelijken reuk van zich verspreidde. Zij was als verstijfd van de koude; niets tot verwarming, geen deksel, geene inkomsten, geen voedsel dan alleen dat weinige, wat haar rampzalig bestaan nog eenigzints kon rekken. De felle vorst maakt het voor den accoucheur schier ondoenlijk haar te helpen; eindelijk komt in een Christenland, in eene stad van verlichting, van beschaving, een kind ter wereld, opgewacht door aangrijnzende ellende en jammer, zonder uitzigt op beteren toestand, en dat wel in eene plaats, waar twaalf eeuwen het Christendom bestaat en waar in ieder jaar driedruizendmalen van den kansel gepredikt en telkens herhaald wordt: „hebt uwe naasten lief als uzelven."

„Maar, zegt men: wij geven immers veel! Het is zoo, maar men geeft te veel, men voedt de armoede, men doet dien rampzaligen toestand der maatschappij voortduren, bij de overtuiging of bij het beweren dat zulks zoo geweest is en zoo zal blijven."

„Men behandelt de armoede alsof men gevaarlijke wonden met zalf, met pleisters, met kalfsvlies toedekt, in plaats van in het levend vleesch te snijden en de armoede met wortel en tak uit te roeijen."

„Worden er handen aan het werk geslagen, dan zal bij vastberadenheid de weg gebaand worden, om den ongelukkigen staat der armen te doen ophouden."

„Indien, met openlegging van een weldoordacht plan, wordt aangetoond, dat er arbeid in de overzeesche bezittingen zal worden verschaft op eene wijze, waardoor niet alleen in het onderhoud zal voorzien, maar zelfs iets meer verkregen worden, dan is het te vermoeden, dat op eene voordeelige wijze gronden in gebruik zullen worden afgestaan om dat plan te bevorderen."

„De gegoede burgers zullen veel liever hunne giften voor een zoodanig plan gereed hebben, waardoor eenmaal die giften onnoodig zullen worden, dan wel voor eene armoede zonder einde."

„Wanneer van hooger hand zoodanig plan des noodig door eene wet gesteund en gehandhaafd wordt, met bepaling dat er na eenen te bepalen tijd geene bedeelden zullen zijn dan alleen ouden en gebrekkigen, terwijl aan de overigen vrije overtogt voor nieuwe volkplantingen zal worden verleend en aldaar het noodige zal gereed zijn om te arbeiden en eene goede toekomst te gemoet te gaan; wanneer de natie van dit plan doordrongen en de schamele gemeente er meer en meer mede bekend en aan gewoon gemaakt wordt, dan zal het onder hooger zegen gedijen."

„Aarzelt men het te ondersteunen, deinst men terug om het uit te voeren, dan blijft het kwaad niet alleen bestaan, maar het verergert meer en meer; de middelklasse wordt steeds zwaarder belast en door de ondersteuning van de doodeters der maatschappij meer en meer verarmd, zooals thans reeds wordt waargenomen, en wat zal daarvan het gevolg zijn?"

„Ik voeg hier niets bij, maar als het volle middag en meer is, dan weet de man van ervaring, dat er moet gearbeid worden."

„De uitwerking van het plan moet eerst later plaats hebben, wanneer men het omtrent de hoofdpunten eerst eens is."

En verder pag. 35: „Tegenwoordig worden op Java de grootste schatten door Chineezen verworven, die, nadat zij hun fortuin hebben gemaakt, naar hun vaderland terugtrekken. Waarom aan onze werklieden niet liever de voorkeur gegeven dan aan die Chineezen, die aanzienlijke sommen naar China medenemen?"

„Men werpe spreker niet tegen, dat er groote waarschijnlijkheid bestaat, dat hun een spoedige dood zal wachten, want dan zouden wij willen vragen, of men in het vaderland onsterfelijk is, en of het niet beter is elders zijn leven voor eene edele zaak op te offeren, dan het hier in de grootste armoede en ellende door te brengen en tevens meer gegoeden uit te mergelen?"

„Elk plan, dat de werkelijkheid voor zich heeft, behoeft het rijk der verbeelding niet om het te

ondersteunen: en het is in geenen deele overdreven, te voorspellen, dat het aanleggen van volkplantingen in bedoeld oord goede vruchten zal dragen, vooral dan, wanneer het streven daarhenen gerigt zal zijn om het belang van het algemeen en niet dat van enkele bevoorregte personen te bevorderen."

Pag. 44. „Deze voortdurende warmte geeft aan het plantenrijk eenen zoo verbazenden groei, dat aard- en veldvruchten weinig voorbereidenden arbeid vorderen om in korten tijd te rijpen. Voortdurende werkzaamheid is in zóó milde natuur, bij weinige behoeften overbodig. — De warmte veroorlooft naauwelijks eenige kleederdragt; weshalve voor kleeding zeer weinig en voor brandstof niets dan het noodige om te koken vereischt wordt."

„In Nederland, waar naauwelijks vier warme maanden zijn en de zomer dikwerf een verkleede winter is, waardoor het aardrijk en de wateren in eenen zóó konden toestand verkeeren, dat allerlei kunstmiddelen moeten gebezigd worden om den verklemmden grond te verwarmen; in Nederland, alwaar gestadig moet gezorgd worden om het ligchaam te kleeden en met voedzame spijzen in de koude te onderhouden, de brandstoffen te verkrijgen en de woningen zooveel mogelijk ontoegankelijk voor de strengheid der lucht te maken, dáár eischt de toestand, waarin de bevolking geplaatst is, eene onafgebrokene inspanning, arbeidzaamheid en vlijt, ten einde niet voor den invloed van het luchtgestel te bezwijken."

Tot staving onzer zienswijze, met betrekking tot het bekeeren van Christenen door de zendelingen, deelen wij het oordeel van Dr. ROORDA VAN EYSINGA mede (zie pag. 55.) „Op grond der ondervinding wordt door velen volgehouden, dat de poging om de Javanen tot het Christendom te brengen, vooreerst nog als zeer gevaarlijk moet beschouwd worden."

„Maar" zegt men „moeten de Javanen dan immer Islamieten blijven? Moeten niet alle volken onderwezen worden? Het antwoord hierop is: dat de voorzigtigheid en de ondervinding vorderen, geene pogingen aan te wenden om de Javanen tot Chistenen te maken, voordat men op goede gronden kan aannemen, dat die pogingen niet tot hun verderf, maar tot hun geluk zullen strekken; zoowel de hevige voor- als tegenstanders der bekeering bederven de zaak en zouden de oorzaak worden, dat het Christendom op Java zou ophouden te bestaan, zooals in Japan, enz."

„Vooreerst moet men weten wat men eigenlijk wil; wordt er beoogd, de Javanen, evenals sommige Moluksche volken, tot Naam-Christenen te maken, of wel om hen tot ware Christenen, tot betere menschen te vormen? Gewis zal het laatste beoogd worden, doch hoe zal zulks geschieden? De ondervinding heeft, helaas! bewezen, dat de Javanen, van de Christenen verwijderd levende, stille, eenvoudige, gehoorzame menschen gebleven, doch in en nabij de hoofdsteden verbasterd en bedorven zijn; zoodat het maar al te waar is, dat bij ieder uur, dat men zich van de hoofdsteden, dat is van de Christenen verwijdert, de Javanen eenen trap hooger in braafheid staan. Het is waarheid, dat de Javanen en andere inlanders, die in de nabijheid der Christenen leven, hunne ondeugden en geenzins hunne deugden hebben overgenomen. Het is bekend, dat de fatsoenlijke Mahomedanen niet dansen, geene bedwelmende dranken gebruiken, dan ter plaatse waar zij daarin door de Christenen zijn voorgegaan en aangemoedigd; dat zij niet woekeren met hun geld en ingetogen leven; doch kan dit ook van de Christenen gezegd worden? Zijn zij vijanden van dat alles, of toonen zij dikwerf zulks hartstogtelijk te beminnen?"

„Maar" zegt men „het Christendom kan immers den mensch niet slechter, maar moet hem beter maken." — Ja, mits de belijders het betrachten; geschiedt dat niet, dan kan men den Javaan niet bewijzen, dat het betere vruchten draagt dan het Islamismus. — Men denke echter niet, dat in het algemeen de Christenen in Indië bij die van Europa ten achter staan, geenzins; maar de geest der eeuw heeft eene vrijheid doen ontstaan in denken, spreken en handelen, die de Javaan afkeurt. Wat zeggen de Javanen, die in Europa hebben gereisd? Zij zeggen, dat de Europeesche maatschappij eene bedorvene maatschappij is, omdat de eerbied voor den godsdienst, het ontzag voor de gebieders, wetten en ouders er te zeer gedaald, en ongodsdienstigheid, verdeeldheid en uitspattingen er ten top gestegen zijn. — Ik heb Javanen gesproken, die het innerlijke der Europeesche maatschappij hebben leeren kennen en verklaarden, dat zij zich nooit een denkbeeld hadden kunnen vormen van de bedorvenheid, die er onder zoovele Christenen wordt aangetroffen, en dat zij niet konden begrijpen hoe de belijders van eene leer, die door hen als de volmaakte genoemd wordt, zoo diep kunnen zinken. Niet, dat zij alleen op het gemeen het oog hadden, maar ook op andere standen. Zij konden niet beseffen,





dat men hen tot Christenen wilde maken! Schromelijk ergerden zij zich aan de speelbanken, die bronnen van ellende, armoede, wanhoop en zelfmoord; aan de onnoemelijke huizen van ontucht, waarin zelfs vrouwen van geboorte, opvoeding en middelen worden aangetroffen; aan het onnoemelijk getal tapperijen; aan den schandelijken woeker; aan de onheilspellende verdeeldheid onder de Christenen; aan den zelfmoord; aan het gaarne bijwonen van schavotstraffen; aan de aangrenzing van bordeelen en jeneverhuizen aan de tempels des Heeren en aan vele andere betreurenswaardige dingen, die men onder de volken, welke meer dan duizend jaren het Christendom in hun midden hebben, niet zou verwachten."

„Het is voorzeker beschamend het te moeten hooren; maar het te verzwijgen zou verkeerd zijn, door geen behoorlijk licht over de zaak te verspreiden. Een iegelijk, die de procedures, welke in Europa gevoerd worden, leest, zal zich overtuigen, hoezeer het bederf in de maatschappij is ingeworteld."

„In Indië heb ik dikwerf over de verhevenheid van het Christendom met brave, onderwezene Inlanders gesproken; doch zonder over de waarheid daarvan te twisten, zeiden zij, dat eene leer geene navolging wekt, wanneer hare belijders haar niet betrachten."

„Om kort te gaan: de Javaan is volgzaam van aard, neemt ligtelijk het verleidelijke aan en kan voornamelijk door het voorbeeld van de ware betrachting des Christendoms tot dit laatste gebragt worden; want, wil men van hem eenen Christen in naam maken, dan maakt men van hem, die zich van de Mohammedaansche pligten ontslagen ziet, een slecht mensch; dat is eene stellige waarheid. Men dient alzoo in Europa eerst werkzaam te zijn, om de beoefening van het Christendom onder de Europeanen tot eene hoogte te brengen, dat het, in Indië overgeplant, de aandacht van den inlander trekt en bij hem den lust opwekt om het te leeren kennen en te beoefenen; dan eerst zal men op het regte spoor zijn om er iets goeds voor te kunnen verrichten."

Ten slotte merkt de heer ROORDA VAN EYSINGA op: dat men niet enkel op het tegenwoordige geslacht moet bouwen, *„het jongere element zal ons eerst de goede uitkomsten kunnen leveren, die men van de kolonisatie mag verwachten."* Onderneemt men dit niet, dan bestaat er voor ons al zeer weinig hoop, om ooit van dezen troep ledigloopers en doodeters ontslagen te worden; en dat de geachte schrijver hoofdzakelijk op het oog heeft gehad om dezulken te koloniseeren, die werken kunnen en willen, zonder werk te vinden, is ontegensprekelijk.

De heer J. BOELE — lid van het bestuur — neemt het woord en verzekert den heer ROORDA VAN EYSINGA, dat hij hem moet dankzeggen voor de waarachtig heilzame plannen, die hij ter sprake heeft gebracht, en gelooft, dat, al moge er verschil van meening bestaan omtrent de wijze van uitvoering, een ieder overtuigd is, dat eene kolonisatie, als dezen avond is besproken, zoowel uithoofde van den bloei van Neerlandsch-Indië, als van de vermindering der armoede in ons vaderland, de ondersteuning de krachtige medewerking van een ieder ten volle verdient.

Zoo schreven de heeren ENKLAAR en Dr. ROORDA VAN EYSINGA, en dat sedert dien tijd onze maatschappelijke toestand er niet op is verbeterd, wordt, als het nog bevestiging behoeft, ten volle bewezen door den heer BUIJS te Utrecht. Ook wij hebben den weg betreden, door dien menschlievenden man bewandeld; ook wij hebben de holen der ellende bezocht, en de tooneelen, daar aanschouwd, overtroffen verre de levendigste voorstellingen, die wij ons van het jammerlijke en kommervolle leven onzer gebreklijdende landgenooten hadden gemaakt. ô! Mochten wij een deel der indrukken, door ons op die tochten ondervonden, in de harten onzer gevoelige lezers overstorten, het zou, hoe gering ook, voldoende zijn om hen aan te sporen krachtig mede te werken tot het aanwenden van het eenige middel, dat o. i. de bittere ellende onzer natuurgenooten kan opheffen. Laat ons bedenken, dat er geen oogenblik mag worden verzuimd; ook al slaat men van dezen dag af de handen aan het werk, het duurt nog lang, eer ons plan tot een begin van uitvoering kan komen. En inmiddels, de ellende gaat voort met onze landgenooten te verteren. Het geldt hier leven of dood, ja, veel erger; immers: mourir est peu de chose, mais souffrir!

Gulweg verklaren wij, dat, hoe moeijelijk ons, oningewijden, het schrijven ook valt, het ons nog veel meer moeite kost de pen uit de hand te leggen waar het geldt de belangen onzer ongelukkige medemenschen, de welvaart van het moederland en der kolonie Suriname.

Suriname! Wie, die maar eenigszins met het land bekend is, kan koel blijven bij het hooren van

dat woord? Suriname! Dat is het beloofde land voor onze arbeidzame armen! Dat is het Californië, waar men meer vindt dan goud! Waarlijk godvruchtige medeburgers, dáár, te midden van die wonderen der natuur, kunt ge God eeren in geest en in waarheid. Mannen, wier borst voor vrijheid gloeit, daar zult ge het hart in uwen boezem krachtig voelen kloppen!

Maar wij hebben onze taak afgewerkt, afgewerkt met moeite en inspanning, het is waar, maar ook met de hoop, dat wij ons doel hebben bereikt. Welgestelde Nederlanders, nu kent ge het middel om uwe arme landgenooten uit hunne ellende op te heffen. Zijt rechtvaardig en grijpt het aan. Twist niet over den vorm van ons werk en de vele gebreken, die het aankleven, maar bepaalt u tot de hoofdzaak en, wilt ge strijd voeren, het zij een edele strijd ter verbreiding van mijn geschrijf en van de denkbeelden, daarin vervat. Dan zal ook hier het beginsel der rechtvaardigheid het beginsel der nuttigheid zijn; want: het is eene heilige wet der goddelijke rechtvaardigheid, dat hetgeen uit zichzelf goed is, het algemeen welzijn bevordert.

EXTRACT UIT HET TIJDSCHRIFT „WEST-INDIË"

TOT BEVORDERING VAN DE KENNIS DER NEDERLANDSCH WEST-INDISCHE KOLONIËN,

DOOR

Dr. C. VAN SCHAICK.

VESTIGING DER NEDERLANDERS TE SURINAME.

Sedert KAÏNS broedermoord tot op den huidigen dag openbaarde zich bij de menschheid eene zucht, die onverklaarbaar en raadselachtig zijn zou, indien niet de geschiedenis dáár ware, om dat onverklaarbare op te helderen, en dat raadselachtige op te lossen en te ontknoopen. Zij is de zucht om den geboortegrond te verlaten en elders een goed heenkomen te zoeken. Zij is bijna zoo oud als het menschdom en, wel verre van te verminderen, is zij in de laatste jaren belangrijk toegenomen.

Bedriegen wij ons niet, dan verdient zij eer aangemoedigd en ondersteund, dan afgekeurd en tegengegaan te worden. De drijfveeren mogen bij den landverhuizer niet altijd even edel zijn, de gevolgen waren en zijn in menig opzigt uiterst weldadig. Koophandel en zeevaart werden daardoor uitgebreid en brachten alom bloei en welvaart aan. Kunst en wetenschap werden bevorderd en deden licht opgaan, waar alles in het duister lag, of erlangden bouwstoffen ter uitbreiding van haar gebied. Overbevolking en pauperisme werden tegengegaan of voorgekomen, terwijl de landverhuizer den grond legde tot vermeerdering van het grondgebied van den staat, waartoe hij oorspronkelijk behoorde.

Zonder landverhuizing en landverhuizers zou Nederland nimmer tot die hoogte van welvaart zijn gestegen, waarop het weleer stond, en Neêrlands scepter tot op dezen dag niet zooverre reiken. Zijne overzeesche bezittingen zijn vruchten, uit de landverhuizingszucht voortgesproten. In de daad, wij bejammeren het, dat ons welig Suriname zoo weinig mag deelen in de belangstelling van hen, die in onze dagen 't moederland verlaten en onder vreemd bestuur, (tot niet gering nadeel van ons volksbestaan en van onze nationale welvaart, om niet te spreken van ons koloniaal belang) datgene zoeken, wat zij in de plaats hunner geboorte niet konden vinden.

Hoevele werkbare handen en hoevele kapitalen van Hollandschen oorsprong gaan daardoor onherroepelijk en ten eenen male voor ons verloren. Wij bejammeren het te meer, omdat langs dien weg ons Suriname, dat bij den dag achteruitgaat, eerlang voor ons Nederland verloren moet gerekend worden. En dat, terwijl wij bij machte zijn, het te behouden, te redden en grooter en winstgevender te doen worden dan het ooit geweest is.

Wat is er van onze vroegere plantagies nog over — bij gebreke aan werkbare macht! Hoevele bosschen wachten nog op bijl en houweel, en zouden ruimschoots brood verschaffen aan duizenden, die thans in 't moederland, of uiterst armoedig, of van de algemeene of bijzondere weldadigheid leven! Hoe menige Savannah is nog ongerept en onaangeroerd gebleven, waardoor de veestapel uit te breiden en het hoornvee te veredelen was! Hoeveel voordeel mag men zich met grond voorstellen van de rivieren, waarmede dit vruchtbaar land doorsneden is, wanneer men zich die voor fabriekwezen en nijverheid ten nutte maakte! Hoevele voordeelen, bij ruimen aanvoer van bekwame landbouwers uit het moederland, en bij noodzakelijke wijziging en verbetering van het landbouwkundig stelsel, volgens de behoeften van onzen tijd en de vorderingen op wetenschappelijk gebied!....

Van dat alles moet men afzien! al die voordeelen, zoo nabij onder ons bereik, mag men verloren achten en zullen veelligt in andere handen overgaan, omdat wij verzuimden het voetspoor der voorvaderen te betreden en hunne stichting met kracht staande te houden.

Hoe kortstondig ons verblijf in deze kolonie ook zij, en hoe gering onze kennis aangaande Suriname mag gerekend worden, dit staat vast: wij hebben dat land lief en vinden geene woorden om den rijkdom en de vruchtbaarheid van zijnen bodem te beschrijven. Lief hebben wij die bevolking, omdat zij, Christen, Jood of Heiden, onze broeders en zusters zijn, die lijden en, gedrukt gaande onder het lot en den achteruitgang dezer kolonie, rustig en met onderwerping dat lot draagt en, bij dien achteruitgang, hare goedaardigheid en gulheid, hulpvaardigheid en gastvrijheid tot heden niet heeft afgelegd, ja, bij beperkte middelen, het groote gebod: „heb lief en doe wel," dikwijls met bewonderingwaardige onbekrompenheid behoudt. Ieder vreemdeling, naar waarheid getuigenis gevende, zal daarvan kunnen gewagen. Steller dezes althans in de ruimste mate.

Meermalen hoorden wij als eene der gewichtigste bezwaren tegen de vestiging ten onzent aanvoeren, dat het klimaat ongezond en ten eenen male ongeschikt was voor den Hollander; terwijl men niet in gebreke bleef daarbij te wijzen op de uitkomsten, die de kolonisatie aan de rivier Saramakka, post Groningen, heeft opgeleverd.

Edoch hoe ongerijmd. Is mislukking eener onderneming het bewijs dat zij onmogelijk tot stand kan gebragt worden? Is een dorp of stad ongezond, omdat er soms de cholera verwoestingen aanrigt, of eene typhus vele menschenlevens uitdooft? Verlate dan ieder Nederlander zijnen geboortegrond, en verhuize dan de geheele Europeesche bevolking naar elders!.... Het mislukken eener onderneming van dien aard zou onzes bedunkens de spoorslag moeten zijn tot herhaling, met inachtneming van die maatregelen en voorzorgen, waarop men vroeger te weinig, of in 't geheel niet gelet heeft. Vooral als de ondervinding overvloedige bewijzen en voorbeelden oplevert, dat Hollanders, hier reeds op zekeren leeftijd gekomen, na twintig, ja sommigen bijna veertig jaren verblijf ten onzent, nog in gezondheid leven, of gezond naar 't moederland zijn teruggekeerd. En daaronder mannen, die met vermoeijenissen en ontberingen te kampen hadden, waaraan althans de landverhuizer tegenwoordig het hoofd niet te bieden heeft.

Maar nog meer: de tegenwoordige kolonisatie in de Macowijne onder toezigt en leiding van den heer KAPPELER, tot dusverre oneindig minder in getal dan die aan de Saramakka, bloeit en deelt in ongestoorde gezondheid, terwijl de houtvelling geregeld door haar gedreven wordt.

Indien wij eens behoorlijke statistieke opgaven konden verkrijgen van de sterfgevallen onder de volkplantingen van landverhuizers, in vroegeren en lateren tijd, wij zouden verbaasd staan over de slachtoffers, die onder hen gevallen zijn, eer men de onderneming gelukt kon noemen. Men heeft dikwijls aan 't klimaat geweten, wat in gantsch andere omstandigheden ligt en gezocht moet worden. Het klimaat kan uitmuntend geschikt en gezond zijn; terwijl de plaats, waar men zich vestigt, minder geschikt en door hare ligging en 'tgeen haar omringt ongezond is. 't Is ongetwijfeld zeker, dat in boschrijke alluviale en tevens virginale streken meer slachtoffers vallen dan daar, waar vlak, open, hoog land is, van waterlozingen voorzien, waar de wind onbelemmerd versche lucht aanbrengt. Voor 't meerendeel is de Surinaamsche grond alluviaal, vol zwampen en moerassen. Die grond is omsloten door bosschen, waarvan menigeen nog door geen Europeër althans is betreden. Men velle het bosch en gunne zoodoende den wind den vrijen doortocht dáár, waar hij niet kon doordringen. Men dempe zwamp en moeras, door toevoer van versche lucht reeds van veel smetstof gezuiverd, en schadelijke uitwasemingen zullen spoedig ophouden — — en 't land, weleer zoo ongezond, zal een gelukkig, zal een gezond oord worden. Dat staat in 's menschen macht. Daartoe gaf de Allerhoogste hem middelen en krachten. Die aan te

wenden is zijne roeping en taak, sedert 's Heeren mond het woord uitsprak: *„in 't zweet uws aanschijns zult gij uw brood eten!"*

Had de eerste mensch, na zijne verhuizing uit het Paradijs, en sedert genoodzaakt met eigen hand, in den volsten zin des woords, uit het aardrijk te wroeten en op te graven wat hij voor zijn onderhoud behoefde, zich laten ontmoedigen; — had hij afgezien, bij dien zwaren arbeid, van alle verdere pogingen en ondernemingen, wat zou er van hem, wat van zijn gezin geworden zijn?...

Alleen langs den weg van verstandelijken, moedigen, welberaden voortgang en volharding, kan men op goede uitkomsten hopen.

Wie 't land verlaat, moet het met God, met een vasten wil verlaten. Voor hem zal de stap, dien hij waagt, met den tijd heerlijke en rijke vruchten dragen. Voor zulke kolonisten is Suriname eene goudmijn. Maar wie er als fortuinzoeker henengaat, en op zijn gemak wil leven, hij blijve waar hij is. Want teleurstelling wordt zijn deel, en eene doodkist welligt en heel spoedig zijn uitzet.

Suriname is niet ongezond, en voor eenige jaren gezonder geworden, sedert den boschbrand, waardoor aan den zeekant ruime doortocht aan den zeewind is verleend. Trouwens niet minder dan te Suriname zou elke volkplanting ook elders mislukt zijn, met een personeel en onder omstandigheden, als die op Post Groningen.

Wil men het vaderland verrijken, de kolonie uit haren kwijnenden toestand opheffen en doen bloeien? Men koope grond aan en ontginne! men breide den landbouw uit en denke er aan om fabriekwezen en nijverheid in aanwezen te roepen! Daartoe moedige men de landverhuizing in 't moederland, des verkiezende ook in 't buitenland, naar Suriname aan. Men lette daarbij vooral op de keuze van 't personeel en zorge vooral, dat men bekwame landbouwers en dezulken hiertoe aanwinne, die voor fabriekwezen en nijverheid geschikt zijn. Vooral lette men daarbij op hen, die eenig vermogen bezitten.

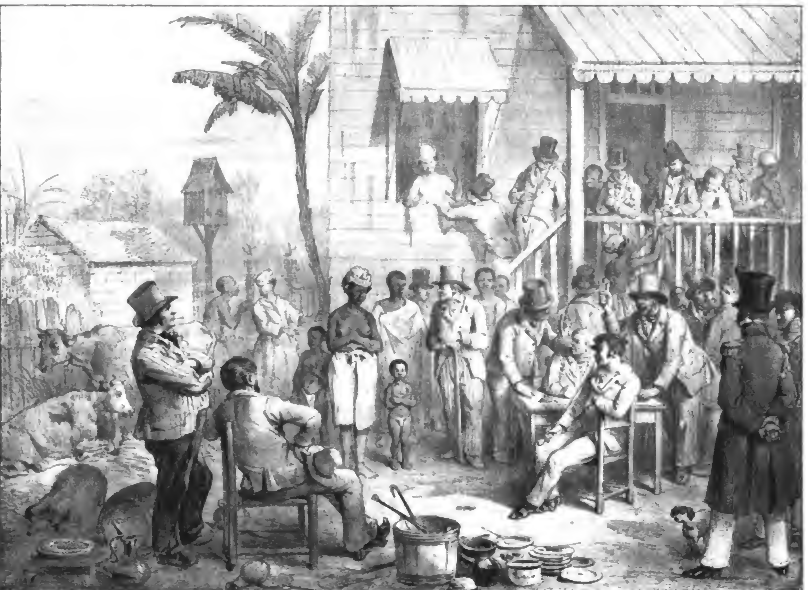
Men vrage van 't Gouvernement die medewerking, die onvermijdelijk noodig is, zonder de zaak zelve tot eene Gouvernementsonderneming te maken; eensdeels ter vermijding van kosten, die den Staat zouden drukken, en anderdeels ter voorkoming van alle centralisatie, die de vrijheid van den arbeider aan zekere banden legt. Alles zij en blijve partikuliere onderneming.

Langs dien weg, gelijk het onzen voorvaderen gelukt is, deze volkplanting te stichten, zal zij niet alleen voor 't moederland behouden blijven, maar uit haren tegenwoordigen toestand opgericht, gered worden en bloeien. Langs dien weg zal de landverhuizer beveiligd zijn tegen teleurstelling, en eene bron van welvaart voor zich zelven en anderen zien en doen ontspringen, waardoor koophandel en zeevaart in ruime mate bevoordeeld worden. En datzelfde Suriname, waarover men nu te regte of te onregte klaagt (iets dat nog zoo spoedig niet beslist is) zal het moederland juichstof geven.

Niet de regering, maar het volk heeft schuld. Gebrek aan nationaliteit en onverschilligheid omtrent het vaderland, ten gevolge, bij zeer velen althans, van overdreven godsdienstige beginselen en vermeende verongelijking, heeft den stroom van landverhuizers uit Holland naar Noord-Amerika geleid. Die volksverhuizing is uitsluitend het werk van eenige weinige mannen uit het volk; mannen, ontevreden over het lot, dat hen trof en dat zij zich zelven op den hals hadden gehaald. Dien zelfden geest van wrevel en ontevredenheid, die hen bezielde, hebben zij in anderen weten over te planten. In hunne eigenliefde gekwetst en ontevreden over Neêrlands bestuur in Kerk en Staat, vervielen zij tot eene schanddaad, die moeijelijk te vergeven is. Die mannen hebben Holland uit wraak wakkere landbouwers, bekwame ambachtslieden en belangrijke kapitalen ontroofd, niet om onze Hollandsche bezittingen, maar om vreemdelingen te verrijken.

Die landbouwers waren te voren even onbekend met Amerika, als met Suriname. Doch hunne leidslieden en aanvoerders bleven niet in gebreke, hen bekend te doen worden met alles, wat dienen kon om de ontevredenheid te vermeerderen en het verlangen naar dat vreemde land, waar men gewetensvrijheid en aardsche schatten zoo gemakkelijk kon erlangen, op te wekken.

Hier en daar trof men, vooral ten platten lande, zoodanige werktuigen aan die, als rechte zielenwervers, de woningen binnendrongen van hen, die tot de afgescheidene Hervormden behoorden, om hen toch met ernst en aandrang tot den grooten, maar zoo heilspellenden pelgrimstocht op te wekken. Aan boekskens en brieven over dat punt ontbrak het niet. Te betreuren is het, dat destijds niet eene andere volkspartij, met wakkere volksmannen aan het hoofd, het tegenovergestelde ondernam, in denzelfden geest werkte en door meerdere bekendheid aan Suriname te geven, de zucht om derwaarts te gaan opwekte.



Menigeen dier landverhuizers zou zich beraden en niet in overijling gehandeld hebben. Menig kapitaal zou dan voor onze kolonie behouden zijn gebleven, dat nu, zoo niet geheel te zoek geraakt is door gewetenlooze vreemdelingen, dan toch voor het meerder deel versmolten is. En menigeen, naar Noord-Amerika verhuisd, zou niet zoo jammerlijk zijn teleurgesteld.

Doch keeren wij tot ons onderwerp terug. De lezer vergeve mij dezen uitstap. Hij is het gevolg van liefde jegens en belangstelling in 't heil des vaderlands en van deze kolonie en hare bevolking.

Ofschoon reeds ten jare 1644 eenige Israëlieten uit Nederland herwaarts kwamen en zich in deze kolonie vestigden, en dit getal, twintig jaren later, aanmerkelijk vermeerderd werd door de overkomst van anderen hunner geloofsgenooten, die, met de zich te Cayenne bevindende Nederlanders, door de Franschen van daar verdreven werden, dagteekent zich de vestiging der Nederlanders alhier niet vroeger dan van 1667.

Van dien tijd aan werd Suriname, in 1662 door KAREL II, koning van Groot-Brittanje, aan sir FRANCIS WILLOUGBY van Parham, onder zekere voorwaarden in vollen eigendom geschonken, eene Hollandsche kolonie, van wier dadelijk bezit de Hollandsche Natie, bij het vredestraktaat te Breda, den 31sten Julij van dat jaar gesloten, verzekerd werd. — Sedert nam het getal kolonisten meer en meer toe, vooral toen bij den vrede te Westminster in 1674, het bezit dezer kolonie bij vernieuwing aan Holland verzekerd was.

Wat in 1664 aan de Boven-Kommewijne, door de zich aldaar gevestigd hebbende Nederlanders en Israëlieten, uit Cayenne verdreven, op eene kleine schaal aangevangen was, werd nu dáár en elders, aan andere rivieren, met kracht voortgezet. Nieuwe plantagies werden aangelegd, de reeds bestaande verder ontgonnen en uitgebreid. Uitgelokt door den bloei en de welvaart des lands, verliet menigeen den vaderlandschen bodem; sommigen om een middel van bestaan te zoeken, en anderen om hunne inkomsten te vermeerderen en schatten te verzamelen.

Aanzienlijk werd de bevolking vermeerderd, sedert de komst des heeren CORNELIS VAN AERSSEN VAN SOMMELSDIJCK, voor een derde mede-eigenaar en gouverneur dezer kolonie van den jare 1683 tot 1685, vergezeld en gevolgd door een groot aantal Fransche vlugtelingen en aanhangers van DE LABADIE.

Ofschoon het niet te ontkennen valt, dat die allen geene Hollanders of Nederlanders van geboorte waren, zoo is het niettemin zeker, dat er zeer vele familiën van Hollandschen oorsprong onder zijn geweest, en de Fransche vlugtelingen zoowel als de buitenlandsche Labadisten, door hunne vestiging in ons moederland, minder als vreemdelingen kunnen beschouwd worden, dan wel als poorters en ingezetenen, die het burgerregt nimmer versmaad hebben en in de regten en voorregten deelden, den landzaat toegekend. Buitendien, hoe schaarsch zijn de voorbeelden van hen, die later naar hun vaderland zijn teruggekeerd, vooral wat de Fransche vlugtelingen betreft.

Wat de lotgevallen dezer kolonisten betreft, hierover kunnen wij in geene bijzonderheden treden. Niet bij gebreke aan bescheiden, als wel omdat dit ten eenen male buiten ons bestek ligt en door anderen vóór ons, meer of minder breedvoerig geschied is. Onder anderen door HARTSINCK, STEDMAN enz. Evenmin behoort het tot ons bestek bij eene proeve tot kolonisatie stil te staan, door herwaarts gezonden Paltzer en Zwitsersche boeren, omstreeks het jaar 1747, die uiterst ongelukkig afliep. Nog vóór zij zich gevestigd hadden, waren allen reeds overleden.

Zoolang de invoer van *Zoutwater-Negers*, dat is Negers uit Afrika, geoorloofd was en jaarlijks plaats had, verkeerde de kolonie over 't algemeen in eenen bloeijenden toestand. Zoodra deze echter verminderde en beperkt, later geheel door 't Gouvernement verboden werd, nam 't getal plantagies gedurig af. Van toen aan begon Suriname, waar de werkbare magt, door sterfgevallen en andere omstandigheden, dagelijks verminderde, te kwijnen. Hier en daar werden plantagies verlaten, de overgeblevene slaven zamengesmolten en naar elders overgebragt, om, langs dien weg, den veldarbeid, althans op één effekt, met vrucht te kunnen voortzetten. Onderlinge verdeeldheid en desertiën deden het hare, om den arbeid te belemmeren en de opbrengsten te verminderen; zoodat, daar zich geen nieuwe kolonisten in dit gewest vestigden, de achteruitgang met den dag merkbaarder werd en somtijds noodlottige gevolgen had. Het krediet werd geknakt; bloei en welvaart weken en — Suriname, het in de daad rijk en vruchtbaar Suriname, naderde sedert zijnen ondergang met rassche schreden.

Met het treurig lot dezer kolonie bewogen, trachtte het Nederlandsch Bestuur van zijnen kant al het mogelijke te doen, om haar voor het moederland te behouden en tevens uit haren beklagenswaardigen

toestand te redden. Tot dat einde werd, bij Koninklijk Besluit, de predikant J. H. BETTING benoemd om, in commissie met drie bekwame landbouwers, eene geschikte streek te kiezen, waar zich eene nieuwe Hollandsche kolonisatie zou vestigen. De commissie in de maand Junij 1843 alhier aangekomen zijnde, werd de grond *Voorzorg*, in de Beneden-Saramakka, ten bedoelden einde door het Gouvernement aangekocht, terwijl de bestemde kolonisten, met twee schepen herwaarts gezonden, onder toezigt van de predikanten VAN DEN BRANDHOF en COPIJN in de maand Junij 1845 hier aankwamen — en gedeeltelijk op Voorzorg, gedeeltelijk op Groningen geplaatst werden. De uitslag is bekend. — In 't laatst des jaars 1853 is zij opgeheven. De overgeblevene kolonisten hebben zich in en om de stad Paramaribo gevestigd en leven weltevreden, voor 't meerendeel van den landbouw, enkelen door een of ander ambacht, dat zij in Holland uitgeoefend hadden

---

SCHETS VAN DE LOTGEVALLEN DER KOLONISTEN,

DIE AAN DE PROEVE VAN EUROPEESCHE KOLONISATIE AAN DE SARAMACCA HEBBEN DEELGENOMEN.

DOOR

A. COPIJN.

Ruim vier jaren waren in Nederland voorbijgegaan met berigten in te winnen, plannen te maken en het doen van voorstellen, alvorens bij het Ministerie van Koloniën het besluit werd genomen, om, op 's lands kosten, eene Europeesche kolonisatie in Suriname te beproeven, volgens een plan, ontworpen door de heeren VAN DEN BRANDHOF, BETTING en COPIJN, predikanten te Elst bij Amerongen, Beets en Wilnis.

De uitvoering van dat plan hadden genoemde heeren zich, met de titels van herders en bestuurders en de jaarlijksche traktementen van Hervormde predikanten in Suriname, voorbehouden; waarbij later, door het aftreden van Ds. BETTING, nog toelagen van *f* 1800 's jaars voor het bestuurdersambt werden bedongen.

De heer BETTING, die zich, kort vóór het ministerieel besluit, bij de andere heeren had aangesloten, welligt niet genoegzaam doordrongen van het gewigt eener kolonisatie in Suriname voor de Nederlandsche overbevolking en verarmde klasse, opperde het bezwaar, of er wel kolonisten zouden gevonden worden. Ten gevolge hiervan moest, in een kort tijdsbestek, den minister eene lijst van 50 gezinnen, die bereid waren om naar Suriname te trekken, worden aangeboden.

Deze maatregel moest, voor de eerste uitzending, eene goede keuze van kolonisten onmogelijk maken.

De ontworpene onderneming, alsnog een geheim gebleven, verkreeg door de aanwerving dezer gezinnen eene ruchtbaarheid, die in weinige weken honderde gezinnen en vrije personen deed opdagen, om Nederland te verlaten en in Suriname een bestaan te zoeken. En dit had ten gevolge, dat velen, die zich met de hoop gevleid hadden om een deel der latere bezendingen te zullen uitmaken, in het ongeluk werden gestort.

Toen de vijftig gezinnen den minister waren aangewezen, verscheen op 25 Januarij 1849 het koninklijk besluit, waarbij de heer BETTING werd benoemd, om, vergezeld van twee bekwame landbouwers, de ontvangst eener eerste bezending in Suriname voor te bereiden.

Den 22 Junij 1843 kwam genoemde heer met drie landbouwers, waarvan een zijn gezin had medegenomen, in Suriname aan.

De ontvangst, welke hij met zijne boeren genoot, getuigde van de ingenomenheid der bevolking van Suriname met eene Europeesche kolonisatie. Het gerucht dezer ontvangst werd in Nederland te spoedig

achtervolgd door de berigten van den heer BETTING, dat hij de mogelijkheid eener kolonisatie met Europeanen in Suriname moest betwijfelen.

Twee zijner kolonisten keerden naar Nederland terug. De kolonist BIJSDIJK echter hield staande, dat hij Suriname niet kon verlaten, na eene kwalijk genomene proeve, welke hoogstens getuigen mogt, dat men in Suriname met omzigtigheid zou moeten te werk gaan. Het was ook den bestuurder BETTING niet ten taak gesteld, om, met zijne drie boeren, te beproeven of Europeesche kolonisatie mogelijk was· maar wèl, eene plaats te kiezen en die behoorlijk voor eene ontvangst te doen inrigten, waartoe hem de boeren, als raadgevende personen, waren toegevoegd.

Het kostte den heeren VAN DEN BRANDHOF en COPIJN dan ook weinig moeite, om den nadeeligen indruk, dien de berigten van den bestuurder BETTING op velen hadden te weeg gebragt, weder weg te nemen, en den Minister van Koloniën tot de voortzetting van Europeesche kolonisatie in Suriname te bewegen.

In 1845 zou, op bevel van den minister, de uitzending van 50 gezinnen plaats hebben, tot welker ontvangst alles, volgens schrijven van den toenmaligen gouverneur-generaal der W. I. bezittingen, in het voorjaar zou voorbereid zijn. Het bevel des ministers hield tevens de terugroeping in des heeren BETTING, die na de voorbereidende werkzaamheden, althans vóór de aankomst der kolonisten, de inrigting moest verlaten.

De eerste werkzaamheden had de heer BETTING op de verlaten militaire Post Groningen, aan de rivier Saramacca, doen verrigten, nadat ZEerw. onderscheidene streken, voor eene vestiging van Europeërs in Suriname geschikt, had bezocht. Toen echter de werkzaamheden, nithoofde van de bedenkingen tegen de uitvoering van het plan van kolonisatie, door den heer BETTING geopperd, voor eenigen tijd gestaakt waren geweest, werd bij de hervatting daarvan, op ministerieël bevel, de grond Voorzorg, mede aan de Saramacca en tegenover Groningen gelegen, — voor eene vestiging meer geschikt geoordeeld, door het gouvernement aangekocht, en ter ontvangst van kolonisten, met eene magt van ongeveer zeventig negers aangegrepen. Gelijktijdig werd met het bouwen van kolonisten-woningen een aanvang gemaakt.

Een paar maanden vóór het vertrek der kolonisten uit Nederland, ontving men berigten, dat er in Suriname niet aan werd gedacht, om woningen voor de bestuurders en het verder ambtelijk personeel op te rigten. Binnen vijf weken tijds moesten derhalve drie houten woningen in Nederland worden gemaakt en ingescheept.

Het lot van hen, die zich voor de eerste uitzending naar Suriname hadden laten opschrijven, was intusschen beklagenswaardig geworden. Velen hadden hunne woningen en hunne diensten moeten verlaten, of reeds hun huisraad te gelde gemaakt, en zonden, in den langen winter van 1844 op 1845, zonder de ondersteuning, die zij ontvingen en tot welke de toenmalige minister van koloniën veel heeft bijgedragen, van gebrek zijn omgekomen. De tegenspoeden der kolonisten kan men dan ook van 1842 af dagteekenen.

Den 10 Mei 1845 verlieten de schepen Susanna-Maria en Noord-Holland, waarop de eerste kolonisten waren ingescheept, de Nederlandsche kust. — Dertig dagen hierna ontmoetten elkander deze schepen vóór de monding der rivier Suriname. — Op de Susanna-Maria was een ziekelijk kind overleden; overigens was de reis gelukkig en voorspoedig volbragt en waren allen gezond en wel te moede.

De stoomboot, welke, op ministerieël bevel, en overeenkomstig de met de reeders gesloten contracten, gereed moest liggen om de schepen de Saramacca op te slepen, liet zich wachten. Dit bragt de gezagvoerders der schepen in eene onzekerheid, welke toevallig slechts van korten duur was. De gezagvoerder der koloniale schoener de Beschermer, met de eerste levensmiddelen voor de kolonisten naar de Saramacca op reis, twee schepen langs de kust ziende kruisen, vermoedde de waarheid. Aan boord gekomen, deelde hij mede, dat de stoomboot op eene andere bestemming lag te wachten, en derhalve op hare hulp niet gerekend moest worden; en bewees toen den kolonisten niet alleen de dienst, om de schepen op eene goede ankerplaats, voor de monding der Saramacca te brengen, maar stond ook eene bemande sloep af, om hunne aankomst te Paramaribo bekend te maken. Eerst des voormiddags van den tweeden dag kwam eene andere gouvernementsschoener, de Henriëtte-Elisabeth, opdagen. Deze was afgezonden, om de bemanning der schepen bij te staan, en bragt voor den kommandant van het aan de Saramacca gestationneerde wachtschip, de brik de Brak, de order over, om den gezagvoer-

ders der schepen, bij het opwerken der rivier naar de plaats der bestemming, alle mogelijke hulp te verleenen.

Het was doodtij. — In den mond der Saramacca ligt eene modderbank, die het binnenkomen van diepgaande schepen slechts met springtij toelaat. De stoomboot had de schepen met den vloed over deze bank en binnen een etmaal tot voor Groningen kunnen brengen. Nu echter kon men, zelfs met inspanning van alle krachten, dikwijls geen vijftig vademen vorderen. Negen dagen verliepen er alvorens het eerste schip het anker vóór de bestemmingsplaats liet vallen.

Was de hitte tusschendeks, na het passeren van den keerkring, toegenomen, schier ondragelijk werd zij, toen men de kust van Suriname bereikte; doch vooral deed zich dit gevoelen, toen, bij het opwerken der schepen op de rivier, het meerendeel der kolonisten verpligt was tusschendeks te blijven; de vrouwen en kinderen hadden daarvan het meest te lijden. Het vooruitzigt nogtans, dat nu weldra de plaats zou worden bereikt, waarheen het verlangen zich jaren achtereen had uitgestrekt, hield allen in eene opgeruimde stemming.

Eindelijk was de dag der aankomst aangebroken. — Waren wij aan de benedenrivier gewaarschuwd geworden, om toch van Voorzorg niet veel te verwachten, onmogelijk had men zich het akelig aanzien dezer plaats kunnen voorstellen, waar slechts daken van hutten, die naauwelijks boven een geveld bosch uitstaken, zich aan het oog voordeden.

De morgen van den 21 Junij 1845 zal bij ieder, die den togt met de Susanna-Maria heeft medegemaakt, immer in treurige herinnering blijven. — En dit was de morgen, die met reikhalzend verlangen werd tegemoet gezien! — Toen het anker was gevallen, hadden er aan boord van het schip ijzingwekkende tooneelen plaats. Vrouwen en kinderen jammerden en schreiden; de mannen liepen, bij den aanblik hunner bestemming, als wanhopenden en woedenden over het dek. De meesten weigerden om van boord te gaan; eenigen, die nog gelden bezaten, boden deze den gezagvoerder voor de terugreis aan.

De deelneming en beradenheid van den bestuurder bragt echter eenige bezadigde kolonisten tot het besluit, om zich van meer nabij te gaan overtuigen, of de grond Voorzorg doelmatig kon worden ingerigt. Gelukkig velden deze lieden een gunstig oordeel, en had daarop de ontscheping plaats. De kolonisten op de Noord-Holland, welk schip den volgenden dag aankwam, lieten zich, hoewel schoorvoetende, op het voorbeeld van de anderen aan wal brengen.

Er stonden te Voorzorg slechts 17 hutten, waarvan een negental afgewerkt en eenigszins bewoonbaar kon worden genoemd. Te Groningen waren drie gebouwen, overblijfselen der militaire Post, aanwezig, namelijk het kommandantshuis, eene kleine kazerne en een magazijn. De aanleg van Voorzorg bepaalde zich tot eenige gedolven waterleidingen, in zulk eenen gebrekkigen staat, dat men, bij de menigvuldige regens, in eenen togt naauwelijks de zeventien hutten kon bereiken. Tien passen achter de hutten, welke op ééne lijn langs de rivier, nog geen dertig voeten van elkander stonden, bevond men zich in digtgewassen kreupelhout (kappewierie). Geen voet gronds was bebouwd of productief gemaakt. Er waren alzoo geene levensmiddelen, dan die het magazijn zou opleveren, en door de schoener, de Beschermer, waren aangebragt, bestaande in vaten Amerikaansche tarwebloem en gezouten spek, alsmede eenige vaten rijst en zout. Aan bakken van brood viel niet te denken; de oven was defect en er ontbrak een baktrog. De kolonisten waren verpligt zich met ongerezen spekkoeken te voeden. De bestuurder COPIJN requireerde wel eenige provisiën van de schepen; doch van deze konden slechts betrekkelijk geringe uitdeelingen plaats hebben.

Is het te verwonderen, dat zich binnen de veertien dagen ziekteverschijnselen voordeden! — De ruime voeding en het langdurig verblijf onder dek van de volgepakte schepen, doch vooral de slechte voeding bij de aankomst en de teleurstelling, die allen — en velen doodelijk — had geschokt, hadden eene ziekte doen ontstaan, die men mogelijk met doeltreffende middelen had kunnen te keer gaan.

Hier echter waren niet de minste voorzorgen genomen om zieken te verplegen; wel had de gezaghebber van de Noord-Holland zijnen scheepsheelmeester, — die voor het eerst een tropisch gewest bezocht, — en eene medicijnkist afgestaan, maar spoedig bleek deze hulp ontoereikende te zijn. Er vielen weldra slagtoffers. De krachtige taal van den bestuurder, die zijne woorden, helaas, reeds met den dood van eenigen staven kon, deed thans van het koloniaal gouvernement eenige hulp opdagen. Nogtans bleef eene kist medicijnen, die met eene pontsgelegenheid van de stad afgezonden was en waaraan zoozeer behoefte ontstond, door nalatigheid onbezorgd.



De kolonisten waren intusschen in de hutten te Voorzorg en te Groningen in de kazerne en op den zolder van het magazijn gehuisvest. Voor de nog in aantogt zijnde was geen onderkomen. In allerijl moesten daarvoor lootsen worden opgerigt, en deze waren nog onvoltooid, toen de Antonie en Eugenie reeds het anker voor Voorzorg vallen liet. Een tiental der eerst aangekomen kolonisten was reeds ten grave gesleept, en de overigen waren bijna allen ziek. Er heerschte eene onbeschrijfelijke verslagenheid, welke zich alras aan de nieuw aangekomenen, op de Antonie en Eugenie, mededeelde. Dezen spraken van geen terugkeeren, maar ijlden ter hulp van hunne lotgenooten. In half betimmerde lootsen, van troelie en palissaden, moesten zij, — gehuwden met hunne kinderen en ongehuwden van beiderlei geslachten, door elkander, — een verblijf zoeken. De ziekte, die intusschen een ernstig karakter had aangenomen, tastte ook deze laatsten aan. — Geneeskundigen, apothekers en oppassers snelden toe: ponten, beladen met medicijnen en ververschingen, werden aangevoerd; doch alles te vergeefs, — het was te laat!

De Phoenix, met welk schip tevens eenige hoornbeesten en ander vee werden aangevoerd, ontscheepte zijne kolonisten op de plantaadje Mijn Vermaak, een paar uren beneden Voorzorg gelegen. Doch ook aan dezen deelde zich de besmettelijke ziekte mede en nam eenigen hunner weg.

Onder de velen in het eerste jaar en door de epidemie ten grave gesleepten bevond zich de door de kolonisten geliefde en betreurde bestuurder COPIJN. — Het verdient nog te worden vermeld, dat men in het hevigst der epidemie, van alle, met de drie schepen aangevoerde kolonisten, slechts elf personen telde, die zich volkomen gezond gevoelden.

Doch genoeg hiervan. De lotgevallen der kolonisten, alvorens zij als gevestigd werden beschouwd, hebben voor eene schets welligt reeds te veel schrift gevorderd. Noodzakelijk evenwel is het geweest, die lotgevallen in eenige bijzonderheden mede te deelen, omdat aan deze, voor een niet gering deel, het gebrekkig slagen moet geweten worden.

Het moge in het algemeen niet kunnen worden tegengesproken, dat tegenspoeden de ontwikkeling van sluimerende krachten opwekken: bij de Europeesche kolonisatie mogt dit echter niet zoo zijn.

In het eerste jaar keerden reeds velen naar Nederland terug; waaronder echter ook weduwen en weezen. — De overgeblevenen waren naauwelijks van ziekte hersteld en tot verhaal van krachten gekomen, of zij betrokken achtereenvolgende de woningen en erven, die, met eene magt van tweehonderd delfnegers en timmerlieden, op Groningen en het daarnaast gelegen Columbia, voor hen waren in gereedheid gebragt. De woningen op het laaggelegen en slecht bedolven Voorzorg werden verlaten. Veldgereedschappen, runderen, gevogelte en ander vee waren aangeschaft; — de velden begonnen, onder de nijvere handen der kolonisten, een geheel ander aanzien te verkrijgen; maar, hoe noodlottig! — de vruchtbaarmakende regens lieten zich wachten. De langdurige droogte van 1846, die geheel Suriname bijna tot hongersnood bragt, moest den moed der kolonisten op nieuw aan het wankelen brengen, en aan het welslagen der onderneming doen wanhopen. Onder zulke omstandigheden was het niet te verwonderen, dat men zich niet met Suriname kon verzoenen, en dat wederom velen het voornemen opvatteden, om maar liever naar het geboorteland terug te keeren. — Het magazijn van levensmiddelen moest, bij gebrek aan andere voeding, en bij de onmogelijkheid om de uitgedroogde akkers eenige vruchten te ontwoekeren, geopend blijven.

Jammerlijke toestand voor Nederlandsche boeren, om te worden bedeeld en niet in eigen onderhoud te kunnen voorzien; — doch een toestand, waaraan zich velen, helaas, gewenden, en welke nog in latere dagen de bron van veel leeds was.

Eindelijk vielen, den 25 Maart, de eerste regens; — de gronden herkregen hunnen wasdom, en een ieder der kolonisten was, binnen weinige maanden, in het bezit van eenen overvloed van aardvruchten en groenten. — Maar waarheen nu met dien overvloed? Aan verkoopen op de plaats zelve viel niet te denken, dewijl allen aan den landbouw waren getogen, ja zelfs de ambachtslieden tot den aanleg van tuinen werden aangespoord, en de bestuurder voorging, om de benoodigdheden voor zijne tafel in eigen tuin te doen aanplanten. — Stapelproducten werden niet verbouwd. Eenige genomene en mislukte proeven, om nieuwe producten voor den uitvoer te verkrijgen, waren niet geschikt, om den kolonist tot den grooten landbouw aan te zetten. Hij bleef zich bij den kleinen of tuinbouw bepalen, en het magazijn van levensmiddelen moest hem gedeeltelijk blijven voeden.

Te Paramaribo werd eene woning in huur genomen, om ten verblijf te strekken van kolonisten,

die hunne vruchten naar de stad wilden voeren. — Menige togt werd gedaan; maar de uitkomsten bewezen, dat deze handel geen bestaan kon opleveren. — Na twaalf uren varens, was men veelal gedrongen, ten einde geen meerder tijd te verliezen, om de producten tegen elken prijs af te zetten; en zoo werd, door zulke togten, dikwijls geen daggeld verkregen. Minder vermoeijend werd het geoordeeld, althans door velen, om voor het bestuur in daghuur te werken, waartoe gelegenheid was gegeven, toen de kommando-slaven vertrekken moesten, alvorens nog de algemeene werken voltooid waren.

In de hoop, dat er meerdere kolonisten zouden worden uitgezonden, en, met hunne komst, de toestand der inrigting zou verbeteren, bleef men voortleven. Negen-en-veertig woningen waren nu door kolonisten ingenomen; huwelijken werden gesloten; de gezondheidstoestand was uitnemende. De nederzetting had haar hoogste punt van welvaart bereikt, want ook de uitdeelingen van levensmiddelen hadden opgehouden. Waren er toen kolonisten bijgekomen en had men aan den arbeid van het volk eene andere rigting gegeven, dan zou de proeve aan de Saramacca naar wensch zijn geslaagd.

Niets daarvan geschiedde. Het vergeefsch hopen en wachten op verbetering, — van maand op maand, — van jaar op jaar, — moest onvermijdelijk ontevredenheid, en bij velen eene onverschilligheid verwekken, welke den kolonist eindelijk voor zijne bestemming moest bederven.

De kosten der onderneming waren evenwel reeds tot die hoogte gestegen, dat men aarzelen moest, ze voor gouvernements-rekening voort te zetten, en om aan het koninklijk besluit van 25 Januarij 1843, waarbij de onderneming op tweehonderd gezinnen was bepaald, gevolg te geven.

Dagelijks kwamen meerder kolonisten bij het bestuur in dagloon werken. Voorzorg, waarop ieder alsnog eenen akker bananengrond had onderhouden, werd eindelijk geheel verlaten. Bij gemis aan weideland, waardoor het stalvoeder op verren afstand moest worden gehaald, waren eenige kolonisten verpligt, hun vee te verkoopen of te slagten; welligt zijn velen van hen daartoe door gebrek gedrongen geworden.

De daghuurders werden gebruikt voor den aanleg van breede wegen, van een uitgebreid wandelpark, of voor proefbeplantingen en in den tuin van den bestuurder.

Bij het daggeld een sober bestaan vindende en in de toekomst geen enkelen lichtstraal meer ziende blinken, wendden de kolonisten zich tot den bestuurder, om eene verbetering in hun lot te verkrijgen, doch zonder eenig gevolg. Eindelijk bragten zij hunne klagten voor den minister, en zelfs voor den troon des konings. Waren deze klagten ingerigt geweest, om hunnen waren toestand te doen kennen, dan voorzeker hadden zij mogen verwachten, dat hun lot verbeterd zou zijn geworden; hunne klagten waren echter overdreven en met zaken vermengd, die te gemakkelijk konden wederlegd worden. Al wat zij dus verkregen, was, dat het magazijn van levensmiddelen weder voor korten tijd en slechts gedeeltelijk mogt worden opengesteld. Deze hulp, welke zij met verontwaardiging hadden moeten van de hand wijzen, werd door velen, dewijl zij zich, zooals ik reeds heb gezegd, aan het ontvangen van ondersteuning gewend hadden, aangenomen.

Eenige personen, in 1848 bij de nederzetting aangekomen, hadden spoedig met onbevangen blik hunnen toestand overzien. Hunne raadgevingen, door eenige welgezinden ondersteund, stuitten af op reglementaire bepalingen en het plan, waarnaar de onderneming was aangevangen en door den bestuurder werd voortgezet.

Het berigt van de benoeming van eenen adjunct-bestuurder, dien men, vergezeld van eenige kolonisten, kon te gemoet zien, deed nogmaals eenige hoop op behoud der onderneming herleven. In April van 1849 had de aankomst van den adjunct-bestuurder en negen manspersonen plaats; en weldra werden er eenige veranderingen in de werkzaamheden gemaakt, — doch ook hierdoor werd de zaak niet verbeterd. Ware alles liever bij het oude gebleven, dan zouden vele kolonisten, en onder hen, die de kern der bevolking uitmaakten, Groningen nog niet hebben verlaten.

In de vorige jaren waren velen naar Nederland teruggekeerd. Nu echter vestigden zich de meesten, die de nederzetting verlieten, te Rama, aan de boven-Suriname; doch met ongelukkig gevolg. Vermoeijenissen en ontberingen veroorzaakten onder hen ziekten, die, bij gemis van geneeskundige hulp, weder enkelen het leven kostten. Anderen, die op de plantaadjen, of bij de stad eene toevlugt zochten, is het steeds, in meerdere of mindere mate, welgegaan.

De kolonisten, die nog te Groningen waren overgebleven, moesten eindelijk, met hen, die door den adjunct-bestuurder waren aangebragt, geheel hun bestaan in het daggelden zoeken. In 1849 werden

zij bezig gehouden, om Voorzorg op nieuw voor eene vestiging van kolonisten in te rigten; doch toen de magt, — die door het aanhoudend vertrek meer en meer verminderd was, — voor dit grootsche werk ontoereikend werd bevonden, werden de dagloonende kolonisten gebruikt voor den aanleg eener weide, waaraan groote behoefte ontstond voor een' belangrijken veestapel, dien de adjunct-bestuurder voor eigene rekening had aangelegd.

Een bekwaam kolonist, door den bestuurder naar Nederland gezonden, om aldaar de deelneming aan de voortzetting der kolonisatie aan te moedigen, keerde omstreeks dezen tijd onverrigter zake terug.

De kolonisten, die de nederzetting van het laatst van 1850 af konden verlaten, wilden niet langer als daggelders dienen, omdat hun arbeid niet het minste bijdroeg om hunnen toestand te verbeteren of hun eene toekomst te verzekeren, maar geheel ten voordeele van anderen moest strekken.

In het laatst van 1851 moesten de reeds zoozeer in getal verminderde kolonisten ook hunne offers brengen aan eene epidemie van gele koorts, waardoor toenmaals Suriname zeer geteisterd werd.

Nog werden er van wege het bestuur, met de daghuurders, eenige landbouwkundige proeven genomen, van welke het planten van cacao, tegen den droogen tijd, op opene velden, dient vermeld te worden. — Ook de weduwen werden tot het planten van cacao aangespoord.

Eindelijk mogt de onderstand der kolonisten, bestaande alsnog in drie gulden 's weeks, waarvoor het bestuur hen drie dagen liet arbeiden, niet langer worden verstrekt, omdat de ontbinding der inrigting moest worden te gemoet gezien.

Die onderstandsgelden waren voor het jaar 1848 begroot op *f* 6000, en werden vele jaren achtereen ter beschikking gesteld van den bestuurder om zijne kolonisten tot een bestaan te brengen.

Toen nu de kolonisten in 1852 bij de nederzetting geene ondersteuning meer vonden, begaven zij zich naar Paramaribo, alwaar hun van gouvernementswege, op het voorbeeld van vroegere vestigingen de behulpzame hand werd geboden, om zich op landbouw en veeteelt te kunnen toeleggen.

Behalve de landbouwers, die zich in den omtrek van Paramaribo hebben gevestigd, bevinden zich nog drie huisgezinnen op bouwgronden in de onmiddelijke nabijheid der stad, waarbij hun min of meer belangrijke veestapels, die hun echter niet toebehooren, ten dienste staan. Een van deze geniet een bepaald inkomen, — de twee andere een gedeelte der opbrengsten. Anderen weder, vier in getal, zijn bij veestapels op verschillende plantaadjen gevestigd. Van de een-en-veertig, die Suriname verlieten, waren de meesten weduwen en weezen, of dezulken, die hunne betrekking volgden.

De bevolking, die Groningen tijdens de ontbinding der kolonisatie in Mei 1853 had overgehouden, bestond uit 54 personen, zoo volwassen als kinderen, waarvan 28 tot de gezinnen der ambtenaren en geëmploijeerden behoorden; voorts waren 11 kolonisten met verlof afwezig en hadden bereids elders een bestaan gevonden, zoodat het geheele personeel der kolonisten door 1 ongehuwd man, 1 ongehuwde vrouw en 13 weduwen en weezen vertegenwoordigd werd.

Dat de opheffing der inrigting noodzakelijk was geworden, zal hierdoor duidelijk genoeg zijn aangetoond, en daardoor tevens eene dwaling worden weggenomen, waarin velen nog verkeeren, namelijk: dat die opheffing zou plaats hebben gehad, omdat eene Europeesche kolonisatie in Suriname onuitvoerbaar moest geacht worden.

De toestand, in welken zich de kolonisten bevinden, die bij de stad zijn gevestigd, om door eigen landbouw en veeteelt een bestaan te verkrijgen, laat voor den ijverige niets te wenschen over; en mag deze vestiging alzoo den weg aanwijzen, welke bij voorkeur en gerustelijk kan worden ingeslagen, indien men Suriname eene Nederlandsche landbouwende bevolking wil schenken. De omstandigheid, dat verscheidene lieden zich van tijd tot tijd bij deze vestiging hebben aangesloten en weder anderen het voornemen hebben opgevat om zich daarbij aan te sluiten, verdient wel ten gunste daarvan te worden vermeld. Alsmede, dat geen der kolonisten, die thans nog op plantaadjen en bij particuliere veestapels voor anderen werkzaam zijn, zou aarzelen zich bij Paramaribo neder te zetten, bezaten zij slechts de middelen om een huis, een paar stuks vee en den leeftogt voor een vier- of zestal maanden te bekostigen. Nog eene onafmetelijke ruimte blijft er, ook in den omtrek der stad, voor dergelijke vestigingen open en verlaten liggen.

De landbouw, dien zij beoefenen, heeft geenen schadelijken invloed op hunnen gezondheidstoestand. En evenwel bedraagt hun werk, — zooals het delven van waterleidingen, het voet voor voet diep omspitten van den grond, het beplanten en bemesten, de verzorging van het vee, het inoogsten en

afzetten der producten, waarmede soms één paar handen zijn belast, meer dan de arbeid, — dien men op de plantaadjen door de negers ziet verrigten.

Toen echter de kolonisten te Groningen in daggeld werkten, deden zij naauwelijks zooveel als de negers verpligt zijn te doen, tenzij hun taak of merkwerk werd gegeven en het meerder werk, dat zij verrigtten, in hun voordeel kwam, als wanneer velen op één dag de taak voor twéé afmaakten. Nogtans heeft hunne gezondheid hieronder nimmer geleden, en hebben zij, die zich niet roekeloos aan de zonnestralen en aan de regens blootstelden, maar met overleg hunnen tijd wisten te verdeelen, bij den meesten arbeid, steeds de beste gezondheid mogen genieten.

En vooral moet hier nog als eene voorname daadzaak worden vermeld, dat van de kolonisten, die sedert 1845 in Suriname en bij nederzetting aan Saramacca aankwamen, geen enkele, noch ten gevolge van het klimaat, noch van den arbeid ernstig ziek is geworden of overleden. Eene goede ontvangst, die zij genoten, maar vooral den in Suriname geschuwden arbeid, die door hen op ontgonnen gronden kon worden aangevangen, moet men deze schoone uitkomst dank weten.

Voorts moet ik nog ten opzigte dezer vestiging het volgende opmerken. Vele kolonisten wonen in gebouwtjes, van wege het gouvernement ten hunnen dienste opgetrokken, en zijn vooralsnog vrij van alle belastingen. Bijna allen klagen over de bekrompenheid hunner weiden. Zeven hebben van het gouvernement in gemeenschappelijk gebruik p. m. 60 akkers weideland, en evenzoo vijf een stuk domeingrond; welk algemeen gebruik echter niet schijnt te bevallen, zooals ik, met dit schrijven bezig zijnde, van een hunner hoorde beweren. Een kolonist, een jong gehuwd man, moest, bij gebrek aan een voldoend weideland, eenige van zijne 18 koebeesten verkoopen. Hij had 4 akkers of twee morgen bouwland, en 50 akkers voor weide noodig, om zijne zaken naar genoegen uit te breiden, waartoe hij met eigen handen en middelen wel kans zag, al moest hij ook de weinige hulp, die hij nu en dan mogt noodig hebben, dubbel betalen.

Het is mijne bedoeling niet geweest eene geschiedenis der Europeesche kolonisatie in Suriname te leveren. Ik heb slechts een overzigt willen geven van de voornaamste gebeurtenissen en, als het ware, het boek van de lotgevallen der kolonisten maar doorgebladerd; steeds heb ik daarbij trachten aan te toonen, hoe verkeerd het voor Suriname noodlottige en algemeen heerschende denkbeeld is, dat de kolonisatieproeve aan Saramacca is opgeheven, omdat eene Nederlandsche kolonisatie hier niet zou kunnen gelukken, en er aan eene voortzetting van landbouw en veeteelt in Suriname, door Hollandsche boeren, niet meer zou te denken zijn.

Mogt ik deze noodlottige misvatting door mijn schrijven hebben weggenomen!

GENEESKUNDIGE WETENSCHAPPEN.

(HYGIÈNE).

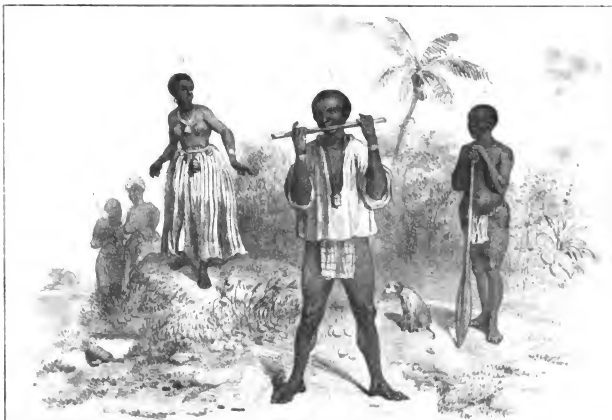
VOORSCHRIFTEN TOT BEHOUD VAN DE GEZONDHEID, VOOR NAAR SURINAME VERTREKKENDE EUROPEESCHE LANDVERHUIZERS.

DOOR

Dr. C. LANDRÉ en F. A. C. DUMONTIER.

Aan de Commissie tot Europeesche kolonisatiën in de kolonie Suriname.

In voldoening aan het verlangen, ons door de Commissie tot Europeesche kolonisatiën te kennen gegeven, hebben wij de eer haar bij dezen te doen geworden een geschrift, bevattende gezondheidsmaatregelen voor naar de kolonie Suriname vertrekkende Europeesche landverhuizers.





Wij achten ons verpligt de Commissie hierbij te doen opmerken, dat wij vermeend hebben met betrekking tot sommige daarin behandelde onderwerpen, uit hoofde van hunne meer algemeene bekendheid, ons slechts te moeten bepalen tot het geven van wenken; daarentegen omtrent andere punten, die tot het eigendommelijke van het scheepsleven of van het verblijf in deze kolonie betrekking hadden, meer in bijzonderheden te moeten treden; zoodat daarin de reden gelegen is, waarom sommige paragraphen in dit geschrift slechts zeer oppervlakkig door ons zijn behandeld.

Door geen gewag te maken van den leefregel, door den eenmaal geacclimateerden kolonist te volgen, en ons slechts te bepalen tot het geven van voorschriften tot behoud van de gezondheid van den nieuw in de kolonie aangekomen Europeaan, vermeenen wij overeenkomstig de bedoeling van de Commissie te hebben gehandeld.

Ten slotte nemen wij de vrijheid de Commissie nog te doen opmerken, dat, door het verspreiden van korte, gemakkelijk te begrijpen, en weinige bladzijden bevattende voorschriften omtrent den door den landverhuizer te houden leefregel, naar aanleiding van ons geschrift zamen te stellen, veel zal kunnen worden bijgedragen, om aan onzen arbeid zoodanig gunstige uitwerking te geven, als wij gaarne wenschten.

Paramaribo, 20 Julij 1853.

C. LANDRÉ.
F. A. C. DUMONTIER.

EERSTE AFDEELING.

MAATREGELEN VAN VOORZORG, WAAROP, VÓÓR DAT DE REIS ONDERNOMEN WORDT, MOET WORDEN ACHT GESLAGEN.

§ 1. *Keuze van personen geschikt voor de landverhuizing.* Voor eene eerste vestiging in nog niet bebouwde of naauwelijks ontginde landstreken, verkieze men lieden, die geacht kunnen worden meer dan anderen tegen de schadelijke invloeden van het klimaat bestand te zijn, namelijk zoodanige, wier ligchaam gezond is, die matig en eenvoudig geleefd hebben, die aan arbeid en vermoeijenissen gewoon zijn, die niet zijn overgegeven aan het misbruik van sterken drank of een wellustig leven geleid hebben. Magere, schrale en bloedarme personen gewennen spoediger aan het klimaat, dan zij, die een robust en bloedrijk gestel hebben.

Als geheel ongeschikt voor het verzengde klimaat moeten lieden, die aan slepend rheumatismus, aan slepende ziekten van de maag, van de lever of van het darmkanaal en vooral die in eene hooge mate aan aambeijen lijdende zijn, beschouwd worden.

Lijders met borstkwalen behebt, zullen in deze kolonie, wanneer het tijdperk hunner ziekte niet te verre gevorderd is, zoo al geene genezing hunner kwaal, dan toch verligting en veelal verbetering vinden; zij moeten echter nimmer een deel uitmaken van de eerst vertrekkende transporten.

Zij, die aan syphilis lijden, moeten zich eerst laten genezen, alvorens de reis te ondernemen.

§ 2. *Tijd van vertrek uit Europa.* Het is voor Europeanen niet onverschillig of zij gedurende den droogen- of den regentijd in de kolonie aankomen. De kentering van het natte in het drooge saisoen brengt ziekten teweeg, die vooral voor den nieuw aangekomen Europeaan zeer gevaarlijk kunnen zijn; minder schadelijk zijn de ziekten, die bij den overgang van het drooge saisoen in den regentijd ontstaan. De beste tijd van aankomst in de kolonie is omstreeks den aanvang van den kleinen regentijd, in de laatste helft van de maand November en gedurende de maand December. Overigens mag men ook de maanden Januarij, Februarij, Maart en April daartoe geschikt achten.

Men wachte zich gedurende den grooten regentijd en het daarop volgende droogo saisoen, namelijk van de maand Mei tot in de helft van November, Europeesche landverhuizers in de kolonie te doen aankomen. De schepen met landverhuizers zullen derhalve bij voorkeur in de eerste helft van de maand October uit Nederland moeten vertrekken, of zoo zulks niet doenlijk mogt zijn, alsdan op een tijdstip zoo spoedig mogelijk daaraanvolgend, echter nimmer later dan in Maart.

TWEEDE AFDEELING.

MAATREGELEN TOT BEHOUD VAN DE GEZONDHEID GEDURENDE DE ZEEREIS, ZOOWEL DOOR DE GEZAGVOERDERS DER SCHEPEN, ALS DOOR DE PASSAGIERS, IN ACHT TE NEMEN.

§ 3. *De soort van schepen en hunne inrigting.* Tot het overbrengen van landverhuizers naar Suriname kieze men de grootste soort der in de vaart op de kolonie zijnde schepen, namelijk driemast- of barkschepen met een doorloopend tusschendek.

Het tusschendek moet uitsluitend voor logies bestemd zijn, en tot dat einde door houten beschotten in vier vertrekken, tot afzonderlijke huisvesting van gehuwden met hunne jonge kinderen, van meisjes en ongehuwde vrouwen, van jongelingen en ongehuwde mannen en tot plaatsing van ernstige zieken, verdeeld worden.

Op schepen van de grootte als hierboven vermeld, mag het getal passagiers dat van 100 tot 120, naarmate van de zich daaronder bevindende kinderen, niet te boven gaan.

Op elk schip zal zich een geneesheer moeten bevinden.

§ 4. *De inscheping.* De gezagvoerders zullen de passagiers bij de inscheping moeten bekend maken met de voorschriften of reglementen van orde, welke op de schepen moeten worden nageleefd; zij zullen toezien dat de bagagie, uitgezonderd eenige kleedingstukken, in het ruim geborgen worde, en wel op zoodanige wijze, dat de toegang tot deze gedurende de reis gemakkelijk kan plaats vinden. De landverhuizers zelven moeten er op bedacht zijn, dat zij geene overtollige winterkleederen (§ 2 en 17), en voor de kolonie ondoelmatig beddegoed (§ 10 en 22) medenemen.

Reeds bij de inscheping zal de geneesheer behooren toe te zien, dat zich noch onder de passagiers, noch onder de verdere scheepsbemanning, personen bevinden, bij wie zich eenige sporen van aanstekelijke ziekten voordoen, moetende zoodanige van het schip verwijderd worden. Lieden, die met schurft, (eene ziekte, waarop bijzonder moet worden acht geslagen) behebt zijn, zullen aan boord kunnen verblijven, doch dadelijk van de overige passagiers moeten worden afgezonderd.

§ 5. *Reinheid der scheepslokalen.* Des morgens ten zes ure moeten zooveel mogelijk alle de passagiers op het dek verschijnen, hunne bultzakken behoorlijk gepakt medebrengen en op eene daartoe bestemde plaats wegbergen; zij zullen daarna onverwijld overgaan tot het schoonmaken van het tusschendek met nat gemaakte zwabbers, waarbij het storten van water in het inwendige van het schip zooveel mogelijk moet vermeden worden. Deze reiniging moet steeds geschieden onder het opzigt van een der scheeps-onderofficieren (bootsman of schieman), die tevens zal zorg dragen, dat na den afloop dezer werkzaamheid koelzeilen worden geheschen.

Twee malen 's weeks moet er generaal schoonschip worden gemaakt.

Wanneer het dek door het braken der aan zeeziekte lijdende personen of anderzins mogt bevuild worden, zal er voor eene dadelijke reiniging moeten worden zorg gedragen. Een genoegzaam aantal houten bakjes met zand gevuld moet in de verschillende lokalen geplaatst worden.

In elk der lokalen moet bij beurten een der passagiers belast worden met het wegruimen van alle onreinheid.

§ 6. *Luchtverversching.* Bij goed weêr moeten de luiken (koekoeken) steeds openstaan en de koelzeilen gedurende den geheelen dag geheschen blijven.

De ruimen mogen niet, buiten noodzakelijkheid, geopend worden. Wanneer eens in de week de toegang tot de ruimen verleend wordt, dan moeten de koelzeilen tot in deze gebragt worden; gedurende dien tijd moeten de passagiers op het dek verblijven.

Het rooken van tabak moet in het tusschendeks strengelijk verboden worden.

Bedorvene en stinkende lucht trachte men door het verdampen van azijn op heet gemaakte ijzeren platen, of door het sprenkelen van met water vermengde chloorkalk te vernietigen. In geval van algemeene ziekte kunnen de lokalen door chloorberookingen gezuiverd worden. Men gebruike daartoe één deel bruinsteen met vier deelen zoutzuur (van 20 graden volgens den hygrometer van de Nederlandsche apotheek); de bruinsteen doe men in eene aarden pan, giete er het zoutzuur (onverdund) bij en verwarme dit mengsel. Zoo mogelijk moet deze berooking in ledige en gesloten vertrekken geschieden;

wordt zij echter aangewend in een vertrek, waarin zieke of gezonde personen zich ophouden, dan verwarme men het mengsel niet.

Gedurende de geheele reis zullen de passagiers zich minstens tweemalen daags op het dek begeven en daar eenigen tijd vertoeven; slechts bij zeer slecht weêr mag op dezen regel inbreuk worden gemaakt. Het zal echter voor de gezondheid der passagiers steeds verkieslijker zijn, wanneer een groot deel van hen, bij beurten, zoo voor allen geene ruimte bestaat, gedurende den dag in de open lucht doorbrengen.

Tusschen de keerkringen moeten zooveel mogelijk zon- en regententen op het dek gespannen worden.

§ 7. *De voeding.* Bij het maken van bepalingen omtrent de voeding, moet zoowel de weinige beweging en ligchaamsinspanning van de landverhuizers aan boord der schepen, als wel hunne toekomstige vestiging in een klimaat, waarvan de invloed op het ligchaam van den nieuw aangekomen Europeaan prikkelend en opwekkend is, in aanmerking worden genomen. De scheepskost, zooals hij gewoonlijk aan de bemanning der schepen verstrekt wordt, moet zoo ten opzigte van de hoeveelheid als van den aard der spijzen belangrijke wijzigingen ondergaan: 1. moet de hoeveelheid van het voedsel in het algemeen verminderd worden; 2. de hoeveelheid van het dierlijk voedsel in verhouding tot het plantaardige geringer zijn, tevens met vermijding, zooveel mogelijk is, van zware, vette, gezonten en gekruide spijzen.

Driemalen daags moet aan boord der schepen gegeten worden; daartoe verdeele men de etensuren met gelijkmatige tusschentijden.

Het ontbijt moet bij voorkeur bestaan uit gort met stroop of suiker; eene hoeveelheid van 0,25 Ned. kop zal voor elken volwassene voldoende zijn. Bij uitzondering kan brood of beschuit met boter worden toegestaan.

Voor het middagmaal moeten de spijzen zooveel mogelijk worden afgewisseld. Gedurende het verblijf in de zeehaven geve men uitsluitend versch vleesch, op reis gezouten rundvleesch, en slechts zelden gerookt spek en stokvisch. Het rantsoen vleesch mag de 0,25 Ned. pond per dag niet te boven gaan.

Aan de zieken, voor welke dierlijk voedsel noodzakelijk wordt geacht, moet het vleesch van kippen of ander gevogelte, zoolang de voorraad daarvan strekt, of wel in plaats daarvan soep, uit bouillonkoekjes bereid, worden gegeven.

Het middagmaal moet voorts bestaan uit aardappelen, rijst; uit versche kool, wortelen, koolrapen, uijen, zoolang deze goed blijven; uit gedroogde pruimen, appelen, peren, rozijnen; gedroogde soepgroenten, gedroogde erwten en boonen en eindelijk uit ingelegde andijvie, snijboonen, zuurkool, komkommers; waarbij voorts mostaard en azijn moet worden verstrekt.

Wat de bereiding en afwisseling der spijzen betreft, geve men aan soepen de voorkeur; deze kunnen gekookt worden uit gezouten vleesch met rijst of gort, in den aanvang der reis met kool, wortelen en uijen, en later met gedroogde groenten; hierbij moet worden zorg gedragen, dat het vleesch met koud water op het vuur worde gezet. Erwtensoep, waartoe rookspek kan gebezigd worden, geve men hoogstens tweemalen 's weeks; 0,4 Ned. kop erwten met 0,01 Ned. pond gedroogde uijen zullen daartoe voldoende zijn.

De stokvisch, waarvan het rantsoen niet meer zij dan 0,12 Ned. pond, geve men met aardappelen, rijst, boter en mostaard, éénmaal 's weeks. Minstens tweemalen in de week geve men rijst met pruimen, appelen of rozijnen.

Voor het overige zullen ingelegde groenten te verkiezen zijn; erwten en boonen moeten niet dikwerf gegeven worden, en nimmer podding of andere vaste meelspijzen. Eene bijzondere zorg moet worden besteed aan het schoonhouden der ketels, waarin de spijzen worden bereid. Wanneer deze van koper zijn vervaardigd, dan zorge men dat zij goed schoon geschuurd worden, niet met zeewater worden gewasschen en steeds goed afgedroogd worden, en dat de spijzen alvorens bekoeld te zijn, er worden uitgenomen. Aan ijzeren ketels moet boven andere de voorkeur worden gegeven.

Dagelijks moet aan ieder der passagiers verstrekt worden 0,4 Ned. pond beschuit of 0,15 Ned. pond versch brood, benevens een wekelijksch rantsoen van 0,35 Ned. pond boter; hieruit kan de avondmaaltijd, die vóór zeven uur moet zijn afgeloopen, bestaan. Het gebruik van kaas moet worden afgekeurd.

§ 8. *De dranken.* Om dezelfde redenen, als bij de vorige § vermeld, moet gedurende de reis aan de meest eenvoudige en aan verdunnende dranken de voorkeur worden gegeven, en het gebruik van alle verhittende dranken aan den landverhuizer ontzegd worden.

26

Goed water maakt niet alleen alle zamengestelde of door kunst bereide dranken ontbeerlijk, maar moet als eene eerste behoefte en noodzakelijk vereischte tot behoud van de gezondheid aan boord der schepen beschouwd worden, en een ruim gebruik daarvan als het geschiktste hulpmiddel om het ligchaam van den Europeaan voor het heete klimaat voor te bereiden, worden aangemerkt. Het blijft derhalve een der eerste pligten van de gezagvoerders der schepen, om zorg te dragen, dat hunne bodems van goed water ruim voorzien zijn, zoowel benoodigd voor drank, als tot het bereiden der spijzen, dat zij alle middelen in het werk stellen om het voor bederf te bewaren, en dat er een naauwgezet toezigt op het verbruik daarvan worde gehouden.

De dagelijksche behoefte aan drinkwater voor de passagiers verschilt zeer naar de omstandigheden, waarin zij, elk in het bijzonder, verkeeren; het zal derhalve altijd verkieslijker zijn hun eene vrije beschikking over het drinkwater toe te staan, of, zooals men in scheepstermen gewoon is uit te drukken, „een open standaard te houden," dan wel het water bij bepaalde rantsoenen uit te deelen. Naauwkeurig zal hierbij echter moeten worden toegezien, dat dit water door de passagiers uitsluitend tot drank gebezigd worde, waartoe het noodig zal zijn, dat bij den waterstandaard voortdurend een wacht worde gesteld.

Indien het water bij bepaalde hoeveelheden wordt uitgereikt, dan zal men het dagelijksche rantsoen, zoowel voor drank als tot het bereiden der spijzen en der warme dranken benoodigd, op 5 Ned. kannen voor elken persoon moeten stellen; men kan echter verzekerd zijn, dat het verbruik van water bij een open standaard, door elkander genomen, minder zal zijn, en daarbij beter in de behoefte van elk in 't bijzonder zal voorzien.

Hoezeer het wenschelijk ware, dat elk der schepen voorzien mogt zijn van een toestel tot distillering van het zeewater, zoo mag men echter aannemen, dat uit hoofde van de niet zeer lange reis, gebrek aan drinkwater, bij behoorlijke zorg, niet te duchten zal zijn, en daarom zoodanige toestellen zullen kunnen gemist worden.

Mogt het water gedurende de reis onzuiver bevonden worden, dan is het aan te raden, om het met bruinsteen of met kalk te schudden en het daarna door te zijgen, waartoe het raadzaam zal zijn, dat aan boord der schepen eenige filtreer-toestellen worden gevonden.

Onder de zamengestelde dranken, bij het ontbijt of bij den avondmaaltijd te gebruiken, verdienen een aftreksel van de thee- of ook van de koffijbladeren de voorkeur. Water met eenig plantaardig zuur vermengd, kan als een doelmatige drank worden aangeprezen; men verstrekke tot dat einde, als ook om bij de spijzen gebruikt te worden, 8 vingerhoeden azijn per dag.

Van de geestrijke dranken zal alleen eene matige hoeveelheid van goed uitgegist bier, hoogstens 5 Ned. maatjes per dag, bij den middagmaaltijd kunnen worden toegestaan. Het gebruik van wijn, brandewijn en genever moet, als volstrekt schadelijk, geweerd worden. De verkoop van sterkedrank moet aan boord der schepen strengelijk verboden zijn.

§ 9. *De kleeding.* De landverhuizers zullen zich vóór de inscheping zooveel mogelijk van alle overtollige lakensche of zware winterkleederen ontdoen en daarvan slechts een enkel stuk, bij voorkeur een lakenschen of duffelschen overjas, medenemen, om zich daarmede gedurende de eerste dagen van de reis tegen de koude en later in de kolonie tegen de zware regens te kunnen beschutten. Zij moeten zich daarentegen voorzien van zoodanige kleedingstukken, als voor het tropische klimaat het meest geschikt geacht worden en waarover later zal worden gehandeld.

§ 10. *Het Beddegoed.* Voor de reis moet het beddegoed bestaan uit eene scheepshangmat, eene matras van zeewier, een dergelijk hoofdkussen en eene wollen deken. Zij, die van paardenharen matrassen of van veêren kussens voorzien zijn, zullen daarvan kunnen gebruik maken.

Wanneer de gelegenheid niet toelaat het beddegoed op den dag op het dek te bergen, dan moet het tweemalen 's weeks gelucht en de hangmatten des noodig geschrobd worden.

§ 11. *Reinheid des ligchaams en het baden.* Het verschoonen van onderkleederen is aan boord der schepen eene volstrekte behoefte; tweemalen 's weeks dient zulks plaats te hebben, en ten dien einde moet op bepaalde dagen aan de passagiers de gelegenheid tot het wasschen van kleederen worden gegeven. Eene genoegzame hoeveelheid zeep, geschikt om met zeewater te wasschen, moet wekelijks aan de passagiers worden verstrekt.

De kleederen moeten in het want, doch nimmer tusschendeks, te droogen gehangen worden.





Tusschen de keerkringen moeten de passagiers minstens éénmaal in de week een bad van zeewater nemen, tot welk einde op het voorschip een zeil moet worden gespannen, waarachter eene met zeewater gevulde tobbe geplaatst wordt. Vooral zijn regenbaden van zeewater zoowel om hunne weldadige werking, als om de gemakkelijke wijze van aanwending en de weinige plaats, die zij beslaan, aan te prijzen; men hange namelijk eenen emmer, waarvan de bodem met gaten doorboord is, en aan welken een gordijn, van hoepels voorzien, kan bevestigd worden, op eene hoogte van zeven tot acht voeten boven het dek. De emmer wordt met zeewater gevuld zoodra de persoon zich daaronder zal geplaatst hebben. Uit het bad komende moet hij zich goed afdroogen; men zorge dat elk der passagiers tot dat einde van een paar handdoeken voorzien zij. De baden moeten in den vroegen morgen of tegen den avond genomen worden.

Men zorge voorts voor reinheid van het hoofd; bij kinderen, zoowel jongens als meisjes, moeten de haren kort worden afgesneden, ten einde hen des te gemakkelijker van ongedierte te kunnen zuiver houden. De vrouwen moeten zich gewennen het haar glad te kammen en op te binden, en geene mutsen te dragen, zoodra zij binnen de keerkringen gekomen zijn. Onder de passagiers moet zich een barbier bevinden.

§ 12. *Ligchaamsbeweging en geestverstrooijing.* De passagiers moeten zich zooveel mogelijk beweging verschaffen door dagelijks gedurende eenigen tijd het dek op en neder te wandelen.

Gemoedsaandoeningen en inzonderheid de zwaarmoedigheid, die zich niet zelden bij lieden, die voor immer of voor eenen langen tijd hun vaderland verlaten, reeds kort na het in zee steken openbaart, zullen het best kunnen voorkomen worden, door aan de landverhuizers afleiding en bezigheid te verschaffen, en zooveel mogelijk bij hen eene bestendige opgeruimdheid van geest te onderhouden, waardoor zij de toekomst met meer gerustheid zullen te gemoet treden. Zij moeten derhalve met het knoopen van netten, het naaijen van kleederen, met lezen, door afleidende spelen, door gezamentlijk gezang, het bespelen van muzijk-instrumenten enz., den tijd zoeken te korten. Er moeten tot dat einde dam- en schaakborden, domino-spelen enz. aan boord voorhanden zijn. Aan lieden, die muzijk-instrumenten kunnen bespelen, trachte men instrumenten te verschaffen, indien zij daarvan niet mogten voorzien zijn.

Met een gelijk doel verzuime men ook niet aan mannen rooktabak uit te reiken.

§ 13. *Landing en ontscheping.* Bij het aandoen van de kust zullen de gezagvoerders der schepen zorg dragen, dat het anker op een genoegzaam wijden afstand van het strand geworpen worde: dat de schepen niet langer dan hoogst noodig in de nabijheid van modderbanken, die veelal aan de monding der rivieren van Suriname worden gevonden, vertoeven. Bij het opvaren der rivieren zullen zij zorg dragen, dat de zon- en regententen op het dek voortdurend gespannen blijven, en dat deze bij nacht op de verschansing worden neergeregen; zonder deze voorzorg moet het verblijf op het dek, na zonsondergang tot aan het opgaan der zon, aan de passagiers volstrekt ontzegd worden. Het overnachten onder den vrijen hemel, vooral op de rivieren in de lagere gedeelten dezer kolonie, is voor den niet geacclimateerden Europeaan hoogst gevaarlijk.

De ontscheping geschiede zooveel doenlijk bij goed weer, bij voorkeur des morgens; men zorge dat de bagagie, vooral de kleederen en het beddegoed, voor nat bewaard blijve. De passagiers zullen zich des morgens niet aan wal mogen begeven, alvorens gegeten en gedronken te hebben.

DERDE AFDEELING.

MIDDELEN TOT BEHOUD VAN DE GEZONDHEID BIJ DE AANKOMST IN DE KOLONIE.

§ 14. *Plaats van vestiging.* Van tweeërlei aard zijn de invloeden, welke in deze kolonie schadelijk op de Europeesche gestellen inwerken; zij zijn namelijk zoodanige, die aan alle tropische gewesten eigen zijn, zooals de eigenaardigheden van temperatuur, drukking en vochtigheid van den dampkring, electriciteit enz., of wel dezulke, die uit verschillende plaatselijke omstandigheden geboren worden, zooals een lage bodem, overstroomingen, stilstaande wateren, moeraslucht en dergelijken; op beide moet men bij de keuze van de plaats van vestiging indachtig zijn.

De nieuw aangekomen Europeanen moeten zich vestigen op drooge en matig boven de zee gelegene gronden, bij voorkeur op den met goede bouwaarde bedekten, oorspronkelijken bodem. Men kieze daartoe eene heuvelachtige landstreek in de nabijheid van een stroomend water, waarin de tusschengelegene valleijen eene goede uitloozing hebben. Men vermijde plaatsen in de nabijheid van diepe valleijen, die gedurende den regentijd het water niet behoorlijk kunnen ontlasten, en daardoor tot het ontstaan van moerassen, waaruit schadelijke dampen oprijzen, aanleiding geven.

Mogt, om redenen die meer den landbouw betreffen, de voorkeur worden gegeven aan de lager in de kolonie gelegene streken, namelijk aan den alluvialen bodem, dan bepale men zich tot zandgronden of schulpritsen, of minstens tot zoodanige streken, welke voor een gedeelte uit deze gronden en ritsen, die vrij van overstroomingen en zooverre mogelijk van zwampen verwijderd zijn, bestaan. Tot de geschiktheid van eene plaats tot woonoord behoort voorts, dat er eene voldoende hoeveelheid goed drinkwater voorhanden zij of kan worden aangevoerd. Plaatsen in de nabijheid van de mondingen der rivieren moeten tot een verblijf voor niet geacclimateerde Europeanen ongeschikt geacht worden.

§ 15. *Voorbereidende maatregelen met betrekking tot het terrein in acht te nemen.* De meerdere of mindere geschiktheid van eenig oord tot woonplaats voor menschen, hangt hoofdzakelijk af van een vrijen luchtstroom. Plaatsen, waar de winden door digte bosschen niet kunnen heendringen, zijn voor een verblijf van nieuw aangekomen Europeanen in deze gewesten als hoogst gevaarlijk te beschouwen; zoodanige bosschen, en zelfs al het hooge geboomte, dat zich in de nabijheid van de plaats der eerste vestiging mogt bevinden, moet vóór de aankomst der kolonisten, tot op eenen grooten afstand worden weggekapt en opgeruimd, waartoe het wegbranden inzonderheid moet worden aangeprezen.

Aan alle stilstaande wateren en aan door de zware regens gevormde plassen, moet door het graven van kanalen of greppels eene uitloozing worden verschaft, ten einde het terrein vóór de aankomst der landverhuizers eene behoorlijke droogte hebbe verkregen. Voorts zorge men, wanneer er geene wellen voorhanden zijn, die genoegzaam drinkwater opleveren, of het rivierwater tot drank ongeschikt mogt worden bevonden, dat er een voldoend aantal putten gegraven worden. De meeste putten, die in de schulpritsen of in de zandgronden der kolonie gegraven zijn, leveren een goed drinkwater op; een onderzoek omtrent de deugdzaamheid van het water zal echter altijd moeten plaats hebben.

Verkieslijk, ook uit het oogpunt van de salubriteit, zal het voor de kolonisten zijn, indien de grond in den omtrek van de woningen, vóór hunne aankomst, minstens éénmaal omgewerkt (omgespit), en zoo mogelijk met aardvruchten en moeskruiden, alsmede met vruchtboomen, mits men zorg drage daarbij den vrijen luchtstroom niet te belemmeren, beplant zij.

§ 16. *De woningen.* De woningen voor de ontvangst van de eerst aankomende kolonisten moeten op eenigen afstand van elkander geplaatst worden, hoogstens in twee rijen, in eene rigting van het noord-westen naar het zuid-oosten, zoodat de voorzijde der huizen naar het noord-oosten gekeerd zij. De magazijnen, het hospitaal en andere groote gebouwen plaatse men aan de uiteinden of achter de huizen.

De woningen moeten droog, koel en luchtig zijn; men geve aan houten huizen boven de steenen de voorkeur. Zij moeten op palen of steenen kluizen staan, tusschen welke de wind goed kan doorspelen. Voor de woningen in lagere of moerassige streken moeten deze palen of steenen pilaren minstens eene hoogte van zes voeten hebben, en zal men de daartusschen overgeblevene ruimte, wanneer deze tot berging van goederen of tot stalling van vee mogt worden aangewend, slechts door een hek- of latwerk mogen afsluiten. Zij moeten voorts van een genoegzaam aantal vensters, en, minstens aan de noord-oostzijde, van afdaken of galerijen voorzien zijn. De vensters moeten door luiken (blinden) kunnen worden gesloten; overigens geve men aan zonneschermen of jalousiën boven glazen ramen de voorkeur.

Voor reinheid zoowel binnen de woningen, als in haren omtrek, moet de grootste zorg worden gedragen. Het is zeer aan te prijzen de huizen van binnen te bekalken. De stookplaatsen of keukens moeten in afzonderlijke kleine gebouwen of onder afdaken, in eene zuid-westelijke rigting, achter de woonhuizen geplaatst worden. De secreten of plaatsen, waar vuilnis wordt geworpen, moeten op eenigen afstand van de woningen verwijderd zijn.

§ 17. *De kleeding.* De eerste vereischten van eene voor het klimaat doelmatige kleeding, zijn, dat deze ligt zij, dat zij de huiduitwaseming matige zonder haar te beletten, en dat zij het ligchaam genoegzaam beschutte tegen snelle temperatuur-wisselingen.

In het algemeen zullen eenvoudige katoenen kleederen, die niet om het lijf knellen, het best aan dit doel beantwoorden. De kleeding der mannen moet bestaan: uit katoenen hemden en uit broeken, vesten, buisjes of jassen van eenigzins dikker geweven en licht gekleurde katoenen stoffen. Deze bovenkleederen zullen evenwel ook uit wit linnen kunnen vervaardigd worden, hetgeen zelfs om de meerdere duurzaamheid dezer stof te verkiezen zal zijn. Donker gekleurde lakensche kleederen zijn voor dit klimaat geheel ondoelmatig.

Gedurende den arbeid in de open lucht, vooral gedurende den regentijd, moet de kleeding der mannen enkel bestaan uit een rood wollen hemd en uit eene broek van grof linnen.

De onderkleederen der vrouwen moeten uit witte katoenen stoffen bestaan, voor bovenkleederen geve men echter de voorkeur aan calico's; ook gedurende den arbeid buiten 's huis zullen zoodanige kleederen meestal voldoende zijn, hoezeer flanellen borstrokken, op het bloote lijf gedragen, ook daartoe aan te prijzen zijn. Korsen moeten als een artikel van weelde beschouwd worden, zij kunnen in dit heete klimaat geheel gemist worden. Het schoeisel moet ligt zijn, aan zeildoeksche schoenen geve men de voorkeur; gedurende den arbeid, vooral bij het vellen van bosschen, zijn sterke lederen schoenen of houten klompen onmisbaar.

Voor hoofddeksel moeten zoowel mannen als vrouwen strooboeden met breede randen dragen; het gebruik van mutsen moet, ook voor de vrouwen, in het algemeen worden afgekeurd.

Voor de kinderen moet de kleeding hoogst eenvoudig zijn. De Europeesche gewoonte om de pas geboren kinderen in te bakeren of in te zwachtelen, mag hier niet worden nagevolgd. Een buik- of navelbandje, een hemdje, een bovenkleedje en een mutsje, alles van dunne katoenen stof vervaardigd, maken de geheele kleeding van het kind, gedurende het eerste halfjaar na de geboorte uit. Bovendien wordt zindelijkheidshalve een luijer, waaraan bandjes of linten bevestigd zijn en waardoor het gebruik van spelden overbodig wordt, om de billen en dijen geslagen. Later is voor het kind een enkel hemd of kiel van gestreept goed voldoende.

§ 18. *Zindelijkheid der kleederen, reinheid van het ligchaam, het baden en de badplaatsen.* Het verwisselen van onderkleederen moet dikwerf plaats hebben; het is echter niet noodig dat men kleederen, die door zweet nat zijn geworden, telkens met schoone verwissele; het is veeleer aan te raden zoodanige kleederen, wanneer zij weder gedroogd zijn, andermaal aan te trekken; men drage echter een hemd niet langer dan twee dagen. Nimmer verzuime men, telkens wanneer men zich van eenig kleedingstuk ontdoet, het op lijnen of touwen te droogen te hangen.

Een eerste vereischte tot behoud van eene duurzame gezondheid in de heete gewesten, is de zorg voor eene behoorlijke huidreiniging. Ten dien einde verzuime men nimmer één of tweemalen daags het geheele ligchaam te wasschen; waarbij van tijd tot tijd het wrijven van de huid met doorgesneden zure oranjes, zooals algemeen in deze kolonie in gebruik is, zeer is aan te raden. Dagelijksche wasschingen van de teeldeelen zijn volstrekt noodzakelijk, hierop moeten inzonderheid de vrouwen acht slaan. Daarenboven begeve men zich minstens tweemalen in de week in een bad, bij voorkeur van koud water. Indien koude baden niet mogten verdragen worden, dan gebruike men eerst lauwwarme baden, en trachte men later meer en meer tot koudere over te gaan. De warme baden moeten echter meer koel dan warm zijn, eene temperatuur van 40° Celsius niet te boven gaande. Men bade zich nimmer op het midden van den dag, kort na den maaltijd of wanneer het ligchaam door den arbeid verhit is; maar verkieze daartoe den vroegen morgen of den namiddag tegen zonsondergang en vertoeve nimmer langer dan 15 minuten in het bad.

Voor de nieuw aangekomene landverhuizers is het vooral wenschelijk, dat er op de plaats der eerste vestiging algemeene badplaatsen worden daargesteld. Deze badplaatsen moeten voor beide kunnen afzonderlijk, behoorlijk overdekt en afgeschut zijn, en gemakkelijk van versch water kunnen voorzien worden.

Eene bijzondere zorg moet worden besteed aan het vroegtijdig verwijderen van chicas of zandvlooijen (*pulex penetrans*), die zich onder de huid nestelen en ligtelijk tot het ontstaan van verzweringen aanleiding geven. Inzonderheid lette men op de voeten der kinderen, waarin genoemde vloo zich bij voorkeur nestelt; minstens éénmaal in de week moeten deze tot dat einde naauwkeurig worden onderzocht.

§ 19. *De voeding.* Hetgeen in § 7 omtrent den invloed van het verzengde klimaat op het ligchaam van den Europeaan gezegd is, blijft zoolang deze niet geacclimateerd is, van toepassing; weshalve ook

hier omtrent het gebruik van spijzen als hoofdvoorwaarde moet gesteld worden: 1. dat men matig zij; 2. dat men zich hoofdzakelijk bepale bij goed plantaardig voedsel; dat men in het gebruik van dierlijk voedsel spaarzaam zij; en 4. dat men alle prikkelende en moeijelijk te verteren spijzen vermijde. Men zij hierbij indachtig, dat spijzen, die rijk aan kleefstof (gluten) en eiwit zijn, zooals vleeschspijzen, de vorming van galstof bevorderen en daardoor tot het ontstaan van leverziekten, gastrische en bilieuse koortsen aanmerkelijk bijdragen; dat voorts het gebruik van suiker- en zetmeelhoudende vruchten en wortels aan te bevelen is, en in het algemeen versche moeskruiden en rijpe vruchten, welke verdunnend op het bloed werken, voor den nieuw aangekomen Europeaan voordeelig zijn.

Tot de voornaamste dierlijke voedingsmiddelen in de kolonie, behoort het vleesch van de navolgende dieren:

Van de tamme of huisdieren: het rund, het schaap, de geit en het varken; van de vogels: de kalkoen, het hoen, het paarlhoen (*Numida Meleagris*), de eend, de turksche eend (*Anas moschata*), de gans en de duif.

Van de in het wild levende dieren: het hert, de tapier, (*Tapirus Americanus*, in deze kolonie *buffel* genaamd), de pingo (*Dycotyles labiatus*), de pakier (*Dicotyles torquatus*), het watervarken (*Hydrochoerus capybara*), de Lamantijn of zeekoe (*Trichecus manatus*), de Surinaamsche haas (*Coelogenys paca*), de konikoni (*Dasyprocta aguta*) en de kapasi (*Dasypus Peba*); onder de vogels eenige wilde eendsoorten en duiven, de anemoe of Surinaamsche patrijs (*Crypturus variegatus*), de pouwies (*Crax alector*), de maraay (*Penelope mardil*), de Surinaamsche snippen, papegaaijen en een aantal andere vogels.

De visschen, welke de Surinaamsche rivieren overvloedig opleveren, worden genoegzaam alle gegeten en leveren evenals de zoogenaamde *boschvisch*, die in de laaggelegene en onder water staande bosschen menigvuldig gevangen wordt, een gezond en smakelijk voedsel op.

Voorts zijn de schildpadden, de leguaan (*Iguana delicatissima*), alsook krabben en kreeften zeer gezocht.

Het plantenrijk levert hoofdvoedsels op, als: de banaan, de rijst, het Turksch-koren of maïs, de kleine Curaçaosche maïs (*Holcus Sorghum*), twee verscheidenheden van de broodvrucht (*Artocarpus incisa*) en eenige aardvruchten (wortels), als: de yams (*Dioscorea sativa?*), de patatten (*Batatas edulis*), de tayers (*Arum esculentum*), de zoete en bittere cassave (*Iatropha Loefflingii* et *Manihot*) en de arrowroot (*Marantha arundinacea*).

De moeskruiden, waaronder ook de peul- en andere vruchten, die gekookt gegeten worden, genoemd zijn, zijn hoofdzakelijk de volgende: salade, komkommers, andijvie, kalalo (*Amaranthus oleraceus*) en eenige andere soorten, postelein (*Talinum triangulare*) en eenige andere portulaceën, zuring, patientie (*Rumex patientia*), het loof van de tayer, kool, cabbes of palmkool (de jonge bladeren van verschillende palmsoorten), rapen, koolrapen, radijs, wortelen, doperwten, snij- en stamboonen, de wandoe (*Cajanus flavus*), de gobo-góbo-pesi (*Dolichos catjang*), het zevenjaarboontje en eenige andere soorten van boonen; de vruchten van de papaje (*Carica Papaja*) en van de pompoenen (*Cucurbita Pepo*), okro (de zaadhuizen van de *Hibiscus esculentus*) en de roode zuring (de kelkbladen van de *Hibiscus Sabdariffa*).

Onder de specerijen enz., die tot het toebereiden der spijzen in de kolonie in gebruik zijn, moeten genoemd worden: de pieterselie, de sellerij, uijen, mostaard, mierikswortel, peperwortel, (*Moringa pterygosperma*), Spaansche peper, vanille, muskaatnoot, de succade, de tomati (*Hycopersicum esculentum*), de antroeà (*Solanum macrocarpum*), de bilambi (*Averrhoa Bilimbi*); zeer goede azijn wordt uit de bananen, uit ananassen en andere vruchten bereid. De kokosnoot, de pienda (*Aragis hypogaea*), de abonjera (*Sesamum orientale*) en eenige andere zaden leveren oliesoorten op, die geschikt zijn om bij de spijzen gebruikt te worden.

Tot het smakelijkste en meest gebruikt wordende ooft of fruit behooren: de ananas, de bacove (*Musa sapientum*), de Chinaas-appel, de zoete oranje, de pompelmoes (*Citrus Decumana*), de mandarine (*Citrus deliciosa Tenore*), de Gideons-appel (*Citrus Limetta?*), de zuurzak (*Anona muricata*), de Guajave (*Psidium pyriferus*), de sapadille (*Sapota Achras*), de Marquisade (*Passiflora quadrangularis*), de meloen of Cantaloep, de watermeloen (*Cucumis citrullus*), de mammi (*Mammea Americana*), de manja (*Mangifera Indica*), de Advokaat (*Persea gratissima*), de pommo de Cythère (*Spondias Cytherea*), de zoete en de zure kers (*Myrcia Michelii* et *Malpighia glabra*), de mispel (*Blakea quinquenervis*) en de vruchten van eenige andere melastomaceën, de tamarinde en de druiven.



XXXII.

Ten opzigte van de hierboven vermelde dierlijke voedsels moet opgemerkt worden, dat het vleesch van het Surinaamsche varken, uit hoofde van zijne wittere spiervezel en veel geringere vetgehalte dan bij het Europeesche varken, de voorkeur boven het rundvleesch verdient. — In het algemeen moet er gewaakt worden tegen het slagten van ziek vee, en gezorgd worden dat geen vleesch gegeten worde, dat tot bederf, waaraan het in deze gewesten zeer spoedig onderhevig is, mogt zijn overgegaan. Aan versch vleesch moet ten allen tijde boven gezouten vleesch de voorkeur worden gegeven. Indien men vleesch voor het gebruik bewaren wil, zal het verkieslijkst zijn, het te droogen, evenals in Oost-Indië en Brasilië gebruikelijk is. Het gebruik van Europeesch en Noord-Amerikaansch spek moet hier te lande, als zeer nadeelig, worden afgekeurd.

Visch gaat hier zeer spoedig tot bederf over en vereischt uit dien hoofde zorg bij het bereiden. Bedorven visch mag nimmer gegeten worden.

Van de plantaardige voedsels maakt de banaan het hoofdvoedsel van den Neger in deze kolonie uit. In de meeste opzigten kan de banaan gezegd worden met den aardappel overeen te komen. Zij mag echter evenmin als deze uitsluitend tot hoofdvoedsel gebruikt worden. Het in de kolonie ingevoerde meel van tarwe en andere graansoorten moet alleen tot het bakken van brood gebezigd worden. Vaste meelspijzen en met vet bereide koeken zijn hoogst nadeelig. Ook de bittere cassave wordt, nadat zij geraspt en uitgeperst is, ten einde haar van een vlug prikkelend vergift te ontdoen, tot een voor de gezondheid onschadelijk brood bereid (het hoofdvoedsel voor de Indianen).

Het gebruik van de Spaansche peper, hetwelk door vele lieden in de heete gewesten zoozeer wordt aangeraden, moet aan den niet geacclimateerden Europeaan volstrekt ontzegd worden.

Vruchten moeten nimmer onrijp gegeten worden. Hoezeer verkoelende vruchten voor den nieuw aangekomen Europeaan zeer aan te bevelen zijn, zoo wachte men zich echter voor een overmatig gebruik er van, uithoofde daardoor buikloop kan ontstaan.

§ 20. *De dranken.* Naarmate de behoefte aan voedsel, bij de tragere stofverwisseling in het menschelijke ligchaam in de heete gewesten afneemt, even zoozeer neemt de behoefte aan dranken, door de aanhoudende uitwaseming, toe.

Onder alle dranken neemt het water eene eerste plaats in; hoe zuiverder, d. i. met hoe minder vreemdaardige bestanddeelen het vermengd is, des te bevorderlijker is het voor de gezondheid; hoe onzuiverder, des te meer oorzaak van ziekten. Men zorge derhalve, dat het drinkwater in voldoende hoeveelheid voorhanden zij, en dat het geene voor de gezondheid schadelijke stoffen bevatte.

Verdunnende, verfrisschende, met plantenzuren vermengde dranken, zooals: limonade van citroenen, van lemmetjes en van zure oranjes, water met stroop van tamarinden en van andere vruchten, en bovenal koolzuur bevattende waters, zullen het acclimateren bevorderlijk zijn.

Een matig gebruik van ligte specerijachtige dranken, zooals een ligt aftreksel van de thee- en de koffijbladen, is vooral bij het ontbijt en bij den avondmaaltijd aan te bevelen.

Ligte, weinig alcohol bevattende wijn- en biersoorten, mogen slechts spaarzaam gedronken worden. Het gebruik van sterke dranken, als genever, brandewijn, rum enz., moet als hoogst verderfelijk den nieuw aangekomen Europeaan ten strengste verboden worden. De sterfelijkheid in de West-Indiën staat volgens MOSELEY in eene bepaalde evenredigheid tot het meerdere of mindere gebruik van sterke dranken onder de verschillende aldaar gevestigde Europeesche volken; en teregt heeft BOSCH aangemerkt, dat de arak in onze Oost-Indische bezittingen even zoovele militairen doodt, als het klimaat en alle overige schadelijke invloeden te zamen.

§ 21. *Werkzaamheden, tijd van arbeid, rust enz.* De arbeid mag voor den ongeacclimateerden Europeaan in de keerkringslanden niet te vermoeijend zijn; inzonderheid moet elke bovenmatige inspanning des ligchaams door hem vermeden worden.

Aan den veldarbeid begeve hij zich niet vóór zes uren des morgens, en drage hij immer zorg, alvorens zich in de open lucht te begeven, iets gegeten of gedronken te hebben.

De geschiktste uren tot den veldarbeid zijn in den morgen die van 6 tot 9 à 10 ure, en des namiddags van 4 tot 6 à 6½ ure; van des morgens 10 tot 's namiddags 4 ure, moet de nieuw aangekomen kolonist zich volstrekt van allen veldarbeid onthouden. Na 10 ure trachte hij zich binnenshuis of in de schaduw van boomen bezigheid te verschaffen. Wanneer hij verpligt is zich aan de stralen der zon bloot te stellen, dan verzuime hij nimmer het hoofd met eenen ligten strooheod gedekt te houden.

Evenzoo ook wachte men zich voor den schadelijken invloed van de stralen der maan; men zorge namelijk wanneer men zich bij maneschijn buiten 's huis begeeft, steeds behoorlijk gekleed te zijn en het hoofd met eenen hoed, van breeden rand voorzien, gedekt te houden.

Te veel slapen is in de heete klimaten voor Europeanen schadelijk, het slapen in de middaguren is over het algemeen af te keuren. Na den maaltijd neme men zonder te slapen, op eene koele plaats eenige rust. Des avonds verzuime men nimmer de vensters in de slaapvertrekken gedurende den nacht, vooral aan de windzijde, zorgvuldig te sluiten.

§ 22. *Slaapvertrekken en legersteden.* De slaapvertrekken moeten van de huis- of woonkamers zijn afgescheiden en bij dag goed kunnen gelucht worden; men gebruike daartoe bij voorkeur de bovenste vertrekken der huizen.

Veldezels, die met sterk zeildoek bespannen zijn, mogen als de meest geschikte legersteden voor alleen slapende personen in dit heete klimaat beschouwd worden. Matrassen zijn daarbij onnoodig, de persoon ligt onmiddellijk op het uitgespannen linnen, hetwelk overigens van een hoofdkussen en eene ligte katoenen deken moet voorzien zijn; ook de veelal in de kolonie in gebruik zijnde hangmatten kunnen als doelmatig worden aangeprezen. De meeste lieden zullen echter op den duur aan veldezels de voorkeur geven.

Voor zeer jonge kinderen verkieze men kribben, waarin zich een met sterk linnen bespannen raam bevindt. Dit raam moet gemakkelijk uit de krib kunnen worden weggenomen, ten einde het linnen, zoo dikwijls zulks noodig mogt zijn, te kunnen schrobben of wasschen. Het gebruik van wiegen met matrassen moet voor kinderen, die nog niet zindelijk zijn, volstrekt worden afgekeurd.

Te zamen slapende personen zullen kunnen gebruik maken van houten kribben met matrassen, welke met paardehaar of met zeewier, hetgeen in de kolonie door drooge bananen-bladeren, de vruchtomhulsels van het Turksch koren, of andere plantaardige stoffen kan vervangen worden, gevuld zijn. Veêren bedden zijn voor de kolonie geheel ongeschikt. Beddelakens, kussensloopen en ook het nachtgewaad der kolonisten moeten van katoen vervaardigd zijn.

In de laag gelegene streken der kolonie zijn dunne gazen bedgordijnen of zoogenaamde muskietenkleeden voor nieuw aangekomen Europeanen eene volstrekte behoefte.

Er zou op die voorschriften, die door eene uitstekende kennis van zaken, tot in de geringste vertakkingen, allernaauwkeurigst, bij uitnemendheid in het behoud van de gezondheid voorzien, misschien iets kunnen worden aangemerkt, daarin bestaande, dat zij op sommige punten al te naauwkeurig zijn, zonder dat ze daarvoor de geringste afkeuring verdienen. — Doch als men nu die voorschriften in overweging neemt, dan leert men wat er tot eene kolonisatie van Europeanen in de tropische gewesten wordt gevorderd, om een goed resultaat te kunnen verwachten; en als men die nu toetst aan de manier, waarop de kolonisatie in 1845 aan de Rio Saramacca heeft plaats gehad, zal het dan nog noodig zijn lang te zoeken naar de oorzaken, die tot zulk eene verschrikkelijk treurige uitkomst aanleiding hebben gegeven? De S.

BIJLAGE *A.*

EXTRACT UIT HET „PANTHEON",

TIJDSCHRIFT TER VERSPREIDING VAN NUTTIGE KENNIS.

IETS OMTRENT DE KOLONISATIE TE VOORZORG AAN DE SARAMACCA IN HET JAAR 1845.

Hoeveel er ook moge geschreven en gesproken zijn over de vestiging der Europeesche kolonisten in 1845 in de kolonie Suriname, zoo geloof ik toch, dat de wijze, waarop die onderneming is ten

uitvoer gebragt, en de verdere gebeurtenissen in het begin van hun verblijf aldaar minder bekend zijn, dan wel het geval zijn moest. Immers, wat er ook toen ter tijde in de nieuwsbladen omtrent de daar geheerscht hebbende epidemie en groote sterfte onder hen moge zijn bekend gemaakt, is men over het algemeen te weinig met de oorzaken, zoowel plaatselijke als algemeene, vertrouwd geweest, om daarover een onpartijdig oordeel te vellen.

Daar eene juiste kennis van de gunstige tijdperken wanneer, en de gelegenheden waar men met goed vooruitzigt eene vestiging zou kunnen stichten, er voor het vervolg misschien toe bij kan dragen, niet alleen voor ons, maar voor allen, die in een tropisch gewest wenschen te koloniseeren, om grove misslagen te vermijden, zal ik trachten in deze weinige bladzijden, van het begin dier kolonisatie tot aan het einde van het eerste jaar van haar bestaan een kort verhaal te geven, en besluiten met eenige punten aan te stippen, die bij zoodanige onderneming moeten worden in acht genomen of vermeden.

Eenige algemeene opmerkingen omtrent de plaats der vestiging moeten noodzakelijk voorafgaan, ten einde de lezer een goed denkbeeld erlange van al datgene, wat mag hebben bijgedragen, om deze belangrijke onderneming te doen mislukken.

§ 1. In het jaar 1844 kwamen te Suriname aan dominé BETTING met 3 landbouwers, (waarvan een, met name RIJSDIJK, gehuwd was); aan dien aanstaanden medebestuurder der voorgenomene kolonisatie was de last opgedragen, om in overleg met eene daartoe door den gouverneur benoemde commissie, eene geschikte plaats uit te kiezen, die aan alle vereischten ter vestiging zoude voldoen; immers men moest hier zoowel op de gezondheid der landstreek als op de goede eigenschappen van den grond letten, daar hiervan grootendeels de gunstige of ongunstige uitslag der zaak moest afhangen.

Na verschillende gedeelten van de kolonie te hebben bereisd, werd eindelijk tot aanstaande verblijfplaats uitgekozen de verlaten plantage Voorzorg, gelegen aan de rivier Saramacca, aan de linkerhand in het opvaren, vlak tegenover den vroegeren militairen Post Groningen: deze laatstgenoemde plaats, waar nog de verschillende gebouwen stonden, door den kommandant en het verdere personeel vroeger bewoond, zoude voorloopig tot verblijf van dien bestuurder en der hem vergezellende landbouwers dienen, terwijl terstond door het Gouvernement een contract werd aangegaan met eenen timmerman, om tegen een bepaalden tijd (ik meen 1 Mei 1845) aldaar 50 huisjes te bouwen volgens een opgegeven model, hetwelk als het geschiktste was uitgekozen. Voor den bestuurder, doctor en schoolmeester werden de woningen, evenals het kerk- en schoolgebouw, in Holland gemaakt en zouden alzoo gereed medegebragt, op de uitgekozen plaats worden opgeslagen.

De grond op Voorzorg, van kleiachtigen aard, kon als goede bouwgrond beschouwd worden; maar de lozing van het regen- en boschwater was toen ter tijd in niet zeer goeden staat, zoo zelfs dat menigmaal bij springgetijden het rivierwater tot aan de huizen en een goed eind weegs in het land doordrong.

Wat aangaat het klimaat, dit was natuurlijk verschillend naarmate van den tijd van het jaar en het heerschende saisoen, daar droogte en regentijd hierin eene groote verandering maken. Door de vrij verwijderde ligging van de zee, was het er vooral in het droge saisoen stikkend warm, en viel er tegen den avond een mist, die gedurende den geheelen nacht tot na zonsopgang over deze plaats hangen bleef. In den regentijd was het er zoo modderig en nat, dat er veel noodig was, om niet steeds met natte voeten te loopen. Daar het omringd was door een vrij hoog bosch en uitgebreide zwampen, bedekt met onkruid en krepelhout, en daarbij veel lager lag dan de tegenover liggende oever, bleven door geringere luchtwisseling natuurlijk vele schadelijke, moerassige dampen en uitwasemingen aldaar hangen.

Groningen ligt 10 à 15 voeten hooger, de bodem is er zamengesteld uit schelpzand, dat vooral op eenige voeten diepte zoo hard is, dat het op vuursteen gelijkt; deze bedding (bij de negers „scopoe" genoemd) doorsnijdt de geheele kolonie Suriname. Hier stonden nog het woonhuis van den kommandant van den post, de kazerne en het magazijn, waaraan de bakkerij grensde. De oven echter was ingevallen en men had er, totdat de kolonisten er waren, niet aan gedacht, dien te doen herstellen.

Eene wel, zuiver water leverende, dat in twee groote steenen bakken liep, bevond zich hier, zoodat ook in de sterkste droogte op Groningen geen gebrek aan water is: alleen de verre afstand van de woningen der landbouwers, toen zij naderhand allen op Groningen waren overgebragt, noodzaakte hen, bij nieuwe woningen putten te graven.

Op $^{1}/_{4}$ à $^{1}/_{2}$ uur van de rivierzijde wordt ook hier de grond weder lager en langzamerhand moerassiger, doch beter geschikt voor den landbouw, dan de aan de boorden der Saramacca gelegen bodem, waar niets van te verwachten is.

Nu en dan deze plaats bezoekende, terwijl de heer BETTING en zijne drie landbouwers den ouden post bewoonden, gaf ik hem mijne gedachten te kennen en voorzeide ZEd., dat naar mijn inzien Voorzorg te laag en te moerassig en Groningen (tenzij men verder naar achteren ontginde) te schraal was, maar tevens, dat men er al spoedig toe zoude moeten komen, hen over te brengen, daar ik begreep dat Voorzorg geene gezonde plaats voor Europeanen zijn kon. Het zal den heer B. niet ontgaan zijn, dat ik met den heer A. ALLAN, toen directeur der Gouvernementsplantage Catharina Sophia (en met het opzigt over het bouwen der hutten te Voorzorg belast), een bezoek bij hem afleggende en sprekende over het vooruitzigt der kolonisten uit een hygiënisch oogpunt, aan ZEd. vroeg, hoeveel hoofden ZEd. berekende te kunnen verwachten; de 50 huisgezinnen, die tot proeve zouden strekken, op 6 à 7 hoofden per huishouding schattende, nam ik met deze woorden van hem afscheid: „wel, dominé, zorg dan voor een kerkhof voor de helft." ZEd. zeide daarop, terwijl ik in de boot afsteeg: „Nu maakt gij het al te erg;" en ik vraag thans: „hoe is het eerste jaar — hoe zijn de eerste zes maanden verloopen?" De heer B. zal later nog wel eens aan mijne woorden hebben gedacht. Doch ter zake.

De huisjes of hutten voor de te verwachten kolonisten werden op eenen afstand van circa 5 kettingen, dat is ruim 300 Rijnlandsche voeten, van de waterzijde opgetrokken, van rondhouten posten uit het bosch, en beslagen en gedekt met de voortbrengselen van eene palmsoort, den Palissadenpalm geheeten. De stam van dezen boom wordt in 6 of 7 stukken gespleten en dient tot beslag, de bladen zaâmgebonden stellen het dak zamen. Inwendig waren zij in een voorhuis en twee kleine vertrekjes van ongeveer 6 vierkante voeten verdeeld; deze laatste waren bevloerd, terwijl het voorhuis door eene opene galerij aan alle invloeden van wind en weder blootstond; de vloer der beide kamertjes lag soms nog geen voet van den vochtigen bodem; door deze inrigting waren zij stellig weinig geschikt tot verblijf van onlangs uit Europa aangekomene lieden, die de spoedige afwisseling van temperatuur niet gewoon zijn. De hitte opent des daags de huid, en de nachten zijn zelfs zoo koel, dat een neger, wanneer hij in zijn huis of hut is, des avonds en des nachts daarin steeds een vuurtje brandt, al heeft hij zulks niet noodig om zijnen maaltijd te bereiden, en voor het overige stopt hij alle reten en gaten digt, ten einde zich tegen de koude en vochtige nachtlucht te beveiligen.

Eerste gedeelte.

De eerste kolonisten arriveerden onder de leiding van dominé D. COPIJN, ik meen met het schip Susanna Maria, en onder leiding van den schoolmeester en hoofdonderwijzer J. H. VAN HATEREN JHZ., aan boord van de Noord-Holland, in het begin der maand Junij 1845. De reize was tot op hunne aankomst voor den mond der Saramacca zeer voorspoedig, daar zij den overtogt over den oceaan in 30 dagen volbragten. Hier hadden zij het stoomschip moeten vinden, dat toen ter tijd in Suriname aanwezig was, maar door den ex-gouverneur van de kolonie was in beslag genomen, tegen de intentie van het Gouvernement en ten praejudice van de kolonisten. Want ofschoon aan den mond van de Saramacca, moesten zij met den vloed de rivier op, en zoo bij kleine étapes verder tot de plaats hunner bestemming; het eerstgenoemde vaartuig bereikte deze na negen dagen sukkelens, het tweede na 12 dagen. Op elk schip bevonden zich buiten de equipage, nagenoeg of meer dan 100 personen van verschillenden onderdom en kunne, en alles behalve opwekkend waren hunne ontboezemingen bij het zien van de „21 huizen" die bij hunne aankomst de voltooide strooijen (palmbladeren) daken in eene regte lijn tegen den groenen horizont van ondoordringbaar bosch opstaken, terwijl van mond tot mond de vraag liep, of zij in dat strooijen dorp zouden moeten huizen (wonen). Daarbij kwam nog de ongunstige omstandigheid, dat die komst juist plaats vond, toen na eenen regentijd, die buitengewoon lang had aangehouden, eene hevige droogte inviel, die als op hen scheen gewacht te hebben en zoolang aanhield, dat zelfs de oudste kolonisten en inboorlingen zich niet konden herinneren, immer te voren zoodanig eene droogte te hebben beleefd. De hitte was in de morgen- en middaguren van 10—3 à 4 ure tusschen 90° en 93° Fahrenheit, slechts hoogst zelden afgewisseld door hevige regen- en donderbuijen, die dan voor eenen korten tijd eene plotselinge en aanmerkelijke daling, soms van 16°, 18° of 20° te weeg bragten.





Toen ter tijde gedetacheerd ter waarneming van de geneeskundige dienst op de Gouvernements suiker-plantage Catharina Sophia en de omliggende aan den Lande toebehoorende plantages Anna Maria en Mijn Vermaak, thans beiden verlaten, was ook ik een van diegenen, die, door belangstelling gedrongen, zich bij het voorbijstevenen mijner woonplaats aan boord begaf, ten einde eens op te nemen, welk soort van personen wel als kolonisten naar Suriname werden gezonden, waaromtrent allerlei praatjes in omloop waren; toen reeds viel mij en anderen de hoogst onaangename en walgelijke lucht op, welke aan boord heerschte, die evenwel hen, die er reeds sedert lang in ademden, niet scheen te hinderen, ja, niet eens werd bemerkt, daar zij in die atmospheer reeds zoolang hadden geleefd.

§ 2. Het meerendeel der kolonisten waren menschen, die bij schralen kost aan zwaren arbeid gewoon waren; aan boord was de voeding goed en hadden zij niet alleen niets te doen, maar zelfs geene genoegzame beweging; velen hebben zich dan ook te buiten gegaan en aten veel te vet. Een der kolonisten verhaalde mij zelfs, dat hij bij eenen maaltijd vijf portiën spek had opgegeten, en een ander, dat hij eens eene kom met spekvet van wel eene halve pint achtereen had uitgedronken; ik zal er niet behoeven bij te voegen, dat beiden niet onder de laatste slagtoffers behoorden, die door de later onder hen geheerscht hebbende typhus zijn weggesleept. Bij hoofdelijken omslag, vooral daar de vrouwen niet zooveel eten als de mannen, waren de portiën te groot [1]), zoodat dan meestal hetgeen overbleef door hen werd opgegeten, die er eene soort van eer in stelden veel te kunnen bergen. De schaftorde aan boord was als volgt:

Zondags $3\frac{3}{4}$ once vleesch met graauwe erwten en zuurgoed.

Maandag en Vrijdag $1\frac{1}{4}$ once stokvisch met groene erwten of gort.

Dingsdag, Donderdag en Zaturdag $2\frac{1}{2}$ once spek met zuurkool.

Woensdag $3\frac{3}{4}$ once vleesch met graauwe erwten en zuurgoed.

Deze voedingswijze, die voor den soldaat en schepeling aan boord, die daarbij hun werk verrigten, is berekend, moest bij de zittende leefwijze en de voor hen reeds vrij sterke hitte, in de eerste helft der reize natuurlijk eene voorbeschiktheid tot galachtige ongesteldheden veroorzaken, terwijl hun persoonlijke aanleg en de bloedrijkheid van de meesten mag beschouwd worden veel tot hare in den beginne onmiskenbare ontstekingachtige geaardheid te hebben medegewerkt.

Doch ik schrijf geene medische verhandeling, maar zal tot mijn onderwerp terugkeeren.

De kolonisten, die met de twee eerst aangekomene schepen waren gearriveerd, werden op Voorzorg gelogeerd in de 21 huizen, die aldaar (taliter qualiter) gereed waren; ik zal echter niet wagen hunne teleurstelling, op onderscheidene wijze uitgedrukt, te vermelden, bij het aspect van het, zooals zij het terstond noemden, „strooijen dorp." Slechts een paar dagen van te voren waren er uit Paramaribo kribben, banken en tafels aangebragt. Levensmiddelen waren er nog niet, en eerst de schoeners, die als loodsbooten dienden, bragten eenigen voorraad van gezouten vleesch, meel, azijn, zout en genever mede. Rijst was er toen juist niet te krijgen. Daar zij in de eerste 8 dagen geen brood konden bakken, daar er nu eerst aan den oven werd gedacht, behielpen zij zich gedurende dien tijd met meelpap of koeken, waarin zij stukjes gezouten vleesch met spekvet bakten. In de eerstvolgende dagen werd het goed ontscheept en begon ieder zich zoo wat in te rigten. De vrijgezellen kwamen bij anderen in den kost, en daar er toen weinig zieken, slechts eenige ongestelden waren, liet het zich goed aanzien, ofschoon zij zoowel over de huizen als over de daarbij behoorende gronden morden, waarvan hun beloofd was, dat zij gedeeltelijk bepoot of beplant zouden zijn; doch daar de huizen niet eens gereed waren, had natuurlijk hiervan niets kunnen komen. Ieder huisgezin zou vier akkers gehad hebben, benevens veldgereedschap, vee en pluimgedierte; dit kregen zij echter eerst na eenige weken. Slechts $^{2}/_{3}$ konden op Voorzorg onder dak worden gebragt, en dat nog wel zoo, dat in elk der woningen van 7 tot 10 personen en daarboven logeerden, de overigen bleven aan den overkant en betrokken gedeeltelijk de gebouwen van den ouden post (de dominé en de schoolmeester, als ook een der met de schepen medegekomen scheepsheelmeesters vestigden zich in het oude kommandantshuis). Deze toestand maakte

[1]) Deze bestonden in: $7\frac{1}{2}$ once vleesch, $7\frac{1}{2}$ once spek, $2\frac{1}{2}$ once stokvisch, $2\frac{1}{2}$ once kaas, $3\frac{1}{2}$ once boter en 2 ponden hard brood per hoofd 's weeks. Wijders alle morgen gort en 6 maatjes bier, 2 zoopjes genever, ieder van 5 vingerhoeden, waarvan 1 op kina: zout, azijn, peper, mostaard, gedroogde uijen, knoflook en tweemalen 's weeks syroop bij de gort.

op hen reeds in den beginne eenen ongunstigen indruk, en al spoedig kwamen zij bij den Heer COPIJN klagen, vooral van de overzijde: 1°. dat zij en hun goed zooveel van de rotten te lijden hadden [1]) en 2°. dat het water niet deugde; maar wat was natuurlijker, daar zij zoowel tot drank als om hunne spijzen gereed te maken, het water uit de rivier dronken en gebruikten?

Spoedig hierop volgden de eerste ziektegevallen, die door den medegebragten scheepsheelmeester naar omstandigheden werden behandeld (want hij moest ook doen wat hij kon, daar alleen de lapdoos van een der schepen hem ten dienste stond). Toen hij bemerkte, dat de toestand der eerste zieken erger werd, zond men om mij en begaf ik mij er dadelijk heen. Reeds bij mijn eerste bezoek trof mij de onmiskenbare scrophuleuse aanleg van vele der vrouwen en verreweg de meeste der kinderen, en liet het zich aanzien, dat de toen nog tot enkele gevallen zich bepalende gastrisch-bilieuse koorts, onder welken vorm de ziekte het eerst verscheen, een typheus, en door het klimaat zoowel als door de volbloedigheid der patiënten geholpen, ook een rotachtig karakter moest aannemen.

§ 3. Toen in het begin der volgende maand (Julij) het schip aankwam, alwaar dominé VAN DEN BRANDHOF met zijn gezin en de heer DE JONG aan boord waren, begaf ik mij met een der heeren van Groningen aan boord van dat schip, dat toen nog een mijl of 9—10 van daar lag; mijn raad aan dominé COPIJN en ook aan den heer VAN DEN BRANDHOF was: de kolonisten niet te laten opvaren tot Groningen, maar hen of in de loods van Anna Maria, eene verlatene koffij-plantage van het Gouvernement, of op de daartegenover liggende plantage Mijn Vermaak te doen logeeren, totdat door doelmatige middelen de toen reeds epidemisch heerschende ziekte, die ik voorzag dat onder ongunstige omstandigheden besmettelijk worden zou, was verdwenen. De heer VAN DEN BRANDHOF zag zulks echter niet in, ofschoon er toen juist de eerste sterfgevallen plaats vonden, hetwelk op de nieuw aangekomenen natuurlijk eenen nederdrukkenden invloed moest uitoefenen. Er werden drie hulploodsen opgeslagen en in apartementen verdeeld tot berging van meer dan honderd kolonisten, met dien derden bodem gearriveerd. Het geheele getal der kolonisten met inbegrip der betrekkingen van bestuurders, doctor en schoolonderwijzer bedroeg 300; echter kan ik niet verzekeren of nog 36 anderen, met eene vierde gelegenheid aangevoerd, hieronder begrepen zijn. Dezen zijn op de plantage Mijn Vermaak gelogeerd geworden, maar zeer verkeerdelijk heeft men aan twee van hen toegestaan om naar Groningen te komen, ten einde de koeijen en honden, die aan boord van hun schip en voor Groningen bestemd waren, te ontschepen. Aldaar kwamen zij in contact met zieken en gingen zelfs op Voorzorg bij hunne betrekkingen des nachts slapen, waarop zij een paar dagen later weder naar Mijn Vermaak gingen, zoodat niet alleen zij, maar ook terstond hunne en anderer betrekkingen hevig door de epidemie werden aangetast, die toen niet meer was te miskennen en door mij, in een door dominé VAN DEN BRANDHOF afgevraagd officiëel rapport, als typhus gastricus contagiosus werd opgegeven.

Verscheidene familiën waren zoo onverwacht vertrokken, dat zij het meerendeel hunner goederen hadden moeten achterlaten, welke dan met andere nader te verwachten bodems zouden worden toegezonden; hierdoor kwam het, dat er waren, die geene genoegzame verschooning hadden, die toch vooral in de warmte en aan boord zoo noodig is. Anderen waren er weder, bij wie het, hetzij uit luiheid of nalatigheid, geen plaats vond; immers, hoe kan verklaard worden, dat, toen ik, nadat zij reeds 3 à 4 weken daar hadden doorgebragt en ik sommigen onder behandeling kreeg, bij het onderzoek zag, dat hals, borst en armen en verschillende ligchaamsdeelen met korsten als begroeid waren: zoude lusteloosheid door teleurgestelde verwachting en ook het zenuwachtig karakter, dat de epidemie in haar verloop aannam, niet als de voornaamste oorzaak hiervan te beschouwen zijn? Ik geloof ja!

Om aan het gebrek aan drinkwater, dat op Voorzorg heerschte, een einde te maken en te beletten, dat zij het dan eens zoete dan eens brakke rivierwater, met dierlijke en plantaardige bestanddeelen vermengd, tot drank en spijsbereiding gebruikten, was terstond door dominé COPIJN op mijn aanraden van de schepen al het vaatwerk, dat gemist konde worden, aangekocht en werd, na op Groningen gevuld te zijn, per pont naar Voorzorg gevoerd, zoodat zij gedurende al den tijd, dien zij er nog

[1]) Gedurende den tijd, dien ik tot assistentie bij de kolonisatie in de epidemie heb doorgebragt, woonde ik circa twee maanden op n°. 23 (van het stroojen dorp) te Voorzorg, en is het mij dikwerf gebeurd, dat de boschrotten langs de palissaden bij mij op de tafel klommen en aan mijn brood knaagden, terwijl ik met een stuk van mijn avondmaal in de hand door de hut, die ik bewoonde, heên en weder liep.

doorbragten tot het laatst van de maand October, steeds van goed en drinkbaar water in de ruimte voorzien waren.

Eenigen dergenen, die gezond gebleven waren, begonnen nu wel reeds wat te planten en te bouwen, maar daar er veel te doen was met waken bij de zieken en natuurlijk alles op een vrij ongeregelden voet was ingerigt in de verschillende huishoudens, wilde zulks zoo regt niet vooruit en is er, om zoo te zeggen, op de plantage Voorzorg niet veel uitgevoerd.

Op den 26 Julij 1845, toen ik reeds sedert eenigen tijd op die plaats als assistent geneesheer werkzaam was, schreef ik aan mijne betrekkingen: „Nu zijn er nog circa 100 zieken en een 50tal reconvalescenten, terwijl er reeds 40 slagtoffers, waaronder ook de bestuurder dominé COPIJN, aan de thans hier heerschende typhus zijn overleden."

In eenen anderen brief, in dato 5 September 1845, herlees ik dat er toen reeds circa 130 personen overleden waren.

Dato 31 September schreef ik: „ik ben blijde u te kunnen berigten, dat de toestand der kolonisten, die nu nog overgebleven zijn, vrij gunstig is: weinigen slechts zijn nog „zwaar ziek." Het meerendeel is hersteld of herstellende; sommigen der kolonisten worden reeds industrieus; ik had heden morgen radijs bij het ontbijt, die alhier door een van hen gewonnen was. De huizen op deze plaats worden langzamerhand weggebroken, en op Groningen worden nieuwe en beter ingerigte gebouwd. Aan deze zijde der rivier zijn nog slechts 10 huishoudens, te zamen een 40tal personen uitmakende. De kolonisten op de plantage Mijn Vermaak hebben eene groote vermindering ondergaan, sedert ik u mijnen vorigen (12 September) toezond; men is er op bedacht de 19 overigen (van 36) naar hier over te brengen!"

Op alle laaggelegene plaatsen in de kolonie is het niet vreemd, dat, zoodra door het ondergaan der zon (dat het geheele jaar door des namiddags circa zes uren plaats vindt), de temperatuur daalt, een zware nevel alle vlakke plaatsen bedekt, en daar er vooral zoo ver van zee des avonds en 's nachts weinig wind is, blijft deze op die plaatsen hangen en slechts langeren of korteren tijd na zonsopgang, of als de wind doordringt, wordt hij wederom verdreven; zoouls ik vroeger reeds zeide, bestaat deze nevel slechts uit waterdamp, die door de hitte der zon, gedurende den dag opgetrokken, bij de afkoeling weder wordt gecondenseerd; sommigen houden hem voor geheel onschadelijk, anderen voor zeer nadeelig. De kolonisten vreesden hem zeer, en toen juist bij de komst van het derde schip de eerste sterfgevallen op Voorzorg plaats hadden, wilden zij deze alleen aan de ongezondheid der plaats wijten, terwijl zij dien nevel als bewijs daarvoor aanvoerden. Ik voor mij beschouw deze uitwasemingen in zooverre als schadelijk, als zij de dragers kunnen zijn van stoffen, zooals b. v. stinkende gassen, die zij opnemen bij zwampen (moerassen), waarin veel doode visch of giftplanten verrotten; sommige dier moerassen, die uren in omtrek hebben, zijn alleen met giftige arumsoorten begroeid, andere droogen geheel of gedeeltelijk uit, en natuurlijk sterft daarbij de daarin wemelende dierenwereld, wier opvolgende verrottingsstank soms uren ver verspreid wordt.

In de maand October was de gezondheidstoestand beter, en in het laatst dier maand kon men rekenen, dat de ziekte had uitgewoed: wat er toen nog onder behandeling was, waren naweeën van vroeger; in het begin van de maand November werd ik dan ook weder ontslagen en betrok mijn vorigen post, de plantage Catharina Sophia.

De woningen, die op Groningen waren ingerigt, waren ruimer, geheel bevloerd en gedeeltelijk bezolderd, de grond echter was als bouwland onbruikbaar, tenzij men verder achter de huizen kwam. Sommigen van de boeren bleven daarom op Voorzorg werken, en er werd een geregeld veer tot overvaart gehouden. Het duurde echter niet lang, of zij lieten dit na en zagen er tegen op zich zoover te verplaatsen, daar zij toch weinig van hunne veldvruchten trokken.

De woningen van den bestuurder, den onderwijzer en doctor waren zeer nette gebouwen en wel berekend voor het klimaat; die van dominé VAN DEN BRANDHOF was anderhalve verdieping hoog, en stond op zware houten pooten, omtrent 5 voeten boven den grond, om zijn werk te kunnen overzien: rondom het geheele huis liep eene 3 voet breede gaanderij, door eene veranda gedekt, en van voren bevond zich een ruim balkon. Beneden bevatte zij 2 groote en 4 kleine geriefelijke vertrekken, en ook boven was daarvan alle mogelijke partij getrokken; die van den doctor en schoolmeester waren minder groot maar ook zeer goed ingerigt, en hadden 5 benedenkamers en een kleinen zolder.

Rondom deze woningen werd een fiksch stuk grond tot tuin omheind, en waarlijk, toen deze stukken,

die hellende naar de rivierzijde afliepen, in later tijd goed beplant waren, was de aanblik van deze plaats, als men van Paramaribo afkomende den laatsten hoek bij Groningen omvoer, een zeer aangenaam gezigt; het kerk- en schoolgebouw, tusschen de woning van beide eerstgenoemde ambtenaren staande, was zeer goed ingerigt.

Jammer is het bij dit alles, dat ten gevolge van het leegloopen, gedurende den grootsten tijd dat de ziekte heerschte, bij de meesten de energie of sliep, of verloren was gegaan, want slechts bij enkelen konde men zien, dat iets werd uitgevoerd; onder dezen muntten vooral de verschillende familiën van RAVENSWAAY uit.

Door de ligging van Groningen verre van de stad, waren de boeren geheel buiten de gelegenheid om van vele kleinigheden partij te trekken, die zij in een ander geval met voordeel zouden hebben kunnen afzetten; terwijl zij nu genoodzaakt waren, ze of zelven te consumeeren, of, zooals ik dat menigmalen, b. v. met zoete aardappelen zag doen, aan hun vee te geven, en toch hadden zij, om die patattes te verkrijgen, tusschen 3 en 4 maanden er voor moeten zorgen, hoe weinig oppassing die nu ook vereischen; indien men het produkt van zijn veld op die wijze moet verbruiken, loont het slechts gedeeltelijk den daaraan besteden arbeid. Wel beproefden eenigen nu en dan gezamenlijk met eene lading naar de stad te gaan, maar de tijd van minstens 4 dagen, die voor de heen- en terugreize noodig was, verviel daardoor voor den arbeid, en sommige dingen, zooals groenten b. v. verdragen in die hitte geen lang transport.

De meeste Hollandsche (Europeesche) groenten kunnen hier, indien men zich er op wilde toeleggen, het geheele jaar door worden geteeld, en indien er dus door eene nadere ligging bij Paramaribo, gelegenheid geweest ware om voor deze een goed débouché te vinden, zoude dit den naijver der landbouwers hebben opgewekt; nu echter was dit niet het geval, en dewijl zij ziende, dat zij van een en ander niet zouden afkomen, daarvan dan ook niet meer bouwden, was er soms wezenlijk behoefte aan kost, vooral toen eenige maanden later door de aanhoudende droogte ook op de plantages en aan Paramaribo de bananen zeer schaarsch en duur werden.

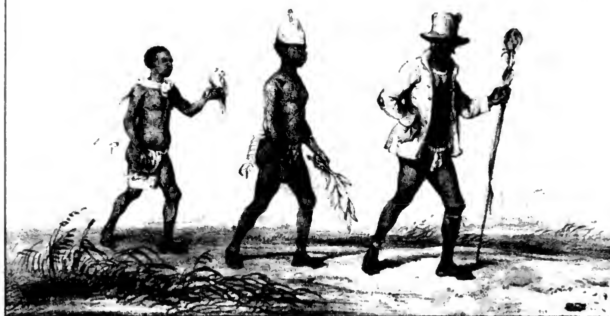
In de volgende maanden kwam ik slechts nu en dan, hetzij als gast, hetzij als plaatsvervanger bij een kort verlof van den geneesheer DE JONG, van tijd tot tijd te Groningen en bemerkte met genoegen dat, nu ook hier weder gezondheid heerschte, de lust tot den arbeid bij velen wederkeerde, en ik geloof te mogen zeggen, dat in geval men meer mensch- en zaakkundig in deze ware te werk gegaan, er andere resultaten zouden zijn gekomen. Vooreerst had men het transport moeten verligten, waartoe door den heer VAN RADERS eene poging aangewend werd door het maken van een zoo kort mogelijken weg van deze vestiging naar Paramaribo; immers op zijnen last is de landmeter HIEMAKE te voet van daar door het bosch naar Groningen getrokken, en na eene vermoeijende explorative wandeling van een paar dagen op eene der kleine plantages in de buurt van Voorzorg uitgekomen; of nu het terrein te moerassig of de onkosten te groot zouden zijn geweest, of welke andere hindernissen in deze mogen zijn voorgekomen, genoeg zij het te weten, dat er geen weg is gemaakt, en men nog tegenwoordig, zooals voor misschien 50 en meer jaren, door een lang, ondiep, bogtig kanaal, waar men in sommige jaargetijden door de musquiten half gek geplaagd wordt, of in andere aan den grond blijft zitten en uren op den vloed moet blijven wachten, van de stad naar Groningen en vice versa gaat. Dat dit vervoer zoowel van personen als van goederen zeer bezwarend is, laat zich zeer gemakkelijk narekenen, indien men weet, dat voor huur van een goeden werkneger van 64 cents tot *f* 1,00, en voor ambachtslieden nog meer wordt betaald, buiten de voeding; dit was dus een waar struikelblok.

Eene tweede reden tot achteruitgang was, dat aan de boeren te hooge daggelden werden betaald, wanneer zij aan de publieke wegen rondom het dorp, (om het zoo maar eens te noemen) of bij de ambtenaren in de tuinen werkzaam waren. Een gulden daags te verdienen had nog wat meer aantrekkelijks dan den grond te bebouwen, ten einde daaraan eenen onzekeren oogst te ontwoekeren; maar toch ben ik zeker, dat velen liever deze onzekere kans, van door veldarbeid te bestaan, zouden hebben gekozen, indien zij verzekerd waren geweest, voor hunne producten een goed débouché en kontante betaling te erlangen.

Een bezoek van den reeds genoemden gouverneur VAN RADERS tegen het einde der epidemie, toen hij zóó van Curaçao was aangekomen en naauwelijks het bestuur had aanvaard, gaf wel weder moed, en de kolonisten hoopten daardoor eenen goeden keer aan de zaak te zien geven; maar hoe ijverig



99



ook door ZEd. in alles voor het materiëel welzijn van de landbouwers is gezorgd, schijnen toch de in het werk gestelde middelen op den duur geene vruchten te hebben opgeleverd. De wijze van bestuur op zichzelve maakt een derde punt uit, dat wel nadere beschouwing waard is; men wilde koloniseeren in Suriname met Europeanen, men had dus wel het best gedaan, een knappen directeur van eene plantage, die 15 à 20 jaren in het land geweest was, aan het hoofd der zaak te zetten en tot handhaving van goede tucht en orde een oud bekwaam officier tot medebestuurder te benoemen; men zal mij misschien tegenwerpen, dat de een gewoon is slaven te regeren, de andere soldaten te drillen; hierop antwoord ik slechts: dat men er bij gelegenheid de proef van neme, dat men goed kieze, en ik ben overtuigd, dat de ondervinding zal bewijzen, dat van beschaafde plantage-directeurs en bekwame, strenge doch regtvaardige officieren zeer geschikte hoofden voor zulk eene onderneming te maken zijn. Eindelijk, want ofschoon er nog vrij wat punten waren op te geven, zal ik mij tot deze bepalen, komt het personeel, waarmede men koloniseert, in aanmerking. Zij, die als landbouwers naar de Saramacca kwamen, waren het niet allen; wel is waar, men heeft ook ambachtslieden noodig, maar „wat als matroos aan boord komt, moet als matroos varen;" en dit was op verre na niet op allen toepasselijk, die onder den naam van landbouwer een deel van het personeel uitmaakten; vooral was er op de zoogenaamde vrijgezellen van beide geslachten vrij wat aan te merken.

Uit het bovenstaande zal gemakkelijk kunnen worden opgemaakt, aan welk eenen zamenloop van allerongunstigste omstandigheden deze vestiging haar verval als het ware bij hare geboorte zag beginnen; kortelijk wil ik de algemeene zoowel als de plaatselijke oorzaken resumeeren en eindigen met eenige aanmerkingen omtrent den toestand der boeren, die nu allen Groningen hebben verlaten.

Als algemeene oorzaken van het ontstaan der epidemie te Voorzorg in Groningen, meen ik te mogen vaststellen:

1°. Het groot aantal personen in een te klein bestek aan boord opeen gehoopt, (mannen, vrouwen, volwassenen, kinderen).

2°. De overvloedige voeding zonder arbeid of beweging.

3°. De teleurstelling hunner verwachtingen, daar zij steunden op de aan hen door het Gouvernement gedane beloften.

4°. De verschillende ontberingen, waaraan zij in dit gewest natuurlijk waren blootgesteld.

5°. *a.* Het ongunstige tijdstip hunner aankomst, (een paar maanden vroeger of vier maanden later ware beter geweest);

b. de klimatische invloeden, die steeds bij de wisseling der saisoenen zijn waar te nemen;

c. de door deze vooral op lage plaatsen (z. a. te Voorzorg) ontstaande miasmata paludinosa.

6°. Individuëele voorbeschiktheid en de verschillende aanleiding door hun eigen gedrag, b. v. onmatigheid in eten, dronkenschap, liederlijkheid, slapen in de open lucht, in de zon loopen, enz. enz., in een woord, gebrek aan disciplinaire tucht.

Als plaatselijke oorzaken komen vooral in aanmerking:

1°. Voorzorg is laag en moerassig.

2°. De huizen waren slecht ingerigt en geplaatst.

3°. De besmetting.

Deze laatste was vooral op Groningen merkbaar, evenals op de plantage Mijn Vermaak, alwaar 36 of 39 personen zijn ontscheept, die, als ik mij wel herinner, met de Phoenix, kapitein DE BOER, zijn aangekomen. Aan boord van dit vaartuig waren koeijen, honden, schapen enz. die voor de kolonie in Holland waren aangekocht; men had al deze personen en ook het vee aldaar kunnen ontschepen en op die wijze alle gemeenschap tusschen Groningen of Voorzorg en die pas gearriveerden verhinderen; maar ongelukkigerwijze werd aan twee landbouwers, die gewoon waren met dit vee om te gaan, toegestaan het op Groningen te komen lossen: ook dit ware minder geweest, indien men nu slechts deze personen ook aldaar had gehouden, maar neen! nadat zij familie en kennissen hadden bezocht en zelfs bij sommigen gewaakt, trokken zij beiden na 2 of meer dagen weêr naar Mijn Vermaak, alwaar dan ook kort na hunne komst bij hen zoowel als bij de andere leden van hun gezin de ziekte zich in al hare hevigheid openbaarde en de helft in korten tijd wegrukte.

In lateren tijd was ik slechts zelden in de gelegenheid de vestiging te bezoeken, en sedert Mei 1848, wanneer ik er zooals meermalen den plaatselijken geneesheer, den heer J. DE JONG (thans op

wachtgeld), korten tijd heb vervangen, ben ik er in het laatst van dat jaar nog gepasseerd, maar naderhand door absentie buiten de kolonie en hoofdplaats, slechts zelden in de gelegenheid geweest, iets van daar te vernemen; toen ter tijd genoten de werkzame kolonisten eene zekere soort van welstand, die later schijnt te zijn verminderd; immers in December 1848 en het begin van 1849 zijn verscheidene familiën met den heer WESTPHAL naar Rama in Boven-Suriname gaan gebrek lijden en sterven, anderen gingen zich in de nabijheid van Paramaribo vestigen; laatstgenoemden kozen naar mijn inzien het beste deel, en duidelijk blijkt dit hieruit, dat thans *allen* of in of bij Paramaribo wonen; sommigen zijn in dienst bij eigenaren van plantages of hebben gronden gehuurd; de meesten echter zijn onafhankelijk en vrij met het hunne te doen wat ze willen; het gaat hun goed en naar hun zeggen: „wij kunnen niet genoeg maken — wij zouden wel meer maken, als wij maar meer handen hadden!" — Dit heb ik niet van slechts één, maar van meest allen gehoord: „hun, die werken, gaat het goed, slechts een paar onzer verliederlijken zich" zeide mij kort geleden een hunner; één van dezen had kort geleden nog 8 stuks vee en is nu nagenoeg zonder iets; dit legge men nu het klimaat niet ten laste.

Het slechte bestuur en de weinige aanmoediging, door dominé VAN DEN BRANDHOF aan zijne onderhebbenden gegeven, komt mij voor als de hoofdoorzaak van het algeheel verval dezer vestiging te moeten worden aangemerkt.

Buiten eenige verliezen gedurende den tijd der algemeen geheerscht hebbende gele koortsepidemie in 1851, hebben de kolonisten geene groote vermindering ondergaan sedert in het jaar 1845, November, de onder hen geheerscht hebbende typhus als geëindigd konde beschouwd worden, en hebben de meesten hunner sedert dien tijd dan ook zeer goed ingezien, dat de ontstane epidemie niet moest worden toegeschreven aan de eigenaardige ongezondheid van het klimaat, maar wel aan daarvan geheel onafhankelijke oorzaken, terwijl zij de overtuiging gewonnen, dat bij eene geregelde leefwijze de Europeër zich hier met minder moeite en zorg dan in zijn vaderland meer dan het noodige voor zich en de zijnen door handenarbeid verschaffen kan.

Tweede gedeelte.

Om nu aan het tweede gedeelte te voldoen van hetgeen ik mij voorstelde te bereiken, dat is, ook voor het vervolg eenige aanwijzingen omtrent de kolonisatie in een tropisch klimaat te geven, zal ik mij hoofdzakelijk bepalen tot den tijd wanneer, de plaats waar en de wijze hoe in deze het best kan worden gehandeld.

Sedert jaren heeft men in Suriname de opmerking gemaakt, dat de verschillende elkander opvolgende saisoenen veel minder regelmatig afwisselen, dan men zulks in andere werken over het klimaat van deze kolonie aangeteekend vindt [1]). De zoogenaamde kenteringen van het saisoen staan in het naauwste verband met de declinatie van de zon op den aequator, want bij noorder en zuider declinatie treden de regentijden in. Gedurende de maanden half April, Mei, Junij en half Julij, terwijl de zon in den Kreeftskeerkring staat, vindt men de woeste regens; zoo ook in de laatste helft van November, in December, Januarij en in de eerste helft van Februarij, bij den overgang in den Steenbokskeerkring. De groote droogtijd rekent men dus in Julij te beginnen en met October, hoogstens in het begin van November voor den regentijd plaats te maken; hetzelfde heeft plaats in de maanden Februarij, Maart en half April, welken tijd men den kleinen droogtijd noemt; vooral in dit evengenoemde tijdperk zijn de vrij regelmatig uit het ONO en NO waaijende passaatwinden vrij sterk, terwijl in den grooten droogen tijd de O en ZO passaat de heerschende is. In den regentijd en vooral bij het begin en het einde heeft men nu en dan zuide- en zuidwestewinden en hevige donderbuijen; deze tijd en het begin van den droogen tijd worden als de ongezondste aangemerkt; de atmospheer wordt dan menigmaal spoedig afgekoeld, en door de tusschen de regenbuijen heerschende sterke zonnehitte ontstaan er dan veelal rheumatische en galkoortsen, die een zenuwachtig, soms rotachtig karakter aannemen; als de voornaamste oorzaak heeft mij de ondervinding geleerd, zoowel de moerassige uitwasemingen als de

[1]) Vergelijk de werken van FERMIN en LUDWIG en v. a.: FERMIN, Histor. Phys. beschrijving der kol. Suriname, Fransch en Duitsch. LUDWIG, Neueste Nachrichten von Suriname?! Berlin 1775.

koude, vooral zuidelijke winden te beschouwen. Vooral worden deze des nachts waargenomen en is er derhalve niet genoeg te waken tegen de slechte gewoonte onzer koopvaardij-matrozen, die met een door de werkzaamheden van den dag verhit ligchaam zich des nachts op het dek aan de nachtlucht blootstellen, hunne hangmatten aldaar onder de zonnetent ophangen en zonder daardoor genoegzaam tegen de afkoeling en den sterken dauw beschut te zijn, den geheelen nacht slapen, zonder nog daarbij de schadelijke uitwasemingen der bosschen in aanmerking te nemen.

De beste tijd dus voor Europeanen om zich in deze kolonie te vestigen valt in het begin van April of Mei, November of December; de drooge saisoenen zijn dan voorbij, en de beginnende regens verdrijven de schadelijke moerasdampen, terwijl de zuide-winden dan nog niet waaijen. De grond is dan tot den arbeid geschikt en de passaatwinden koel, terwijl de hemel dikwerf betrokken en de zon, ofschoon tusschen de buijen in vrij hevig, dikwerf uren lang door wolken is bedekt.

Wat aangaat de plaats waar, hieromtrent zijn de gevoelens verschillend en te gelijk afhankelijk van het doel, dat men met de vestiging beoogt.

Een landbouwer wil gaarne voor de vruchten van zijn veld of de voortbrengselen van zijne andere industriën, geld zien, en dit was, zoonals ik vroeger opgaf, bij de te Voorzorg en Groningen wonende kolonisten, door hunne verwijdering van meer bevolkte plaatsen, onmogelijk; daardoor werd dus bij hen geen naijver opgewekt; hunne melk, eijeren, gevogelte enz. konden zij niet van de hand zetten, zonder daarop te verliezen of tijd te verliezen met het naar de stad te voeren, en „tijdverlies is voor een boer geldverlies," vooral omdat hij dan niet tevens het opzigt over zijne eigene zaak kan houden. Indien men dus alleen beoogt de bevordering van den landbouw en de veeteelt, dan is de nabijheid van Paramaribo, van het fort Amsterdam, Nieherie en andere meer bewoonde plaatsen te verkiezen. Daar toch vinden zij in het garnizoen of de partikuliere personen steeds tegen een matigen prijs eenen goeden afzet, hoeveel van deze artikelen zij ook mogen ter markt brengen; tevens zouden zij zich langzamerhand kunnen toeleggen op het kweeken van meerdere en betere vruchtsoorten dan die, welke hier tegenwoordig te krijgen zijn, of liever soms niet te verkrijgen zijn; immers de zoo verfrisschende watermeloen (cucurbita citrullus L.), de smakelijke meloen, het zoogenaamde Spaansche spek, (cucumis melo L.), de gewone Hollandsche komkommers en vele andere, die voor verbetering vatbaar zijn, of door eene vermeerderde productie goedkooper en meer gebruikt zouden worden, worden nu slechts in enkele jaargetijden en somwijlen nog tegen hooge prijzen ter markt gebragt, niettegenstaande zij weinig vereischen en als het ware als onkruid groeijen, waar men het zaad maar in den grond stopt.

Wil men Europeesche landbouwers gebruiken voor de zoogenaamde hoofdproducten, koffij, katoen, en vooral cacao, ofschoon hiermede nog geene proeve is genomen, twijfel ik niet of, indien men deze op eene *doelmatige en verstandige wijze* in het werk stelde, ook deze zoude gelukken.

1. Met de schepen, waarmede de kolonisten worden overgebragt, moet geen te groot getal worden overgezonden; het getal zielen moet in eene behoorlijke verhouding staan tot de ruimte van het tusschendeks; aan een matroos moet in het logies worden verzekerd 9 vierkante voeten; vooral niet minder mag er per hoofd voor elk volwassene worden berekend. Onlangs ben ik in hetzelfde schip (bark) Noord-Holland naar Suriname vertrokken, dat in 1845 de kolonisten naar Suriname overgebragt heeft; nu waren er aan boord 56 militairen, 3 officieren, 2 vrouwen en 2 kinderen als kajuitspassagiers buiten den kapitein, 2 stuurlieden en 11 matrozen en jongens, te zamen 77 zielen; dit is nagenoeg $^{1}/_{3}$ van het getal der overgebragten in 1845, en toch was het bij regenachtig weder (dat gelukkig zelden plaats vond) in het tusschendeks reeds zoo benaauwd en werd er, ofschoon de grootste zindelijkheid werd in acht genomen, somtijds zulk eene menschenlucht bespeurd, dat dit zelfs in de kajuit meermalen hinderlijk was; men zal mij dus niet meer van overdrijving beschuldigen, indien ik nogmaals herhaal, dat toen ik bij de kolonisten aan boord kwam (bij wie trouwens de zindelijkheid alles behalve groot was), het zoowel voor den heer ALLAN als voor mij onmogelijk was, eene minuut in het tusschendeks te vertoeven, zoo zelfs, dat bij dien heer de zigtbare gevolgen niet uitbleven.

2. De voeding aan boord moet worden gewijzigd; vooral van spek moet, zoodra men meer in de warmte komt, de hoeveelheid worden verminderd; van sommige artikelen wordt te veel, van andere niet genoeg gegeven. Geheele onthouding van genever is noodig, daarentegen moet hier worden verstrekt en genoegzaam water gedurende de geheele reis, al duurde die ook langer dan gewoonlijk wordt berekend: in deze moet niet het gebruik maar het misbruik worden belet.

3. Voor reinheid van het goed zoowel als van de personen zelve moet worden zorg gedragen; hiertoe kan voor aan het galjoen, alwaar toch gewoonlijk eene pomp is, eene groote kuip staan, terwijl eene afschutting van zeildoek zoude moeten worden aangebragt, waarachter men zich zoude kunnen ontkleeden en baden. Het linnengoed enz. dat op de reize wordt gedragen, moet ook niet, zooals het wordt uitgetrokken, worden geborgen, eensdeels omdat het begint te stinken, anderdeels omdat het bederft. Hij, die met het opzigt belast is, zoude kunnen zorgen, dat dit eerst óf uitgespoeld en gedroogd, óf ten minste behoorlijk gelucht worde.

4. Dat niet dan bij hooge noodzakelijkheid (gedurende buijen en des nachts natuurlijk uitgezonderd), het geheele personeel beneden vertoefde; maar dat steeds een derde van het personeel over dag bij goed weder op het dek bleef. Vooral dient er gewaakt te worden, dat men zich gedurende den nacht niet op het dek te slapen legt; ik heb meer dan eens het nadeelige daarvan gezien.

Het aangegevene zij genoeg voor den overtogt; natuurlijk maak ik, daar dit van zelf spreekt, geen gewag van het zenden eener commissie aan boord, voordat het personeel zich inscheept, ten einde zoowel de ruimte als de approviandeering te inspecteeren, en dat het personeel zelf door een geneeskundige worde gevisiteerd.

Uit het reglement van orde, ten behoeve der kolonisatie te Voorzorg vastgesteld, hoofdstuk 2, neem ik het volgende over:

Art. 12.

Ieder huisgezin wordt in het bezit gesteld van ongeveer 4 akkers of 2 morgens bouwland, *gedeeltelijk bewerkt en beteeld:* en in het laatste gedeelte:

Aan hen zal worden verstrekt het vereischte veldgereedschap, het benoodigde vee en pluimgedierte, met hetgeen tot onderhoud daarvan dient, benevens eene woning, waarin eene krib, eene tafel, en twee stoelen, enz. Met hetgeen hun aldus toegewezen wordt of bij loting ten deel valt, zullen zij genoegen moeten nemen.

Indien hieraan ware voldaan en tevens een beter tijdstip ware gekozen om de landbouwers hierheen te voeren, niet zooals nu, nagenoeg of over de honderd op een schip, dan houde ik mij overtuigd, dat er niet alleen geene epidemie zoude zijn ontstaan, maar dat zij terstond en met lust zouden zijn aan het werk getogen. Ik voor mij geloof stellig, dat de kiem der ziekte reeds aan boord bij hen is ontstaan, en slechts door de naderhand daarbij gekomene nadeelige inwerking en telenrstelling is ontwikkeld.

Er waren geene geneesmiddelen in voorraad, geen zoet water op Voorzorg, geen oven om brood te bakken.

Natuurlijk geef ik dit slechts nogmaals aan, ten einde te doen zien, dat men zich daarvoor in het vervolg hebbe te wachten, maar ook diende er gezorgd te zijn voor een geneesheer, die, met de ziekten van een tropisch klimaat bekend, hen als 't ware had kunnen voorbereiden tot den overgang en reeds voor hunne komst alhier (d. i. aan boord) hunne plethora had kunnen verminderen en de gastrisch biliense praedispositie wijzigen door het toedienen van doelmatige verkoelende laxantia of bloedverdunnende middelen. In deze vooral echter zoude met zeer veel overleg moeten worden gehandeld, want het zoude niet aan het doel beantwoorden, elk hunner van tijd tot tijd eene dosis Engelsch zout of cremor tartari te laten innemen, maar wel degelijk op de individueele constitutie en den leefregel moeten worden gelet.

Als aanwijzing stel ik dus:

I. Een gezonden, droogen en zoo mogelijk goeden bouwgrond of kleiachtigen bodem in de nabijheid der stad of van eene der meer bewoonde plaatsen: fort Amsterdam, Nieherie of diergelijke.

II. Goede woningen, liefst van planken, eenige (5 à 6 voeten) boven den grond, zoodat de stal en bergplaats des noods onder de woning zoude kunnen zijn [1]).

III. Tusschen elke twee woningen een goede waterput van 7 à 8 voeten diepte.

IV. Goede ruime woningen voor bestuurders en doctor, in welke laatste eene eenvoudige, evenwel goed voorziene apotheek.

[1]) De huisjes, door den ex-gouverneur VAN RADERS bij de vroegere Nopallerie gebouwd, zouden als zeer doelmatig tot model kunnen worden genomen.

V. Een ruim gebouw, van het noodige voorzien, ten einde voor hospitaal te kunnen dienen voor een aantal van 15 tot 20 personen.

VI. Een schoolgebouw van twee verdiepingen, dat tevens als kerk konde worden gebruikt en boven tot woning van den schoolmeester ware ingerigt.

VII. Een magazijn en daaraan grenzende bakkerij, voorzien van alle benoodigdheden, alwaar de kolonisten in lateren tijd tegen de vruchten van hunnen landbouw en industrie, hunne levensbehoeften en verdere benoodigdheden tegen eenen matigen prijs zouden kunnen bekomen en steeds die voortbrengselen tegen een bepaalden prijs zouden kunnen afzetten.

Als voorwaarden zouden moeten worden gesteld:

De kolonisten zijn onderworpen aan een bepaald voor hen vervaardigd reglement van orde, inhoudende bepalingen en inlichtingen omtrent al wat hun zal worden verstrekt en het daartoe te houden gedrag, hunne verpligtingen en de straffen, bijaldien zij daaraan niet voldoen of anderszins zich aan een of ander schuldig maken. Aan elk huisgezin wordt een exemplaar voorgelezen en uitgedeeld, terwijl een bij het bestuur berustend exemplaar door de hoofden der huisgezinnen wordt geteekend.

2. Niet meer dan 10 familiën (dat is 10 woningen op 20 morgen lands), de tuin en bouwgrond voor elke familie op 2 morgen berekend, waarvan een gedeelte beurtelings als weide zoude kunnen worden omheind, ten einde na de afweiding en bemesting in tuin of bouwland te worden herschapen.

3. Matige rantsoenen gedurende het eerste jaar en half rantsoen voor het tweede. Zoo ook licht en brand.

4. Vrijdom van belastingen en opbrengsten voor de eerste 5 jaren (behalve voor artikelen van weelde).

5. De veldarbeid zal van des morgens 6 tot 9 en van des middags 4 tot 6 mogen worden volvoerd; in de tusschenuren zullen de landbouwers zich binnenshuis moeten bezighouden. Hierop zoude vooral ten strengste gelet moeten worden.

6. Ongehoorzaamheid, dronkenschap en liederlijkheid moeten ten strengste gestraft worden.

7. Na de eerste 5 jaren wordt eene gematigde taxe opgelegd.

Besluit

Ik geloof in deze weinige bladzijden te hebben voldaan aan hetgeen ik bij den aanvang beloofde, dat is: in het eerste gedeelte het een en ander omtrent de mislukte kolonisatie te Voorzorg en de redenen daarvan mede te deelen, wat mij toescheen minder bekend te zijn, terwijl ik in het laatste gedeelte heb getracht, eene korte aanwijzing te geven van datgene, wat diende vermeden te worden, en eenige weinige punten van overweging voor te stellen omtrent de wijze hoe in het vervolg, waarschijnlijk met meer vrucht, zoude kunnen worden gehandeld.

Over het bezigen van landbouwers tot de kultuur van stapelproducten heb ik verder het stilzwijgen bewaard, ofschoon ik overtuigd ben, dat, de suikerbouw uitgezonderd, ook zij voor het verbouwen van katoen, koffij en cacao zouden kunnen worden gebezigd; niet echter op zoodanige schaal als zulks tegenwoordig op plantages, door negers bearbeid, geschiedt. Dit is echter ook voor het oogenblik geene behoefte, en de aangevangen invoer van Portugezen, als vrije arbeiders, zal door meerdere ontwikkeling misschien in eene groote behoefte voorzien. Het is te hopen echter, dat ook in deze eenige meerdere mate van voorzorg worde genomen, opdat niet deze maatregel zelf schadelijk worde, vooral in betrekking tot den algemeenen gezondheidstoestand en hunne verhouding tot de negers op de plaatsen, werwaarts zij worden gezonden.

Dr. F. W. L. TYDEMAN.

BIJLAGE *B*.

Van vier dier kolonisten is in de *Amsterdamsche Courant* van den 6 Augustus 1855 een stuk verschenen, bij wijze van adres aan de leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal; een stuk, dat wegens de daarin vervatte beschouwingen belangrijk kan gezegd worden te zijn en mitsdien door mij hier in zijn geheel wordt wedergegeven.

Aan de leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

EDEL HOOGMOGENDE HEEREN!

Met groote verwondering hooren wij, dat er in de Tweede Kamer der Staten-Generaal leden zijn, die elken gulden, aan eene kolonisatie in Suriname ten koste gelegd, als weggeworpen beschouwen en het onverantwoordelijk noemen eene zoodanige onderneming te beginnen, omdat daaraan menschenlevens zouden moeten worden ten offer gebragt.

Dat eenigen uwer E. H. M. H.! zóó oordeelen, smart ons zeer, en wij wenschen U. E. H. M. door dit schrijven tot betere inlichting te brengen; daar toch vele leden der Tweede Kamer slecht moeten onderrigt zijn omtrent onze lotgevallen en tegenwoordigen toestand. — Wat toch de ongezondheid van dit land en de sterfgevallen onder ons aanbelangt, daarvan hebben velen een duister begrip. Want voor de eerste verschrikkelijke ziekte onder ons zijn voldoende bijzondere oorzaken aan te wijzen: vooral eene slechte ontvangst en vestiging in 1845, en eene heerschende ziekte in 1851, hebben velen onzer ten grave gesleept. Eene heerschende ziekte getuigt niet tegen Suriname, daar ook elders zware ziekten heerschten en de cholera ook Nederland teisterde. Men kan ook niet zeggen, dat in de ziekte van 1851 van ons naar proportie meer gestorven zijn dan van de andere bewoners dezer kolonie. De sterfgevallen onder ons maken altoos meer indruk, omdat men dan alom het oog op ons gevestigd heeft. De bijzonderheid, dat sedert onze vestiging in 1845, niemand der later aangekomen kolonisten overleden is ten gevolge der overplaatsing onder deze hemelstreek, mogen wij niet verzuimen onder U. H. M. aandacht te brengen. Tevens overtreffen onder ons de geboorten zeer verre de sterfgevallen.

Is het enkel de $6\frac{1}{2}$ tonne gouds, die eenige leden der Tweede Kamer met zooveel afkeuring van eene kolonisatie in Suriname doet spreken? Het smart ons! Dit geld, hoeveel ook op zichzelf, staat niet in vergelijking met de waarde der uitkomsten, die wij thans leveren; die uitkomsten zijn, dat wij door onze arbeidzaamheid bevestigen, dat men in Suriname landbouwen kan en landbouwende zijn bestaan vinden, en dat alzoo de kolonisatie van Suriname door Hollanders mogelijk en dit schoone land van zijnen ondergang te redden is.

En H. M. H.! dat deze $6\frac{1}{2}$ tonne gouds verloren zou zijn, moet men niet aan ons wijten; nog geen zesde gedeelte gelooven wij hiervan te hebben genoten tot het verkrijgen van een bestaan, en wat wij nog genoten hebben, is ons ondoelmatig toegedeeld en alzoo verspild geworden.

Weten het de Edel Hoogmogende Heeren wel, dat de bestuurder VAN DEN BRANDHOF alléén eene tonne gouds heeft gekost?

Dat de adjunct-bestuurder, doctor en schoolonderwijzer mede eene tonne gouds hebben weggenomen? Dat vóór onze komst door den bestuurder BETTING eene halve tonne gouds ondoelmatig was [1])

Dat onze ziekte van 1845, toen in alles met de breede bijl is ingehouwen, niet minder dan eene tonne gouds zal hebben verslonden?

De Edel Hoogmogende Heeren zullen het voorzeker niet weten, dat de gelden, die voor ons waren bestemd tot het vinden van een bestaan, door ons in daggeld zijn verwerkt geworden, op aanwijzing van den bestuurder en zijn adjunct, de meeste gelden in hun belang, doch alle doelloos.

Het is ons, E. M. H., altijd raadselachtig geweest, dat een man als de heer VAN DEN BRANDHOF aan het hoofd eener zoo zwaarwigtige onderneming bleef; een man, die blijkbaar meer zijn eigen belang dan dat van ons in Suriname bedoeld heeft, en die toonde volstrekt geen kennis te bezitten van de behoefte

[1]) Het woord „verwerkt" schijnt hier te hebben moeten volgen.

van het algemeen; een man, die naar geen raad wilde hooren, door ondervinding duur gekocht; die alleen de magt, welke hem was toegekend, aanwendde, om zijne belangen en zijne denkbeelden door te drijven.

Om U dus, E. H. M. H. te overtuigen, dat wij er verre van af zijn de waarheid te kort te doen, moeten wij eenige daadzaken eenigzins nader vermelden, welke mede oorzaken zijn dat de kolonisatie aan de Saramacca, ten koste van zes en een halve ton schats beproefd, moet mislukt geacht worden.

De bestuurder VAN DEN BRANDHOF heeft, toen hij nog predikant te Elst was, zich alle oude en nieuwe beschrijvingen van Suriname aangeschaft en ze bestudeerd, doch ongelukkiglijk uit deze zijne plannen gemaakt voor bestuur, cultures enz. en zich aan deze zoodanig verbonden, dat geen raad of zelfs de treurigste ondervinding daaraan iets vermogt te veranderen. Om die reden zag men den bestuurder nergens en bleef hij steeds van uit zijne kamer of van zijn balkon bevelen geven en gaf hij zich nooit de moeite om de werkzaamheden in oogenschouw te nemen. Ook bezocht hij nooit of hoogst zelden of door dwang zieken, die den troost eens herders behoefden. Uit deze beginselen en verregaande achteloosheid ontstond een zoo groot verlies voor de onderneming en eene geldverspilling, als geen mensch, die het niet bijwoonde, kan begrijpen en ook niet door U. E. H. M. zal kunnen begrepen worden.

Al het werk werd doelloos verrigt; de opzigters schroomden dikwijls de bevelen des bestuurders over te brengen, omdat het dagloon steeds verloren ging en zij aan eene billijke bespotting stonden prijs gegeven. Al de uit Holland voor duizende guldens medegebragte goederen, als veld-, tuin-, bosch- en andere gereedschappen of voorwerpen, zijn, op weinige uitzonderingen na, verknoeid of verwaarloosd blijven staan, tot vele er van voor eenige weken op eene publieke verkooping vanwege het gouvernement voor spotprijzen zijn verkocht. Aan nietsbeduidende grillen van den bestuurder zijn groote kapitalen besteed, terwijl alles ten gerieve van kolonisten werd verwaarloosd, en vaar- en voertuigen, zoo dringend noodig, lagen te verrotten.

Eén voorbeeld van geldverspilling en eigenbelang van de laatste dagen mogen wij nog aanvoeren. De kolonisten hadden al lang eenparig te kennen gegeven, dat aan eene groote weide de grootste behoefte bestond, omdat het halen van voeder al den tijd verslond, die buiten de daguren overbleef. De bestuurder was daar altijd tegen. Toen eenigen van ons reeds waren vertrokken, begon men eindelijk eene weide aan te leggen. Maar hoe? Op eene wijze, zou men verwachten, het meest dienstbaar voor de kolonisten en het minst kostbaar. Neen, die aanleg geschiedde op ruime schaal en zoodanig dat hij alleen voordeelen kon geven aan den bestuurder en zijn adjunct. Twee gebouwen, eene groote en kostbare veeschuur en eene woning in de nabijheid, werden, toen er bijna geene kolonisten meer te Groningen waren, aangebouwd, waarvan later de veestalling door den bestuurder en zijn adjunct als hun eigendom werd opgegeven, niettegenstaande het gebouw meest van hout, bestemd voor onze woningen, was opgetrokken.

Wij mogen hier ook wel wijzen op de kostbare reparatiën van de latere dagen van het huis van den adjunct-bestuurder, met het maken van drie kostbare nevengebouwen.

Doch, E. M. HH.! om u een kort overzigt te geven van onze lotgevallen, vangen wij aan met te zeggen, dat het ons al spoedig bleek dat de grond van Groningen niet zonder bemesting, en dus zonder een grooten veestapel met vrucht was te bewerken en de grond van Voorzorg te zwaar en te ongezond, doordien de inpoldering was verwaarloosd. En toch hield de bestuurder vol dat alles goed was, maar wij te lui waren om te werken. Doch wij waren genoodzaakt om te doen wat de bestuurder goedvond, en alles viel uit zooals wij verwacht hadden. Waar bemesting te Groningen geschiedde, werd de arbeid beloond, doch de meesten hadden zich van het vee moeten ontdoen of hadden geen vee gehad, en zoo werden de gronden verlaten. Maar waarheen nu nog met hetgeen wij verbouwden? Het in corjalen naar de markt van Paramaribo voeren, werd eenige reizen beproefd, doch het kon den verloren tijd niet goed maken, daar met iedere reis minstens drie dagen verloren waren. In 1849 en 1850 meende de bestuurder een middel gevonden te hebben om de producten behoorlijk af te zetten.

Een persoon werd uit Nederland te gemoet gezien om bittere cassave- en arrowrootwortelen fabriekmatig te bewerken, en een ander werd naar Holland afgevaardigd om nieuwe kolonisten te halen, wier kost voorshands moest worden verbouwd, en zou die persoon tevens raad schaffen om het Hollandsche roggebrood bij ons voor kleinen prijs verkrijgbaar te maken; doch van het een noch van het ander is iets teregt gekomen, want de toegezegde gelden bleven weg. De nieuwe kolonisten zijn niet

gekomen en onze vruchten in de gronden bedorven, niettegenstaande de aanplanting ons schriftelijk was bekend gemaakt.

Gedeeltelijk zou nu hierin de edelmoedigheid van den Gouverneur Baron VAN RADERS voorzien hebben, die aanbod al het zetmeel voor twintig gulden de honderd pond voor eigen rekening te ontvangen en te verzenden, als de bestuurder hierin genoegen nam en het Zijne Excellentie schriftelijk bekend maakte. Doch de bestuurder zag niet gaarne, dat een ander ooit iets daarstelde, en veronachtzaamde dit edel aanbod. Met dezelfde veronachtzaming handelde de bestuurder met twee partijtjes gomma en arrowroot, die naar Holland werden gezonden, en waarvan hij niet een cent zou ontvangen hebben, ware de bestuurder bij zijn vertrek in 1854 niet tot betaling genoodzaakt door beslag op zijn pensioen. De heer VAN DEN BRANDHOF wilde dit als monster aangezien hebben, — een monster ter waarde van een en negentig gulden, — van een kolonist, die geldelijke ondersteuning noodig had om zijne zaken voort te zetten!?

In 1849 kregen wij nog een adjunct-bestuurder, alsof eenige huisgezinnen niet door één bestuurder van *f* 7800 's jaars konden worden geleid; maar ware die adjunct nog een man geweest, met Hollandschen of Surinaamschen landbouw bekend en voorkomend, doch het was een grietenij-secretaris, die niets verbeterde, maar alles nog al meer in de war bragt. Toen werd dan ook door eenigen onzer besloten om maar liever naar de Boven-Suriname te gaan. Ellende van allerlei aard dreef hen van daar naar Paramaribo. Inmiddels werd het den anderen te Groningen zoo bang gemaakt, dat zij eene uitkomst zoeken moesten, al was het dan ook naar Holland teruggaan.

De arbeid op Voorzorg ondermijnde de krachten zoodanig, dat zij de ellendigste uitkomsten verwachtten. De bestuurder en zijn adjunct stelden daarom voor eene spaarbank op te rigten, doch waarvan moesten de spaarpenningen komen?

Vijf huisgezinnen stelden voor, bij Paramaribo zich te vestigen of naar Nederland terug te gaan. Zoodra de bestuurder dit vernam, liet hij er drie bij zich komen en presenteerde hun voorschot om cacao-gronden aan te leggen. Ook de adjunct stelde alle moeite in het werk om ons niet te doen vertrekken; maar reeds te lang had dominé VAN DEN BRANDHOF, behendig en gevaarlijk als hij is, met uitvlugten en mooije praatjes ons misleid; reeds te lang hadden wij ons door hem en zijn adjunct laten om den tuin leiden en te leur stellen. Vijf van onze krachtigste levensjaren waren nutteloos versleten. Wel is waar deed het ons genoegen, dat de bestuurder, die ons zoo dikmaals voor lui en ongeschikt had uitgemaakt, nu beloften moest doen op hoop ons te behouden, maar wij vreesden en wantrouwden zijne bedoeling.

Alzoo vertrokken wij naar Paramaribo; eenigen tijd leefden wij aldaar zeer bekrompen, totdat de edele gouverneur VAN RADERS zich onzen toestand aantrok. Deze liet vijf woningen bouwen en gaf aan ieder twee koebeesten ter leen. Zoo hebben dezen onzer langzaam aan hunnen toestand verbeterd en hebben zij nu negen en zeventig stuks hoornvee en twee ezels, zoodat zij alle redenen hebben om tevreden te zijn. Twee huisgezinnen van ons hebben de verlatene plantaadje l'Hermitage gekocht en bezitten thans vijftig koebeesten, vier ezels en acht schapen. Ook hebben zich nog twee gezinnen bij den aanleg van den gouverneur VAN RADERS en twee aan den Wanica-weg, uit eigen middelen gevestigd, aangemoedigd door de verkregen resultaten, met een aantal van twintig koebeesten en een ezel.

Eindelijk werd Groningen opgebroken, en voor vijf gezinnen, die daar nog woonden, vijf woningen gebouwd aan den gemeenen landsweg. Ook aan hen zijn door den gouverneur VON SCHMIDT AUF ALTENSTADT koeijen ter leen gegeven en voorschot voor leeftogt tot December 1853, tot een gezamenlijk bedrag van p. m. *f* 4000, dus p. m. *f* 800 ieder gezin voor een planken huis, vestiging en onderhoud, en met 1854 konden zij reeds in hunne eigene behoeften voorzien. Ook dezen zijn met hun lot tevreden en gaan goed vooruit, zooals ook hieruit blijkt, dat zij bij hunne vestiging 18 stuks rundvee hadden en dit getal reeds tot 43 en twee ezels toegenomen is. Vijftien huisgezinnen zijn dus bij Paramaribo gevestigd, en in den loop van vier jaren bezitten zij 192 stuks rundvee, 9 ezels, 8 schapen en overvloed van ander, klein vee.

Met een kostbaar bestuur en diens aankleve ging op Groningen alles achteruit. Met nog minder dan 't geen dat bestuur elk jaar alleen aan tractementen kost, de belangrijke som van *f* 15,000, waren wij te helpen geweest, dat onze vestiging te Paramaribo heeft bewezen. Door dat bestuur worden wij gedwarsboomd en het gebruikt de gelden, voor ons bestemd, om ons te doen daghuren, het eerst en het

meest voor zichzelf. Hier worden wij aan onszelven overgelaten, en het belang van ieder persoon is zijn beste bestuurder.

Mag er ook al eene uitzondering op den regel zijn, het bestuur van dominé VAN DEN BRANDHOF en diens adjunct heeft die uitzonderingen ook niet kunnen wegnemen, en er is toch ook geen goud zonder schuim.

Ook worden onze vruchten reeds uitgevoerd naar de eilanden en voor gebruik op de Hollandsche en Amerik. schepen, zooals de laatste gouvernements-staat, 4e kwartaal 1854, aanduidt, staande daarop 27 vaten, zijnde p. m. gelijk aan 30 mudden aardappelen.

En hiermede, E. H. M. Heeren! meenen wij de redenen van het mislukken der kolonisatie van den Heer VAN DEN BRANDHOF in eenige trekken te hebben gezegd, en te hebben aangetoond, dat de woorden, in de Tweede Kamer der Staten-Generaal gesproken, van geen zaakkennis getuigen. Wij zeggen, dat de Nederlander in Suriname wel werken kan en zijn brood vinden, want den bovenstaanden staat, waarin wij thans verkeeren, hebben wij niet verkregen door slavenarbeid, of door anderen in onzen dienst te nemen, maar bij uitsluiting door eigen handenarbeid, en wij, die zooveel hebben doorgestaan, bevinden ons zeer goed bij dezen arbeid. Meer menschen sterven hier door een zittend leven, dan door gematigden arbeid. Er wordt hier niet verlangd van 's morgens 4 tot 's avonds 7 à 8 ure te werken, wij gaan 's morgens ten 6 ure, of als wij de bezigheden met vee verrigt hebben, aan den veldarbeid tot 10 of 11 ure. Wij regelen dit en ook den middagarbeid naar de weêrsgesteldheid; 's namiddags werken wij van 2 of 3 ure totdat de avond valt. Wel zweeten wij sterk, maar zulks is hier gezond, en het Noord-Amerikaansche vleesch, 25 à 30 gulden het vat van 180 ponden, en de tarwebloem, mede van dien prijs per vat en waaruit wij 220 pond brood maken, onderhouden zeer goed onze krachten.

Verre van ons dat wij met eenige sprekers in de Tweede Kamer zouden instemmen, dat het onverantwoordelijk zou zijn, menschenlevens aan eene kolonisatie op te offeren, omdat dit offer niet wordt gevraagd. Wij zeggen daarentegen, dat het betreurenswaardig is dat er in Holland zooveel ellende geleden wordt, terwijl hier zoovele menschen een onbezorgd bestaan konden vinden. Hoe verlangen wij naar een talrijk kroost, want wij zijn niet bezorgd wat zij eten zullen en hoe zij, wanneer zij groot zijn geworden, een bestaan vinden.

Nogmaals E. H. M. Heeren! na eene tienjarige ondervinding zeggen wij, dat Suriname zeer goed door Nederlanders kan gekoloniseerd worden, maar de maatregelen moeten niet in Nederland genomen worden, op gronden van gezegden van tweeden en derden. Geen kostbaar bestuur, want menschen, die hun eigen belang kennen, weten zichzelven te besturen. Slechts een onontbeerlijk administreerend toezigt is voldoende, meer is niet noodig en houdt slechts den geest van ontwikkeling bij ieder individu tegen. Ook zal eene kolonisatie alhier in lage, drassige landen moeten mislukken, welke landen door sluizen en dammen moeten worden boven gehouden, ook in de opperlanden, waar het gebleken is ongelegen en ongezond te zijn. Eerst kunnen kolonisten zich neêrzetten in de nabijheid der stad, tusschen de Wanica-kreek en het geprojecteerde kanaal van de stad naar Groningen aan de Saramacca. Dat veld is gemakkelijk en met weinige kosten bebouwbaar te maken.

Dat veld zou het gouvernement bijna zonder uitgaven in dien staat kunnen laten brengen, waarin het door pas komende boeren kon worden betrokken. Er zijn hier vrijlieden genoeg, die gronden verlangen, en dezen behoeven maagdelijke of boschgronden; langer dan drie jaren is een grond voor hen niet goed, dewijl zij zich met geene bemesting ophouden.

Indien nu het gouvernement hun die gronden aanbood drie jaren en, in plaats van daarvan kaart- en kettinggelden te vorderen, hun voor iederen strekkenden ketting die verpligting oplegde, een merk of 500 voeten, volgens aanwijzing, te delven, dan zou dat land om niet van loozingen en wegen worden voorzien, en men zou aan de Surinaamsche vrije arbeidende bevolking, die nog minder op eenigen arbeid dan het storten van gelden ziet en die telkens maagdelijken grond verlangt, een wezenlijken dienst bewijzen.

De landbouw van de vrijlieden bepaalt zich tot rijst en maïs en kan met eenig voordeel niet langer dan drie jaren worden verbouwd op denzelfden onbemesten grond, en dan is die grond juist geschikt voor den Hollandschen landbouwer, en zijn de meeste boomstammen verteerd en begint een welig gras uit te schieten, terwijl door de verpligte bedelvingen loozingen van water en wegen zijn ontstaan, het verlangen naar gronden ter verhuring. Vrijlieden ontzien geene moeite, om bosschen te vellen en produkten aan de markt te brengen.

De Baron VAN RADERS heeft die menschen geleerd, dat zij arbeiden moeten, doch het schijnt ons toe, dat het meer dan tijd wordt, dat hun de behulpzame hand worde geboden, wil men de goede zaadbloemen niet doen verwelken of afvallen en van de vruchten verstoken blijven.

Dat van den arbeid dezer lieden partij moet getrokken en er voor hen ook iets gedaan worden, zal men ligt begrijpen, en thans wordt er met en voor hen niets gedaan, en zij betalen toch hunne kettinggelden, zegel- en requestkosten en andere lasten.

Wanneer deze lieden door het afstaan van gronden voor drie jaren, tegen het klaarmaken der bedelvingen, worden te gemoet gekomen, dan zou de lust in den landbouw mede bij hen worden opgewekt, en daarmede niet alleen aan hen, maar aan de geheele Surinaamsche bevolking een dienst bewezen worden; want er zijn sommige tijden in het jaar, zooals nu weder, dat bijna de halve bevolking der stad van hare nijverheid moet leven.

Zoo meenen wij dan, E. H. M. Heeren! aan onzen pligt voldaan te hebben, door naar ons vermogen U. E. H. M. tot een juister begrip van onzen toestand te hebben gebragt. Wij hebben niet kunnen vermoeden, dat men onder U. E. H. M. zoo onkundig omtrent ons was, anders zouden wij gaarne vroeger deze inlichtingen gegeven hebben. Wij dachten, dat men tevreden was over de door ons bij de stad geleverde uitkomsten en daar nu op zoude gaan voortbouwen.

Wij moesten in dit schrijven wel omslagtig zijn, daar wij moesten aantoonen, dat het verlies van die $6^1/_2$ tonne gouds niet onze schuld is, en tot vestiging van zoo weinige huisgezinnen zooveel gelds niet is noodig geweest, zooals blijkt uit de nederzettingen bij de stad. Wij hebben moeten zeggen, dat het hier niet zoo ongezond is als men in Holland meent, en oordeelden dienstig aan te wijzen, op welke eenvoudige wijze men min kostbaar en doelmatig kan voortkoloniseeren.

Op de door ons voorgestelde wijze kan ieder huisgezin met ƒ 1000 voorschot tot een goed bestaan worden gebragt. Eene kolonisatie in het groot of op de plantaadjen achten wij ondoenlijk om de Surinaamsche manier van landbouwen. Eerst moet de kleine landbouw maar meer uitgebreidheid verkrijgen, dan zal zich de landbouw wel overal verbeteren, en Suriname volledig bevolkt raken.

In de hoop dus, E. H. M. Heeren! dat dit schrijven niet vruchteloos zal zijn, maar, naar den wensch van onze harten, een middel worden, dat de zaak van kolonisatie in Suriname meer door U. E. H. M. Heeren worde ter harte genomen en wij alzoo spoedig meerder landgenooten tot ons zien overkomen, om ons tegenwoordig genoegelijk lot te deelen,

Hebben wij de eer ons te onderteekenen,

Edel Hoog Mogende Heeren!

U Edel Hoog M. onderdanige dienaren:

ATOON VAN RAVENSWAAY.
G. VAN RAVENSWAAY.
E. VAN DER KLIFT.
J. C. VAN BRUSSEL.

Suriname, 31 Maart 1855.

BIJLAGE *C*.

Wij deelen een brief uit het Surinaamsch Blad mede:

„Mijnheer! Sedert een geruimen tijd is het gerucht verspreid, dat het Gouvernement alhier van hooger hand het besluit heeft ontvangen, om met alle kracht de werkzaamheden op den post Groningen ten behoeve der kolonisatie te doen voortzetten, onder opzigt van Ds. BETTING. Indien dit waar is, zooals wij hopen, dan zal het overbodig zijn te zeggen, dat men nu, meer dan ooit, met welberadenheid moet te werk gaan. De ondervinding heeft reeds getoond, welke de gevolgen zijn van verkeerde handeling en bestier in deze hoogst belangrijke proefneming. — Het is door uw dagblad, Mijnheer, aan het publiek bekend gemaakt, dat Ds. BETTING en de landbouwer BOVENKAMP in hunne brieven aan Ds. VAN DEN BRANDHOF verklaard hebben, dat de kolonisatie hier te lande zeer goed gelukken zoude; dat het klimaat hun zeer goed in de hand was gevallen; dat de warmte geen beletsel voor eenen matigen en geregelden arbeid uitmaakte; dat de grond zeer vruchtbaar is en het den arbeider hier wel

kan gaan met 3 uren arbeid, beter dan in Nederland met 24 uren; en desniettegenstaande hebben diezelfde personen, weinig tijds later, zich aan het Gouvernement geadresseerd, met de verklaring, dat het plan van kolonisatie hier te lande onuitvoerbaar zoude zijn. — Het is bekend dat het Gouvernement daarop eene commissie heeft benoemd, om de door Ds. BETTING en HOVENKAMP opgegevene bezwaren te onderzoeken, te meer daar de landbouwer RIJSDIJK verklaard had, dat het mislukken der werkzaamheden gezocht moest worden in verkeerde behandeling der zaak. — Het is bekend, dat de benoemde commissie, in een uitgewerkt verslag, niet alleen de bezwaren van Ds. BETTING heeft wederlegd, en aangetoond, hoe men door ongepaste maatregelen van het regte spoor is afgeweken, maar tevens het mogelijke tot bereiking van het doel aangewezen.

„In dezen stand van zaken is het nu moeijelijk te bepalen, wat de uitkomst zijn zal, indien het hervatten der werkzaamheden wederom aan denzelfden heer BETTING wordt overgelaten. — Zonder aan de grondbeginselen en talenten van dien geachten Predikant in het minst te willen te kort doen, rijst de vraag op: of iemand, die de zaak der kolonisatie als onuitvoerbaar heeft opgegeven, tegen zijne opgevatte meening aan, met eenigen lust of opgewektheid het bestier over datzelfde werk zal kunnen uitoefenen, en of van zoodanig iets eenig gunstig gevolg kan worden verwacht? Wij gelooven, dit ontkennend te moeten beantwoorden, en dan volgt daaruit de tweede vraag: of het dan geen tijdverspil en geldverlies is, om op denzelfden voet het werk te hervatten?

„De zaak toch is van te groot belang, om niet wederzijds in eene wisseling van denkbeelden te treden, en niemand kan het den welmeenenden burger als euvel aanrekenen, als hij zijne gevoelens daaromtrent kenbaar maakt. Het staat toch vast, dat de kolonisatie van Europeanen een der beste middelen is, om den toestand van Suriname te verbeteren; ieder burger heeft dus belang in de zaak en mag niet onverschillig zijn omtrent de behandeling daarvan.

„Het besluit, om de werkzaamheden te hervatten, is het bewijs dat de Regering geene poging onbeproefd wil laten om onzen toestand te verbeteren. Het wordt dus van onze zijde een duurzame pligt, om datgene in het midden te brengen, hetwelk strekken kan, om, zoo niet meer, dan toch inlichtingen omtrent de goede zaak te verspreiden. — Vooreerst wordt van meer dan eene zijde het terrein van den post Groningen als onvruchtbaar afgeschilderd. — Indien dit nu waar is, wat kan het dan baten om op nieuw daaraan belangrijke sommen ten koste te leggen en tijd te verzuimen? Het is waar dat de gebouwen op dien post zeer vele uitgaven kunnen besparen; doch wat baat zulks, als de grond niets kan opleveren? Zoude het niet oneindig voordeeliger zijn, indien men een stuk bewerkt land aankocht en aldaar de woningen voor de nieuwe kolonisten plaatste, en op die wijze onmiddellijk een' aanvang maakte, in stede van wederom zooveel tijd te besteden aan het openkappen en bepolderen op Groningen?

„Zou bij voorbeeld eene plantaadje, als Voorzorg in Saramacca of als Leliëndaal in de Commewyne niet voordeeliger voor de kolonisatie zijn, dan het aanbrengen van nieuwe landen? — Zoude de daartoe te bestedene koopwaarde niet gelijk staan aan de sommen, welke nu wederom in Groningen zullen worden gestoken? — En al eens aangenomen dat Groningen geschikt ware voor de kolonisatie, zoude het dan niet gebiedend noodzakelijk zijn, dat het werk op eene geheel andere wijze werd aangevangen, dan vroeger het geval is geweest? — Is het te onderstellen dat Ds. BETTING, bij den besten wil, de zaak nu met belangstelling zoude kunnen opnemen, daar zijne overtuiging hem zegt, dat zulks aan iemand anders werd opgedragen, en wel aan eenen zoodanige, wien men eene zekere som gelds in eens aanbood, om het terrein binnen den kortst mogelijken tijd in behoorlijke orde te brengen? — Zoude het niet doelmatiger zijn, om het toezigt over het werk op te dragen aan eene commissie van b. v. drie bekwame personen, aan welker hoofd Ds. BETTING gesteld werd? Deze predikant toch kent den Surinaamschen grond niet, heeft geene kennis van vellen, opruimen, bepolderen en wat meer tot den aanleg behoort, en heeft dus behoefte aan verstandige leidslieden, die der zake kundig zijn. Hoe het hiermede ook moge gelegen zijn, wij voor ons kunnen het niet ontveinzen, de zaak thans van eene moeijelijker zijde te beschouwen, dan in den aanvang het geval is geweest. — Indien zij nu mislukt, dan is het uit met ons! En niet meer dan billijk; — de Regering wil ons helpen, doch wij moeten niet *werkeloos* blijven.

„Mogt mijn geschrift tot eenige overweging aanleiding geven, dan is mijn wensch vervuld."

BIJLAGE *D.*

De min gunstige staat der kolonisatie-nederzetting aan de Saramacca wordt nog dikwijls ten onregte aan de eene of andere op zichzelve staande oorzaak toegeschreven.

Velen schijnen de aaneenschakeling van tegenspoeden en allerlei lotgevallen der kolonisatieproeve vergeten te hebben, die, dewijl geene uitbreiding aan de proeve gegeven werd, noodwendig dien staat moesten te weeg brengen.

Onder de oorzaken van dien min gunstigen staat, heb ik met leedwezen hooren noemen de plaats der vestiging van Europesche kolonisten; eene plaats toch voor kolonisatie en uitbreiding daarvan in geheel Suriname bezwaarlijk beter aan te wijzen.

De Saramacca, aan wier boorden Groningen, de nederzetting der kolonisten, ligt, is eene schoone, door zwaar bosch bezoomde rivier, die, uit het binnenland ontspringende, zich in zee uitstort. Haar oorsprong is nog door geene reizigers kunnen bereikt worden. Op een' reistogt, in 1847 door mij in gezelschap gedaan, de rivier tot ongeveer honderd uren afstands van hare monding opgevaren zijnde, bevonden wij haar nog 100 vademen breed, doch wegens eene aanhoudende droogte doorwaadbaar. Bij de minste regens wordt de rivier, door menigvuldig in haar uitwaterende kreeken, als van boven gevoed, terwijl in den regentijd het water tot 10 en 14 voeten stijgt. Met zeeschepen kan de Saramacca 40 uren opwaarts bevaren worden, doch aan hare monding, die een half uur breed is, ligt eene bank, welke diepgaande schepen slechts met springtij toelaat, ongehinderd binnen te loopen.

Aan den linkeroever van deze rivier, op ongeveer 10 à 12 uren afstands van zee, is Groningen in eene bogt daarvan bevallig gelegen.

Groningen zelf is eene schulprits, welke rits geheel Suriname, evenwijdig met de zeekust, doorsnijdende, slechts eene breedte van 500 à 600 voeten heeft. Achter deze ligt eene zandrits, benevens de schoonste lagen tuinaarde, die, evenals de schulprits, boven de hoogste vloeden gelegen, geene noemenswaardige bedelvingen behoeven en met de geringste bemesting op den duur voor den tuinbouw eene beproefde deugdzaamheid bezitten.

Door de boschbranden, die in 1846 in geheel Suriname op eene schrikbarende wijze hebben gewoed en tot aan de zeekust de uitgebreidste vlakten hebben doen ontstaan, is Groningen, reeds als militaire hoofdpost, door betrekkelijk mindere sterfte en gezonde ligging uitmuntende, nog aanmerkelijk in gezonde ligging toegenomen. De zee- of oosterpassaatwinden dringen thans tot diep landwaarts door en verspreiden te Groningen en zijne omstreken eene frischheid, welke men in gematigde gewesten des zomers zeldzaam aantreft.

Bij de hooge en voor zeewinden bereikbare ligging heeft Groningen immer frisch en zuiver drinkwater uit bronnen en putten, die natuurlijk of gedolven zijn. Op plantaadjen moet men regenwater in bakken en tonnen, voor den droogen tijd, vergâren, terwijl te Groningen, zelfs bij de langdurigste droogte, versch drinkwater in overvloed aanwezig is; een voorregt, in tropische gewesten niet genoeg te waarderen.

Naast Groningen, dezelfde bogt der rivier opgaande, ligt een hooge grond, tot de zandrits behoorende, welke die uitgebreidheid bezit, dat hij voormaals onder den gouverneur FREDERICI bestemd en ten deele in concessie gegeven werd tot den aanleg eener stad, welke Columbia zoude geheeten hebben, en ter welker verdediging het fort Groningen, dat nu geslecht is, was aangelegd geworden. Deze grond is voor den tuinbouw, bij eenige bemesting, uitnemend geschikt.

Aan de overzijde van Groningen ligt de grond Voorzorg, behoorende aan de Europesche kolonisatie, dewelke voor eene uitbreiding der nederzetting en den landbouw in het groot, ter verkrijging van belangrijke stapelproducten, is bestemd gebleven.

Deze grond, door eene 127 vademen breede rivier van Groningen gescheiden, wordt door eene bogt der rivier, die bijna in zichzelve wederkeert, gevormd tot een schiereiland, beslaande eene oppervlakte van ruim 1000 morgen lands van de zuiverste en vetste klei.

Tegenover Groningen is 150 morgen van dezen grond ingepolderd en van voortreffelijke sluis- en verdere kokerlozingen voorzien. Een derde hiervan is beplant met bananen en voor een gedeelte tevens met cacao.

De vruchtbaarheid van Voorzorg is algemeen erkend. In de vestibule van het gouvernementshuis te

Paramaribo werd door den gouverneur van Suriname, als eene zeldzaamheid, ter bezigtiging opgehangen een bos bananen van de cultuur te Voorzorg, wegende 135 Amsterdamsche ponden, terwijl nog onlangs aan eenen cacaoboom, van nog geen drie jaren oud, die volgens gewone berekening eerst met de vijf jaren eenige belangrijke vrucht moest geven, reeds 36 cacaovruchten geteld werden.

Bieden Groningen en Columbia, met den grond Voorzorg, voor eene uitbreiding van kolonisatie de schoonste gelegenheid aan, de boorden van de Saramacca-rivier zijn daar bij uitnemendheid voor geschikt. Voor zooverre ik de rivier bevaren heb en van hare monding af tot 100 uren opwaarts op vele plantaadjen en gronden ben aan wal geweest, heb ik geen stuk lands aangetroffen, dat niet voor land- of tuinbouw geschikt kon geoordeeld worden en niet tevens de bevalligste woonplaats voor landlieden zoude opleveren.

Deze rivier, waaraan in het geheel een twintigtal plantaadjen en gronden gelegen zijn, kan als onbewoond worden aangemerkt en onbelemmerd door kolonisten worden bezet, hebbende tevens een belangrijk voordeel boven andere rivieren, langs welker zoomen men een groot aantal verlatene plantaadjen aantreft, dat de gronden nog hunne volle vruchtbaarheid bezitten.

Eene verlatene plantaadje weder in eenen bebouwbaren staat te brengen, vereischt doorgaans evenveel, zoo geenen meerderen arbeid, dan eenen maagdelijken grond aan te leggen. De hoog opgeschotene en de ondoordringbaar gewordene kappewierie (krenpelhout) op verlaten gronden, is moeijelijker weg te ruimen dan een staand bosch, terwijl veelal de oude bedelvingen zijn digtgespoeld en de dammen zoodanig zijn geteisterd, dat zij zelden weder in goeden staat kunnen worden gebragt.

Nogtans is door velen eene kolonisatie in de nabijheid der stad Paramaribo en op verlatene plantaadjen, aanbevolen boven die aan de rivier Saramacca.

Zonder eene nederzetting van kolonisten in de nabijheid van Paramaribo, om redenen van verschillenden aard, voor ongewenscht te beschouwen, kan men voor zeker houden, dat de kolonisatie aan de Saramacca voortgezet en daarna tot Paramaribo en over de geheele kolonie als een net uitgebreid, goede en de beste uitkomsten geven zal.

Voor eene kolonisatie bezit Groningen alle vereischten en verdient boven den omtrek van Paramaribo aanbevolen te worden.

Wanneer het personeel van oud-kolonisten naar elders vertrokken en van Groningen zal opgeruimd zijn, bieden zich vijftig ruime woningen, toereikende om, des noodig, honderd gezinnen te bergen, met de daarbij gelegen tuinen, ten deele met aard en peulvruchten, tot eene voorloopige en tijdelijke vestiging aan. Met het bebouwen dezer tuinen, het kweeken van pluim- en ander vee en eenige visscherij en jagt, zullen kolonisten aanvankelijk een bestaan hebben en leven, totdat hunne te betrekken gronden in bebouw- en bewoonbaren staat zullen zijn.

Voor de visscherij en jagt zullen vrijlieden gaarne de hand leenen, die thans aan de vischrijke Saramacca en hare kreken van elders komen, om de markt van Paramaribo te voorzien.

De warmte, voor den nieuwen kolonist altijd gevoelig, is volgens naauwkeurige waarnemingen te Paramaribo doorgaans 5 à 6 graden Fahrenheit meer dan te Groningen.

De aanraking met een groot getal vrijlieden te Paramaribo en de omgang met matrozen en militairen aldaar, zijn voor den kolonist, die, althans in den beginne, eenvoudigheid en werkzaamheid bij spaarzaamheid te betrachten heeft, verleidelijk. Van de eersten nemen kolonisten, zonder meer te zeggen, eene zucht tot opschik over, — van de laatsten minstens verkwisting.

Ik zwijg van eene der afschuwelijkste ziekten, die onder eene der genoemde volksklassen heerscht en den lijder buiten de maatschappij verwijst.

De markt te Paramaribo wordt reeds van levensproducten voorzien, en de kolonisten, die zich bij Paramaribo als hoveniers nederzetten, zullen, zoodra hun getal eenigzins toeneemt, te laat naar den bouw van stapelproducten omzien, en waarvoor zij tevens de gronden nabij Paramaribo ongeschikt zullen vinden. Daarentegen zullen zij aan de Saramacca alleen zichzelven van groenen kost en vee hebben te voorzien, en verpligt en in de gelegenheid zijn die producten te verbouwen, waarvan de markt in Europa is en die hun een wis bestaan geven kunnen.

De schepen, die kolonisten en allerlei voorwerpen uit Nederland aanvoeren, kunnen van Groningen de stapelproducten medenemen. De reizen van de Saramacca naar de hoofdplaats Paramaribo, door een eng kanaal, en waarmede minstens een dag verloren raakt, kunnen, voor eene uitbreiding der kolonisatie

aan Saramacca, geen bezwaar opleveren; want mogt het gebeuren, dat te Groningen ladingen naar Europa voorhanden waren, dan zonden de schepen, die thans maanden achtereen voor Paramaribo liggen, en dikwijls met halve lading vertrekken moeten, zich spoedig op de Saramacca-rivier doen zien.

De slotsom van het hier kortelijk aangevoerde is, dat de Saramacca, over eene lengte van 100 uren, hare bijna geheel ledige, vruchtbare, met rijk bosch bezette oevers ter kolonisatie aanbiedt.

Langs iederen oever een uur breedte in bebouwing nemende, geeft dit eene oppervlakte van 500,000 bunders land, waarop, tot eene welgegoede maatschappij vereenigd, gevoegelijk een millioen menschen zouden kunnen leven. Groningen, op den geschikten afstand van zee gelegen, om voor de geheele provincie het middelpunt van handel te worden, kan, bij boschontblooting, met schepen, die men voor de West-Indië-vaart gebruikt, worden bezeild en biedt, met Columbia, de uitmuntendste plaats aan voor eene fabriek en handelsstad. Onderscheidene hooge plaatsen langs de oevers der Saramacca schijnen door de natuur bestemd en slechts te wachten op den aanleg van aangenaam gelegen dorpen.

Ik meen mij te moeten onthouden, om van Groningen en hare omstreken tafereelen op te hangen, welke dit oord onder eene heerlijke luchtstreek aanbiedt. Die zich naar een tropisch gewest begeeft, is reeds geneigd zich de schoonste beelden voor oogen te stellen en behoeft geene schilderingen, die veelal leiden om hem teleurstelling te bereiden.

Groningen a S., 23 Februarij 1850. A. COPIJN.

BIJLAGE *E.*

EXTRACT UIT HET TIJDSCHRIFT:

BIJDRAGEN TOT DE KENNIS DER NEDERLANDSCHE EN VREEMDE KOLONIËN, ENZ.

BEVOLKING DER EUROPEESCHE KOLONISATIE AAN DE SARAMACCA.

In de redevoering van den Minister van Koloniën op den 5 Augustus 1847 gehouden [1]), vindt men dienaangaande dat van de 384 personen (mannen, vrouwen en kinderen), welke in het midden van 1845 naar de Saramacca vertrokken zijn, in weinige maanden, door de bekende noodlottige ziekte, 189 ten grave gesleept werden. „De sterfgevallen in 1846 waren slechts 5 in getal. Men zond in dat jaar 18 kolonisten terug naar het vaderland, om redenen van verschillenden aard. Op den 1 Januarij 1847 bleven er nog 172. In Mei jl. was nog geen hunner overleden; er waren toen 8 huwelijken ingezegend en 8 kinderen geboren. De gezondheidstoestand was goed."

De Minister bevestigde in zijne redevoering hetgeen aangaande de oorzaken der verschrikkelijke sterfte onder de kolonisten, in de eerste maanden na hunne aankomst, van verschillende zijden was medegedeeld. „In de gansche kolonisatie heerschte destijds eene ongewone ongezondheid." Werkelijk blijkt, dat in de 17 jaren van 1829—1846 het jaar 1845 de meeste sterfgevallen onder de vrije bevolking der stad Paramaribo heeft opgeleverd. Bepaaldelijk in dat vierendeeljaar (Julij—September), waarin de vestiging der kolonisten heeft plaats gehad, was die sterfte buitengemeen groot, en ook in de laatste 3 maanden des jaars blijkt zij de gemiddelde sterfte nog aanzienlijk overtroffen te hebben. Volgens de opgave van het Surinaamsche nieuwsblad telde men, onder de vrije bevolking van Paramaribo, met inbegrip der gestorven krijgs- en zeelieden, ten getale van 48, in 1845 overleden: in de eerste drie maanden 50 mann. en 31 vrouw., in de tweede drie maanden 54 mann. en 27 vrouw., in de derde drie maanden 85 mann. en 59 vrouw., en in de vierde drie maanden 66 mann. en 46 vrouw., te zamen 418 personen, zijnde 255 mannelijke en 163 vrouwelijke.

---

[1]) Staats-Courant van 18 Augustus 1847.

Daarenboven is, indien men sommige berigten moet gelooven, de voeding aan boord op de zeereis sterker geweest dan gunstig was voor de gezondheid der kolonisten, welken bij het ontschepen in de ongewone luchtstreek eene belangrijke verandering verbeidde.

Doch indien aldus het rampzalig lot van zoovele moedige landgenooten zich gedeeltelijk uit natuurlijke oorzaken laat verklaren, heeft de Minister ook niet verzwegen dat de traagheid en achteloosheid der koloniale regering in het bezorgen der noodige voorbereidselen tot de ontvangst der kolonisten daaraan insgelijks schuld heeft. „Het is van algemeene bekendheid, dat, toen zij aanlandden in Suriname, de voorbereidende werkzaamheden, die vele maanden te voren opgegeven waren als nagenoeg voleindigd, dit op verre na niet waren." Niemand kan ontkennen dat in deze woorden des Ministers de beschuldiging ligt opgesloten, dat hij door de koloniale regering niet slechts teleurgesteld, maar zelfs misleid en bedrogen is. Die regering had, vele maanden te voren, de voorbereidende werkzaamheden als nagenoeg voleindigd opgegeven. In het billijk vertrouwen dus, dat in den tijd van eenige weken of maanden, welke nog verliep, de reeds nagenoeg voleindigde voorbereidselen geheel voltooid zouden zijn, vertrokken de kolonisten naar hunne nieuwe woonplaats, en aankomende vonden zij de hun beloofde woningen en geriefelijkheden op verre na niet gereed.

Wij hebben over dit veelvoudig schandelijk pligtverzuim, door het bestuur van Suriname jegens de regering in het moederland en bijna vier honderd onzer landgenooten gepleegd, tot dusver gezwegen, omdat wij hoopten dat de schuldigen door de regering naar behooren gestraft zouden worden. Doch niets daarnaar zweemende is geschied. Heeft de regering de schuldigen niet kunnen uitvinden? Maar dan is voorwaar het bestuur onzer volkplantingen als hoogst gebrekkig ingerigt te beschouwen. Zonderlinge tegenstrijdigheid! Als den kommandant van een oorlogschip het ongeluk treft zijn bodem te verliezen, ook al is geen enkel man der equipage daarbij omgekomen of gekwetst, wordt hij voor den regter geroepen, en eerst nadat er bewezen is, dat niets verzuimd werd, wat zeemanschap vorderde, ontvangt hij vrijspraak. Wie in het vaderland door achteloosheid een ongeluk, zij het ook slechts eene niet levensgevaarlijke wonde, aan een' enkelen ingezetene veroorzaakt, wordt gestraft. Maar wanneer in de koloniën door onverschilligheid of traagheid, met leugen en bedrog, de regering in het moederland wordt misleid en tegengewerkt, veler leven en gezondheid wordt opgeofferd, eene hoogst belangrijke onderneming wordt in de waagschaal gesteld, valt aan de bedriegers of nalatigen geheele straffeloosheid ten deel!

Het eenige wat, onzes wetens, ter vergoelijking van het Surinaamsche bestuur openlijk is bekend gemaakt, is hetgeen de Heer Predikant J. H. BETTING in het Amsterdamsche Handelsblad van 26 September 1845 geschreven heeft, namelijk dat in November 1844 de vervaardiging van 50 houten gebouwen is aanbesteed, onder voorwaarde van in 6 maanden gereed te zijn, en dat de aannemer, gedeeltelijk door ziekte onder zijn werkvolk, daarmede niet in tijds gereed is kunnen komen. Doch van welk soort van gebouwen was hier sprake? Nadat men van de betere woningen, eerst door den Heer BETTING voorgeslagen, welke *f* 520 per stuk, dus gezamenlijk *f* 26000 zouden gekost hebben, uit eene ellendige zuinigheid had afgezien, werd den aannemer slechts *f* 250 voor elke hut toegelegd, terwijl de koloniale regering de levering der materialen op zich nam, zoodat, deze laatste daaronder begrepen, de 50 hutten gezamenlijk slechts ongeveer *f* 20000 zouden kosten [1]). En tot dit werk waren zes maanden niet toereikende! Wat is er van de belofte aan de kolonisten, dat hunne schepen aan den mond der Saramacca eene stoomboot zouden vinden, om ze spoedig, door de moeraslucht der zeekust, naar het gezondere binnenland te slepen [2]), — eene belofte, die, naar men zegt, zelfs in het contract met de scheepsreeders werd opgenomen [3])? Indien het bevel, om die stoomboot aan den mond der rivier gestationneerd te houden, den Gouverneur van Suriname uit 's Gravenhage is toegezonden, is het dan geene onvergeeflijke onverschilligheid, dat hij, wetende dat de schepen elken dag te wachten waren, op 11 Junij die stoomboot naar Curaçao zond, om zijnen opvolger over te brengen, wiens aankomst hij intusschen niet eens afwachtte (de Heer ELIAS verliet de kolonie op 16 Julij)? Is het dan niet de schuld van den Gouverneur, dat de beide eerste op 10 en 11 Junij in den mond der rivier aangeko-

[1]) *Bijdragen*, 1845 bl. 243.

[2]) SLOET's *Tijdschr. voor Staathuishoudk.* III. Dl. 4e Stuk bl. 487.

[3]) *Handelsblad* van 20 Augustus 1845, volgens een' brief uit Paramaribo van 27 Junij 1845.

mene schepen, eerst 9 en 10 dagen later, op 20 Junij, hunne bestemming hebben kunnen bereiken? En kan men zijne verontwaardiging bedwingen, als men verneemt dat onze brave landgenooten slechts 28 woningen in gereedheid vonden, op eenen lagen, moerassigen kleigrond, zoodat hun, volgens schrijven van den Heer COPIJN, „op het eerste gezigt daarvan eene kille huivering door de leden voer, en den meesten de tranen in de oogen blonken," terwijl 48 personen in het kommandantshuis van post Groningen opeengepakt moesten worden [1])?

Deze feiten, om van andere niet te gewagen („de schoone kudde Kaapverdische runderen, van 145 stuks, was tot op een veertig stuks geslonken, die in eenen deerlijken toestand verkeerden. Van de 400 planten en heesters, uit naburige koloniën vroeger overgevoerd, was geen enkele aanwezig" [2])) zijn nimmer toegelicht en zullen het waarschijnlijk wel nimmer worden. Maar het Nederlandsche volk behoort die feiten nimmer te vergeten, opdat het, met weemoedige herdenking van het leed, aan zoo vele brave en wakkere landgenooten berokkend, tevens voor oogen houde, hoe weinig het alleenheerschingstelsel de toereikende waarborgen bevat.

---

[1]) SLOET's *Tijdschrift* t. a. pl. bl. 488.

[2]) SLOET's *Tijdschrift* t. a. pl. bl. 500.

TAFEL DER PLATEN.

ERRATA.

VOORWOORD.

Pag. IV, regel 12 van boven, *staat:* Servante *lees:* Cervante.

INLEIDING.

Pag. 7. Renvoy *staat:* Se gouvernement dispotigue appelle sédition signe d'existence qu. leur deplait. *Lees.* Le gouvernement dispotigue appelle sedition tout signe d'existence qui lui déplait.

Pag. 9, regel 10 v. b. *staat:* halfjarig, *lees:* halstarrig.



